

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

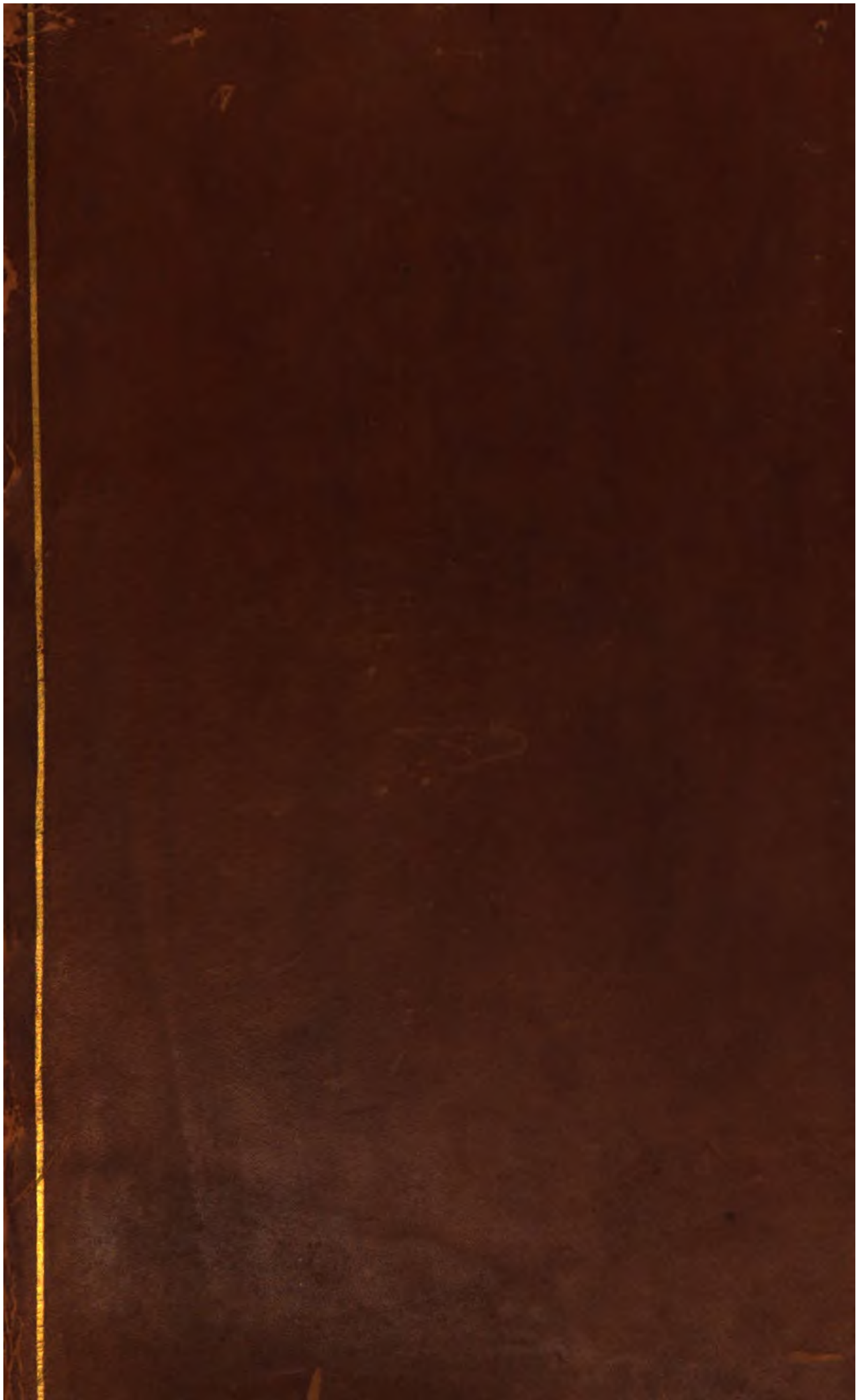
This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

2987

f.

27

TERENTII
COMŒDIÆ.

P. T E R E N T I I

A F R I

COMŒDIÆ,

EX EDITIONE

ARN. HENR. WESTERHOVII,

SEDULÂ RECENSIONE ACCURATÆ.

LONDINI:

**SUMTIBUS RODWELL ET MARTIN;
J. BOOKER; BALDWIN, CRADOCK, ET JOY;
G. ET W. B. WHITTAKER; J. WALKER; E. EDWARDS;
J. ROBINSON; ET B. REYNOLDS:**

EXCUDIT S. HAMILTON.

1819.

P. TERENTII ANDRIA.

Acta ludis Megalensibus, M. Fulvio et M. Glabrione
ædilibus curulibus. Egerunt L. Ambivius Turpio,
et L. Attilius Prænestinus. Modos fecit Flaccus
Claudii filius, tibiis paribus, dextris et sinistris. Et
est tota Græca. Edita M. Marcello et Cn. Sulpicio
COSS.

PERSONÆ.

PROLOGUS.

BYRRHIA, servus Charini.

CHARINUS, adolescens, amans Philumenam.

CHREMES, senex, pater Philumenæ.

CRITO, hospes ex Andro.

DAVUS, servus Simonis.

DROMO, lorarius.

GLYCERIUM, quæ et PASIBULA, amica Pamphili, filia
Chremetis.

LESBLIA, obstetrix Glycerii.

MYSIS, ancilla Glycerii.

PAMPHILUS, adolescens, filius Simonis.

SIMO, senex, pater Pamphili.

SOSIA, libertus Simonis.

PERSONA MUTA.

ARCHILIS, ancilla, adstetrix Glycerii.

C. SULPITII APOLLINARIS

PERIOCHA

IN TERENTII ANDRIAM.

SOROREM falso creditam meretriculæ,
Genere Andriæ, Glycerium vitiat Pamphilus :
Gravidâque factâ, dat fidem, uxorem sibi
Fore hanc ; nam aliam pater ei desponderat,
Gnatam Chremetis : atque, ut amorem comperit, 5
Simulat futuras nuptias ; cupiens, suus
Quid haberet animi filius, cognoscere.
Davi suâsu, non repugnat Pamphilus.
Sed ex Glycerio natum ut vidit puerulum
Chremes, recusat nuptias, generum abdicat. 10
Mox filiam Glycerium insperato agnitam
Hanc Pamphilo dat, aliam Charino conjugem.

TERENTII
ANDRIA.

PROLOGUS.

POËTA, cum primum animum ad scribendum appulit,
Id sibi negoti credidit solum dari,
Populo ut placerent, quas fecisset fabulas.
Verum aliter evenire multo intelligit :
Nam in prologis scribundis operam abutitur : 5
Non qui argumentum narret, sed qui malevoli
Veteris poetæ maledictis respondeat.
Nunc, quam rem vitio dent, quæso, animum advortite,
Menander fecit *Andriam* et *Perinthiam* :
Qui utramvis recte nôrit, ambas noverit. 10
Non ita dissimili sunt argumento ; sed tamen
Dissimili oratione sunt factæ, ac stilo.
Quæ convenêre, in *Andriam*, ex *Perinthiâ*,
Fatetur transtulisse, atque usum pro suis.
Id isti vituperant factum ; atque in eo disputant, 15
Contaminari non decere fabulas.
Faciunt, næ, intelligendo, ut nihil intelligant ;
Qui, cum hunc accusant, Nævium, Plautum, Ennium
Accusant, quos hic noster auctores habet ;
Quorum æmulari exoptat negligentiam 20
Potius quam istorum obscuram diligentiam.
Dehinc ut quiescant, porro moneo, et desinant
Maledicere, malefacta ne noscant sua.
Favete, adeste æquo animo, et rem cognoscite,
Ut pernoscatis, et quid spei sit relliquum, 25
Posthac quas faciet de integro comœdias,
Spectandæ, an exigendæ sint vobis prius.

ACTUS I. SCENA I.

SIMO. SOSIA.

Si. Vos isthæc intro auferte ; abite. *Sosia,*
Adesdum : paucis te volo. *So.* Dictum puta :
Nempe ut curentur recte hæc. *Si.* Immo aliud. *So.*

Quid est,

Quod tibi mea ars efficere hoc possit amplius ?

Si. Nihil isthac opus est arte ad hanc rem quam
paro ; 5

Sed iis, quas semper in te intellexi sitas,
Fide et taciturnitate. *So.* Exspecto quid velis.

Si. Ego postquam te emi, a parvulo ut semper tibi
Apud me justa et clemens fuerit servitus,
Scis : feci, e servo ut esses libertus mihi, 10
Propterea quod serviebas liberaliter.

Quod habui summum pretium, persolvi tibi.

So. In memoriâ habeo. *Si.* Haud muto factum. *So.*
Gaudeo,

Si tibi quid feci, aut facio, quod placeat, Simo ;
Et, id gratum fuisse advorsum te, habeo gratiam. 15
Sed hoc mihi molestum est : nam isthæc commemo-
ratio

Quasi exprobratio est immemoris benefici.

Quin tu uno verbo dic, quid est, quod me velis.

Si. Ita faciam. Hoc primum in hac re prædico tibi ;
Quas credis esse has, non sunt veræ nuptiæ. 20

So. Cur simulas igitur ? *Si.* Rem omnem a principio
audies ;

Eo pacto et gnati vitam, et consilium meum
Cognosces ; et quid facere in hac re te velim.

Nam is postquam excessit ex ephebis, *Sosia,*
Liberius vivendi fuit potestas : nam antea 25

Quî scire posses, aut ingenium noscere,
Dum ætas, metus, magister prohibebant ? *So.* Ita est.

Si. Quod plerique omnes faciunt adolescentuli,
 Ut animum ad aliquod studium adjungant, aut equos
 Alere, aut canes ad venandum, aut ad philosophos; 30
 Horum ille nihil egregie præter cætera
 Studebat; et tamen omnia hæc mediocriter.

Gaudebam. *So.* Non injuriâ: nam id arbitror
 Apprime in vitâ esse utile, ut *ne quid nimis.*

Si. Sic vita erat: facile omnes perferre ac pati; 35
 Cum quibus erat cumque unâ, iis sese dedere;
 Eorum obsequi studiis; advorsus nemini:
 Nunquam præponens se illis. Ita facillume
 Sine invidiâ laudem invenias, et amicos pares.

So. Sapienter vitam instituit: namque, hoc tempore,
Obsequium amicos, veritas odium, parit. 41

Si. Interea mulier quædam, abhinc triennium,
 Ex Andro commigravit huc viciniæ,
 Inopiâ et cognatorum negligentia

Coacta, egregiâ formâ, atque ætate integrâ. 45

So. Hei! vereor, ne quid Andria apportet mali.

Si. Primum hæc pudice vitam, parce ac duriter,
 Agebat, lanâ ac telâ victum quæritans:

Sed, postquam amans accessit, pretium pollicens,
 Unus, et item alter; ita ut ingenium est omnium 50

Hominum ab labore proclive ad lubidinem;

Accepit conditionem, dein quæstum occipit.

Qui tum illam amabant, forte (ita ut fit) filium

Perduxêre illuc, secum ut unâ esset, meum.

Egomet continuo mecum: "Certe captus est! 55

Habet!" Observabam mane illorum servulos

Venientes aut abeuntes: rogitabam, "Heus, puer!

Dic, sodes, quis heri Chrysidem habuit?" nam Andriæ

Illi id erat nomen. *So.* Teneo. *Si.* Phædrum, aut

Cliniam

Dicebant, aut Niceratum; nam hi tres tum simul 60

Amabant. "Eho! quid Pamphilus?" "Quid?

symbolam

Dedit; cœnavit." Gaudebam. Item alio die

Quærebam: comperiebam, nihil ad Pamphilum

Quidquam attinere : enimvero spectatum satis
 Putabam, et magnum exemplum continentiae : 65
 Nam qui cum ingeniis conflictatur ejusmodi,
 Neque commovetur animus in eâ re tamen,
 Scis posse habere jam ipsum suæ vitæ modum.
 Cum id mihi placebat, tum uno ore omnes omnia
 Bona dicere, et laudare fortunas meas, 70
 Qui gnatum haberem tali ingenio præditum.
 Quid verbis opus est ? hac famâ impulsus, Chremes
 Ultro ad me venit, unicam gnatam suam
 Cum dote summâ filio uxorem ut daret.
 Placuit ; despondi : hic nuptiis dictus est dies, 75
So. Quid obstat, cur non veræ fiant ? *Si.* Audies.
 Fere in diebus paucis, quibus hæc acta sunt,
 Chrysis vicina hæc moritur. *So.* O factum bene !
 Beâsti : metui a Chryside. *Si.* Ibi tum filius
 Cum illis, qui amabant Chrysidem, unâ aderat fre-
 quens ; 80
 Curabat unâ funus ; tristis interim,
 Nonnunquam collacrymabat. Placuit tum id mihi :
 Sic cogitabam ; “ Hic, parvæ consuetudinis
 Causâ, hujus mortem tam fert familiariter :
 Quid, si ipse amâsset ? quid hic mihi faciet, patri ? ”
 Hæc ego putabam esse omnia humani ingenî, 86
 Mansuetique animi officia. Quid multis moror ?
 Egomet quoque, ejus causâ, in funus prodeo,
 Nihil suspicans etiam mali. *So.* Hem ! quid est ? *Si.*
 Scies.
 Effertur : imus. Interea inter mulieres, 90
 Quæ ibi aderant, forte unam adspicio adolescentulam,
 Formâ ! *So.* Bonâ fortasse. *Si.* Et voltu, Sosia,
 Adeo modesto, adeo venusto, ut nihil supra.
 Quia tum mihi lamentari præter cæteras
 Visa est ; et quia erat formâ præter cæteras 95
 Honestâ et liberali ; accedo ad pedisequas :
 Quæ sit, rogo : sororem esse aiunt Chrysidis.
 Percussit illico animum : “ At at ! hoc illud est !
 Hinc illæ lacrymæ ! hæc illa ’st misericordia ! ”

So. Quam timeo, quorsum evadas! *Si.* Funus interim 100

Procedit: sequimur: ad sepulcrum venimus:
In ignem imposita 'st: fletur. Interea hæc soror,
Quam dixi, ad flammam accessit imprudentius,
Satis cum periculo: ibi tum exanimatus Pamphilus
Bene dissimulatum amorem et celatum indicat. 105
Accurrit: mediam mulierem complectitur:
"Mea Glycerium!" inquit, "quid agis? cur te is
perditum?"

Tum illa, ut consuetum facile amorem cerneret,
Rejecit se in eum, flens, quam familiariter.

So. Quid ais! *Si.* Redeo inde iratus, atque ægre ferens. 110

Nec satis ad objurgandum causæ. Diceret,
"Quid feci? quid commerui, aut peccavi, pater?
Quæ sese in ignem injicere voluit, prohibui;
Servavi:" honesta oratio est. *So.* Recte putas:
Nam si illum objurges, vitæ qui auxilium tulit, 115
Quid facias illi, qui dederit damnum aut malum?
Si. Venit Chremes postridie ad me, clamitans,
Indignum facinus: comperisse, Pamphilum
Pro uxore habere hanc peregrinam. Ego illud sedulo
Negare factum: ille instat factum: denique 120
Ita tum discedo ab illo, ut qui se filiam
Neget daturum. *So.* Non tu ibi gnatum.....? *Si.*
Ne hæc quidem

Satis vehemens causa ad objurgandum. *So.* Quis, cedo?

Si. "Tute ipse his rebus finem præscripsi, pater.
Prope adest, cum alieno more vivendum 'st mihi: 125
Sine nunc meo me vivere interea modo."

So. Quis igitur relictus est objurgandi locus?
Si. Si, propter amorem, uxorem nolit ducere;
Ea primum ab illo animadvertenda injuria 'st.
Et nunc id operam do, ut per falsas nuptias 130
Vera objurgandi causa sit, si deneget.
Simul, sceleratus Davus si quid consilî

Habet, ut consumat nunc, cum nihil obsint doli :
 Quem ego credo manibus pedibusque obnixè omnia
 Facturum ; magis id adeo, mihi ut incommodet, 135
 Quam ut obsequatur gnato. *So.* Quapropter ? *Si.*
 Rogas ?

Mala mens, malus animus : quem quidem ego si
 sensero

Sed quid opus est verbis ? Sin eveniat, quod volo,
 In Pamphilo ut nihil sit moræ, restat Chremes,
 Qui mihi exorandus est ; et spero confore. 140
 Nunc tuum est officium, has bene ut assimules nup-
 tias ;

Perterrefacias Davum ; observes filium,
 Quid agat, quid cum illo consilii captet. *So.* Sat est.
 Curabo. *Eamus jam nunc intro. Si.* I præ ; sequar.

SCENA II.

SIMO. DAVUS.

Si. Non dubium est quin uxorem nolit filius :

Ita Davum modo timere sensi, ubi nuptias
 Futuras esse audivit. Sed ipse exit foras.

Da. Mirabar, hoc si sic abiret : et heri semper lenitas
 Verebar quorsum evaderet ; 5

Qui postquam audierat non datum iri filio uxorem suo,
 Nunquam cuiquam nostrum verbum fecit, neque id
 ægre tulit.

Si. At nunc faciet ; neque, ut opinor, sine tuo magno
 malo.

Da. Id voluit, nos sic nec opinantes duci falso gaudio,
 Sperantes jam, amoto metu ; interea oscitantes op-
 primi ; 10

Ne esset spatium cogitandi ad disturbandas nuptias.
 Astute ! *Si.* Carnufex, quæ loquitur ! *Da.* Herus est,
 neque provideram.

Si. Dave. Da. Hem, quid est? Si. Ehodum ad me.

Da. Quid hic volt? Si. Quid ais? Da. Quâ de re? Si. Rogas?

Meum gnatum rumor est amare. Da. Id populus curat, scilicet!

Si. Hoccine agis, an non? Da. Ego vero istuc. Si. Sed nunc ea me exquirere, 15

Iniqui patris est: nam, quod antehac fecit, nihil ad me attinet.

Dum tempus ad eam rem tulit, sivi, animum ut expleret suum:

Nunc hic dies aliam vitam affert, alios mores postulat. Dehinc postulo, sive æquum 'st, te oro, Dave, ut redeat jam in viam.

Da. Hoc quid sit? Si. Omnes qui amant, graviter sibi dari uxorem ferunt. 20

Da. Ita aiunt. Si. Tum si quis magistrum cepit ad eam rem improbum, Ipsum animum ægrotum ad deteriolem partem plerumque applicat.

Da. Non (hercle) intelligo. Si. Non? hem. Da. Non: Davus sum, non CEdipus.

Si. Nempe ergo aperte vis, quæ restant, me loqui? Da. Sane quidem.

Si. Si sensero hodie quidquam in his te nuptiis 25

Fallaciæ conari, quo fiant minus;

Aut velle in eâ re ostendi, quam sis callidus;

Verberibus cæsum te, Dave, in pistrinum dedam usque ad necem;

Eâ lege atque omine, ut, si te inde exemerim, ego pro te molam.

Quid? hoc intellextin'? an nondum etiam ne hoc quidem? Da. Immo, callide: 30

Ita aperte ipsam rem modo locutus, nihil circuitione usus es.

Si. Ubivis facilius passus sim, quam in hac re, me deludier.

Da. Bona verba, quæso. *Si.* Irrides? nihil me fallis.
Sed dico tibi,
Ne temere facias: neque tu hoc dicas, tibi non præ-
dictum. Cave!

SCENA III.

DAVUS.

ENIMVERO, Dave, nihil loci 'st segnitæ, neque so-
cordiæ,
Quantum intellexi modo senis sententiam de nuptiis;
Quæ si non astu providentur, me aut herum pessum-
dabunt.
Nec, quid agam, certum 'st; Pamphilumne adjutem,
an auscultem seni:
Si illum relinquo, ejus vitæ timeo: sin opitulor, hujus
minas; 5
Cui verba dare difficile est. Primum jam de amore
hoc comperit:
Me infensus servat, ne quam faciam in nuptiis falla-
ciam:
Si senserit, perii: aut si lubitum fuerit, causam ceperit,
Quo jure, quâque injuriâ, præcipitem me in pistrinum
dabit.
Ad hæc mala hoc mihi accedit etiam: hæc Andria, 10
Sive ista uxor, sive amica est, gravida e Pamphilo est.
Audireque eorum est operæ pretium audaciam:
Nam inceptio 'st amentium, haud amantium.
Quidquid peperisset, decreverunt tollere.
Et fingunt quamdam inter se nunc fallaciam, 15
Civem Atticam esse hanc. "Fuit olim quidam senex,
Mercator: navem is fregit apud Andrum insulam:
Is obiit mortem: ibi tum hanc ejectam Chrysidis
Patrem recepisse, orbam, parvam:" fabulæ!
Mihi quidem (hercle) non fit verisimile; atqui ipsis
commentum placet. 20

Sed Mysis ab eâ egreditur: at ego hinc me ad forum, ut
 Conveniam Pamphilum, ne de hac re pater imprudentem opprimat.

SCENA IV.

MYSIS.

AUDIVI, Archilis, jamdudum: Lesbiam adduci jubes.
 Sane (pol) illa temulenta 'st mulier et temeraria,
 Nec satis digna, cui committas primo partu mulierem.
 Tamen eam adducam. Importunitatem spectate aniculæ;
 Quia compotrix ejus est. Dî, date facultatem, obsecro, 5
 Huic pariundi, atque illi in aliis potius peccandi locum.
 Sed quidnam Pamphilum exanimatum video? vereor,
 quid siet.
 Opperiar, ut sciam nunc, quidnam hæc turba tristitiæ
 afferat.

SCENA V.

PAMPHILUS. MYSIS.

Pa. HOC CINE 'st humanum factum aut inceptum?
 hoccine 'st officium patris?
My. Quid illud est? *Pa.* Pro Deûm atque hominum
 fidem! quid est, si non hæc contumelia 'st?
 Uxorem decrêrat dare sese mihi hodie: nonne oportuit
 Præscisse me ante? nonne prius communicatum oportuit?
My. Miseram me! quod verbum audio? 5
Pa. Quid? Chremes, qui denegârat se commissurum
 mihi
 Gnatam suam uxorem, id mutavit, quia me immutatum videt!

Itane obstinate operam dat, ut me a Glycerio miserum abstrahat?

Quod si fit, pereo funditus.

Adeon' hominem esse invenustum, aut infelicem quemquam, ut ego sum? 10

Pro Deûm atque hominum fidem!

Nullon' ego Chremetis pacto affinitatem effugere poterò?

Quot modis contemptus, spretus! Facta, transacta omnia! hem!

Repudiatus repeto: quamobrem? nisi si id est, quod suspicor:

Aliquid monstri alunt: ea quoniam nemini obtrudi potest, 15

Itur ad me. *My.* Oratio hæc me miseram exanimavit metu.

Pa. Nam quid ego nunc dicam de patre? ah!

Tantanne rem tam negligenter agere? præteriens modo

Mihi apud forum, "Uxor tibi ducenda 'st, Pamphile, hodie," inquit: "para:

Abi domum." Id mihi visus est dicere, "Abi cito, et suspende te." 20

Obstupui: cense'n' ullum me verbum potuisse proloqui?

Aut ullam causam, ineptam saltem, falsam, iniquam? Obmutui.

Quod si ego rescissem id prius; quid facerem, si quis nunc me roget,

Aliquid facerem, ut hoc ne facerem. Sed nunc quid primum exsequar?

Tot me impediunt curæ, quæ meum animum divorce trahunt; 25

Amor, misericordia hujus, nuptiarum sollicitudo:

Tum patris pudor, qui me tam leni passus est animo usque adhuc,

Quæ meo cumque animo lubitum 'st, facere: ein' ego ut advorser? hei mihi!

Incertum 'st quid agam. *My.* Misera timeo, incertum hoc quorsum accidat.

Sed nunc peropus est, aut hunc cum ipsâ, aut me aliquid de illâ advorsum hunc, loqui. 30

Dum in dubio est animus, paulo momento huc illuc impellitur.

Pa. Quis hîc loquitur? *Mysis!* salve! *My.* O! salve, Pamphile! *Pa.* Quid agit? *My.* Rogas?

Laborat e dolore, atque ex hoc misera sollicita 'st die, Quia olim in hunc sunt constitutæ nuptiæ: tum autem hoc timet,

Ne deseras se. *Pa.* Hem! egone istuc conari queam? Ego propter me illam decipi miseram sinam? 36

Quæ mihi suum animum, atque omnem vitam credidit; Quam ego animo egregie caram pro uxore habuerim. Bene et pudice ejus doctum atque eductum sinam Coactum egestate ingenium immutarier? 40

Non faciam. *My.* Haud vereor, si in te solo sit situm;

Sed vim ut queas ferre. *Pa.* Adeon' me ignavum putas?

Adeon' porro ingratum, aut inhumanum, aut ferum, Ut neque me consuetudo, neque amor, neque pudor Commoveat, neque commoneat, ut servem fidem? 45

My. Unum hoc scio, hanc meritam esse, ut memor esses sui.

Pa. Memor essem! o *Mysis!* *Mysis!* etiam nunc mihi

Scripta illa dicta sunt in animo Chrysidis De Glycerio. Jam ferme moriens me vocat:

Accessi; vos semotæ: nos soli: incipit; 50

“ Mi Pamphile! hujus formam atque ætatem vides: Nec clam te est, quam illi utræque res nunc utiles, Et ad pudicitiam, et ad rem tutandam, sient.

Quod ego te per hanc dextram oro, et ingenium tuum, Per tuam fidem, perque hujus solitudinem, 55

Te obtestor, ne abs te hanc segreges, neu deseras.

Si te in germani fratris dilexi loco,

Sive hæc te solum semper fecit maxumi,
 Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus;
 Te isti virum do, amicum, tutorem, patrem. 60
 Bona nostra hæc tibi permitto, et tuæ mando fidei.”
 Hanc mihi in manum dat : mors continuo ipsam oc-
 cupat.
 Accepi : acceptam servabo. *My.* Ita spero quidem.
Pa. Sed cur tu abis ab illâ? *My.* Obstetricem arces-
 so. *Pa.* Propera.
 Atque audi'n' ? verbum unum cave de nuptiis ; 65
 Ne ad morbum hoc etiam. *My.* Teneo.

ACTUS II. SCENA I.

CHARINUS. BYRRHIA. PAMPHILUS.

Ch. QUID ais, Byrrhia? daturne illa Pamphilo hodie
 nuptum? *By.* Sic est.
Ch. Quî scis? *By.* Apud forum modo e Davo audivi.
Ch. Væ misero mihi!
 Ut animus in spe atque in timore usque antehac at-
 tentus fuit ;
 Ita, postquam adempta spes est, lassus, curâ confec-
 tus, stupet.
By. Quæso (ædepol) Charine, quoniam non potest id
 fieri, quod vis, 5
 Id velis, quod possit. *Ch.* Nihil volo aliud, nisi Phi-
 lumenam.
By. Ah! quanto satius est, te id dare operam, quâ
 istum amorem ex animo amoveas tuo,
 Quam id loqui, quo magis lubido frustra incendatur
 tua!
Ch. Facile omnes, cum valemus, recta consilia ægro-
 tis damus.
 Tu si hic sis, aliter sentias. *By.* Age, age, ut lubet.
Ch. Sed Pamphilum 10

Video : omnia experiri certum 'st, prius quam pereo.

By. Quid hic agit?

Ch. Ipsum hunc orabo : huic supplicabo : amorem
huic narrabo meum.

Credo, impetrabo, ut aliquot saltem nuptiis prodat dies.
Interea fiet aliquid, spero. *By.* Id aliquid nihil est.

Ch. Byrrhia,

Quid tibi videtur? adeon' ad eum? *By.* Quidni? si
nihil impetres, 15

Ut te arbitretur sibi paratum mœchum, si illam dux-
erit.

Ch. Abi'n' hinc in malam rem cum suspicione isthac,
scelus?

Pa. Charinum video : salve. *Ch.* O! salve, Pam-
phile!

Ad te advenio, spem, salutem, auxilium, consilium
expetens.

Pa. Neque (pol) consilii locum habeo, neque auxilii
copiam. 20

Sed istuc quidnam 'st? *Ch.* Hodie uxorem ducis?

Pa. Aiunt. *Ch.* Pamphile!

Si id facis, hodie postremum me vides. *Pa.* Quid
ita? *Ch.* Hei mihi!

Vereor dicere : huic dic, quæso, Byrrhia. *By.* Ego
dicam. *Pa.* Quid est?

By. Sponsam hic tuam amat. *Pa.* Næ iste haud
mecum sentit. Ehodum! dic mihi,

Num quidnam amplius tibi cum illâ fuit, Charine?

Ch. Ah! Pamphile! 25

Nihil. *Pa.* Quam vellem! *Ch.* Nunc te per amici-
tiam, et per amorem, obsecro,

Principio, ut ne ducas. *Pa.* Dabo equidem operam.

Ch. Sed si id non potes;

Aut tibi nuptiæ hæ sunt cordi *Pa.* Cordi?

Ch. Saltem aliquot dies

Profer, dum proficiscor aliquo; ne videam. *Pa.* Audi
nunc jam :

Ego, Charine, neququam officium liberi esse hominis
 puto, 30
 Cum is nihil promereat, postulare id gratiæ apponi
 sibi.
 Nuptias effugere ego istas malo, quam tu adipiscier.
Ch. Reddidisti animum. *Pa.* Nunc si quid potes aut
 tu, aut hic Byrrhia,
 Facite, fingite, invenite, efficite, quî detur tibi.
 Ego id agam, mihi quî ne detur. *Ch.* Sat habeo. *Pa.*
 Davum optume 35
 Video: hujus consilio fretus sum. *Ch.* At tu (hercle)
 haud quidquam mihi,
 Nisi ea, quæ nihil opus sunt scire: fugi'n' hinc?
By. Ego vero, ac lubens.

SCENA II.

DAVUS. CHARINUS. PAMPHILUS.

Da. Dî boni, boni quid porto! sed ubi inveniam Pam-
 philum?
 Ut metum, in quo nunc est, adimam; atque expleam
 animum gaudio.
Ch. Lætus est, nescio quid. *Pa.* Nihil est: nondum
 hæc rescivit mala.
Da. Quem ego nunc credo, si jam audierit sibi paratas
 nuptias
Ch. Audi'n' tu illum? *Da.* toto me oppido exanima-
 tum quærere. 5
 Sed ubi quæram? aut quo nunc primum intendam?
Ch. Cessas alloqui?
Da. Abeo. *Ch.* Dave: ades; resiste. *Da.* Quis
 homo 'st, qui me . . . ? O Pamphile!
 Te ipsum quæro. Euge, Charine! Ambo opportune:
 vos volo.

Ch. Dave, perii. *Da.* Quin tu hoc audi. *Ch.* Interii. *Da.* Quid timeas, scio.

Pa. Mea quidem (hercle) certe in dubio vita 'st. *Da.*
Et quid tu, scio. 10

Pa. Nuptiæ mihi . . . *Da.* Et id scio. *Pa.* Hodic.
Da. Obtundis, tametsi intelligo.

Id paves, ne ducas tu illam; tu autem, ut ducas.

Ch. Rem tenes.

Pa. Istuc ipsum. *Da.* Atque istuc ipsum nihil periculi est: me vide.

Pa. Obsecro te, quam primum hoc me libera miserum metu. *Da.* Hem!

Libero. Uxorem tibi non dat jam Chremes. *Pa.* Quis scis? *Da.* Scio. 15

Tuus pater modo meprehendit: ait tibi uxorem dare sese

Hodie: item alia multa, quæ nunc non est narrandi locus.

Continuo ad te properans percurro ad forum, ut dicam tibi hæc.

Uti te non invenio, ibi adscendo in quemdam excelsum locum:

Circumspicio: nusquam. Forte ibi hujus video Byrrhiam. 20

Rogo: negat vidisse: mihi molestum: quid agam, cogito.

Redeunti interea ex ipsâ re mihi incidit suspicio: hem!

Paululum opsoni: ipse tristis: de improvise nuptiæ. Non coherent. *Pa.* Quorsumnam istuc? *Da.* Ego me continuo ad Chremem.

Cum illoc advenio, solitudo ante ostium: jam id gaudeo. 25

Ch. Recte dicis. *Pa.* Perge. *Da.* Maneo. Interea introire neminem

Video, exire neminem: matronam nullam: in ædibus nihil ornati, nihil tumulti. Accessi: intro adspexi.

Pa. Scio.

Magnum signum. *Da.* Num videntur convenire
hæc nuptiis?

Pa. Non, opinor, *Dave.* *Da.* "Opinor" narras?
non recte accipis. 30

Certa res est. Etiam puerum inde abiens conveni
Chremis,

Olera et pisciculos minutos ferre obolo in cœnam seni.

Ch. Liberatus sum hodie, *Dave,* tuâ operâ. *Da.* Ac
nullus quidem.

Ch. Quid ita? nempe huic prorsus illam non dat.

Da. Ridiculum caput!

Quasi necesse sit, si huic non dat, te illam uxorem
ducere. 35

Nisi vides, nisi senis amicos oras, ambis . . . *Ch.* Bene
mones.

Ibo; etsi (hercle) sæpe jam me spes hæc frustrata
est. Vale.

SCENA III.

PAMPHILUS. DAVUS.

Pa. Quid igitur sibi volt pater? cur simulat? *Da.*
Ego dicam tibi.

Si id succenseat nunc, quia non dat tibi uxorem
Chremes,

Ipsus sibi esse injurius videatur; neque id injuriâ,
Prius quam tuum, ut sese habeat, animum ad nuptias
perspexerit.

Sed si tu negâris ducere, ibi culpam in te transferet. 5
Tum illæ turbæ fient. *Pa.* Quidvis patiar. *Da.* Pa-
ter est, Pamphile.

Difficile est: tum hæc sola est mulier: dictum ac
factum, invenerit

Aliquam causam, quamobrem ejiciat oppido. *Pa.* Eji-
ciat? *Da.* Cito.

Pa. Cedo igitur, quid faciam, Dave? *Da.* Dic te ducturum. *Pa.* Hem! *Da.* Quid est?

Pa. Egone dicam? *Da.* Cur non? *Pa.* Nunquam faciam. *Da.* Ne nega. 10

Pa. Suadere noli. *Da.* Ex eâ re quid fiat, vide.

Pa. Ut ab illâ excludar, huc concludar. *Da.* Non ita est.

Nempe hoc sic esse opinor dicturum patrem :

“ Ducas volo hodie uxorem :” tu, “ ducam,” inquires.

Cedo, quid jurgabit tecum? hîc reddes omnia, 15

Quæ nunc sunt certa ei consilia, incerta ut sient,

Sine omni periculo : nam hocce haud dubium est, quin

Chremes

Tibi non det gnatam : nec tu eâ causâ minueris

Hæc, quæ facis ; ne is mutet suam sententiam.

Patri dic velle ; ut, cum velit tibi jure irasci, non queat. 20

Nam, quod tu speras, propulsabo facile : uxorem his moribus

Dabit nemo. Inveniet inopem potius, quam te corrumpi sinat.

Sed, si te æquo animo ferre accipiet, negligentem feceris.

Aliam otiosus quæret : interea aliquid acciderit boni.

Pa. Itan' credis? *Da.* Haud dubium id quidem est.

Pa. Vide quo me inducas. *Da.* Quin taces?

Pa. Dicam : puerum autem ne resciscat mihi esse ex illâ, cautio est : 26

Nam pollicitus sum suscepturum. *Da.* O facinus audax ! *Pa.* Hanc fidem

Sibi, me obsecravit, quî se sciret non deserturum, ut darem.

Da. Curabitur. Sed pater adest : cave, te esse tristem sentiat.

SCENA IV.

SIMO. DAVUS. PAMPHILUS.

Si. REVISO quid agant, aut quid captent consilî.*Da.* Hic nunc non dubitat, quin te ducturum neges.
Venit meditatus alicunde, ex solo loco.

Orationem sperat invenisse se,

Quî differat te : proin tu fac, apud te ut sies. 5

Pa. Modo ut possim, Dave. *Da.* Crede, inquam,
hoc mihi, Pamphile,Nunquam hodie tecum commutaturum patrem
Unum esse verbum, si te dices ducere.

SCENA V.

BYRRHIA. SIMO. DAVUS. PAMPHILUS.

By. HERUS me, relictis rebus, jussit Pamphilum
Hodie [observare, ut,] quid ageret de nuptiis,
[Scirem : id propterea nunc hunc venientem sequor.]
Ipsam adeo præsto video cum Davo : hoc agam.*Si.* Utrumque adesse video. *Da.* Hem ! *serva.* *Si.*
Pamphile. 5*Da.* Quasi de improvise respice ad eum. *Pa.* Ehem,
pater !*Da.* Probe. *Si.* Hodie uxorem ducas, ut dixi, volo.*By.* Nunc nostræ timeo parti, quid hic respondeat.*Pa.* Neque istic, neque alibi, tibi usquam erit in me
mora. *By.* Hem !*Da.* Obmutuit. *By.* Quid dixit ! *Si.* Facis, ut te
deceat, 10

Cum istuc, quod postulo, impetro cum gratiâ.

Da. Sum verus ? *By.* Herus, quantum audio, uxore
excidit.*Si.* I nunc jam intro ; ne in morâ, cum opus sit, sies.

Pa. Eo. By. Nullâne in re esse homini culquam
fidem!

Verum illud verbum est, vulgo quod dici solet, 15

Omnes sibi malle melius esse, quam alteri.

Ego illam vidi virginem, formâ! bonâ

Memini videre: quo æquior sum Pamphilo,

Si se illam in somnis, quam illum, amplecti maluit.

Renuntiabo, ut pro hoc malo mihi det malum. 20

SCENA VI.

DAVUS. SIMO.

Da. Hic nunc me credit aliquam sibi fallaciam

Portare, et eâ me hîc restitisse gratiâ.

Si. Quid Davus narrat? *Da.* Æque quidquam nunc
quidem.

Si. Nihilne? hem! *Da.* Nihil prorsus. *Si.* Atqui
expectabam quidem.

Da. Præter spem evenit: sentio: hoc male habet
virum. 5

Si. Poti'n' es mihi verum dicere? *Da.* Nihil facilius.

Si. Num illi molestæ quidpiam hæ sunt nuptiæ,

Propter hujusce hospitæ consuetudinem?

Da. Nihil, hercle: aut, si adeo, bidui est aut tridui

Hæc sollicitudo: nôsti: deinde desinet. 10

Etenim ipse secum eam rem rectâ reputavit viâ.

Si. Laudo. *Da.* Dum licitum est ei, dumque ætas
tulit,

Amavit: tum id clam: cavit, ne unquam infamiæ

Ea res sibi esset, ut virum fortem decet.

Nunc uxore opus est: animum ad uxorem appulit.

Si. Subtristis visus est esse aliquantulum mihi. 16

Da. Nihil propter hanc rem: sed est, quod succenseat
tibi.

Si. Quidnam est? *Da.* Puerile est. *Si.* Quid est?

Da. Nihil. *Si.* Quin dic, quid est?

Da. Ait, nimium parce facere sumtum. *Si.* Mene?

Da. Te.

“Vix,” inquit, “drachmis est opsonatus decem. 20

Num filio videtur uxorem dare?

Quem,” inquit, “ad cœnam vocabo meorum æqualium
Potissimum nunc?” et, quod dicendum hic siet,

Tu quoque perparce nimium: non laudo. *Si.* Tace.

Da. Commovi. *Si.* Ego isthæc, recte ut fiant, vi-
dero. 25

Quidnam hoc rei est? quid hic volt veterator sibi?

Nam, si hîc mali est quidquam, hem illic est huic rei
caput.

ACTUS III. SCENA I.

MYSIS. SIMO. DAVUS. LESBIA. GLYCERIUM.

My. ITA (pol) quidem res est, ut dixti, Lesbia:

Fidelem haud ferme mulieri invenias virum.

Si. Ab Andriâ 'st ancilla hæc? quid narras? *Da.* Ita
est.

My. Sed hic Pamphilus... *Si.* Quid dicit? *My.* fir-
mavit fidem. *Si.* Hem!

Da. Utinam aut hic surdus, aut hæc muta facta sit. 5

My. Nam, quod peperisset, jussit tolli. *Si.* O Ju-
piter!

Quid ego audio? Actum 'st, siquidem hæc vera
prædicat.

Le. Bonum ingenium narras adolescentis. *My.* Op-
timum.

Sed sequere me intro, ne in morâ illi sis. *Le.* Sequor.

Da. Quod remedium nunc huic malo inveniam? *Si.*
Quid hoc? 10

'Adeon' est demens? ex peregrinâ? jam scio, ah!

Vix tandem sensi stolidus. *Da.* Quid hic sensisse
ait?

Si. Hæc primum affertur jam mihi ab hoc fallacia;

Hanc simulant parere, quo Chremetem absterreant.

Gl. Juno Lucina, fer opem! serva me, obsecro! 15

Si. Hui! tam cito? ridiculum. Postquam ante ostium

Me audivit stare, approperat. Non sat commode

Divisa sunt temporibus tibi, Dave, hæc. *Da.* Mihin'?

Si. Num immemores discipuli? *Da.* Ego, quid narres, nescio.

Si. Hiccine me si imparatum in veris nuptiis 20

Adortus esset, quos mihi ludos redderet!

Nunc hujus periculo fit: ego in portu navigo.

SCENA II.

LESBIA. SIMO. DAVUS.

Le. ADHUC, Archilis, quæ assolent, quæque oportet

Signa esse ad salutem, omnia huic esse video.

Nunc primum fac, isthæc ut lavet: post deinde,

Quod jussi ei dare bibere, et quantum imperavi,

Date: mox ego huc revertor. 5

Per- (ecastor) -scitus puer est natus Pamphilo.

Deos quæso, ut sit superstes, quandoquidem ipse est ingenio bono;

Cumque huic veritus est optumæ adolescenti facere injuriam.

Si. Vel hoc quis non credat, qui nôrit te, abs te esse ortum? *Da.* Quidnam id est?

Si. Non imperabat coram, quid opus facto esset, puerperæ: 10

Sed, postquam egressa est, illis quæ sunt intus, clamat de viâ.

O Dave! itan' contemnor abs te? aut itane tandem idoneus

Tibi videor esse, quem tam aperte fallere incipias dolis?

Saltem accurate, ut metui videar. Certe, si resciverim

Da. Certe (hercle) nunc hic se ipse fallit, haud ego.

Si. Edixin' tibi? 15

Interminatus sum, ne faceres? num veritus? quid rettulit?

Credon' tibi hoc, nunc peperisse hanc e Pamphilo?

Da. Teneo, quid erret; et, quid agam, habeo. *Si.* Quid taces?

Da. Quid credas? quasi non tibi renunciata sint hæc, sic fore.

Si. Mihin' quisquam? *Da.* Eho! an tute intellexti hoc assimilari? *Si.* Irrideor? 20

Da. Renuntiatum est: nam quæ isthæc tibi incidit suspicio?

Si. "Quæ?" quia te nôram. *Da.* Quasi tu dicas, factum id consilio meo.

Si. Certe enim scio. *Da.* Non satis me pernôsti etiam, qualis sim, Simo.

Si. Egone te? *Da.* Sed si quid narrare ocepî, continuo dari

Tibi verba censes. *Si.* Falso! *Da.* Itaque (hercle) nihil jam mutire audeo. 25

Si. Hoc ego scio unum, neminem peperisse hîc. *Da.* Intellexti.

Sed nihilo secius mox deferent puerum huc ante ostium:

Id ego jam nunc tibi renuntio, here, futurum, ut sis sciens:

Ne tu hoc mihi posterius dicas, Davi factum consilio, aut dolis.

Prorsus a me opinionem hanc tuam esse ego amotam volo. 30

Si. Unde id scis? *Da.* Audivi, et credo: multa concurrunt simul,

Quæ conjecturam hanc nunc facio. Jam primum hæc se e Pamphilo

Gravidam dixit esse: inventum 'st falsum: nunc, postquam videt

domi apparari, missa est ancilla illico

Obstetricem arcessitum ad eam, et puerum ut afferret
simul. 35

Hoc nisi fit, puerum ut tu videas, nihil moventur
nuptiæ.

Si. Quid ais? cum intellexeras

Id consilii capere, cur non dixti extemplo Pamphilo?

Da. Quis igitur eum ab illâ abstraxit, nisi ego? nam
omnes nos quidem

Scimus, quam misere hanc amârit: nunc sibi uxorem
expetit. 40

Postremo id mihi da negoti: tu tamen idem has nuptias
Perge facere ita, ut facis: et id spero adjuuros Deos.

Si. Immo abi intro: ibi me opperire, et, quod parato
opus est, para.

Non impulit me, hæc nunc omnino ut crederem:

Atque haud scio, an, quæ dixit, sint vera omnia: 45

Sed parvi pendo. Illud mihi multo maximum 'st,

Quod mihi pollicitus est ipse gnatus. Nunc Chremem

Conveniam: orabo gnato uxorem: si impetro,

Quid alias malim, quam hodie has fieri nuptias?

Nam gnatus quod pollicitus est, haud dubium est mihi,

Si nolit, quin eum merito possim cogere. 51

Atque adeo in ipso tempore eccum ipsum obviam.

SCENA III.

SIMO. CHREMES.

Si. JUBEO Chremetem *Ch.* O! te ipsum quære-
bam. *Si.* Et ego te. *Ch.* Optato advenis.

Aliquot me adiêre, ex te auditum qui aiebant, hodie
filiam

Meam nubere tuo gnato: id viso, tun', an illi insa-
niant.

Si. Ausculta paucis; et, quid ego te velim, et tu quod
quæris, scies.

Ch. Ausculto: loquere quid velis. 5

Si. Per ego te Deos oro, et nostram amicitiam, Chreme,
 Quæ, incepta a parvis, cum ætate accrevit simul; 7
 Perque unicam gnatam tuam, et gnatum meum,
 Cujus tibi potestas summa servandi datur;
 Ut me adjuves in hac re: atque ita, ut nuptiæ 10
 Fuerant futuræ, fiant. *Ch.* Ah! ne me obsecra;
 Quasi hoc te orando a me impetrare oporteat.
 Alium esse censes nunc me, atque olim cum dabam?
 Si in rem est utrique, ut fiant, arcessi jube.
 Sed si ex eâ re plus mali 'st quam commodi 15
 Utrique, id oro te, in commune ut consulas;
 Quasi illa tua sit, Pamphilique ego sim pater.
Si. Immo ita volo, itaque postulo, ut fiat, Chreme:
 Neque postulem abs te, nisi ipsa res moneat. *Ch.* Quid
 est? 19
Si. Iræ sunt inter Glycerium et gnatum. *Ch.* Audio.
Si. Ita magnæ, ut sperem posse avelli. *Ch.* Fabulæ!
Si. Profecto sic est. *Ch.* Sic (hercle) ut dicam tibi:
 Amantium iræ amoris integratio 'st.
Si. Hem! id te oro, ut ante eamus, dum tempus datur,
 Dumque ejus lubido oclusa 'st contumeliis: 25
 Prius quam harum scelera, et lacrymæ confictæ dolis,
 Reducant animum ægrotum ad misericordiam,
 Uxorem demus. Spero, consuetudine
 Et conjugio liberali devinctum, Chreme,
 Dein facile ex illis sese emersurum malis. 30
Ch. Tibi ita hoc videtur: at ego non posse arbitror,
 Neque illum hanc perpetuo habere, neque me perpeti.
Si. Quî scis ergo istuc, nisi periculum feceris?
Ch. At istuc periculum in filiâ fieri, grave 'st.
Si. Nempe incommoditas denique huc omnis redit: 35
 Si eveniat, quod Dî prohibeant, discessio.
 At si corrigitur, quot commoditates, vide.
 Principio, amico filium restitueris:
 Tibi generum firmum, et filiæ invenies virum.
Ch. Quid istuc? si ita istuc animum inducti esse utile,
 Nolo tibi ullum commodum in me claudier. 41
Si. Merito te semper maxumi feci, Chreme.

Ch. Sed quid ais? *Si.* Quid? *Ch.* Quî scis eos nunc discordare inter se?

Si. Ipus mihi Davus, qui intimus est eorum consiliis, dixit.

Et is mihi suadet, nuptias, quantum queam, ut maturem. 45

Num, censes, faceret, filium nisi sciret eadem hæc velle? Tute adeo jam ejus verba audies. Heus! evocate huc Davum.

Atque eccum: video ipsum foras exire.

SCENA IV.

DAVUS. SIMO. CHREMES.

Da. Ad te ibam. *Si.* Quidnam est?

Da. Cur non arcessitur? jam advesperascit. *Si.* Aud'in' tu illum?

Ego dudum nonnihil veritus sum, Dave, abs te, ne faceres idem,

Quod vulgus servorum solet, dolis ut me deluderet, Propterea quod amat filius. *Da.* Egon' istuc facerem? *Si.* Credidi. 5

Idque adeo metuens vos celavi, quod nunc dicam.

Da. Quid? *Si.* Scies: Nam propemodum habeo tibi jam fidem. *Da.* Tandem cognôsti qui siem.

Si. Non fuerant nuptiæ futuræ. *Da.* Quid? non? *Si.* Sed eâ gratiâ

Simulavi, vos ut pertentarem. *Da.* Quid ais? *Si.* Sic res est. *Da.* Vide!

Nunquam istuc quivi ego intelligere: vah! consilium callidum! 10

Si. Hoc audi. Ut hinc te intro ire jussi, opportune hic fit mihi obviam.

Da. Hem! numnam periimus? *Si.* Narro huic, quæ tu dudum narrâsti mihi.

Da. Quidnam audio? *Si.* Gnatum ut det, oro; vixque id exoro. *Da.* Occidi!

Si. Hem! quid dixti? *Da.* Optume inquam factum!

Si. Nunc per hunc nulla 'st mora.

Ch. Domum modo ibo: ut [apparetur,] dicam: atque huc renuntio. 15

Si. Nunc te oro, *Dave*, quoniam solus mihi effecisti has nuptias

Da. Ego vero solus. *Si.* Corrigere mihi gnatum porro enitere.

Da. Faciam (hercle) sedulo. *Si.* Potes nunc, dum animus irritatus est.

Da. Quiescas. *Si.* Age igitur, ubi nunc est ipse? *Da.* Mirum ni domi 'st.

Si. Ibo ad eum, atque eadem hæc, quæ tibi dixi, dicam itidem illi. *Da.* Nullus sum! 20

Quid causæ 'st, quin hinc in pistrinum rectâ proficiscar viâ?

Nihil est preci loci relictum. Jam perturbavi omnia: Herum fefelli; in nuptias conjeci herilem filium; Feci hodie ut fierent, insperante hoc, atque invito Pamphilo.

Hem astutias! quod si quiêssem, nihil evenisset mali. Sed eccum ipsum video: occidi! 26

Utinam mihi esset aliquid hîc, quo nunc me præcipitem darem.

SCENA V.

PAMPHILUS. DAVUS.

Pa. Ubi illic est scelus, qui me perdidit? *Da.* Perii!

Pa. Atque hoc confiteor,

Jure mihi obtigisse, quando quidem tam iners, tam nulli consili

Sum. Servon' fortunas meas me commisisse futili?

Ergo pretium ob stultitiam fero: sed inultum nunquam id auferet.

Da. Posthac incolumem sat scio fore me, nunc si hoc devito malum. 5

Pa. Nam quid ego nunc dicam patri? Negabon' velle me, modo

Qui sum pollicitus, ducere? quâ fiduciâ id facere audeam?

Nec, quid me nunc faciam, scio. *Da.* Nec [quid de] me: atque id ago sedulo.

Dicam, aliquid jam inventurum, ut huic malo aliquam producam moram.

Pa. Ohe! *Da.* Visus sum. *Pa.* Ehodum, bone vir! quid ais? vide'n' me tuis consiliis 10

Miserum impeditum esse? *Da.* At jam expediam.

Pa. Expedies? *Da.* Certe, Pamphile.

Pa. Nempe, ut modo. *Da.* Immo melius, spero.

Pa. Oh! tibi ego ut credam, furcifer?

Tu rem impeditam et perditam restituas? hem! quo fretus siem!

Qui me hodie ex tranquillissimâ re coniecisti in nuptias.

An non dixi hoc esse futurum? *Da.* Dixti. *Pa.* Quid meritum's? *Da.* Crucem. 15

Sed sine paululum ad me redeam: jam aliquid dispiciam. *Pa.* Hei mihi!

Cur non habeo spatium, ut de te sumam supplicium, ut volo?

Namque hoc tempus, præcavere mihi me, haud te ulcisci, sinit.

ACTUS IV. SCENA I.

CHARINUS. PAMPHILUS. DAVUS.

Ch. Hoccin' est credibile, aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquam ut siet,
Ut malis gaudeant, atque ex incommodis
Alterius sua ut comparent commoda? ah!

Idne 'st verum? immo id est genus hominum pessumum, 5

In denegando modo quis pudor paululum adest;

Post, ubi tempus promissa est jam perfici,

Tum coacti, necessario se aperiunt;

Et timent; et tamen res cogit denegare.

Ibi tum eorum impudentissima oratio est, 10

“Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi....?”

Heus! proxumus sum egomet mihi.” Attamen,

“Ubi fides?”

Si roges, nihil pudet. Hic, ubi opus est,

Non verentur: illic, ubi nihil opus est, ibi verentur.

Sed quid agam? adeamne ad eum, et cum eo injuriam

hanc expostulem? 15

Ingeram mala multa? atque aliquis dicat, “nihil promoveris.”

Multum: molestus certe ei fuero; atque animo morem gessero.

Pa. Charine, et me et te, imprudens, nisi quid Di respiciunt, perdidisti.

Ch. Itane, imprudens? Tandem inventa 'st causa: solvisti fidem.

Pa. Quid tandem? *Ch.* Etiam nunc me ducere istis dictis postulas? 20

Pa. Quid istuc est? *Ch.* Postquam me amare dixi, complacita est tibi.

Heu me miserum! qui tuum animum ex animo spectavi meo.

Pa. Falsus es. *Ch.* Nonne tibi satis esse hoc visum solidum est gaudium,

Nisi me lactâsses amantem, et falsâ spe produceres?

Habeas. *Pa.* Habeam! ah! nescis, quantis in malis verser miser, 25

Quantasque hic suis consiliis mihi confecit sollicitudines,

Meus carnifex. *Ch.* Quid istuc tam mirum est, de te si exemplum capit?

Pa. Haud istuc dicas, si cognôris vel me, vel amorem meum.

Ch. Scio: cum patre altercâsti dudum: et is nunc propterea tibi

Succenset: nec te quivit hodie cogere, illam ut duceres. 30

Pa. Immo etiam, quo tu minus scis ærumnas meas, Hæ nuptiæ non apparabantur mihi;

Nec postulabat nunc quisquam uxorem dare.

Ch. Scio: tu coactus tuâ voluntate es. *Pa.* Mane.

Nondum scis. *Ch.* Scio equidem illam ducturum esse te. 35

Pa. Cur me enicas? hoc audi: nunquam destitit

Instare, ut dicerem, me esse ducturum, patri:

Suadere, orare, usque adeo donec perpulit.

Ch. Quis homo istuc? *Pa.* Davus. *Ch.* Davus!

Pa. Davus omnia.

Ch. Quamobrem? *Pa.* Nescio: nisi mihi Deos satis Scio fuisse iratos, qui auscultaverim. 41

Ch. Factum hoc est, Dave? *Da.* Factum. *Ch.* Hem! quid ais, scelus?

At tibi Dî dignum factis exitium duint.

Eho! dic mihi, si omnes hunc conjectum in nuptias Inimici vellent; quod, nisi hoc, consilium darent? 45

Da. Deceptus sum, at non defatigatus. *Ch.* Scio.

Da. Hac non successit; aliâ aggrediemur viâ;

Nisi id putas, quia primo processit parum,

Non posse jam ad salutem converti hoc malum.

Pa. Immo etiam: nam satis credo, si advigilaveris, Ex unis geminas mihi conficies nuptias. 51

Da. Ego, Pamphile, hoc tibi pro servitio debeo,

Conari manibus, pedibus, noctesque et dies,

Capitis periculum adire, dum prosim tibi.

Tuum 'st, si quid præter spem evenit, mihi ignoscere, Parum succedit quod ago? at facio sedulo. 56

Vel melius tute reperi; me missum face.

Pa. Cupio: restitue, in quem me accepisti locum.

Da. Faciam. *Pa.* At jam hoc opus est. *Da.* Hem! st! mane! concrepuit a Glycerio ostium.

Pa. Nihil ad te. *Da.* Quæro. *Pa.* Hem! Nunc cine demum? *Da.* At jam hoc tibi inventum dabo. 60

SCENA II.

MYSIS. PAMPHILUS. CHARINUS. DAVUS.

My. JAM, ubi ubi erit, inventum tibi curabo, et mecum adductum,

Tuum Pamphilum: tu modo, anime mi, noli te macerare.

Pa. Mysis, quid est? *My.* Hem! Pamphile! optime te mihi offers. *Pa.* Quid est?

My. Orare jussit, si se ames, hera, jam ut ad se venias. Videre ait te cupere. *Pa.* Vah! perii! hoc malum integrascit. 5

Siccine me atque illam operâ tuâ nunc miseros sollicitarier?

Nam idcirco arcessor, nuptias quod mihi apparari sensit.

Ch. Quibus quidem quam facile potuerat quiesci, si hic quiêsset!

Da. Age, si hic non insanit satis suâ sponte, instiga.

My. Atque (ædepol)

Ea res est; proptereaque nunc misera in mœrore est.

Pa. Mysis, 10

Per omnes tibi adjuro Deos, nunquam eam me deserturum:

Non, si capiundos mihi sciam esse inimicos omnes homines.

Hanc mihi expetivi; contigit: conveniunt mores: valeant,

Qui inter nos discidium volunt: hanc, nisi mors, mihi adimet nemo.

Ch. Resipisco. *Pa.* Non Apollinis magis verum,
atque hoc, responsum est. 15

Si poterit fieri, ut ne pater per me stetisse credat,
Quo minus hæ fierent nuptiæ, volo : sed si id non
poterit,

Id faciam, in proclivi quod est, per me stetisse ut
credat.

Quis videor? *Ch.* Miser æque, atque ego. *Da.* Con-
siliium quæro. *Ch.* Fortis.

Pa. Scio quid conere. *Da.* Hoc ego tibi profecto
effectum reddam. 20

Pa. Jam hoc opus est. *Da.* Quin jam habeo.
Ch. Quid est? *Da.* Huic, non tibi, habeo : ne
erres.

Ch. Sat habeo. *Pa.* Quid facies? cedo. *Da.* Dies
mihi hic ut sit satis, vereor,

Ad agendum ; ne vacuum esse me nunc ad narran-
dum credas.

Proinde hinc vos amolimini : nam mihi impedimento
estis. 24

Pa. Ego hanc visam. *Da.* Quid tu? quo hinc te
agis? *Ch.* Verum vis dicam? *Da.* Immo etiam.

Narrationis incipit mihi initium. *Ch.* Quid me fiet?

Da. Eho! tu impudens, non satis habes, quod tibi
dieculam addo,

Quantum huic promoveo nuptias? *Ch.* Dave, attamen *Da.* Quid ergo?

Ch. Ut ducam. *Da.* Ridiculum! *Ch.* Huc face ad
me ut venias, si quid poteris.

Da. Quid veniam? nihil habeo. *Ch.* Attamen si
quid *Da.* Age, veniam, *Ch.* Si quid, 30

Domi ero. *Da.* Tu, Mysis, dum exeo, parumper op-
perire me hîc.

My. Quapropter? *Da.* Ita facto est opus. *My.* Ma-
tura. *Da.* Jam, inquam, hîc adero.

SCENA III.

MYSIS. DAVUS.

My. NIHILNE esse proprium cuiquam! Dî, vostram fidem!

Summum bonum esse heræ putavi hunc Pamphilum, Amicum, amatorem, virum in quovis loco

Paratum: verum ex eo nunc misera quem capit 4

Laborem! facile hic plus mali est, quam illic boni.

Sed Davus exit. Mi homo, quid istuc, obsecro, 'st?

Quo portas puerum? *Da.* Mysis, nunc opus est tuâ Mihi ad hanc rem expromtâ memoriâ atque astutiâ.

My. Quidnam incepturus? *Da.* Accipe a me hunc ocyus,

Atque ante nostram januam appone. *My.* Obsecro,

Humine? *Da.* Ex arâ hinc sume verbenas tibi, 11

Atque eas substerne. *My.* Quamobrem id tute non facis?

Da. Quia, si forte opus sit ad herum jusjurandum mihi, Non apposuisse, ut liquido possim. *My.* Intelligo.

Nova nunc religio in te isthæc incessit, cedo? 15

Da. Move ocyus te, ut, quid agam, porro intelligas.

Pro, Jupiter! *My.* Quid est? *Da.* Sponsæ pater intervenit.

Repudio, quod consilium primum intenderam.

My. Nescio quid narres. *Da.* Ego quoque hinc ab dexterâ

Venire me assimilabo: tu, ut subservias 20

Orationi, utcumque opus sit verbis, vide.

My. Ego, quid agas, nihil intelligo: sed, si quid est, Quod meâ operâ opus sit vobis, aut tu plus vides, Manebo; ne quod vostrum remorer commodum.

SCENA IV.

CHREMES. MYSIS. DAVUS.

Ch. REVERTOR, postquam, quæ opus fuêre ad nuptias
Gnatæ, paravi, ut jubeam arcessi. Sed quid hoc?

Puer (hercle) 'st! Mulier, tun' apposuisti hunc?

My. Ubi illic est?

Ch. Non mihi respondes? *My.* Nusquam est: væ
miseræ mihi!

Reliquit me homo, atque abiit. *Da.* Dî, vostram
fidem! 5

Quid turbæ est apud forum; quid illic hominum liti-
gant!

Tum annona cara 'st. Quid dicam aliud, nescio.

My. Cur tu, obsecro, hîc me solam? *Da.* Quæ
est hæc fabula?

Eho! Mysis, puer hic unde est? quisve huc attulit?

My. Sati'n' sanus es, qui me id rogites? *Da.* Quem
ego igitur rogem, 10

Qui hîc neminem alium videam? *Ch.* Miror, unde sit.

Da. Dicturan' es, quod rogo? *My.* Au! *Da.* Con-
cede ad dexteram.

My. Deliras? non tute ipse? *Da.* Verbum si mihi
Unum, præterquam quod te rogo, faxis, cave.

My. Male dicis? *Da.* Unde 'st? dic clare. *My.* A
vobis. *Da.* Ha, ha, he! 15

Mirum vero, impudenter mulier si facit meretrix?

Ch. Ab Andriâ 'st ancilla hæc, quantum intelligo.

Da. Adeon' videmur vobis esse idonei,

In quibus sic illudatis? *Ch.* Veni in tempore.

Da. Propera adeo puerum tollere hinc ab januâ. 20

Mane; cave quoquam ex isthoc excessis loco.

My. Dî te eradicent! ita me miseram territas.

Da. Tibi ego dico, an non? *My.* Quid vis? *Da.* An
etiam rogas?

Cedo, cujum puerum hîc apposuisti? dic mihi.

My. Tu nescis? *Da.* Mitte id, quod scio: dic, quod rogo. 25

My. Vestri. *Da.* Cujus vestri? *My.* Pamphili. *Da.* Hem! quid? Pamphili?

My. Eho! an non est? *Ch.* Recte ego semper fugi has nuptias.

Da. O facinus animadvertendum! *My.* Quid clamitas?

Da. Quemne ego heri vidi ad vos afferri vesperi?

My. O hominem audacem! *Da.* Verum. Vidi Cantharam 30

Suffarcinatam. *My.* Dis (pol) habeo gratias, Cum in pariundo aliquot affuerunt liberae.

Da. Næ illa illum haud novit, cujus causâ hæc incipit.

“Chremes, si positum puerum ante ædes viderit, Suam gnatum non dabit.” Tanto (hercle) magis dabit.

Ch. Non (hercle) faciet. *Da.* Nunc adeo, ut tu sis sciens, 36

Nisi puerum tollis, jam ego hunc in mediam viam Provolvam: teque ibidem pervolvam in luto.

My. Tu, (pol) homo, non es sobrius. *Da.* Fallacia Alia aliam trudit. Jam susurrari audio, 40

Civem Atticam esse hanc. *Ch.* Hem! *Da.* “Coactus legibus

Eam uxorem ducet.” *My.* Au! obsecro; an non civis est?

Ch. Jocularium in malum insciens pæne incidi.

Da. Quis hic loquitur? O Chreme! per tempus advenis.

Ausculta. *Ch.* Audivi jam omnia. *Da.* Anne tu omnia?

Ch. Audivi, inquam, a principio. *Da.* Audistin', obsecro? 46

Hem scelera! hanc jam oportet in cruciatum hinc abripi.

Hic ille est! non te credas Davum ludere.

My. Me miseram! nihil (pol) falsi dixi, mi senex.

Ch. Novi rem omnem. Est Simo intus? *Da.* Est.

My. Ne me attingas, sceleste! Si (pol) Glycerio non omnia hæc 51

Da. Eho, inepta! nescis quid sit actum? *My.* Qui sciam? 52

Da. Hic socer est. Alio pacto haud poterat fieri, Ut sciret hæc, quæ volumus. *My.* Hem! prædiceres.

Da. Paulum interesse censes, ex animo omnia, 55 Ut fert natura, facias, an de industriâ?

SCENA V.

CRITO. MYSIS. DAVUS.

Cr. IN hac habitâsse plateâ dictum 'st Chrysidem, Quæ sese inhoneste optavit parere hîc divitias Potius, quam in patriâ honeste pauper vivere. Ejus morte ea ad me lege redierunt bona.

Sed quos perconter? Video. Salvete. *My.* Obsecro, Quem video? Est ne hic Crito, sobrinus Chrysidis? 5

Is est. *Cr.* O Mysis! salve. *My.* Salvus sis, Crito.

Cr. Itane Chrysis? hem! *My.* Nos quidem (pol) miseras perdidit.

Cr. Quid vos? quo pacto hîc? sati'n' recte? *My.* Nosne? sic.

Ut quimus, aiunt, quando, ut volumus, non licet. 10

Cr. Quid Glycerium? jam hîc suos parentes repperit?

My. Utinam! *Cr.* An nondum etiam? haud auspiscato huc me attuli.

Nam, (pol) si id scîssem, nunquam huc tetulissem pedem:

Semper enim dicta 'st ejus hæc, atque habita 'st, soror.

Quæ illius fuerunt, possidet. Nunc me hospitem 15

Lites sequi, quam hîc mihi sit facile atque utile,

Aliorum exempla commonent: simul arbitror,

Jam aliquem esse amicum et defensorem ei: nam fere

Grandiuscula jam profecta 'st illinc. Clamitent,

Me sycophantam hæreditates persequi, 20

Mendicum: tum ipsam despoliare non libet.

My. O optume hospes! pol, Crito, antiquum obtines.

Cr. Due me ad eam, quando huc veni, ut videam.
My. Maxume.

Da. Sequar hos: nolo me in tempore hoc videat senex.

ACTUS V. SCENA I.

CHREMES. SIMO.

Ch. SATIS jam, satis, Simo, spectata erga te amicitia 'st mea:

Satis pericli cœpi adire: orandi jam finem face.

Dum studeo obsequi tibi, pæne illusi vitam filiæ.

Si. Immo enim nunc quam maxume abs te postulo, atque oro, Chreme,

Ut beneficium, verbis initum dudum, nunc re comprobēs. 5

Ch. Vide, quam iniquus sis præ studio, dum efficias id quod cupis:

Neque modum benignitatis, neque, quid me ores, cogitas:

Nam, si cogites, remittas jam me onerare injuriis.

Si. Quibus? *Ch.* Ah! rogitas? perpulisti me, ut homini adolescentulo,

In alio occupato amore, abhorrenti ab re uxoriâ, 10

Filiam ut darem in seditionem, atque incertas nuptias;

Ejus labore, atque ejus dolore, gnato ut medicarer tuo.

Impetrâsti: incepti, dum res tetulit. Nunc non fert: feras.

Illam hinc civem esse aiunt: puer est natus: nos missos face.

Si. Per ego te Deos oro, ut ne illis animum inducas credere, 15

Quibus id maxume utile 'st, illum esse quam determinum.

Nuptiarum gratiâ hæc sunt ficta atque incepta omnia.

Ubi ea causa, quamobrem hæc faciunt, erit adempta his, desinent.

Ch. Erras: cum Davo egomet vidi jurgantem ancillam. *Si.* Scio.

Ch. At vero voltu; cum, ibi me adesse, neuter tum præsenserat. 20

Si. Credo: et, id facturas, Davus dudum prædixit mihi. Et nescio quid tibi sum oblitus hodie, ac volui, dicere.

SCENA II.

DAVUS. CHREMES. SIMO. DROMO.

Da. ANIMO nunc jam otioso esse impero. *Ch.* Hem Davum tibi.

Si. Unde egreditur? *Da.* Meo præsidio atque hospitibus. *Si.* Quid illud mali 'st?

Da. Ego commodiorem hominem, adventum, tempus, non vidi. *Si.* Scelus!

Quemnam hic laudat? *Da.* Omnis res est jam in vado. *Si.* Cesso alloqui?

Da. Herus est: quid agam? *Si.* O! salve, bone vir!

Da. Ehem Simo! o noster Chreme! 5

Omnia apparatus jam sunt intus. *Si.* Curâsti probe.

Da. Ubi volēs, arcesse. *Si.* Bene sanē: id enimvero hinc nunc abest.

Etiam tu hoc respondes? quid istic tibi negotii 'st?

Da. Mihin'?

Si. Ita. *Da.* Mihine? *Si.* Tibi ergo. *Da.* Modo introii. *Si.* Quasi ego, quàm dudum, rogem.

Da. Cum tuo gnato unâ. *Si.* Anne 'st intus Pamphilus? crucior miser. 10

Eho! non tu dixti esse inter eos inimicitias, carnifex?

Da. Sunt. *Si.* Cur igitur hîc est? *Ch.* Quid illum censes? cum illâ litigat.

Da. Immo vero indignum, Chremes, jam facinus faxo ex me audias.

Nescio qui senex modo venit; illum, confidens, catus. Cum faciem videas, videtur esse quantivis pretii. 15

Tristis severitas inest in voltu, atque in verbis fides.
Si. Quidnam apportas? *Da.* Nihil equidem, nisi
 quod illum audivi dicere. 17
Si. Quid ait tandem? *Da.* Glycerium se scire civem
 esse Atticam.
Si. Hem! Dromo! Dromo! *Da.* Quid est? *Si.*
 Dromo! *Da.* Audi. *Si.* Verbum si addide-
 ris Dromo!
Da. Audi, obsecro. *Dr.* Quid vis? *Si.* Sublimem
 hunc intro rape, quantum potes. 20
Dr. Quem? *Si.* Davum. *Da.* Quamobrem? *Si.*
 Quia lubet. Rape, inquam. *Da.* Quid feci?
Si. Rape.
Da. Si quidquam invenies me mentitum, occidito.
Si. Nihil audio.
 Ego jam te commotum reddam. *Da.* Tamen etsi
 hoc verum est? *Si.* Tamen.
 Cura asservandum vinctum; atque audi'n'? quadru-
 pedem constringito.
 Age nunc jam; ego (pol) hodie, si vivo, tibi 25
 Ostendam, herum quid sit pericli fallere, et
 Illi, patrem. *Ch.* Ah! ne sævi tantopere. *Si.* O
 Chreme!
 Pietatem gnati! nonne te miseret mei?
 Tantum laborem capere ob talem filium?
 Age, Pamphile! exi, Pamphile! ecquid te pudet? 30

SCENA III.

PAMPHILUS. SIMO. CHREMES.

Pa. QUIs me volt? Perii! pater est. *Si.* Quid ais,
 omnium? *Ch.* Ah!
 Rem potius ipsam dic, ac mitte male loqui.
Si. Quasi quidquam in hunc jam gravius dici possiet.
 Ai'n' tandem? civis Glycerium 'st? *Pa.* Ita prædicant.
Si. "Ita prædicant!" O ingentem confidentiam! 5

Num cogitat quid dicat? num facti piget? 6

Num ejus color pudoris signum usquam indicat?

Adeon' impotenti esse animo, ut, præter civium

Morem atque legem, et sui voluntatem patris,

Tamen hanc habere studeat cum summo probro? 10

Pa. Me miserum! *Si.* Hem! modone id demum senti-
sti, Pamphile?

Olim istuc, olim, cum ita animum induxti tuum,

Quod cuperes, aliquo pacto efficiendum tibi;

Eodem die istuc verbum vere in te accidit.

Sed quid ego? cur me excrucio? cur me macero? 15

Cur meam senectutem hujus sollicito amentia? an

Ut pro hujus peccatis ego supplicium sufferam?

Immo habeat: valeat: vivat cum illâ. *Pa.* Mi pater!

Si. Quid "mi pater?" quasi tu hujus indigeas patris.

Domus, uxor, liberi inventi, invito patre. 20

Adducti, qui illam civem hinc dicant. Viceris.

Pa. Pater, licetne pauca? *Si.* Quid dices mihi?

Ch. Tamen, Simo, audi. *Si.* Ego audiam? quid au-
diam,

Chreme? *Ch.* At tandem dicat, sine. *Si.* Age, di-
cat; sino.

Pa. Ego me amare hanc, fateor. Si id peccare 'st,
fateor id quoque. 25

Tibi, pater, me dedo: quidvis oneris impone; impera.

Vis me uxorem ducere? hanc vis amittere? ut po-
tero, feram.

Hoc modo te obsecro, ut ne credas a me allegatum
hunc senem.

Sine me expurgem, atque illum huc coram adducam.

Si. Adducas? *Pa.* Sine, pater.

Ch. Æquum postulat: da veniam. *Pa.* Sine, te hoc
exorem. *Si.* Sino. 30

Quidvis cupio, dum ne ab hoc me falli comperiar,
Chreme.

Ch. Pro peccato magno paulum supplicii satis est patri.

SCENA IV.

CRITO. CHREMES. SIMO. PAMPHILUS.

Cr. MITTE orare: una harum quævis causa me, ut
faciam, monet:

Vel tu, vel quod verum est, vel quod ipsi cupio Gly-
cerio.

Ch. Andrium ego Critonem video? certe is est. *Cr.*
Salvus sis, Chreme.

Ch. Quid tu Athenas, insolens? *Cr.* Evenit. Sed
hiccine 'st Simo?

Ch. Hic. *Si.* Men' quæris? eho! tu Glycerium hinc
civem esse ais? 5

Cr. Tu negas? *Si.* Itane huc paratus advenis? *Cr.*
Quâ de re? *Si.* Rogas?

Tune impune hæc facias? tune hic homines ado-
lescentulos,

Imperitos rerum, eductos libere, in fraudem illicis?

Sollicitando et pollicitando eorum animos lactas? *Cr.*
Sanusne es?

Si. Ac meretricios amores nuptiis conglutinas? 10

Pa. Perii! metuo, ut substet hospes. *Ch.* Si, Simo,
hunc nôris satis,

Non ita arbitrere: bonus est hic vir. *Si.* Hic vir sit
bonus?

Itane attemperate venit hodie in ipsis nuptiis,

Ut veniret antehac nunquam? Est vero huic creden-
dum, Chreme?

Pa. Ni metuam patrem, habeo, pro illâ re illum quod
moneam probe. 15

Si. Sycophanta! *Cr.* Hem! *Ch.* Sic, Crito, est hic:
mitte. *Cr.* Videat, qui siet.

Si mihi perguit, quæ volt, dicere; ea, quæ non volt,
audiet.

Ego isthæc moveo, aut curo? non tu tuum malum
æquo animo feres?

Nam, ego quæ dico, vera an falsa audieris, jam sciri potest.

Atticus quidam olim, navi fractâ, apud Andrum ejectus est, 20

Et isthæc unâ parva virgo. Tum ille egens, forte applicat

Primum ad Chrysidis patrem se. *Si.* Fabulam inceptat. *Ch.* Sine.

Cr. Itane vero obturbat? *Ch.* Perge. *Cr.* Tum is mihi cognatus fuit,

Qui eum recepit. Ibi ego audivi ex illo, sese esse Atticum.

Is ibi mortuus est. *Ch.* Ejus nomen? *Cr.* Nomen tam cito tibi? *Phania.* 25

Ch. Hem! perii! *Cr.* Verum (hercle) opinor fuisse Phaniam: hoc certo scio,

Rhamnusium se aiebat esse. *Ch.* O Jupiter! *Cr.* Eadem hæc, Chreme,

Multi alii in Andro tum audivêre. *Ch.* Utinam id sit, quod spero. Eho! dic mihi,

Quid eam tum ? suamne esse aiebat? *Cr.* Non. *Ch.* Cujam igitur? *Cr.* Fratris filiam.

Ch. Certe mea 'st. *Cr.* Quid ais? *Si.* Quid tu ais? *Pa.* Arrige aures, Pamphile. 30

Si. Quî credis? *Ch.* Phania ille frater meus fuit. *Si.* Nôram, et scio.

Ch. Is hinc, bellum fugiens, meque in Asiam persequens, proficiscitur.

Tum illam relinquere hîc est veritus; post illa nunc primum audio,

Quid illo sit factum. *Pa.* Vix sum apud me, ita animus commotus est metu, 34

Spe, gaudio, mirando hoc tanto, tam repentino bono. *Si.* Næ, istam multimodis tuam inveniri gaudeo. *Pa.*

Credo, pater.

Ch. At mihi unus scrupulus etiam restat, qui me male habet. *Pa.* Dignus es,

- Cum tuâ religione, odio : nodum in scirpo quæris.
Cr. Quid istuc est ?
- Ch.* Nomen non convenit. *Cr.* Fuit (hercle) huic
 aliud parvæ. *Ch.* Quod, Crito ?
- Numquid meministi ? *Cr.* Id quæro. *Pa.* Egone
 hujus memoriam patiar meæ 40
- Voluptati obstare, cum egomet possim in hac re me-
 dicari mihi ?
- Non patiar. Heus, Chreme ! quod quæris, Pasibu-
 la 'st. *Cr.* Ipsa 'st. *Ch.* Ea 'st.
- Pa.* Ex ipsâ millies audivi. *Si.* Omneis nos gau-
 dere hoc, Chreme,
- Te credo, credere. *Ch.* Ita me Dî ament, credo.
Pa. Quid restat, pater ?
- Si.* Jamdudum res reduxit me ipsa in gratiam. *Pa.*
 O lepidum patrem ! 45
- De uxore, ita ut possedi, nihil mutat Chremes. *Ch.*
 Causa optuma 'st,
- Nisi quid pater ait aliud. *Pa.* Nempe. *Si.* Id sci-
 licet. *Ch.* Dos, Pamphile, est
- Decem talenta. *Pa.* Accipio. *Ch.* Propero ad filiam.
 Eho mecum, Crito ;
- Nam illam me credo haud nôsse. *Si.* Cur non illam
 huc transferri jubes ?
- Pa.* Recte admones. Davo ego istuc dedam jam neg-
 otî. *Si.* Non potest. 50
- Pa.* Quî non potest ? *Si.* Quia habet aliud magis
 ex sese, et majus. *Pa.* Quidnam ? *Si.*
 Vinctus est.
- Pa.* Pater, non recte vinctus est. *Si.* Haud ita
 jussi. *Pa.* Jube solvi, obsecro.
- Si.* Age, fiat. *Pa.* At matura. *Si.* Eo intro. *Pa.*
 O faustum et felicem hunc diem !

SCENA V.

CHARINUS. PAMPHILUS.

Ch. PROVISO quid agat Pamphilus : atque eccum.

Pa. Aliquis forsā me putet

Non putare hoc verum : at mihi nunc sic esse hoc
verum lubet.

Ego Deorum vitam propterea sempiternam esse arbi-
tror,

Quod voluptates eorum propriæ sunt : nam mihi im-
mortalitas

Parta 'st, si nulla ægritudo huic gaudio intercesserit.

Sed quem ego mihi potissimum optem nunc, cui hæc
narrem, dari ? 6

Ch. Quid illud gaudii est ? *Pa.* Davum video : ne-
mo 'st, quem malle, omnium.

Nam hunc scio mea solide solum gavisurum gaudia.

SCENA VI.

DAVUS. PAMPHILUS. CHARINUS.

Da. PAMPHILUS ubinam hic est ? *Pa.* Dave. *Da.*
Quis homo 'st ? *Pa.* Ego sum. *Da.* O
Pamphile !

Pa. Nescis quid mihi obtigerit. *Da.* Certe : sed
quid mihi obtigerit, scio.

Pa. Et quidem ego. *Da.* More hominum evenit, ut,
quod sim nactus mali,

Prius rescisceres tu, quam ego illud, quod tibi evenit
boni.

Pa. Mea Glycerium suos parentes repperit. *Da.* O
factum bene ! *Ch.* Hem ! 5

Pa. Pater amicus summus nobis. *Da.* Quis ? *Pa.*
Chremes. *Da.* Narras probe.

Pa. Nec mora ulla 'st, quin eam uxorem ducam. *Ch.*

Num ille somniat 7

Ea, quæ vigilans voluit? *Pa.* Tum de puero, Dave?

Da. Ah! desine.

Solus est, quem diligunt Dî. *Ch.* Salvus sum, si hæc vera sunt.

Colloquar. *Pa.* Quis homo 'st? O Charine! in tempore ipso mihi advenis. 10

Ch. Bene factum. *Pa.* Audistin'? *Ch.* Omnia. Age, me in tuis secundis respice.

Tuus est nunc Chremes: facturum, quæ voles, scio esse omnia.

Pa. Memini: atque adeo longum est nos illum expectare, dum exeat.

Sequere hac me intus ad Glycerium nunc. Tu, Dave, abi domum:

Propere arcesse, hinc qui auferant eam. Quid stas? quid cessas? *Da.* Eo. 15

Ne exspectetis, dum exeant huc: intus despondebitur; Intus transigetur, si quid est, quod restet.

Ω. Plaudite.

P. TERENTII EUNUCHUS.

Acta ludis Megalensibus, L. Postumio Albino L. Cornelio Merulâ ædilibus curulibus. Egêre L. Ambivius Turpio L. Atilius Prænestinus tibiis duabus dextris. Græca Menandru. Acta II. Modos fecit Flaccus Claudi, M. Valerio C. Fannio coss.

PERSONÆ.

PROLOGUS.

PHÆDRIA, adolescens, amator Thaidis.

PARMENO, servus Phædriæ.

THAÏS, meretrix.

GNATHO, parasitus Thrasonis.

CHÆREA, adolescens, amator Pamphilæ.

THRASO, miles, rivalis Phædriæ.

PYTHIAS, ancilla Thaidis.

CHREMES, adolescens, frater Pamphilæ.

ANTIPHO, adolescens.

DORIAS, ancilla Thaidis.

DORUS, eunuchus.

SANGA, centurio.

SOPHRONA, nutrix Pamphilæ.

LACHES, senex, pater Phædriæ et Chæreæ.

PERSONÆ MUTÆ.

STRATO, elephantis Indicis præfectus.

SIMALIO,
DONAX, } ordinum ductores.
SYRISCUS, }

SANNIO, servus atriensis.

PAMPHILA, adolescentula.

C. SULPITII APOLLINARIS

PERIOCHA

IN TERENTII EUNUCHUM.

SOROREM falso dictitatum Thaïdis,
Id ipsum ignorans, miles advexit Thraso,
Ipsique donat. Erat hæc civis Attica.
Eidem eunuchum, quem emerat, tradi jubet
Thaïdis amator Phædria, ac rus ipse abit, 5
Thrasoni oratus biduum concederet.
Ephebus frater Phædriæ puellulam
Cum deperiret, dono missam Thaïdi,
Ornatu eunuchi induitur : suadet Parmeno :
Introiit : vitiat virginem : sed Atticus 10
Civis, repertus frater ejus, collocat
Vitiatam ephebo, Phædriam exorat Thraso.

TERENTII
EUNUCHUS.

PROLOGUS.

Si quisquam est, qui placere se studeat bonis
Quam plurimis, et minime multos lædere,
In his poëta hic nomen profitetur suum.
Tum si quis est, qui dictum in se inclementius
Existimabit esse, sic existimet: 5
Responsum, non dictum esse, quia læsit prior,
Qui bene vertendo, et eas describendo male,
Ex Græcis bonis Latinas fecit non bonas.
Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit:
Atque in Thesauro scripsit, causam dicere 10
Prius, unde petitur, aurum quare sit suum,
Quam ille qui petit, unde is sit thesaurus sibi;
Aut unde in patrium monumentum pervenerit.
Dehinc, ne frustretur ipse se, aut sic cogitet;
“ Defunctus jam sum; nihil est quod dicat mihi.” 15
Is ne erret, moneo, et desinat lacessere.
Habeo alia multa, quæ nunc condonabitur;
Quæ proferentur post, si perget lædere
Ita, ut facere instituit. Quam nunc acturi sumus
Menandri Eunuchum, postquam ædiles emerunt, 20
Perfecit, sibi ut inspiciundi esset copia.
Magistratus cum ibi adesset, ocepta 'st agi.
Exclamat, furem, non poëtam, fabulam
Dedisse, et nihil dedisse verborum tamen:
Colacem esse Nævî et Plauti, veterem fabulam: 25
Parasiti personam inde ablatam et militis.
Si id est peccatum, peccatum imprudentiâ 'st
Poëtæ; non quî furtum facere studuerit.
Id ita esse, vos jam judicare poteritis.

Colax Menandri est : in eâ est parasitus Colax, 30
 Et Miles gloriosus : eas se non negat
 Personas transtulisse in Eunuchum suam
 Ex Græcâ : sed eas fabulas factas prius
 Latinas, scisse sese, id vero pernegat.
 Quod si personis îsdem uti aliis non licet ; 35
 Quî magis licet currentes servos scribere,
 Bonas matronas facere, meretrices malas,
 Parasitum edacem, gloriosum militem,
 Puerum supponi, falli per servum senem,
 Amare, odisse, suspicari ? denique 40
 Nullum est jam dictum, quod non dictum sit prius.
 Quare æquum est vos cognoscere, atque ignoscere,
 Quæ vetêres factitârunt, si faciunt novi.
 Date operam, et cum silentio animadvortite,
 Ut pernoscat, quid sibi Eunuchus velit. 45

ACTUS I. SCENA I.

PHÆDRIA. PARMENO.

Ph. QUID igitur faciam ? non eam ? ne nunc quidem,
 Cum arcessor ultro ? an potius ita me comparem,
 Non perpeti meretricum contumelias ?
 Excludit : revocat : redeam ? non, si me obsecret.
Pa. Si quidem hercle possis, nihil prius, neque fortius :
 Verum, si incipies, neque pertendes naviter ; 6
 Atque, ubi pati non poteris, cum nemo expetet,
 Infectâ pace, ultro ad eam venies, indicans
 Te amare, et ferre non posse ; actum est ! ilicet !
 Perîsti ! Eludet, ubi te victum senserit. 10
 Proin tu, dum est tempus, etiam atque etiam cogita,
Here. Quæ res in se neque consilium neque modum
 Habet ullum, eam consilio regere non potes.
 In amore hæc omnia insunt vitia ; injuriæ,
 Suspiciones, inimicitia, induciæ, 15
 Bellum, pax rursum. Incerta hæc si tu postules

Ratione certâ facere, nihilo plus agas, 17

Quam si des operam, ut cum ratione insanias.

Et quod nunc tute tecum iratus cogitas,

“ Egone illam? quæ illum? quæ me? quæ non?
sine, modo: 20

Mori me malim: sentiet qui vir siem” —

Hæc verba, unâ (mehercle) falsâ lacrymulâ,

Quam, oculos terendo misere, vix vi expresserit,

Restinguet: et te ultro accusabis; et dabis ei

Ultro supplicium. *Ph.* O indignum facinus! nunc
ego et 25

Illam scelestam esse, et me miserum, sentio:

Et tædet: et amore ardeo: et prudens, sciens,

Vivus, vidensque, pereo; nec, quid agam, scio.

Pa. Quid agas? nisi ut te redimas captum quam queas

Minimo: si nequeas paululo, at quanti queas; 30

Et ne te afflictes. *Ph.* Itane suades? *Pa.* Si sapis:

Neque, præterquam quas ipse amor molestias

Habet, addas: et illas, quas habet, recte feras.

Sed eccâ ipsa egreditur, nostri fundi calamitas.

Nam, quod nos capere oportet, hæc intercipit. 35

SCENA II.

THAÏS. PHÆDRIA. PARMENO.

Th. MISERAM me! vereor ne illud gravius Phædria

Tulerit, neve aliorsum, atque ego feci, acceperit,

Quod heri intromissus non est. *Ph.* Totus, Parmeno,

Tremo, horreoque, postquam adspexi hanc. *Pa.*

Bono animo es:

Accede ad ignem hunc; jam calesces plus satis. 5

Th. Quis hîc loquitur? ehem! tun' hîc eras, mi
Phædria?

Quid hîc stabas? cur non rectâ introibas? *Pa.* Cæ-
terum

De exclusione verbum nullum. *Th.* Quid taces?

Ph. Sane, quia vero hæ mihi patent semper fores:

Aut quia sum apud te primus. *Th.* Missa isthæc
face. 10

Ph. Quid "missa?" O Thaïs, Thaïs, utinam esset mihi

Pars æqua amoris tecum, ac pariter fieret,

Ut aut hoc tibi doleret itidem ut mihi dolet,

Aut ego istuc abs te factum nihili penderem.

Th. Ne crucia te, obsecro, anime mi, mi Phædria. 15

Non (pol) quo quemquam plus amem, aut plus diligam,

Eo feci: sed ita erat res: faciendum fuit.

Pa. Credo, ut fit, misera præ amore exclusti hunc
foras. 19

Th. Siccine ais, Parmeno? age! sed huc quâ gratiâ

Te arcessi jussi, ausculta. *Ph.* Fiat. *Th.* Dic mihi

Hoc primum, poti'n' est hic tacere? *Pa.* Egone?

optume.

Verum, heus tu! hac lege tibi meam adstringo fidem:

Quæ vera audivi, taceo, et contineo optume;

Sin falsum, aut vanum, aut fictum est, continuo pa-
lam est.

Plenus rimarum sum; hac atque illac perfluo. 25

Proin tu, taceri si vis, vera dicito.

Th. Samia mihi mater fuit: ea habitabat Rhodi.

Pa. Potest taceri hoc. *Th.* Ibi tum matri parvulam

Puellam dono quidam mercator dedit,

Ex Atticâ hinc abreptam. *Ph.* Civemne? *Th.* Ar-

bitror: 30

Certum non scimus: matris nomen et patris

Dicebat ipsa: patriam et signa cætera

Neque sciebat, neque per ætatem etiam potuerat.

Mercator hoc addebat, e prædonibus,

Unde emerat, se audisse, abreptam e Sunio. 36

Mater ubi accepit, cœpit studiose omnia

Docere, educare, ita uti si esset filia.

Sororem plerique esse credebant meam.

Ego cum illo, quo cum tum uno rem habebam hospite,

Abii huc; qui mihi reliquit hæc, quæ habeo, omnia. 40

Pa. Utrumque hoc falsum est : effluet. *Th.* Qui
istuc? *Pa.* Quia 41

Neque tu uno eras contenta, neque solus dedit :
Nam hic quoque bonam magnamque partem ad te
attulit.

Th. Ita 'st : sed sine me pervenire, quo volo.
Interea miles, qui me amare occeperat, 45

In Cariam est profectus. Te interea loci
Cognovi. Tute scis, post illa quam intumum
Habeam te ; et mea consilia ut tibi credam omnia.

Ph. Ne hoc quidem tacebit Parmeno. *Pa.* O ! du-
biumne id est? 49

Th. Hoc agite, amabo. Mater mea illic mortua 'st
Nuper. Ejus frater aliquantum ad rem est avidior :
Is ubi hanc formâ videt honestâ virginem,
Et fidibus scire, pretium sperans, illico
Producit, vendit. Forte fortunâ affuit
Hic meus amicus : emit eam dono mihi, 55

Imprudens harum rerum, ignarusque omnium.
Is venit. Postquam sensit me tecum quoque
Rem habere, fingit causas, ne det, sedulo.

Ait, si fidem habeat, se iri præpositum tibi
Apud me, ac non id metuat, ne, ubi acceperim, 60
Sese relinquam, velle se illam mihi dare ;

Verum id vereri. Sed, ego quantum suspicor,
Ad virginem animum adjecit. *Ph.* Etiamne amplius?

Th. Nihil : nam quæsivi. Nunc ego eam, mi Phæ-
dria,

Multæ sunt causæ, quamobrem cupiam abducere : 65
Primum, quod soror est dicta : præterea, ut suis
Restituam ac reddam. Sola sum : habeo hic neminem,
Neque amicum, neque cognatum : quamobrem, Phæ-
dria,

Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.
Id, amabo ! adjuta me, quo id fiat facilius. 70

Sine illum priores partes hosce aliquot dies
Apud me habere. Nihil respondes? *Ph.* Pessumia !
Egon' quidquam cum istis factis tibi respondeam ?

Pa. Eu noster ! laudo. Tandem perdoluit : vir es.

Ph. At ego nesciebam quorsum tu ires ? “ parvula
Hinc est abrepta : eduxit mater pro suâ : 76

Soror est dicta : cupio abducere, ut reddam suis.”

Nempe omnia hæc nunc verba huc redeunt denique ;

Ego excludor : ille recipitur : quâ gratiâ ?

Nisi illum plus amas, quam me : et istam nunc times,

Quæ advecta est, ne illum talem præripiat tibi. 81

Th. Egon' id timeo ? *Ph.* Quid te ergo aliud sollicitat ? cedo.

Num solus ille dona dat ? nuncubi meam

Benignitatem sensisti in te claudier ?

Nonne, ubi mihi dixti cupere te ex Æthiopiâ 85

Ancillulam, relictis rebus omnibus,

Quæsivi ? Porro eunuchum dixti velle te,

Quia solæ utuntur his reginæ ; repperi.

Heri minas viginti pro ambobus dedi ;

Tamen contemptus abs te. Hæc habui in memoriâ. 90

Ob hæc facta abs te spernor. *Th.* Quid istic, Phæ-
dria ?

Quamquam illam cupio abducere, atque hac re ar-
bitror

Id fieri posse maxume ; verumtamen,

Potius quam te inimicum habeam, faciam ut jusseris.

Ph. Utinam istuc verbum ex animo ac vere diceres,

“ Potius quam te inimicum habeam : ” si istuc cre-
derem 96

Sincere dici, quidvis possem perpeti.

Pa. Labascit, victus uno verbo : quam cito !

Th. Ego non ex animo misera dico ? quam joco

Rem voluisti a me tandem, quin perfeceris ? 100

Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum

Saltem ut concedas solum ? *Ph.* Siquidem biduum ;

Verum ne fiant isti viginti dies.

Th. Profecto non plus biduum, aut *Ph.* “ Aut ? ”
nihil moror.

Th. Non fiet : hoc modo sine te exorem. *Ph.* Sci-
licet 105

Faciendum est quod vis. *Th.* Merito amo te. *Ph.*
Bene facis. 106

Rus ibo : ibi hoc me macerabo biduum.

Ita facere certum est : mos gerundus est *Thaïdi*.

Tu, *Parmeno*, huc fac illi adducantur. *Pa.* Maxume.

Ph. In hoc biduum, *Thaïs*, vale. *Th.* Mi *Phædria*!

Et tu. Numquid vis aliud? *Ph.* Egone quid velim?

Cum milite isto præsens, absens ut sies ; 112

Dies noctesque me ames ; me desideres ;

Me somnies ; me exspectes ; de me cogites ;

Me speres ; me te oblectes ; mecum tota sis : 115

Meus fac sis postremo animus, quando ego sum tuus.

Th. Me miseram ! forsitan hic mihi parvam habeat
fidem,

Atque ex aliarum ingeniis nunc me iudicet.

Ego, (pol) quæ mihi sum conscia, hoc certo scio,

Neque me fixisse falsi quidquam, neque meo 120

Cordi esse quemquam cariorem hoc *Phædriâ*.

Et quidquid hujus feci, causâ virginis

Feci : nam me ejus spero fratrem propemodum

Jam repperisse, adolescentem adeo nobilem :

Et is hodie venturum ad me constituit domum. 125

Concedam hinc intro, atque exspectabo, dum venit.

ACTUS II. SCENA I.

PHÆDRIA. PARMENO.

Ph. FAC, ita ut jussi, deducantur isti. *Pa.* Faciam.

Ph. At diligenter.

Pa. Fiet. *Ph.* At mature. *Pa.* Fiet. *Ph.* Sati'n'

hoc mandatum 'st tibi? *Pa.* Ah!

Rogitare? quasi difficile sit.

Utinam tam aliquid invenire facile possis, *Phædria*,

Quam hoc peribit! *Ph.* Ego quoque unâ pereo ;

quod mihi est carius. 5

Ne istuc tam iniquo patiare animo. *Pa.* Minume :
quin effectum dabo. 6

Sed numquid aliud imperas ?

Ph. Munus nostrum ornato verbis, quod poteris : et
istum æmulum,

Quod poteris, ab eâ pellito.

Pa. Memini, tametsi nullus moneas. *Ph.* Ego rus
ibo, atque ibi manebo. 10

Pa. Censeo. *Ph.* Sed heus tu ! *Pa.* Quid vis ?

Ph. Cense'n' posse me obfirmare,
Et perpeti, ne redeam interea ? *Pa.* Te-ne ? non
(hercle) arbitror :

Nam aut jam revertêre ; aut mox noctu te adigent
horsum insomnia.

Ph. Opus faciam, ut defetiger usque, ingratiis ut
dormiam.

Pa. Vigilabis lassus : hoc plus facies. *Ph.* Ah !
nihil dicis, Parmeno. 15

Ejiciunda (hercle) hæc est mollities animi : nimis
me indulgeo.

Tandem non ego illâ caream, si sit opus, vel totum
triduum ? *Pa.* Hui !

Univorsum triduum ? vide quid agas. *Ph.* Stat sen-
tentia.

Pa. Dî boni ! quid hoc morbi est ? adeon' homines
immutarier

Ex amore, ut non cognoscas eundem esse ? Hoc
nemo fuit 20

Minus ineptus, magis severus quisquam, nec magis
continens.

Sed quis hic est, qui huc pergit ? At at ! hic quidem
est parasitus Gnatho

Militis : ducit secum unâ virginem dono huic. *Pa.*
pæ !

Facie honestâ : mirum, ni ego me turpiter hodie hîc
dabo

Cum meo decrepito hoc eunucho : hæc superat ip-
sam Thaidem. 25

SCENA II.

GNATHO. PARMENO.

Gn. Dî immortales! homini homo quid præstat!
stulto intelligens!

Quid interest! Hoc adeo ex hac re venit in mentem mihi.

Conveni hodie adveniens quemdam mei loci hinc,
atque ordinis,

Hominem haud impurum, itidem patria qui abliguerat bona.

Video sentum, squalidum, ægrum, pannis annisque
obsitum. 5

Quid istuc, inquam, ornati est? — “Quoniam miser,
quod habui, perdi. Hem,

Quo redactus sum! omnes noti me atque amici deserunt.” —

Hic ego illum contemsi præ me. Quid, homo, inquam, ignavissime?

Itan' parâsti te, ut spes nulla reliqua in te siet tibi?
Simul consilium cum re amîsti? Vide'n' me ex eodem
ortum loco? 10

Qui color, nitor, vestitus, quæ habitudo est corporis!
Omnia habeo, neque quidquam habeo. Nihil cum est,
nihil deficit tamen. —

“At ego infelix, neque ridiculus esse neque plagas
pati

Possum.” — Quid? tu his rebus credis fieri? totâ eras viâ.

Olim isti fuit generi quondam quæstus apud sæclum
prius. 15

Hoc novum est aucupium: ego adeo hanc primus inveni viam.

Est genus hominum, qui esse primos se omnium rerum volunt,

Nec sunt : hos consector. Hisce ego non paro me ut
rideant ;

Sed his ultro arrideo, et eorum ingenia admiror si-
mul.

Quidquid dicunt, laudo : id rursus si negant, laudo
id quoque. 20

Negat quis? nego : ait? aio. Postremo imperavi
egomet mihi

Omnia assentari. Is quæstus nunc est multo uberri-
mus.

Pa. Scitum (hercle) hominem ! hic homines prorsum
ex stultis insanos facit.

Gn. Dum hæc loquimur, interea loci ad macellum
ubi advenimus ;

Concurrunt læti mî obviam cupedinarii omnes, 25

Cetarii, lanii, coqui, fartores, piscatores, aucupes ;

Quibus, et re salvâ et perditâ, profueram, et prosum
sæpe.

Salutant : ad cœnam vocant : adventum gratulantur.

Ille ubi miser famelicus videt me esse in tanto
honore,

Et tam facile victum quærere ; ibi homo cœpit me
obsecrare, 30

Ut sibi liceret discere id de me. Sectari jussi ;

Si potis est, tamquam philosophorum habent dis-
ciplinæ ex ipsis

Vocabula, parasiti item ut Gnathonici vocentur.

Pa. Vide'n', otium, et cibus quid faciat alienus? *Gn.*

Sed ego cesso

Ad Thaidem hanc deducere, et rogitare ad cœnam ut
veniat? 35

Sed Parmenonem ante ostium Thaidis tristem video,

Rivalis servum : salva res est : nimirum hîc homines
frigent.

Nebulonem hunc certum est ludere. *Pa.* Hice hoc
munere arbitrantur

Suam Thaidem esse. *Gn.* Plurimâ salute Parmeno-
nem,

Summum suum, impertit Gnatho. Quid agitur? *Pa.*
 Statur. *Gn.* Video. 40

Num quidnam, quod nolis, vides? *Pa.* Te. *Gn.*
 Credo : at num quid aliud ?

Pa. Qui dum? *Gn.* Quia tristis es. *Pa.* Nihil
 equidem. *Gn.* Ne sis : sed quid videtur

Hoc tibi mancipium? *Pa.* Non malum, hercle. *Gn.*
 Uro hominem. *Pa.* Ut falsus animi 'st !

Gn. Quam hoc munus gratum Thaidi arbitrare esse?
Pa. Hoc nunc dicis,

Ejectos hinc nos : omnium rerum, heus, vicissitudo
 est. 45

Gn. Sex ego te totos, Parmeno, hos menses quietum
 reddam :

Ne sursum deorsum cursites, neve usque ad lucem
 vigiles.

Ecquid beo te? *Pa.* Men' ? papæ ! *Gn.* Sic soleo
 amicos. *Pa.* Laudo.

Gn. Detineo te fortasse : tu profectus alio fueras.

Pa. Nusquam. *Gn.* Tum tu igitur paululum da mihi
 operæ : fac ut admittar 50

Ad illam. *Pa.* Age modo, nunc tibi patent fores hæ,
 quia istam ducis.

Gn. Num quem evocari hinc vis foras? *Pa.* Sine,
 biduum hoc prætereat :

Qui mihi nunc uno digitulo fores aperis fortunatus,
 Næ, tu istas, faxo, calcibus sæpe insultabis frustra.

Gn. Etiam nunc hîc stas, Parmeno? eho ! numnam
 hîc relictus custos, 55

Ne quis forte internuntius clam a Milite ad istam
 cursitet ?

Pa. Facete dictum : mira vero, Militi quæ placeant.
 Sed video herilem filium minorem huc advenire.

Miror quid ex Piræeo abierit ; nam ibi custos publice
 est nunc.

Non temere est ; et properans venit : nescio quid
 circumspectat, 60

SCENA III.

CHÆREA. PARMENO.

Ch. OCCIDI!

Neque virgo est usquam; neque ego, qui illam e
 conspectu amisi meo.

Ubi quæram? ubi investigem? quem perconter?
 quam insistam viam?

Incertus sum: una hæc spes est, ubi ubi est, diu
 celari non potest.

O faciem pulchram! deleo omnes dehinc ex animo
 mulieres. 5

Tædet quotidianarum harum formarum. *Pa.* Ecce
 autem alterum!

Nescio quid de amore loquitur. O infortunatum se-
 nem!

Hic vero est, qui si occeperit, ludum jocumque dices
 Fuisse illum alterum, præut hujus rabies quæ dabit.

Ch. Ut illum Dî Deæque senium perdant, qui me
 hodie remoratus est; 10

Meque adeo, qui restiterim; tum autem, qui illum
 flocci fecerim.

Sed eccum Parmenonem. Salve. *Pa.* Quid tu es
 tristis? quidve es alacris?

Unde is? *Ch.* Egone? nescio (hercule) neque unde
 eam, neque quorsum eam:

Ita prorsum oblitus sum mei.

Pa. Quî, quæso? *Ch.* Amo. *Pa.* Hem! *Ch.* Nunc,
 Parmeno, te ostendes, qui vir sies. 15

Scis te mihi sæpe pollicitum esse: "Chærea, aliquid
 inveni

Modo, quod ames: in eâ re utilitatem ego faciam ut
 cognoscas meam:"

Cum in cellulam ad te patris penum omnem conge-
 rebam clanculum.

Pa. Age, inepte! *Ch.* Hoc (hercle) factum est :
 fac sis nunc promissa appareant ;
Sive adeo digna res est, ubi tu nervos intendas tuos.
Haud similis virgo est virginum nostrarum, quas
 matres student 21
Demissis humeris esse, vincto pectore, ut graciles
 sient ;
Si qua est habitior paulo, pugilem esse aiunt : dedu-
 cunt cibum.
Tametsi bona 'st natura, reddunt curaturâ junceas.
Itaque ergo amantur. *Pa.* Quid tua isthæc? *Ch.*
 Nova figura oris. *Pa.* Papæ! 25
Ch. Color verus, corpus solidum, et succi plenum.
Pa. Anni? *Ch.* "Anni?" sexdecim.
Pa. Flos ipse. *Ch.* Hanc tu mihi vel vi, vel clam,
 vel precario
Fac tradas : meâ nihil refert, dum potiar modo.
Pa. Quid? Virgo, cuja est? *Ch.* Nescio, hercle.
Pa. Unde est? *Ch.* Tantumdem. *Pa.* Ubi
 habitat?
Ch. Ne id quidem. *Pa.* Ubi vidisti? *Ch.* In viâ.
Pa. Quâ ratione amisisti? 30
Ch. Id equidem adveniens mecum stomachabar modo :
Nec quemquam esse ego hominem arbitror, cui magis
 bonæ
Felicitates omnes advorsæ sient.
Pa. Quid hoc est sceleris? *Ch.* Perii. *Pa.* Quid
 factum 'st? *Ch.* Rogas?
Patris cognatum, atque æqualem, Archidemidem, 35
Novistin'? *Pa.* Quid ni? *Ch.* Is, dum sequor hanc,
 fit mihi obviam.
Pa. Incommode, hercle. *Ch.* Immo enimvero in-
 feliciter :
Nam incommoda alia sunt dicenda, Parmeno.
Illum, liquet mihi dejerare, his mensibus
Sex septem prorsum non vidisse proxumis, 40
Nisi nunc, cum minume vellem, minumeque opus
 fuit.

Eho! nonne hoc monstri simile 'st? quid ais? *Pa.*
Maxume. 42

Ch. Continuo accurrit ad me, quam longe quidem,
Incurvus, tremulus, labiis demissis, gemens.
"Heus! heus! tibi dico, Chærea," inquit. Restiti.
"Sci'n' quid ego te volebam?"—"Dic."—"Cras
est mihi 46

Judicium."—"Quid tum?"—"Ut diligenter nunties
Patri, advocatus mane mihi esse ut meminerit."

Dum hæc dicit, abiit hora. Rogo numquid velit?
"Recte," inquit. Abeo. Cum huc respicio ad vir-
ginem, 50

Illa sese interea commodum huc advorterat
In hanc nostram plateam. *Pa.* Mirum, ni hanc dicit,
modo

Huic quæ data est dono. *Ch.* Huc cum advenio,
nulla erat.

Pa. Comites secuti scilicet sunt virginem?

Ch. Verum: parasitus cum ancillâ. *Pa.* Ipsa est:
ilicet! 55

Desine: jam conclamatum est. *Ch.* Alias res agis.

Pa. Istuc ago quidem. *Ch.* Nôstin' quæ sit? dic
mihi:

Aut vidistin'? *Pa.* Vidi, novi: scio, quo abducta sit.

Ch. Eho, Parmeno mi, nôstin'? *Pa.* Novi. *Ch.* Et
scis ubi siet?

Pa. Huc deducta est ad meretricem Thaidem: ei
dono data est. 60

Ch. Quis is est tam potens cum tanto munere hoc?

Pa. Miles Thraso,
Phædriæ rivalis. *Ch.* Duras fratris partes prædicas.

Pa. Immo enim, si scias, quod donum huic dono con-
tra comparet,

Tum magis id dicas. *Ch.* Quodnam, quæso, hercle?

Pa. Eunuchum. *Ch.* Illumne, obsecro,
Inhonestum hominem, quem mercatus est heri, se-
nem, mulierem? 65

Pa. Isthunc ipsum. *Ch.* Homo quatietur certe cum dono foras. 66

Sed istam Thaidem non scivi nobis vicinam. *Pa.* Haud diu est.

Ch. Perii! nunquamne etiam me illam vidisse? eholdum dic mihi;

Estne, ut fertur, formâ? *Pa.* Sane. *Ch.* At nihil ad nostram hanc. *Pa.* Alia res est.

Ch. Obsecro, hercle, Parmeno, fac ut potiar. *Pa.* Faciam sedulo, ac 70

Dabo operam, adjuvabo. Numquid me aliud vis? *Ch.* Quo nunc is? *Pa.* Domum,

Ut mancipia hæc, ita ut jussit frater, deducam ad Thaidem.

Ch. O fortunatum istum eunuchum, qui quidem in hanc detur domum!

Pa. Quid ita? *Ch.* Rogitas? summâ formâ semper conservam domi

Videbit: colloquetur: aderit unâ in unis ædibus: 75
Cibum nonnunquam capiet cum eâ: interdum propter dormiet.

Pa. Quid si nunc tute fortunatus fias? *Ch.* Quâ re, Parmeno?

Responde. *Pa.* Capias tu illius vestem. *Ch.* "Vestem?" quid tum postea?

Pa. Pro illo te ducam. *Ch.* Audio. *Pa.* Te esse illum dicam. *Ch.* Intellego.

Pa. Tu illis fruare commodis, quibus tu illum dicebas modo: 80

Cibum unâ capias, adsis, tangas, ludas, propter dormias:

Quandoquidem illarum neque te quisquam novit, neque scit qui sies.

Præterea forma et ætas ipsa 'st, facile ut pro eunuchoprobes.

Ch. Dixti pulchre: nunquam vidi melius consilium dari.

64 EUNUCHUS. ACT. III. SCEN. 1.

Age, eamus intro : nunc jam orna me ; abduc, duc,
quantum potes. 85

Pa. Quid agis ? jocabar equidem. *Ch.* Garris. *Pa.*
Perii ! quid ego egi miser ?

Quo trudis ? perculeris jam tu me. Tibi equidem
dico, mane.

Ch. Eamus. *Pa.* Pergit' n' ? *Ch.* Certum est. *Pa.*
Vide ne nimium calidum hoc sit modo.

Ch. Non est profecto : sine. *Pa.* At enim isthæc in
me cūdetur faba. *Ch.* Ah !

Pa. Flagitium facimus. *Ch.* An id flagitium est, si
in domum meretriciam 90

Deducar ; et illis crucibus, quæ nos, nostramque ado-
lescentiam

Habent despiciatam, et quæ nos semper omnibus cru-
ciant modis,

Nunc referam gratiam ; atque eas itidem fallam, ut ab
illis fallimur ?

An potius hæc [pati ?] Æquum est fieri, ut a me lu-
datur dolis :

Quod qui rescierint, culpent : illud merito factum
omnes putent. 95

Pa. Quid istuc ? si certum est facere, facias : verum,
ne post conferas

Culpam in me. *Ch.* Non faciam. *Pa.* Jubesne ?
Ch. Jubeo, cogo, atque impero.

Nunquam defugiam auctoritatem : sequere. *Pa.* Di
vortant bene.

ACTUS III. SCENA I.

THRASO. GNATHO. PARMENO.

Thr. MAGNAS vero agere gratias Thais mihi ?

Gn. Ingenteis. *Thr.* Ai' n' tu ? læta 'st ? *Gn.* Non
tam ipso quidem

Dono, quam abs te datum esse: id vero serio
 Triumphat. *Pa.* Huc proviso, ut, ubi tempus siet,
 Deducam. Sed eccum Militem. *Thr.* Est istuc da-
 tum 5

Profecto, ut grata mihi sint, quæ facio, omnia.
Gn. Advorti (hercle) animum. *Thr.* Vel rex sem-
 per maxumas

Mihi agebat, quidquid feceram: aliis non item.
Gn. Labore alieno magnam partam gloriam
 Verbis sæpe in se transmovet, qui habet salem; 10
 Quod in te est. *Thr.* Habes. *Gn.* Rex te ergo in
 oculis *Thr.* Scilicet.

Gn. Gestire. *Thr.* Vero: credere omnem exercitum,
 Consilia. *Gn.* Mirum. *Thr.* Tum, sicubi eum satias
 Hominum, aut negoti si quando odium ceperat;
 Requiescere ubi volebat; quasi Nôstin'? *Gn.*
 Scio: 15

Quasi ubi illam expueret miseriam ex animo. *Thr.*
 Tenes.

Tum me convivam solum abducebat sibi. *Gn.* Hui!
 Regem elegantem narras. *Thr.* Immo sic homo est
 Perpaucorum hominum. *Gn.* Immo nullorum arbi-
 tror,

Si tecum vivit. *Thr.* Invidere omnes mihi; 20
 Mordere clanculum: ego non flocci pendere.
 Illi invidere misere; verum unus tamen
 Impense, elephantis quem Indicis præfecerat.

Is ubi molestus magis est; Quæso, inquam, Strato,
 Eone es ferox, quia habes imperium in belluas? 25

Gn. Pulchre (mehercle) dictum, et sapienter! papæ!
 Jugulâras hominem. Quid ille? *Thr.* Mutus illico.
Gn. Quidni esset? *Pa.* Dii, vostram fidem! hominem
 perditum

Miserumque, et illum sacrilegum! *Thr.* Quid? illud,
 Gnatho,

Quo pacto Rhodium tetigerim in convivio, 30
 Numquid tibi dixi? *Gn.* Nunquam: sed narra, ob-
 secro.

Plus millies audivi. *Thr.* Unâ in convivio 32

Erat hic, quem dico, Rhodius adolescentulus.

Forte habui scortum: cœpit ad id alludere,

Et me irridere. Quid agis, inquam, homo impudens?

Lepus tute es, et pulpamentum quæris? *Gn.* Ha,

ha, he!

36

Thr. Quid est? *Gn.* Facete, lepide, laute: nihil

supra.

Tuumne, obsecro te, hoc dictum erat? vetus credidi.

Thr. Audieras? *Gn.* Sæpe; et fertur in primis. *Thr.*

Meum est.

Gn. Dolet, dictum imprudenti adolescenti et libero. 40

Pa. At te Dî perdant! *Gn.* Quid ille, quæso? *Thr.*

Perditus.

Risu omnes, qui aderant, emoriri. Denique

Metuebant omnes jam me. *Gn.* Non injuriâ.

Thr. Sed heus tu! purgon' ego me de istac Thaïdi?

Quod eam me amare suspicata 'st? *Gn.* Nihil minus.

Immo auge magis suspicionem. *Thr.* Cur? *Gn.*

Rogas?

46

Sci'n'? si quando illa mentionem Phædriæ

Facit, aut si laudat, te ut male urat *Thr.*

Sentio.

Gn. Id ut ne fiat, hæc res sola est remedio.

Ubi nominabit Phædriam, tu Pamphilam

50

Continuo: si quando illa dicet, Phædriam

Intromittamus comissatum; tu, Pamphilam

Cantatum provocemus. Si laudabit hæc

Illius formam; tu hujus contra. Denique

Par pari referto, quod eam mordeat.

55

Thr. Siquidem me amaret, tum istuc prodesset, Gna-

tho.

Gn. Quando illud, quod tu das, expectat atque amat,

Jam dudum te amat: jam dudum illi facile fit,

Quod doleat: metuit semper, quem ipsa nunc capit

Fructum, ne quando iratus tu alio conferas. 60

Th. Bene dixti: at mihi istuc non in mentem venerat.

Gn. Ridiculum: non enim cogitâras. Cæterum

Idem hoc tute melius quanto invenisses, Thraso!

SCENA II.

THAÏS. THRASO. PARMENO. GNATHO. PYTHIAS.

Th. AUDIRE vocem visa sum modo Militis.
 Atque eccum. Salve, mi Thraso. *Thr.* O Thaïs mea,
 Meum suavium! quid agitur? ecquid nos amas
 De fidicinâ istac? *Pa.* Quam venuste! quod dedit
 Principium adveniens! *Th.* Plurimum merito tuo. 5
Gn. Eamus ergo ad cœnam: quid stas? *Pa.* Hem
 alterum!

Ex homine hunc natum dicas. *Thr.* Ubi vis, non
 moror.

Pa. Adibo, atque assimilabo, quasi nunc exeam.
 Ituran', Thaïs, quopiam es? *Th.* Ehem! Parmeno,
 Bene fecisti: hodie itura. *Pa.* Quo? *Th.* Quid?
 hunc non vides? 10

Pa. Video, et me tædet. Ubi vis, dona adsunt tibi
 A Phædriâ. *Thr.* Quid stamus? cur non imus hinc?
Pa. Quæso (hercle) ut liceat, pace quod fiat tuâ,
 Dare huic quæ volumus, convenire et colloqui.

Thr. Perpulchra credo dona, haud nostris similia. 15
Pa. Res indicabit. Heus! jubete istos foras

Exire, quos jussi, ocyus. Procede tu huc.
Ex Æthiopiâ est usque hæc. *Thr.* Hic sunt tres
 minæ.

Gn. Vix. *Pa.* Ubi tu es, Dore? accede huc. Hem
 eunuchum tibi!

Quam liberali facie, quam ætate integrâ! 20
Th. Ita me Dî ament, honestus est. *Pa.* Quid tu ais,
 Gnatho?

Numquid habes, quod contempnas? quid tu autem,
 Thraso?

Tacent: satis laudant. Fac periculum in literis,
 Fac in palæstrâ, in musicis: quæ liberum
 Scire æquum est adolescentem, sollertem dabo. 25

Thr. Ego illum eunuchum, si opus sit, vel sobrius 26

Pa. Atque hæc qui misit, non sibi soli postulat
Te vivere, et suâ causâ excludi cæteros :
Neque pugnas narrat, neque cicatrices suas
Ostentat : neque tibi obstat, quod quidam facit : 30

Verum, ubi molestum non erit, ubi tu voles,
Ubi tempus tibi erit, sat habet, si tum recipitur.

Thr. Apparet servum hunc esse domini pauperis
Miserique. Gn. Nam (hercle) nemo posset, sat scio,
Qui haberet, quî pararet alium, hunc perpeti. 35

Pa. Tace tu, quem ego esse infra infimos omneis puto
Homines : nam qui huic animum assentari induxeris,
E flammâ petere te cibum posse arbitror.

Thr. Jamne imus? *Th.* Hos prius introducam, et,
quæ volo,

Simul imperabo : post continuo exeo. 40

Thr. Ego hinc abeo ; tu istam opperire. *Pa.* Haud
convenit

Unâ ire cum amicâ imperatorem in viâ.

Thr. Quid tibi ego multa dicam? domini similis es.

Gn. Ha, ha, he! *Thr.* Quid rides? *Gn.* Istuc, quod
dixi modo :

Et illud de Rhodio dictum in mentem venit. 45

Sed *Thais* exit. *Thr.* Abi præ, curre, ut sint domi

Parata. *Gn.* Fiat. *Th.* Diligenter, *Pythias*,

Fac cures, si *Chremes* huc forte advenerit,

Ut ores, primum ut maneat : si id non commodum
est,

Ut redeat : si id non poterit, ad me adducito. 50

Py. Ita faciam. *Th.* Quid? quid aliud volui dicere?

Ehem! curate istam diligenter virginem :

Domi adsitis, facite. *Thr.* Eamus. *Th.* Vos me sequimini.

SCENA III.

CHREMES. PYTHIAS.

Ch. PROFECTO, quanto magis magisque cogito,
 Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malum :
 Ita me video ab eâ astute labefactarier.
 Jam tum cum primum jussit me ad se arcessier ;
 Roget quis, quid tibi cum illâ? ne nôram quidem ; 5
 Ubi veni, causam, ut ibi manerem, repperit,
 Ait, rem divinam fecisse, et rem seriam
 Velle agere mecum. Jam tum erat suspicio,
 Dolo malo hæc fieri omnia : ipsa accumbere
 Mecum, mihi sese dare, sermonem quærere. 10
 Ubi friget, huc evasit : quam pridem pater
 Mihi et mater mortui essent. Dico, jam diu.
 Rus Sunii ecquod haberem, et quam longe a mari?
 Credo ei placere hoc : sperat se a me avellere.
 Postremo, ecqua inde parva perisset soror? 15
 Ecquis cum eâ unâ? quid habuisset, cum perit?
 Ecquis eam posset noscere? Hæc cur quæritet?
 Nisi si illa forte, quæ olim periit parvula
 Soror, hanc se intendit esse, ut est audacia.
 Verum ea, si vivit, annos nata 'st sedecim, 20
 Non major. Thais, quam ego sum, majuscula 'st.
 Misit porro orare, ut venirem, serio.
 Aut dicat quod volt ; aut molesta ne siet :
 Non (hercle) veniam tertio. Heus ! heus ! *Py.* Ec-
 quis hîc ?
Ch. Ego sum Chremes. *Py.* O capitulum lepidissu-
 mum ! 25
Ch. Dico ego mihi insidias fieri? *Py.* Thais maximo
 Te orabat opere, ut cras redires. *Ch.* Rus eo.
Py. Fac, amabo. *Ch.* Non possum, inquam. *Py.*
 At tu apud nos hîc mane,
 Dum redeat ipsa. *Ch.* Nihil minus. *Py.* Cur, mi
 Chremes ?

Ch. Malam rem! hinc abis? *Py.* Si istuc ita certum
est tibi, 30

Amabo, ut illuc transeas, ubi illa est. *Ch.* Eo.

Py. Abi, Dorias; cito hunc deduce ad Militem.

SCENA IV.

ANTIPHO.

HERI aliquot adolescentuli coimus in Piræeo,
In hunc diem ut de symbolis essemus. Chæream ei rei
Præfecimus: dati annuli: locus, tempus constitutum
est.

Præteriit tempus: quo in loco dictum est, parati nihil
est.

Homo ipse nusquam est: neque scio quid dicam, aut
quid conjectem. 5

Nunc mihi hoc negoti cæteri dedêre, ut illum quæ-
ram:

Idque adeo visam, si domi est. Quisnam hic a Thaïde
exit?

Is est, an non est? ipse est: quid hoc hominis? qui
hic ornatu' est?

Quid illud mali est? nequeo satis mirari, neque con-
jicere:

Nisi, quidquid est, procul hinc lubet prius, quid sit,
sciscitari. 10

SCENA V.

CHÆREA. ANTIPHO.

Ch. NUMQUIS hic est? nemo est. Numquis hinc me
sequitur? nemo homo 'st.

Jamne erumpere hoc licet mihi gaudium? pro Jupiter!
Nunc est profecto, interfici cum perpeti me possum,

Ne hoc gaudium contaminet vita ægritudine aliquâ.
Sed neminemne curiosum intervenire nunc mihi, 5
Qui me sequatur; [quoquo eam,] rogitando obtundat,
enecet;

Quid gestiam, aut quid lætus sim; quo pergam, unde
emergam; ubi siem

Vestitum hunc nactus; quid mihi quæram; sanus sim,
anne insaniam?

An. Adibo, atque ab eo gratiam hanc, quam video
velle, inibo.

Chærea, quid est, quod sic gestis? quid sibi hic ves-
titus quærit? 10

Quid est, quod lætus sis? quid tibi vis? sati'n' sa-
nus? quid me adspectas?

Quid taces? *Ch.* O festus dies hominis! amice!
salve.

Nemo 'st hominum, quem ego nunc magis cuperem
videre quam te.

An. Narra, istuc, quæso, quid siet. *Ch.* Immo ego
te obsecro (hercle) ut audias.

Nôstin' hanc, quam amat frater? *An.* Novi, nempe,
opinor, Thaidem. 15

Ch. Istam ipsam. *An.* Sic commemoreram. *Ch.*
Quædam hodie est ei dono data

Virgo. Quid ego ejus tibi nunc faciem prædicem,
aut laudem, Antipho;

Cum ipsum me nôris, quam elegans formarum spec-
tator siem?

In hac commotus sum. *An.* Ai'n' tu? *Ch.* Primam
dices, scio, si videris.

Quid multa verba? amare cœpi. Forte fortunâ domi
Erat quidam eunuchus, quem mercatus fuerat frater
Thaidi; 21

Neque is deductus etiamdum ad eam. Submonuit me
Parmeno

Ibi servus, quod ego arripui. *An.* Quid id est? *Ch.*
Tacitus citius audies.

Ut vestem cum eo mutem, et pro illo jubeam me il-
luc deducier.

An. Pro eunuchon' ? *Ch.* Sic est. *An.* Quid ex eâ
re tandem ut caperes commodi ? 25

Ch. Rogas ? viderem, audirem, essem unâ, quâ cum
cupiebam, Antipho.

Num parva causa, aut parva ratio 'st ? Traditus sum
mulieri.

Illâ illico ubi me acceperat, læta vero ad se abducit do-
mum :

Commendat virginem. *An.* Cui ? tibine ? *Ch.* Mihi.
An. Satis tuto tamen !

Ch. Edicit, ne vir quisquam ad eam adeat : et mihi,
ne abscedam, imperat : 30

In interiore parte ut maneam solus cum solâ. An-
nuo,

Terram intuens modeste. *An.* Miser ! *Ch.* " Ego,"
inquit, " ad cœnam hinc eo."

Abducit secum ancillas : pauca, quæ circum illam
essent, manent,

Noviciæ puellæ. Continuo hæc adornant, ut lavet.

Adhortor, properent. Dum apparatus, virgo in con-
elavi sedet, 35

Suspectans tabulam quamdam pictam, ubi iterat pic-
tura hæc : Jovem

Quo pacto Danaæ misisse aiunt quondam in gremium
imbrem aureum.

Egomet quoque id spectare cœpi : et, quia consi-
mitem luserat

Jam olim ille ludum, impendio magis animus gaude-
bat mihi,

Deum sese in hominem convertisse, atque in alienas
tegulas 40

Venisse clanculum per impluvium, fucum factum mu-
lieri :

At quem Deum ? qui templa cœli summa sonitu
concutit.

Ego homuncio hoc non facerem? Ego illud vero
ita feci, ac lubens.

Dum hæc mecum reputo, arcessitur lavatum interea
virgo : 44

It, lavit, redit : deinde eam in lectum illæ collocant.
Sto exspectans, si quid mihi imperent. Venit una :
“ Heus tu,” inquit, “ Dore,

Cape hoc flabellum, et ventulum huic sic facito, dum
lavamus :

Ubi nos laverimus, si voles, lavato.” Accipio tristis.

An. Tum equidem istuc os tuum impudens videre
nimium vellem ; 49

Qui esset status, flabellum tenere te asinum tantum.

Ch. Vix elocuta 'st hoc, foras simul omnes pro-
ruunt se.

Abeunt lavatum : perstrepunt, ita ut fit, domini ubi
absunt.

Interea somnus virginem opprimit : ego limis specto,
Sic per flabellum clanculum : simul alia circumspecto,
Sati'n' explorata sint : video esse : pessulum ostio
obdo. 55

An. Quid tum? Ch. Quid? quid tum? fatue.

An. Fateor. Ch. An ego occasionem

Mihi ostentatam, tantam, tam brevem, tam optatam,
tam insperatam,

Amitterem? tum (pol) ego is essem vere, qui simu-
labar.

An. Sane (hercle) ut dicis. Sed interim de symbolis
quid actum est?

Ch. Paratum est. An. Frugi es: ubi? domin'?

Ch. Immo apud libertum Discum. 60

An. Perlonge 'st: sed tanto ocyus properemus.
Muta vestem.

Ch. Ubi mutem? perii: nam domo exsulo nunc:
metuo fratrem,

Ne intus sit: porro autem, pater ne rure redierit jam.

An. Eamus ad me: ibi proximum est, ubi mutes.

Ch. Recte dicis.

Eamus : et de isthac simul, quo pacto porro possim 65
Potiri, consilium volo capere unâ tecum. *An. Fiat.*

ACTUS IV. SCENA I.

DORIAS.

ITA me Dii bene ament, quantum ego illum vidi, non-
nihil timeo misera,
Ne quam ille hodie insanus turbam faciat, aut vim
Thaïdi.
Nam, postquam iste advenit Chremes adolescens,
frater virginis,
Militem rogat, ut illum admitti jubeat. Ille continuo
irasci :
Neque negare audere. Thaïs porro instare, ut ho-
minem invitet. 5
Id faciebat retinendi illius causâ : quia illa, quæ cu-
piebat
De sorore ejus indicare, ad eam rem tempus non erat.
Invitat tristis : mansit. Ibi illa cum illo sermonem
occipit.
Miles vero sibi putare adductum ante oculos æmu-
lum :
Voluit facere contra huic ægre. “ Heus ! ” inquit,
“ puer ! Pamphilam 10
Arcesse, ut delectet hîc nos.” Illa exclamat, “ Mi-
nume gentium :
In convivium illam ? ” Miles tendere : inde ad jur-
gium.
Interea aurum sibi clam mulier demit : dat mihi, ut
auferam.
Hoc est signi ; ubi primum poterit, se illinc subducet,
scio.

SCENA II.

PHÆDRIA.

DUM rus eo, cœpi egomet mecum, inter vias,
 (Ita ut fit, ubi quid in animo est molestiæ)
 Aliam rem ex aliâ cogitare, et ea omnia in
 Pejorem partem. Quid opus est verbis? dum hæc
 puto,
 Præterii imprudens villam. Longe jam abieram, 5
 Cum sensi. Redeo rursus, male vero me habens.
 Ubi ad ipsum veni diverticulum, constiti.
 Occepi mecum cogitare: "Hem! biduum hîc
 Manendum est soli sine illâ? quid tum postea?
 Nihil est. Quid? nihil? si non tangendi copia 'st,
 Eho! ne videndi quidem erit? Si illud non licet, 11
 Saltem hoc licebit: certe extremâ lineâ
 Amare haud nihil est." Villam prætereo sciens.
 Sed quid hoc, quod timida subito egreditur Pythias?

SCENA III.

PYTHIAS. PHÆDRIA. DORIAS.

Py. UBI ego illum scelerosum, misera, atque impium
 inveniam? aut ubi quæram?
 Hoccine tam audax facinus facere esse ausum? *Ph.*
 Perii! hoc quid sit, vereor.
Py. Quin etiam insuper scelus, postquam ludificatus
 est virginem,
 Vestem omnem miseræ discidit: tum ipsam capillo
 conscidit.
Ph. Hem! *Py.* Qui nunc si detur mihi, 5
 Ut ego unguibus facile illi in oculos involem venefico!
Ph. Nescio quid profecto absente nobis turbatum 'st
 domi.

Adibo. Quid istuc? quid festinas? aut quem quæris, Pythias?

Py. Ehem, Phædria, egon' quem quæram? abihinc, quo dignus, cum donis tuis

Tam lepidis. *Ph.* Quid istuc est rei? 10

Py. Rogas me? Eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas dedit!

Virginem, quam heræ dono dederat Miles, vitiavit.

Ph. Quid ais?

Py. Perii. *Ph.* Temulenta es. *Py.* Utinam sic sient, qui mihi male volunt!

Do. Au! obsecro, mea Pythias, quid istuc nam monstri fuit?

Ph. Insanis: quid istuc facere eunuchus potuit? *Py.* Ego illum nescio 15

Qui fuerit: hoc, quod fecit, res ipsa indicat.

Virgo ipsa lacrymat, neque, cum rogites quid sit, audent dicere.

Ille autem bonus vir nusquam apparet: etiam hoc misera suspicor,

Aliquid domo abeuntem abstulisse. *Ph.* Nequeo mirari satis, 19

Quo ille abire ignavus possit longius; nisi si domum Forte ad nos rediit. *Py.* Vise, amabo, num sit.

Ph. Jam faxo scies.

Do. Perii! obsecro, tam infandum facinus, mea tu, ne audivi quidem.

Py. At (pol) ego amatores mulierum esse audieram eos maximos,

Sed nihil potesse: verum miseræ non in mentem venerat:

Nam illum aliquo conclusissem, neque illi commisissem virginem. 25

SCENA IV.

PHÆDRIA. DORUS. PYTHIAS. DORIAS.

Ph. Exi foras, sceleste! at etiam restitas,
Fugitive? prodi, male conciliate. *Do.* Obsecro. *Ph.*
Oh!

Illud vide; os ut sibi distorsit carnifex!
Quid huc reditio 'st? quid vestis mutatio?
Quid narras? paulum si cessâssem, Pythias, 5
Domi non offendissem: ita jam adornabat fugam.

Py. Habesne hominem, amabo? *Ph.* Quidni ha-
beam? *Py.* O factum bene!

Do. Istuc (pol) vero bene. *Py.* Ubi est? *Ph.* Ro-
gitas? non vides?

Py. Videam? obsecro, quem? *Ph.* Hunc scilicet.
Py. Quis hic est homo?

Ph. Qui ad vos deductus hodie est. *Py.* Hunc
oculis suis 10

Nostrarum nunquam quisquam vidit, Phædria.

Ph. Non vidit? *Py.* An tu hunc credidisti esse, obsecro,
Ad nos deductum? *Ph.* Nam quem? alium habui ne-
minem. *Py.* Au!

Ne comparandus hic quidem ad illum est: ille erat
Honestâ facie et liberali. *Ph.* Ita visus est 15

Dudum, quia variâ veste exornatus fuit:
Nunc eo tibi videtur foedus, quia illam non habet.

Py. Tace, obsecro; quasi vero paulum intersiet.
Ad nos deductus hodie est adolescentulus,
Quem tu vero videre velles, Phædria. 20

Hic est vetus, vietus, veterinosus, senex,
Colore mustellino. *Ph.* Hem! quæ hæc est fabula?
Eo redigis me, ut, quid egerim, egomet nesciam.

Eho tu! emin' ego te? *Do.* Emisti. *Py.* Jube,
mihi denuo

Respondeat. *Ph.* Roga. *Py.* Venistin' hodie ad
nos? Negat. 25

At ille alter venit, annos natus sedecim, 26
 Quem secum adduxit Parmeno. *Ph.* Age dum, hoc
 mihi expedi

Primum: istam quam habes, unde habes, vestem?
 taces?

Monstrum hominis! non dicturus? *Do.* Venit
 Chærea.

Ph. Fraterne? *Do.* Ita. *Ph.* Quando? *Do.* Hodie.
Ph. Quam dudum? *Do.* Modo. 30

Ph. Quicum? *Do.* Cum Parmenone. *Ph.* Nôrasne
 eum prius?

Do. Non; nec, quis esset, unquam audieram dicier.

Ph. Unde igitur fratrem meum esse sciebas? *Do.*
 Parmeno

Dicebat eum esse: is dedit mihi hanc vestem. *Ph.*
 Occidi!

Do. Meam ipse induit: post unâ ambo abierunt foras.

Py. Jam satis credis sobriam esse me, et nihil menti-
 tam tibi? 36

Jam satis certum est, virginem vitiatam esse? *Ph.*
 Age nunc, bellua,

Credis huic quod dicit? *Py.* Quid isti credam? res
 ipsa indicat.

Ph. Concede isthuc paululum: audi'n'? etiam nunc
 paululum: sat est.

Dic dum hoc rursum: Chærea tuam vestem detraxit
 tibi? 40

Do. Factum. *Ph.* Et eâ est indutus? *Do.* Factum.

Ph. Et pro te huc deductus est? *Do.* Ita.

Ph. Jupiter magne! o scelestum atque audacem ho-
 minem! *Py.* Væ mihi!

Etiam nunc non credis, indignis nos esse irrisas modis?

Ph. Mirum ni tu credis quod iste dicit: quid agam,
 nescio.

Heus! negato rursum. Possumne ego hodie ex te ex-
 sculpere 45

Verum? vidistin' fratrem Chæream? *Do.* Non.

Ph. Non potest sine

Malo fateri, video: sequere hac: modo ait, modo negat. 47

Ora me. Do. Obsecro te vero, Phædria. Ph. I intro nunc jam. Do. Oi! ei!

Ph. Alio pacto honeste quo modo hinc abeam, nescio. Actum est, siquidem tu me hîc etiam, nebulo, ludificare. 50

Py. Parmenonis tam scio esse hanc technam, quam me vivere.

Dor. Sic est. Py. Inveniam (pol) hodie, parem ubi referam gratiam.

Sed nunc, quid faciundum censes, Dorias? Dor. De istac rogas

Virgine? Py. Ita: utrum taceamne, an prædicem?

Dor. Tu (pol), si sapis,

Quod scis, nescis, neque de eunucho, neque de vitio virginis: 55

Hac re, et te omni turbâ evolves, et illi gratum feceris.

Id modo dic, abîsse Dorum. Py. Ita faciam. Dor. Sed videon' Chremem?

Thais jam aderit. Py. Quid ita? Dor. Quia, cum inde abeo, jam tum inceperat

Turba inter eos. Py. Aufer aurum hoc: ego scibo ex hoc quid siet.

SCENA V.

CHREMES. PYTHIAS.

Ch. AT at! data (hercle) verba mihi sunt: vicit vinum quod bibi.

Ac, dum accubabam, quam videbar mihi esse pulchre sobrius!

Postquam surrexi, neque pes neque mens satis suum officium facit.

Py. Chremes! *Ch.* Quis est? *Ehem!* *Pythias.* Vah!
 quanto nunc formosior
 Videre mihi, quam dudum! *Py.* Certe tu quidem,
 pol, et multo hilarior. 5
Ch. Verbum (hercle) hoc verum est, sine Cerere et
 Libero friget Venus.
 Sed *Thaïs* multo ante venit? *Py.* Anne abiit jam a
 Milite?
Ch. Jamdudum: ætatem: lites sunt inter eos factæ
 maxumæ.
Py. Nihil dixit tum, ut sequerere sese? *Ch.* Nihil,
 nisi abiens mihi innuit.
Py. Eho! nonne id sat erat? *Ch.* At nesciebam id
 dicere illam, nisi quia 10
 Correxit Miles, quod intellexi minus: nam me extru-
 sit foras.
 Sed eccam ipsam: miror ubi ego huic antevorterim.

SCENA VI.

THAÏS. CHREMES. PYTHIAS.

Th. CREDO equidem illum jam affuturum esse, ut il-
 lam a me eripiat. Sine, veniat!
 Atqui, si illam digito attigerit uno, oculi illico effo-
 dientur.
 Usque adeo ego illius ferre possum ineptias, et mag-
 nifica verba,
 Verba dum sint: verum enim, si ad rem conferentur,
 vapulabit.
Ch. *Thaïs*, ego jam dudum hîc adsum. *Th.* O mi
 Chreme! te ipsum exspectabam. 5
 Sci'n' tu turbam hanc propter te esse factam? et adeo
 ad te attinere hanc
 Omnem rem? *Ch.* Ad me? quî? quasi istuc !
Th. Quia, dum tibi sororem studeo

Reddere et restituere, hæc atque hujusmodi sum multa
passa.

Ch. Ubi ea est? *Th.* Domi apud me. *Ch.* Hem!
Th. Quid est?

Educta ita, uti teque illâque dignum est. *Ch.* Quid
ais? *Th.* Id quod res est. 10

Hanc tibi dono do, neque repeto pro illâ quidquam abs
te pretii.

Ch. Et habetur, et referetur, Thaïs, a me, ita uti me-
rita es, gratia.

Th. At enim cave, ne prius, quam hanc a me acci-
pias, amittas, Chreme.

Nam hæc ea 'st, quam Miles a me vi nunc ereptum
venit.

Abi tu, cistellam, Pythias, domo effer cum monimen-
tis. 15

Ch. Vide'n' tu illum, Thaïs? *Py.* Ubi sita 'st?
Th. In risco: odiosa, cessas?

Ch. Militem secum ad te quantas copias adducere?

Atat! *Th.* Num formidolosus, obsecro, es, mi homo?

Ch. Apage sis,

Egon' formidolosus? nemo 'st hominum, qui vivat,
minus.

Th. Atque ita opus est. *Ch.* Hau! metuo, qualem
tu me esse hominem existumes. 20

Th. Immo hoc cogitato; quicum res tibi est, pere-
grinus est;

Minus potens quam tu: minus notus, minus amico-
rum hîc habens.

Ch. Scio istuc. Sed tu quod cavere possis, stultum
admittere 'st.

Malo ego, nos prospicere, quam hunc ulcisci, acceptâ
injuriâ.

Tu abi, atque obsera ostium intus, ego dum hinc trans-
curro ad forum. 25

Volo ego adesse hîc advocatos nobis in turbâ hac.

Th. Mane.

Ch. Melius est. *Th.* Mane. *Ch.* Omitte: jam adero. *Th.* Nihil opus est istis, Chreme: Hoc modo dic, sororem illam tuam esse, et te parvam virginem Amisisse; nunc cognôsse: signa ostende. *Py.* Ad-sunt. *Th.* Cape.
Si vim faciet, in jus ducito hominem: intellextin'?
Ch. Probe. 30
Th. Fac animo hæc præsentî dicas. *Ch.* Faciam.
Th. Attolle pallium.
 Perii! huic ipsi est opus patrono, quem defensorem paro.

SCENA VII.

THRASO. GNATHO. SANGA. CHREMES. THAÏS.

Thr. HANCINE ego ut contumeliam tam insignem in me accipiam, Gnatho?
 Mori me satius est. Simalio, Donax, Syrisce; sequimini.
 Primum ædeis expugnabo. *Gn.* Recte. *Thr.* Virginem eripiam. *Gn.* Probe.
Thr. Male mulcabo ipsam. *Gn.* Pulchre. *Thr.* In medium huc agmen cum vecti, Donax:
 Tu, Simalio, in sinistrum cornu: tu, Syrisce, in dexterum. 5
 Cedo alios: ubi centurio est Sanga, et manipulus furum? *Sa.* Eccum, adest.
Thr. Quid, ignave? peniculon' pugnare, qui istuc huc portes, cogitas?
Sa. Egon'? Imperatoris virtutem noveram, et vim militum;
 Sine sanguine hoc fieri non posse; qui abstergerem vulnera.
Thr. Ubi alii? *Sa.* Qui, malum, alii? solus Sannio servat domi. 10

Thr. Tu hosce instrue: hic ego ero post principia:
inde omnibus signum dabo. 11

Gn. Illuc est sapere! ut hosce instruxit, ipse sibi
cavit loco.

Thr. Idem hoc jam Pyrrhus factitavit. *Ch.* Vide'n'
tu, Thais, quam hic rem agit?

Nimirum consilium illud rectum est de occludendis
ædibus.

Tha. Sane, quod tibi nunc vir videatur esse hic, ne-
bulo magnus est. 15

Ne metuas. *Ch.* Quid videtur? *Tha.* Fundam tibi
nunc nimis vellem dari,

Ut tu illos procul hinc ex occulto cæderes: facerent
fugam.

Thr. Sed eccam Thaidem ipsam video. *Gn.* Quam
mox irruimus? *Thr.* Mane.

Omnia prius experiri, quam armis, sapientem decet.

Qui scis, an, quæ jubeam, sine vi faciat? *Gn.* Dî,
vostram fidem! 20

Quanti est sapere! Nunquam accedo, quin abs te
abeam doctior.

Thr. Thais, primum hoc mihi responde; cum tibi do
istam virginem,

Dixtin' hos mihi dies soli dare te? *Tha.* Quid tum
postea?

Thr. Rogitas? quæ mihi ante oculos coram amato-
rem adduxti tuum!

Tha. Quid cum illo agas? *Thr.* Et cum eo clam te
subduxti mihi. 25

Tha. Lubuit. *Thr.* Pamphilam ergo huc redde, nisi
vi mavis eripi.

Ch. Tibi illam reddat? aut tu illam tangas? omni-
um! *Gn.* Ah! quid agis? tace.

Thr. Quid tu tibi vis? Ego non tangam meam? *Ch.*
Tuam autem, furcifer?

Gn. Cave sis; nescis, cui nunc male dicas viro. *Ch.*
Non tu hinc abis?

Sci'n' tu, ut tibi res se habeat? Si quidquam hodie
hïc turbæ cœperis, 30

Faciam, ut hujus loci, dieique, meique, semper me-
mineris.

Gn. Miseret tui me, qui hunc tantum hominem facias
inimicum tibi.

Ch. Diminuam ego caput tuum hodie, nisi abis. *Gn.*
Ai'n' vero, canis?

Siccine agis? *Thr.* Quis tu es homo? quid tibi vis?
quid cum illâ rei tibi est?

Ch. Scibis: principio eam esse dico liberam. *Thr.*
Hem! *Ch.* Civem Atticam. *Thr.* Hui! 35

Ch. Meam sororem. *Thr.* Os durum! *Ch.* Miles,
nunc adeo edico tibi,

Ne vim facias ullam in illam. *Thais,* ego eo ad So-
phronam

Nutricem, ut eam adducam, et signa ostendam hæc.
Thr. Tun' me prohibeas,

Meam ne tangam? *Ch.* Prohibeo, inquam. *Gn.*
Audi'n' tu? hic furti se alligat.

Satis hoc tibi est. *Thr.* Idem hoc tu ais, *Thais*?
Tha. Quære, qui respondeat. 40

Thr. Quid nunc agimus? *Gn.* Quin redeamus: jam
hæc tibi aderit supplicans

Ultro. *Thr.* Credi'n'? *Gn.* Immo certe. Novi in-
genium mulierum:

Nolunt, ubi velis: ubi nolis, cupiunt ultro. *Thr.*
Bene putas.

Gn. Jam dimitto exercitum? *Thr.* Ubi vis. *Gn.*
Sanga, ita uti fortes decet

Milites, domi focique fac vicissim ut memineris. 45

Sa. Jamdudum animus est in patinis. *Gn.* Frugi es.
Thr. Vos me hac sequimini.

ACTUS V. SCENA I.

THAÏS. PYTHIAS.

Th. PERGI'N', scelesta, mecum perplexe loqui?
 " Scio ; nescio ; abiit ; audivi ; ego non affui. "
 Non tu istuc mihi dictura aperte es, quidquid est?
 Virgo conscissâ veste lacrymans obticet.
 Eunuchus abiit : quamobrem ? quid factum est ?
 taces ? 5
Py. Quid tibi ego dicam, misera ? illum eunuchum
 negant
 Fuisse. *Th.* Quis fuit igitur ? *Py.* Iste Chærea.
Th. Qui Chærea ? *Py.* Iste ephebus, frater Phæ-
 driæ.
Th. Quid ais, venefica ? *Py.* Atqui certo comperi.
Th. Quid is, obsecro, ad nos ? quamobrem adductus
 est ? *Py.* Nescio ; 10
 Nisi amâsse credo Pamphilam. *Th.* Hem ! misera
 occidi !
 Infelix ! siquidem tu isthæc vera prædicas.
 Num id lacrymat virgo ? *Py.* Id, opinor. *Th.* Quid
 ais, sacrilega ?
 Istuccine interminata sum, hinc abiens, tibi ?
Py. Quid facerem ? ita ut tu jûsti, soli credita 'st. 15
Th. Scelesta ! lupo ovem commisisti. Disputet,
 Sic mihi data esse verba. Quid illuc hominis est ?
Py. Hera mea, tace ; tace, obsecro, salvæ sumus :
 Habemus hominem ipsum. *Th.* Ubi is est ? *Py.*
 Hem ! ad sinistram,
 Videsne ? *Th.* Video. *Py.* Comprehendi jube, quan-
 tum potest. 20
Th. Quid illo faciemus, stulta ? *Py.* Quid facias, ro-
 gas ?
 Vide, amabo ! si non, cum adspicias, os impudens
 Videtur. *Th.* Non est. *Py.* Tum quæ ejus confi-
 dentia 'st !

SCENA II.

CHÆREA. THAÏS. PYTHIAS.

Ch. APUD Antiphonem uterque, mater et pater,
 Quasi deditâ operâ, domi erant, ut nullo modo
 Introire possem, quin viderent me. Interim,
 Dum ante ostium sto, notus mihi quidam obviam
 Venit. Ubi vidi, ego me in pedes, quantum queo, 5
 In angiportum quoddam desertum: inde item
 In aliud, inde in aliud: ita miserrimus
 Fui fugitando, ne quis me cognosceret.
 Sed estne hæc Thaïs, quam video? ipsa 'st: hæreo,
 Quid faciam. Quid meâ autem? quid faciet mihi? 10
Th. Adeamus. Bone vir, Dore, salve: dic mihi,
 Aufugistin'? *Ch.* Hera, factum. *Th.* Sati'n' id tibi
 placet?
Ch. Non. *Th.* Credi'n' te impune habiturum? *Ch.*
 Unam hanc noxiam
 Mitte: si aliam admisero unquam, occidito.
Th. Num meam sævitiam veritus? *Ch.* Non. *Th.*
 Quid igitur? 15
Ch. Hanc metui, ne me criminaretur tibi.
Th. Quid feceras? *Ch.* Paululum quiddam. *Py.*
 Eho! paululum, impudens?
 An paulum hoc esse tibi videtur, virginem
 Vitiare civem? *Ch.* Conservam esse credidi. 19
Py. "Conservam!" vix me contineo, quin involem in
 Capillum. Monstrum etiam ultro derisum advenit!
Th. Abi'n' hinc, insana? *Py.* Quid ita vero? debeam,
 Credo, isti quidquam furcifero, si id fecerim;
 Præsertim cum se servum fateatur tuum.
Th. Missa hæc faciamus. Non te dignum, Chærea, 25
 Fecisti: nam [etsi] ego digna hac contumeliâ
 Sum maxume; at tu indignus, qui faceres tamen.
 Neque, ædepol, quid nunc consilii capiam, scio,
 De virgine isthac: ita conturbâsti mihi

Rationes omnes, ut eam non possim suis, 30

Ita ut æquum fuerat, atque ut studui, tradere;

Ut solidum parerem hoc mihi beneficium, Chærea.

Ch. At nunc dehinc spero æternam inter nos gratiam

Fore, Thais: sæpe ex hujusmodi re quâpiam, et

Malo principio, magna familiaritas 35

Conflata est. Quid si hoc quispiam voluit Deus?

Th. Equidem (pol) in eam partem accipioque, et volo.

Ch. Immo ita quæso. Unum hoc scito: contumeliæ

Non me fecisse causâ, sed amoris. *Th.* Scio.

Et (pol) propterea mage nunc ignosco tibi. 40

Non adeo inhumano ingenio sum, Chærea,

Neque ita imperita, ut, quid amor valeat, nesciam.

Ch. Te quoque jam, Thais, (ita me Dî bene ament)
amo.

Py. Tum (pol) tibi ab isthoc, hera, cavendum intelligo.

Ch. Non ausim. *Py.* Nihil tibi quidquam credo. *Th.*

Desinas. 45

Ch. Nunc ego te in hac re mihi oro ut adjutrix sies.

Ego me tuæ commendo et committo fidei.

Te mihi patronam capio, Thais: te obsecro:

Emoriar, si non hanc uxorem duxero.

Th. Tamen si pater *Ch.* Quid? ah! volet, certo
scio;

Civis modo hæc sit. *Th.* Paululum opperirier 51

Si vis, jam frater ipse hîc aderit virginis:

Nutricem arcessitum iit, quæ illam aluit parvulam:

In cognoscendo tute ipse aderis, Chærea.

Ch. Ego vero maneo. *Th.* Vi'n' interea, dum is ve-
nit, 55

Domi opperiamur potius, quam hîc ante ostium?

Ch. Immo percupio. *Py.* Quam tu rem actura, ob-
secro, es?

Th. Nam quid ita? *Py.* Rogitas? hunc tu in ædeis
cogitas

Recipere posthac? *Th.* Cur non? *Py.* Crede hoc
meæ fidei,

Dabit hic aliquam pugnam denuo. *Th.* Au! tace,
obsecro. 60

Py. Parum perspexisse ejus videre audaciam.

Ch. Non faciam, Pythias. *Py.* Non (pol) credo,
Chærea,

Nisi si commissum non erit. *Ch.* Quin, Pythias,
Tu me servato. *Py.* Neque (pol) servandum tibi
Quidquam dare ausim, neque te servare: apage te. 66

Th. Adest optume ipse frater. *Ch.* Perii, hercle!
obsecro,

Abeamus intro, Thaïs: nolo me in viâ

Cum hac veste videat. *Th.* Quamobrem tandem? an
quia pudet?

Ch. Id ipsum. *Py.* Id ipsum? virgo vero! *Th.* I
præ, sequor.

Tu isthic mane, ut Chremem introducas, Pythias. 70

SCENA III.

PYTHIAS. CHREMES. SOPHRONA.

Py. QUID? quid venire in mentem nunc possit mihi?
Quidnam? quâ referam illi sacrilego gratiam,
Qui hunc supposuit nobis? *Ch.* Move vero ocyus
Te, nutrix. *So.* Moveo. *Ch.* Video; sed nihil pro-
moves.

Py. Jamne ostendisti signa nutrici? *Ch.* Omnia. 5

Py. Amabo! quid ait? cognoscitne? *Ch.* Ac memo-
riter.

Py. Bene, ædepol, narras: nam illi faveo virgini.

Ite intro: jamdudum hera vos exspectat domi.

Virum bonum eccum Parmenonem incedere

Video: vide ut otiosus it, si Dîs placet! 10

Spero me habere, quî hunc meo excruciem modo.

Ibo intro, de cognitione ut certum sciam:

Post exhibo, atque hunc perterrebo sacrilegum.

SCENA IV.

PARMENO. PYTHIAS.

Pa. REVISO, quidnam Chærea hîc rerum gerat.
 Quod si astu rem tractavit, Dî, vostram fidem!
 Quantam, et quam veram laudem capiet Parmeno!
 Nam, ut mittam, quod ei amorem difficillimum, et
 Carissimum ab meretrice avarâ, virginem 5
 Quam amabat, eam confeci sine molestiâ,
 Sine sumtu, sine dispendio: tum hoc alterum,
 Id vero est, quod ego mihi puto palmarium,
 Me repperisse, quo modo adolescentulus
 Meretricum ingenia et mores posset noscere; 10
 Mature ut cum cognôrit, perpetuo oderit.
 Quæ dum foris sunt, nihil videtur mundius,
 Nec magis compositum quidquam, nec magis elegans;
 Quæ, cum amatore suo cum cœnant, liguriunt:
 Harum videre [ingluviem,] sordes, inopiam; 15
 Quam inhonestæ solæ sint domi, atque avidæ cibi;
 Quo pacto ex jure hesterno panem atrum vorent;
 Nôsse omnia hæc, salus est adolescentulis.
Py. Ego (pol) te pro istis dictis et factis, scelus,
 Ulciscar; ut ne impune in nos illuseris. 20

SCENA V.

PYTHIAS. PARMENO.

Py. PRO fidem Deûm! facinus fœdum! o infelicem
 adolescentulum!
 O scelestum Parmenonem, qui istum huc adduxit!
Pa. Quid est?
Py. Miseret me: itaque, ut ne viderem, misera huc
 effugi foras.

Quæ futura exempla dicunt in eum indigna! *Pa.* O
Jupiter!

Quæ illæc turba 'st? numnam ego perii? adibo.
Quid istuc, Pythias? 5

Quid ais? in quem exempla fient? *Py.* Rogitas, au-
dacissime?

Perdidisti istum, quem adduxti pro eunucho adoles-
centulum,

Dum studes dare verba nobis. *Pa.* Quid ita? aut
quid factum 'st? cedo.

Py. Dicam: virginem istam, Thaïdi quæ hodie dono
data 'st,

Scis eam hinc civem esse; et fratrem ejus esse ap-
prime nobilem? 10

Pa. Nescio. *Py.* Atqui sic inventa 'st. Eam iste vi-
tiavit miser.

Ille ubi id rescivit factum, frater violentissimus. . . .

Pa. Quidnam fecit? *Py.* Colligavit primum eum mi-
seris modis. *Pa.* Hem!

“Colligavit?” *Py.* Atque equidem orante, ut ne id
faceret, Thaïde.

Pa. Quid ais? *Py.* Nunc minatur porro, sese id,
quod mœchis solet 15

Quod ego nunquam vidi fieri, neque velim. *Pa.*
Quâ audaciâ

Tantum facinus audet? *Py.* Quid ita “tantum?”

Pa. An non tibi hoc maxumum est?

Quis homo pro mœcho unquam vidit in domo mere-
triciâ

Prehendi quemquam? *Py.* Nescio. *Pa.* At ne hoc
nesciatis, Pythias,

Dico, edico vobis, nostrum esse illum herilem filium.

Py. Hem! 20

Obsecro, an is est? *Pa.* Ne quam in illum Thaïs
vim fieri sinat.

Atque adeo autem cur non egomet intro eo? *Py.*
Vide, Parmeno,

Quid agas, ne neque illis prosis, et tu pereas : nam
hoc putant,
Quidquid factum est, ex te esse ortum. *Pa.* Quid
igitur faciam miser?
Quidve incipiam? ecce autem video rure redeuntem
senem. 25
Dicam huic, an non? dicam hercle, etsi mihi mag-
num malum
Scio paratum : sed necesse est, huic ut subveniat.
Py. Sapis.
Ego abeo intro : tu isti narra omnem rem ordine, ut
factum siet.

SCENA VI.

LACHES. PARMENO.

La. Ex meo propinquo rure hoc capio commodi ;
Neque agri neque urbis odium me unquam percipit.
Ubi satias cœpit fieri, commuto locum.
Sed estne ille noster Parmeno? et certe ipse est.
Quem præstolare, Parmeno, hîc ante ostium? 5
Pa. Quis homo 'st? ehem! salvum te advenire,
here, gaudeo.
La. Quem præstolare? *Pa.* Perii! lingua hæret
metu.
La. Hem! quid est? quid trepidas? sati'n' salvæ?
dic mihi.
Pa. Here, primum te arbitrari, quod res est, velim :
Quidquid hujus factum est, culpâ non factum est meâ.
La. Quid? *Pa.* Recte sane interrogâsti : oportuit
Rem prænarârâsse me. Emit quemdam Phædria 12
Eunuchum, quem dono huic daret. *La.* Cui? *Pa.*
Thaïdi.
La. Emit! perii, hercle! quanti? *Pa.* Viginti minis.
La. Actum est! *Pa.* Tum quamdam fidicinam amat
hîc Chærea. 15

La. Hem! quid? amat? an scit jam ille, quid meretrix siet? 16

An in Astu venit? aliud ex alio malum!

Pa. Here, ne me spectes: me impulsore hæc non facit.

La. Omitte de te dicere: ego te, furcifer, Si vivo! Sed istuc, quidquid est, primum expedi. 20

Pa. Is, pro illo eunucho, ad Thaïdem deductus est.

La. Pro eunuchon'! *Pa.* Sic est: hunc, pro mœcho, postea

Comprehendêre intus, et constrinxêre. *La.* Occidi!

Pa. Audaciam meretricum specta. *La.* Numquid est Aliud mali damnive, quod non dixeris, 25

Reliquum? *Pa.* Tantum est. *La.* Cesso huc introrumpere?

Pa. Non dubium est, quin mihi magnum ex hac re sit malum;

Nisi quia necesse fuit hoc facere. Id gaudeo, Propter me hisce aliquid esse eventurum mali:

Nam jam diu aliquam causam quærebat senex, 30
Quamobrem insigne aliquid faceret his. Nunc reperit.

SCENA VII.

PYTHIAS. PARMENO.

Py. NUNQUAM, ædepol, quidquam jam diu, quod magis vellem evenire,

Mihi evenit, quam quod modo senex intro ad nos venit errans.

Mihi solæ ridiculo fuit, quæ, quid timeret, sciebam.

Pa. Quid hoc autem 'st? *Py.* Nunc id prodeo, ut conveniam Parmenonem.

Sed ubi, obsecro, is est? *Pa.* Men' quærit hæc?

Py. Atque eccum video: adibo. 5

Pa. Quid est, inepta? quid tibi vis? quid rides?
pergi'n'? *Py.* Perii: 6

Defessa jam sum misera te ridendo. *Pa.* Quid ita?
Py. Rogitas?

Nunquam (pol) hominem stultiorem vidi, nec videbo.
Ah!

Non possum satis narrare, quos ludos præbueris intus.
At etiam primo callidum et disertum credidi homi-
nem. 10

Quid? illicone credere ea, quæ dixi, oportuit te?
An pœnitebat flagitii, te auctore quod fecisset
Adolescens, ni miserum insuper etiam patri indicares?
Nam quid illi credis animi tum fuisse, ubi vestem
vidit

Illam esse eum indutum pater? quid est? jam scis
te periisse? 15

Pa. Hem! quid dixti, pessuma? an mentita es?
etiam rides?

Itan' lepidum tibi visum est, scelus, nos irridere?
Py. Nimium.

Pa. Si quidem istuc impune habueris. *Py.* Verum!
Pa. Reddam, hercle. *Py.* Credo.

Sed in diem istuc, Parmeno, est fortasse, quod mini-
tare.

Tu jam pendebris, qui stultum adolescentulum nobi-
litas 20

Flagitiis, et eundem indicas: uterque in te exempla
edent.

Pa. Nullus sum! *Py.* Hic pro illo munere tibi honos
est habitus. Abeo.

Pa. Egomet meo indicio, miser, quasi sorex, hodie
perii.

SCENA VIII.

GNATHO. THRASO.

Gn. Quid nunc? quâ spe, aut quo consilio huc imus?
quid inceptas, Thraso?

Thr. Egone? ut Thaidi me dedam, et faciam quod
jubeat. *Gn.* Quid est?

Thr. Quî minus, quam Hercules servivit Omphalæ?
Gn. Exemplum placet.

Utinam tibi commitigari videam sandalio caput!

Sed fores crepuère ab eâ. *Thr.* Perii! quid hoc au-
tem 'st mali? 5

Hunc ego nunquam videram etiam: quidnam prope-
rans hinc prosilit?

SCENA IX.

CHÆREA. PARMENO. PHÆDRIA. GNATHO.
THRASO.

Ch. O POPULARES! ecquis me vivit hodie fortunatior?
Nemo (hercle) quisquam: nam in me plane Dî po-
testatem suam

Omnem ostendêre; cui tam subito tot contigerint
commoda.

Pa. Quid hic lætus est? *Ch.* O Parmeno mi! o
mearum voluptatum omnium

Inventor, inceptor, perfector! sci'n' me in quibus
sim gaudiis? 5

Scis Pamphilam meam inventam civem? *Pa.* Au-
divi. *Ch.* Scis sponsam mihi?

Pa. Bene (ita me Dî ament) factum. *Gn.* Audi'n'
tu illum, quid ait? *Ch.* Tum autem Phæ-
driæ,

Meo fratri, gaudeo amorem esse omnem in tranquillo:
una 'st domus.

Thaïs patri se commendavit in clientelam et fidem :
Nobis dedit se. *Pa.* Fratris igitur Thaïs tota 'st ?
Ch. Scilicet. 10

Pa. Jam hoc aliud est quod gaudeamus : Miles pel-
litur foras.

Ch. Tum tu, frater ubi ubi est, fac quam primum
hæc audiat. *Pa.* Visam domum.

Thr. Numquid, Gnatho, dubitas, quin ego nunc per-
petuo perierim ?

Gn. Sine dubio, opinor. *Ch.* Quid commemorem
primum, aut laudem maxime ?

Illumne, qui mihi consilium dedit, ut facerem ; an
me, qui ausus sim 15

Incipere ? an Fortunam collaudem, quæ gubernatrix
fuit ;

Quæ tot res, tantas, tam opportune in unum conclusit
diem ?

An mei patris festivitatem, et facilitatem ? O Jupi-
ter !

Serva, obsecro, hæc nobis bona. *Ph.* Dî, vostram
fidem ! incredibilia

Parmeno modo quæ narravit ! sed ubi est frater ?
Ch. Præsto adest. 20

Ph. Gaudeo. *Ch.* Satis credo. Nihil est Thaïde
hac tuâ, frater, dignius

Quod ametur : ita nostræ est omni fautrix familiæ.

Ph. Mihi illam laudas ? *Thr.* Perii ! quanto minus
spei est, tanto magis amo.

Obsecro, Gnatho, in te spes est. *Gn.* Quid, vis, fa-
ciam ? *Th.* Perfice hoc

Precibus, pretio, ut hæream in parte aliquâ tandem
apud Thaïdem. 25

Gn. Difficile est. *Thr.* Si quid collibuit, novi te
Hoc si effeceris,

Quodvis donum et præmium a me optato ; id opta-
tum feres.

Gn. Itane? *Thr.* Sic erit. *Gn.* Si efficio hoc,
postulo, ut mihi tua domus,

Te præsentē, absente, pateat; invocato ut sit locus

Semper. *Thr.* Do fidem, futurum. *Gn.* Accingar.

Ph. Quem hîc ego audio? 30

O Thraso! *Thr.* Salvete. *Ph.* Tu fortasse, quæ
facta hîc sint, nescis.

Thr. Scio. *Ph.* Cur ergo in his ego te conspicio
regionibus?

Thr. Vobis fretus. *Ph.* Sci'n' quam fretus? Miles,
edico tibi,

Si te in plateâ offendero hac post unquam, quod dicas
mihi,

“ Alium quærebam, iter hac habui:” periisti. *Gn.*
Eia! haud sic decet. 35

Ph. Dictum est. *Gn.* Non cognosco vestrum tam
superbum. *Ph.* Sic erit.

Gn. Prius audite paucis: quod cum dixerō, si pla-
cuerit,

Facitote. *Ph.* Audiamus. *Gn.* Tu concede paulum
isthuc, Thraso.

Principio ego vos credere ambos hoc mihi vehemen-
ter velim,

Me, hujus quidquid facio, id facere maxime causâ
meâ: 40

Verum idem si vobis prodest, vos non facere, in-
scitia 'st.

Ph. Quid id est? *Gn.* Militem ego rivalem reci-
piendum censeo. *Ph.* Hem!

“ Recipiendum!” *Gn.* Cogita modo. Tu (hercle)
cum illâ, Phædria,

Et libenter vivis: etenim bene libenter victitas.

Quod des, paulum est; et necesse est multum acci-
pere Thaidem, 45

Ut tuo amori suppeditare possit sine sumtu tuo,

Ad omnia hæc magis opportunus, nec magis ex usu tuo,

Nemo 'st: principio et habet quod det, et dat nemo
largius.

Fatuus est, insulsus, tardus : stertit noctesque et dies.
 Neque tu istum metuas ne amet mulier : facile pellas,
 ubi velis. 50

Ph. Quid agimus? *Gn.* Præterea hoc etiam, quod
 ego vel primum puto :

Accipit [hominem] nemo melius prorsus, neque pro-
 lixius.

Ph. Mirum, ni illoc homine quoquo pacto opus est.
Ch. Idem ego arbitror.

Gn. Recte facitis. Unum etiam hoc vos oro, ut me
 in vostrum gregem

Recipiatis : satis diu hoc jam saxum volvo. *Ph.*
 Recipimus. 55

Ch. Ac libenter. *Gn.* At ego pro isthoc, Phædria,
 et tu Chærea,

Hunc comedendum et deridendum vobis propino.
Ch. Placet,

Ph. Dignus est. *Gn.* Thraso ! ubi vis, accede. *Thr.*
 Obsecro te, quid agimus ?

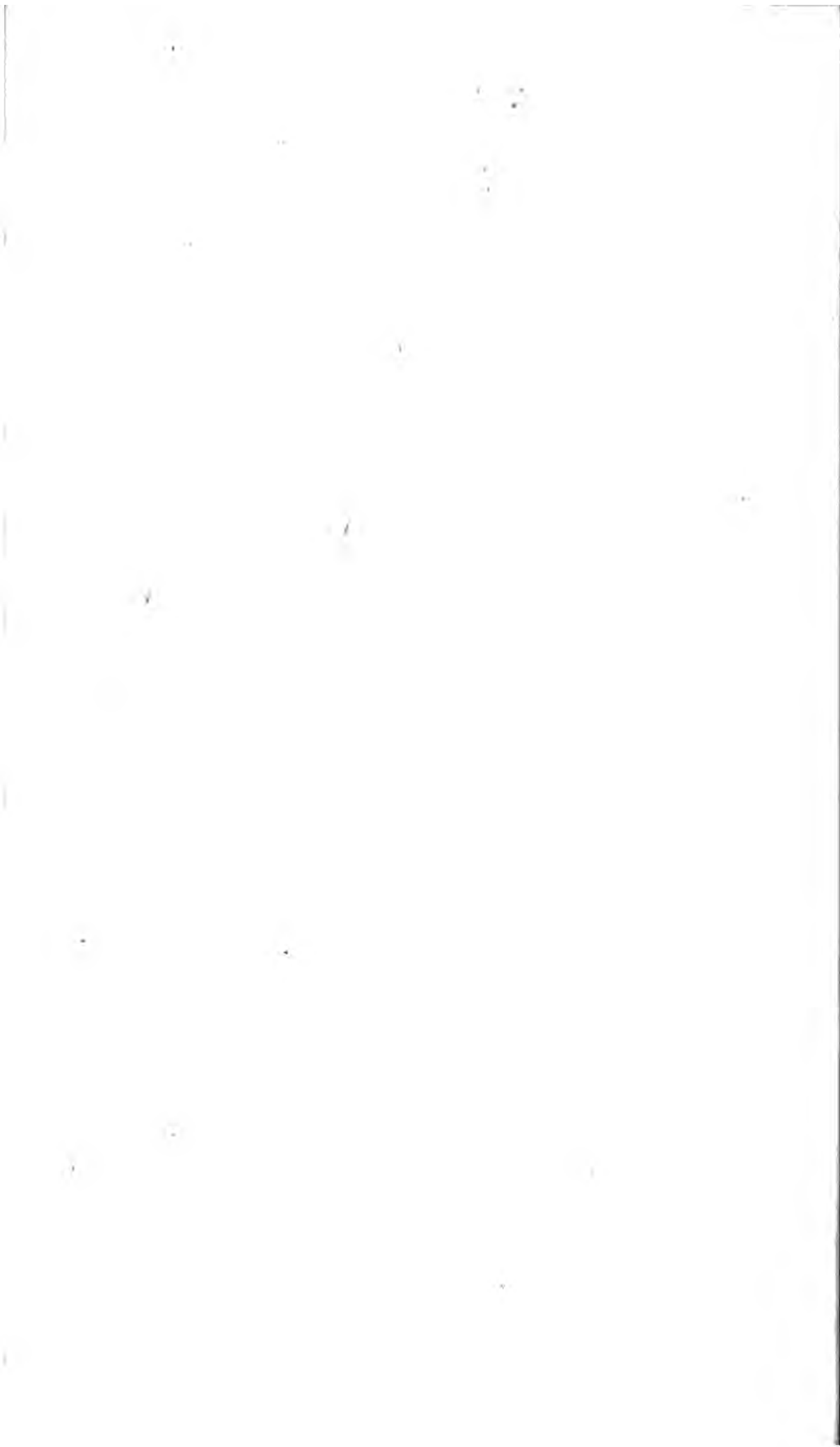
Gn. Quid ? isti te ignorabant : postquam eis mores
 ostendi tuos,

Et collaudavi secundum facta et virtutes tuas, 60
 Impetravi. *Thr.* Bene fecisti : gratiam habeo maxu-
 mam.

Nunquam etiam fui usquam, quin me omnes amarent
 plurimum.

Gn. Dixin' ego in hoc inesse vobis Atticam elegan-
 tiam ?

Ph. Nihil prætermissum est. Ite hac. Ω. Vos va-
 lete, et plaudite.

P. TERENTII
HEAUTON
TIMORUMENOS.

Acta ludis Megalensibus, L. Cornelio Lentulo L. Valerio Flacco ædilibus curulibus. Egerunt L. Ambivius Turpio et L. Attilius Prænestinus. Modos fecit Flaccus Claudii. Græca est Menandru. Acta primum tibiis imparibus, deinde duabus dextris. Acta III. Edita M. Juventio et M. Sempronio COSS.

PERSONÆ.

PROLOGUS.

ANTIPHILA, amica Cliniaë.
BACCHIS, amica Clitiphonis.
CHREMES, senex, Clitiphonis pater.
CLINIA, Menedemi filius.
CLITIPHIO, Chremetis filius.
DROMO, servus Menedemi.
MENEDEMUS, Cliniaë pater.
NUTRIX.
PHRYGIA, ancilla.
SOSTRATA, Chremetis uxor.
SYRUS, servus Chremetis.

PERSONÆ MUTÆ.

ARCHONIDES, senex.
CRITO, senex.
PHANIA, senex.
PHANOCRATES, senex.
PHILTERA, anus.
SIMUS, senex.

C. SULPITII APOLLINARIS

PERIOCHA

IN TERENTII HEAUTON TIMORUMENON.

IN militiam proficisci gnatum Cliniam,
Amantem Antiphilam, compulit durus pater :
Animique sese angebat, facti pœnitens.
Mox ut reversus est, clam patre divortitur
Ad Clitiphonem ; is amabat scortum Bacchidem. 5
Cum arcesseret cupitam Antiphilam Clinia,
Ut ejus, Bacchis venit, amica, ac servulæ
Habitum gerens Antiphila : factum id, quo patrem
Suum celaret Clitipho : hic, technis Syri,
Decem minas meretriculæ aufert a sene. 10
Antiphila Clitiphonis reperitur soror.
Hanc Clinia, aliam Clitipho, uxorem accipit.

TERENTII
HEAUTON
TIMORUMENOS.

PROLOGUS.

Næ cui sit vostrûm mirum, cur parteis seni
Poëta dederit, quæ sunt adolescentium,
Id primum dicam : deinde, quod veni, eloquar.
Ex integrâ Græcâ, integram comœdiam
Hodie sum acturus, *Heauton timorumenon*; 5
Duplex quæ ex argumento facta 'st simplici.
Novam esse ostendi, et quæ esset : nunc qui scripserit,
Et cuja Græca sit, ni partem maxumam
Existumarem scire vostrûm, id dicerem.
Nunc, quamobrem has parteis didicerim, paucis dabo.
Oratorem voluit esse me, non Prologum. 11
Vostrum iudicium fecit : me actorem dedit.
Sed hic actor tantum poterit a facundiâ,
Quantum ille potuit cogitare commode,
Qui orationem hanc scripsit, quam dicturus sum. 15
Nam, quod rumores distulerunt malevoli,
Multas contaminâsse Græcas, dum facit
Paucas Latinas ; factum hîc esse id non negat,
Neque se id pigere ; et deinde facturum autumat.
Habet bonorum exemplum ; quo exemplo sibi 20
Licere id facere, quod illi fecerunt, putat.
Tum, quod malevolus vetus poëta dictitat,
Repente ad studium hunc se applicâsse musicum,
Amicûm ingenio fretum, haud naturâ suâ ;
Arbitrium vostrum, vostra existumatio 25

Valebit: quamobrem omnes vos oratos volo, 26
 Ne plus iniquûm possit, quam æquûm, oratio.
 Facite æqui sitis: date crescendi copiam,
 Novarum qui spectandi faciunt copiam
 Sine vitiis: ne ille pro se dictum existumet, 30
 Qui nuper fecit servo currenti in viâ
 Decêsse populum: cur insano serviat?
 De illius peccatis plura dicet, cum dabit
 Alias novas, nisi finem maledictis facit.
 Adeste æquo animo: date potestatem, mihi 35
 Statariam agere ut liceat per silentium;
 Ne semper servus currens, iratus senex,
 Edax parasitus, sycophanta autem impudens,
 Avarus leno, assidue agendi sint mihi,
 Clamore summo, cum labore maxumo. 40
 Meâ causâ causam hanc justam esse animum inducite,
 Ut aliqua pars laboris minuatur mihi.
 Nam nunc novas qui scribunt, nihil parcunt seni:
 Si quæ laboriosa 'st, ad me curritur:
 Sin lenis est, ad alium defertur gregem. 45
 In hac est pura oratio. Experimenti,
 In utramque partem ingenium quid possit meum.
 Si nunquam avare pretium statui arti meæ,
 Et eum esse quæstum in animum induxi maximum,
 Quam maxime servire vestris commodis; 50
 Exemplum statuite in me, ut adolescentuli
 Vobis placere studeant potius, quam sibi.

ACTUS I. SCENA I.

CHREMES. MENEDEMUS.

Ch. QUAMQUAM hæc inter nos nuper notitia admo-
 dum 'st,
 Inde adeo, quod agrum in proxumo hîc mercatus es;
 Nec rei fere sane amplius quidquam fuit;
 Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas,

Quod ego in propinquâ parte amicitiae puto, 5

Facit, ut te audacter moneam, et familiariter ;

Quod mihi videre, præter ætatem tuam,

Facere, et præter quam res te adhortatur tua.

Nam, pro Deûm atque hominum fidem ! quid vis tibi ?

Quid quæris ? annos sexaginta natus es, 10

Aut plus eo, ut conjicio : agrum in his regionibus

Meliorum, neque pretii majoris, nemo habet :

Servos compluris : proinde quasi nemo siet,

Ita tute attente illorum officia fungere.

Nunquam tam mane egredior, neque tam vesperi 15

Domum revortor, quin te in fundo conspicer

Fodere, aut arare, aut aliquid ferre : denique

Nullum remittis tempus ; neque te respicis.

Hæc non voluptati tibi esse, satis certo scio.

At enim dices, " Me, quantum hîc operis fiat, pœ-
nitet." 20

Quod in opere faciundo operæ consumis tuæ,

Si sumas in illis exercendis, plus agas.

Me. Chreme, tantumne est ab re tuâ otii tibi,

Aliena ut cures ; eaque, nihil quæ ad te attinent ?

Ch. Homo sum : humani nihil a me alienum puto. 25

Vel me monere hoc, vel percontari, puta.

Rectum est ? ego ut faciam : non est ? te ut de-
terream.

Me. Mihi sic est usus : tibi ut opus facto 'st, face.

Ch. An cuiquam est usus homini, se ut cruciet ?

Me. Mihi.

Ch. Si quid laboris est, nollem. Sed quid istuc mali
est, 30

Quæso ? quid de te tantum meruisti ? *Me.* Eheu !

Ch. Ne lacryma : atque istuc, quidquid est, fac me
ut sciam :

Ne retice : ne verere : crede, inquam, mihi :

Aut consolando, aut consilio, aut re, juvero.

Me. Scire hoc vis ? *Ch.* Hac quidem causâ, quâ
dixi tibi. 35

Me. Dicitur. *Ch.* At istos rastros interea tamen

Appone: ne labora. *Me.* Minume. *Ch.* Quam rem agis? 37

Me. Sine me, vacivom tempus ne quod duim mihi Laboris. *Ch.* Non sinam, inquam. *Me.* Ah! Non æquum facis.

Ch. Hui! tam graves hos, quæso? *Me.* Sic meritum 'st meum. 40

Ch. Nunc loquere. *Me.* Filium unicum adolescentulum.

Habeo — Ah! quid dixi habere me? immo habui, Chreme:

Nunc habeam, necne, incertum est. *Ch.* Quid ita istuc? *Me.* Scies.

Est e Corintho hîc advena anus paupercola: Ejus filiam ille amare cœpit perditæ, 45

Prope jam ut pro uxore haberet: hæc clam me omnia.

Ubi rem rescivi, cœpi non humanitus,

Neque ut animum decuit ægrotum adolescentuli,

Tractare; sed vi, et viâ pervolgatâ patrum.

Quotidie accusabam: " Hem! tibine hæc diutius 50

Licere speras facere, me vivo patre,

Amicam ut habeas prope jam in uxoris loco?

Erras, si id credis, et me ignoras, Clinia.

Ego te meum esse dici tantisper volo,

Dum, quod te dignum 'st, facies: sed, si id non facis,

Ego, quod me in te sit facere dignum, invenero. 56

Nullâ adeo ex re istuc fit, nisi ex nimio otio.

Ego, istuc ætatis, non amoris operam dabam;

Sed in Asiam hinc abii propter pauperiem: atque ibi

Simul rem, et belli gloriam, armis repperi." 60

Postremo adeo res rediit; adolescentulus,

Sæpe eadem et graviter audiendo, victus est.

Et ætate putavit me, et benevolentiam,

Plus scire et providere, quam se ipsum sibi.

In Asiam ad regem militatum abiit, Chreme. 65

Ch. Quid ais? *Me.* Clam me profectus, menses tres abest.

Ch. Ambo accusandi: etsi illud inceptum tamen

Animi est pudentis signum, et non instrenui.

Me. Ubi comperi ex iis qui ei fuere conscii,
Domum revortor mœstus, atque animo fere 70

Perturbato, atque incerto præ ægritudine:

Assido; accurrunt servi; soccos detrahunt:

Video alios festinare, lectos sternere,

Cœnam apparare: pro se quisque sedulo

Faciebat, quo illam mihi lenirent miseriam. 75

Ubi video hæc; cœpi cogitare: "Hem! tot meâ

Soliu' solliciti sint causâ, ut me unum expleant?

Ancillæ tot me vestiant? sumtus domi

Tantos ego solus faciam? sed gnatum unicum,

Quem pariter uti his decuit, aut etiam amplius, 80

Quod illa ætas magis ad hæc utenda idonea 'st,

Eum ego hinc ejeci miserum injustitiâ meâ.

Malo quidem me dignum quovis deputem,

Si id faciam: nam, usque dum ille vitam illam colet

Inopem, carens patriâ ob meas injurias, 85

Interea usque illi de me supplicium dabo,

Laborans, quærens, parcens, illi serviens."

Ita facio prorsus: nihil relinquo in ædibus,

Nec vas, nec vestimentum: corrasit omnia;

Ancillas, servos, nisi eos, qui opere rustico 90

Faciundo facile sumtum exercerent suum,

Omnes produxi ac vendidi: inscripsi illico

Ædeis mercede: quasi talenta ad quindecim

Coëgi: agrum hunc mercatus sum: hîc me exerceo.

Decrevi, tantisper me minus injuriæ, 95

Chreme, meo gnato facere, dum fiam miser:

Nec fas esse ullâ me voluptate hîc frui,

Nisi ubi ille huc salvus redierit meus particeps.

Ch. Ingenio te esse in liberos leni puto, 99

Et illum obsequentem, si quis recte aut commode

Tractaret. Verum neque tu illum satis noveras,

Nec te ille: hocque fit, ubi non vere vivitur.

Tu illum, nunquam ostendisti, quanti penderes;

Nec tibi ille 'st credere ausus, quæ est æquum patri:

Quod si esset factum, hæc nunquam evenissent tibi.

Me. Ita res est, fateor: peccatum a me maxumum
est. 106

Ch. Menedeme, at porro recte spero; et illum tibi
Salvum affuturum esse hîc, confido, propediem.

Me. Utinam ita Dî faxint! *Ch.* Facient: nunc, si
commodum est,

(Dionysia hîc sunt hodie) apud me sis, volo. 110

Me. Non possum. *Ch.* Cur non? quæso, tandem
aliquantulum

Tibi parce: idem absens facere te hoc vult filius.

Me. Non convenit, qui illum ad laborem impulerim,
Nunc me ipsum fugere. *Ch.* Siccine est sententia?

Me. Sic. *Ch.* Bene vale. *Me.* Et tu. *Ch.* Lacry-
mas excussit mihi, 115

Miseretque me ejus. Sed, ut diei tempus est,

Monere oportet me hunc vicinum Phanium,

Ad cœnam ut veniat: ibo, visam si domi est.—

Nihil opus fuit monitore: jam dudum domi

Præsto apud me esse aiunt; egomet convivas moror.

Ibo adeo hinc intro: sed quid crepuerunt fores 121

Hinc a me? quisnam egreditur? huc concessero.

SCENA II.

CLITIPHO. CHREMES.

Clit. NIHIL adhuc est, quod vereare, Clinia: haud-
quâquam etiam cessant:

Et illam simul, cum nuntio, tibi hîc ego affuturam
hodie scio:

Proin tu sollicitudinem istam falsam, quæ te excru-
ciat, mittas.

Chr. Quicum loquitur filius?

Clit. Pater adest, quem volui: adibo. Pater, oppor-
tune advenis. 5

Chr. Quid id est? *Clit.* Hunc Menedemum nôstin',
nostrum vicinum? *Chr.* Probe.

Clit. Huic filium scis esse? *Chr.* Audivi, esse in
Asiâ. *Clit.* Non est, pater: 7

Apud nos est. *Chr.* Quid ais? *Clit.* Advenientem,
e navi egredientem, illico

Abduxi ad cœnam: nam mihi magna cum eo jam
inde usque a pueritiâ

Fuit semper familiaritas. *Chr.* Voluptatem magnam
nuntias. 10

Quam vellem Menedemum invitatum, ut nobiscum
esset hodie, amplius;

Ut hanc lætitiâ nec opinanti primus ei objicerem
domi.

Atque etiam nunc tempus est. *Clit.* Cave faxis; non
opus est, pater.

Chr. Quapropter? *Clit.* Quia enim incertum 'st
etiam, quid se faciat: modo venit.

Timet omnia, patris iram, et animum amicæ, se erga
ut siet, suæ: 15

Eam misere amat: propter eam hæc turba atque
abitio evenit. *Chr.* Scio.

Clit. Nunc servulum ad eam in urbem misit, et ego
nostrum unâ Syrum.

Chr. Quid narrat? *Clit.* Quid ille? se miserum esse.
Chr. Miserum? quem minus credere 'st?

Quid reliqui 'st, quin habeat, quæ quidem in homine
dicuntur bona?

Parentes, patriam incolumem, amicos, genus, cogna-
tos, divitias. 20

Atque hæc perinde sunt, ut illius animus, qui ea pos-
sidet:

Qui uti scit, ei bona; illi, qui non utitur recte, mala.

Clit. Immo ille fuit senex importunus semper: et
nunc nihil magis

Vereor, quam ne quid in illum iratus plus satis faxit,
pater.

Chr. Illene?—Sed reprimam me; nam in metu esse
hunc, illi est utile. 25

Clit. Quid tute tecum? *Chr.* Dicam. Ut ut erat,
mansum tamen oportuit. 26

Fortasse aliquantum iniquior erat præter ejus lubi-
dinem.

Pateretur: nam quem ferret, si parentem non ferret
suum?

Huncine erat æquum ex illius more, an illum ex hu-
jus, vivere?

Et quod illum insimulat durum, id non est: nam pa-
rentûm injuriæ 30

Uniusmodi sunt ferme; paulo qui est homo tolerabilis.
Scortari crebro nolunt; nolunt crebro convivarier:
Præbent exigue sumtum: atque hæc sunt tamen ad
virtutem omnia.

Verum ubi animus semel se cupiditate devinxit malâ,
Necesse est, Clitipho, consilia consequi consimilia.
Hoc 35

Scitum est, periculum ex aliis facere, tibi quod ex usu
siet.

Clit. Ita credo. *Chr.* Ego ibo hinc intro, ut videam,
nobis quid cœnæ siet.

Tu, ut tempus est diei, vide sis, ne quo hinc abeas
longius.

ACTUS II. SCENA I.

CLITIPHO.

QUAM iniqui sunt patres, in omnes adolescentes, ju-
dices!

Qui æquum esse censent, nos jam a pueris illico nasci
senes;

Neque illarum affines esse rerum, quas fert adoles-
centia.

Ex suâ libidine moderantur, nunc quæ est, non quæ
olim fuit.

Mihi si unquam filius erit, næ, ille facili me utetur
patre; 5

Nam et cognoscendi, et ignoscendi dabitur peccati
locus.

Non ut meus, qui mihi per alium ostendit suam sen-
tentiam.

Perii! is mihi, ubi adbibit plus paulo, sua quæ nar-
rat facinora!

Nunc ait: "Periculum ex aliis facito, tibi quod ex
usu siet."

Astutus! næ, ille haud scit, quam mihi nunc surdo
narret fabulam. 10

Magis nunc me amicæ dicta stimulant: "Da mihi,"
atque "affer mihi:"

Cui quid respondeam, nihil habeo; neque me quis-
quam est miserior.

Nam hic Clinia, etsi is quoque suarum rerum satagit,
attamen

Habet bene ac pudice eductam, ignaram artis mere-
tricæ.

Mea est potens, procax, magnifica, sumtuosa, nobilis.
Tum, quod dem ei, "Recte" est: nam, nihil esse
mihi, religio 'st dicere. 16

Hoc ego mali non pridem inveni; neque etiam dum
scit pater.

SCENA II.

CLINIA. CLITIPHO.

Clin. SI mihi secundæ res de amore meo essent, jam-
dudum, scio,

Venissent: sed vereor, ne mulier, me absente, hîc
corrupta sit.

Concurrunt multæ opiniones, quæ mihi animum ex-
augeant;

Locus, occasio, ætas, mater, cujus sub imperio 'st,
mala :

Cui nihil jam præter pretium dulce 'st. *Clit.* Clinia.

Clin. Hei misero mihi ! 5

Clit. Etiam caves, ne videat forte hinc te a patre aliquis exiens ?

Clin. Faciam : sed nescio quid profecto mihi animus præ sagit mali.

Clit. Pergi'n' istuc prius dijudicare, quam scis, quid veri siet ?

Clin. Si nihil mali esset, jam hinc adessent. *Clit.* Jam aderunt. *Clin.* Quando istuc erit ?

Clit. Non cogitas hinc longule esse ? et nôsti mores mulierum : 10

Dum moliuntur, dum comuntur, annus est. *Clin.* O Clitipho !

Timeo. *Clit.* Respira : eccum Dromonem cum Syro, unâ adsunt tibi.

SCENA III.

SYRUS. DROMO. CLITIPHO. CLINIA.

Sy. Ai'n' tu ? *Dr.* Sic est. *Sy.* Verum interea, dum sermones cædimus,

Illæ sunt relictæ. *Clit.* Mulier tibi adest, audi'n', Clinia ?

Clin. Ego vero audio nunc demum, et video, et valeo, Clitipho.

Dr. Minime mirum, adeo impeditæ sunt : ancillarum gregem

Ducunt secum. *Clin.* Perii ! unde illi sunt ancillæ ?

Clit. Men' rogas ? 5

Sy. Non oportuit relictas : portant quid rerum ! *Clin.* Hei mihi !

Sy. Aurum, vestem : et vesperascit, et non noverunt viam.

Factum a nobis stulte est : abi dum tu, Dromo, illis
obviam ;

Propera : quid stas ? *Clin.* Væ misero mihi ! quantâ
de spe decidi !

Clit. Quid istuc ? quæ res te sollicitat autem ? *Clin.*
Rogitas quid siet ? 10

Vide'n' tu ancillas, aurum, vestem ? quam ego cum
unâ ancillulâ

Hîc reliqui : unde ea esse censes ? *Clit.* Vah ! nunc
demum intelligo.

Sy. Dî boni ! quid turbæ est ! ædes nostræ vix ca-
pient, scio.

Quid comedent ! quid ebibent ! quid sene erit nostro
miserius ?

Sed video ; eccos, quos volebam. *Clin.* O Jupiter !
ubinam est fides ? 15

Dum ego, propter te errans, patriâ careo demens, tu
interea loci

Collocupletâsti te, Antiphila : et me in his deseruisti
malis,

Propter quam in summâ infamiâ sum, et meo patri
minus obsequens :

Cujus nunc pudet me, et miseret, qui harum mores
cantabat mihi,

Monuisse frustra ; neque potuisse unquam ab hac me
expellere. 20

Quod tamen nunc faciam : tum, cum gratum mihi
esse potuit, nolui.

Nemo est miserior me. *Sy.* Hic de nostris verbis er-
rat videlicet,

Quæ hîc sumus locuti. *Clinia,* aliter tuum amorem,
atque est, accipis :

Nam et vita est eadem, et animus te erga idem, ac
fuit ;

Quantum ex ipsâ re conjecturam cepimus. 25

Clin. Quid est, obsecro ? nam mihi nunc nihil rerum
omnium 'st

Quod malim, quam me hoc falso suspicariet.

Sy. Hoc primum, ut ne quid hujus rerum ignores,
anus,

Quæ est dicta mater esse ei antehac, non fuit :

Ea obiit mortem : hoc ipsa in itinere alteræ 30

Dum narrat, forte audivi. *Clit.* Quænam est altera?

Sy. Mane : hoc, quod cœpi, primum enarrem, Cliti-
pho :

Post isthuc veniam. *Clit.* Propera. *Sy.* Jam primum
omnium,

Ubi ventum ad ædes est, Dromo pultat fores :

Anus quædam prodit : hæc ubi aperuit ostium, 35

Continuo hic se coniecit intro : ego consequor.

Anus foribus obdit pessulum : ad lanam redit.

Hinc sciri potuit, aut nusquam alibi, Clinia,

Quo studio vitam suam, te absente, exegerit,

Ubi de improvise interventum est mulieri : 40

Nam ea res dedit tum existumandi copiam

Quotidianæ vitæ consuetudinem,

Quæ, cujusque ingenium ut sit, declarat maxume.

Texentem telam studiose ipsam offendimus,

Mediocriter vestitam veste lugubri, 45

Ejus anuis causâ, opinor, quæ erat mortua ;

Sine auro tum ornatam, ita uti quæ ornantur sibi :

Nullâ malâ re esse expolitam muliebri :

Capillus passus, prolixus, circum caput

Rejectus negligenter : pax ! *Clin.* Syre mi, obsecro,

Ne me in lætitiâ frustra conjicias. *Sy.* Anus 51

Subtemen nebat : præterea una ancillula

Erat ; ea texebat unâ, pannis obsita,

Neglecta, immunda illuvie. *Clit.* Si hæc sunt, Clinia,

Vera, ita uti credo, quis te est fortunatior ? 55

Sci'n' tu hanc, quam dicit sordidatam et sordidam ?

Magnum hoc quoque signum est, dominam esse extra
noxiam,

Cum ejus tam negliguntur internuntii :

Nam disciplina est eisdem, munerarier

Ancillas primum, ad dominas qui affectant viam. 60

Clin. Perge, obsecro te ; et cave, ne falsam gratiam

Studeas Inire. Quid ait, ubi me nominas? 62

Sy. Ubi dicimus redisse te, et rogare uti
Veniret ad te; mulier telam deserit

Continuo, et lacrymis opplet os totum sibi: ut 65

Facile scires, desiderio id fieri tuo.

Clin. Præ gaudio, (ita me Dî ament) ubi sim, nescio:

Ita timui. *Clit.* At ego nihil esse scibam, Clinia.

Agedum vicissim, Syre, dic quæ illa 'st altera?

Sy. Adducimus tuam Bacchidem. *Clit.* Hem! quid?

Bacchidem? 70

Eho, sceleste! quo illam ducis? *Sy.* "Quo illam
ego?" ad nos scilicet.

Clit. Ad patremne? *Sy.* Ad eum ipsum. *Clit.* O ho-
minis impudentem audaciam!

Sy. Heus! Non fit sine periculo facinus magnum et
memorabile.

Clit. Hoc vide! in meâ vitâ tu tibi laudem is quæsi-
tum, scelus!

Ubi si paululum modo quid te fugerit, ego perierim.

Quid illo facias? *Sy.* At enim *Clit.* Quid

"enim?" *Sy.* Si sinas, dicam. *Clin.* Sine. 76

Clit. Sino. *Sy.* Ita res est hæc nunc, quasi cum

Clit. Quas (malum!) ambages mihi

Narrare occipit? *Clin.* Syre, verum hic dicit; mitte:
ad rem redi.

Sy. Enimvero reticere nequeo: multimodis injurius,

Clitipho, es; neque ferri potis es. *Clin.* Audiundum

(hercle) est: tace. 80

Sy. Vis amare: vis potiri: vis, quod des illi, effici:

Tuum esse in potiundo periculum non vis: haud stulte
sapis:

Siquidem id sapere 'st, velle te id, quod non potest,
contingere.

Aut hæc cum illis sunt habenda, aut illa cum his
amittenda sunt. 84

Harum duarum conditionum nunc utram malis, vide;

Etsi consilium, quod cepi, rectum esse et tutum scio:

Nam, tua apud patrem amica tecum sine metu ut sit,
copia 'st. 87

Tum, quod illi argentum es pollicitus, eâdem hac in-
veniam viâ :

Quod ut efficerem, orando surdas jam aures reddide-
ras mihi.

Quid aliud tibi vis? *Clit.* Siquidem hoc fit. *Sy.* " Si-
quidem!" experiundo scies. 90

Clit. Age, age, cedo istuc tuum consilium: quid id
est? *Sy.* Assimulabimus,

Tuam amicam hujus esse. *Clit.* Pulchre! Cedo quid
hic faciet suâ?

An ea quoque dicetur hujus, si una hæc dedecori est
parum?

Sy. Immo ad tuam matrem abducetur. *Clit.* Quid
eo? *Sy.* Longum 'st, Clitipho,

Si tibi narrem. Quamobrem id faciam, vera causa
est. *Clit.* Fabulæ! 95

Nihil satis firmi video, quamobrem accipere hunc
mihi expediat metum.

Sy. Mane: habeo aliud, si istud metuis; quod ambo
confiteamini

Sine periculo esse. *Clit.* Hujusmodi, obsecro, aliquid
reperi. *Sy.* Maxume.

Ibo obviam hinc: dicam ut revortantur domum. *Clit.*
Hem!

Quid dixti? *Sy.* Ademtum tibi jam faxo omnem me-
tum, 100

In aurem utramvis otiose ut dormias:

Clit. Quid ago nunc? *Clin.* Tune? quod boni est.
Clit. Syre, dic modo

Verum. *Sy.* Age modo, hodie sero ac nequidquam
voles.

Clin. Datur: fruare, dum licet; nam nescias,
Ejus sit potestas posthac, an nunquam, tibi. 105

Clit. Syre, inquam. *Sy.* Perge porro, tamen istuc
ago.

Clit. Verum (hercle) istuc est. Syre! Syre! inquam; heus, heus, Syre! 107

Sy. Concaluit. Quid vis? *Clit.* Redi, redi. *Sy.* Adsum; dic quid est?

Jam hoc quoque negabis tibi placere? *Clit.* Immo, Syre,

Et me, et meum amorem, et famam, permitto tibi. Tu es judex: ne quid accusandus sis, vide. 111

Sy. Ridiculum est, te istuc me admonere, Clitipho; Quasi isthic minor mea res agatur, quam tua.

Hic si quid nobis forte advorsi evenerit, Tibi erunt parata verba; huic homini verbera: 115

Quapropter hæc res neutiquam neglectui est mihi. Sed isthunc exora, ut suam esse assimulet. *Clin.*

Scilicet

Facturum me esse: in eum jam res rediit locum, Ut sit necesse. *Clit.* Amo te merito, Clinia.

Clin. Verum illa ne quid titubet. *Sy.* Perdocta 'st probe. 120

Clin. At hoc demiror, quæ tam facile potueris Persuadere illi, quæ solet quos spernere!

Sy. In tempore ad eam veni; quod rerum omnium est Primum: nam quemdam misere offendi militem

Ejus noctem orantem: hæc arte tractabat virum, 125 Ut illius animum cupidum inopiâ incenderet;

Eademque ut esset apud te ob hoc quam gratissima. Sed, heus tu! vide sis, ne quid imprudens ruas:

Patrem novisti, ad has res quam sit perspicax: Ego te autem novi, quam esse soleas impotens. 130

Inversa verba, evorsas cervices tuas, Gemitus, screatus, tusseis, risus, abstine.

Clit. Laudabis. *Sy.* Vide sis! *Clit.* Tutemet mirare.

Sy. Sed quam cito sunt consecutæ mulieres!

Clit. Ubi sunt? cur retines? *Sy.* Jam nunc hæc non est tua. 135

Clit. Scio; apud patrem: at nunc interim *Sy.* Nihilo magis.

Clit. Sine. *Sy.* Non sinam, inquam. *Clit.* Quæso,
 paulisper. *Sy.* Veto. 137
Clit. Saltem salutare. *Sy.* Abeas, si sapis. *Clit.* Eo.
 Quid isthic? *Sy.* Manebit. *Clit.* O hominem felicem!
Sy. Ambula.

SCENA IV.

BACCHIS. ANTIPHILA. CLINIA. SYRUS.

Ba. ÆDEPOL, te, mea Antiphila, laudo, et fortuna-
 tam judico,
 Id cum studuisti, isti formæ ut mores consimiles fo-
 rent:
 Minumeque (ita me Dî ament) miror, si te sibi quis-
 que expetit.
 Nam mihi, quale ingenium haberes, fuit indicio oratio.
 Et cum egomet nunc mecum in animo vitam tuam
 considero, 5
 Omniumque adeo vostrarum, volgus quæ abs se se-
 gregant;
 Et vos esse istiusmodi, et nos non esse, haud mira-
 bile 'st.
 Nam expedit bonas esse vobis: nos, quibuscum est
 res, non sinunt.
 Quippe, formâ impulsî nostrâ, nos amatores colunt:
 Hæc ubi immutata est, illi suum animum alio confe-
 runt. 10
 Nisi si prospectum interea aliquid est, desertæ vivimus.
 Vobis cum uno semel ubi ætatem agere decretum 'st
 viro,
 Cujus mos maxume 'st consimilis vostrûm; hi se ad
 vos applicant.
 Hoc beneficio utrique ab utrisque vero devincimini;
 Ut nunquam ulla amorî vestro incidere possit cala-
 mitas. 15
An. Nescio alias: me quidem semper scio fecisse se-
 dulo,

Ut ex illius commodo meum compararem commo-
dum. *Clin.* Ah! 17

Ergo, mea Antiphila, tu nunc sola reducem me in
patriam facis :

Nam, dum abs te absum, omnes mihi labores fuêre,
quos cepi, leves,

Præterquam, tui carendum quod erat. *Sy.* Credo.

Clin. Syre, vix suffero. 20

Hoccine me miserum non licere meo modo ingenium
frui !

Sy. Immo, ut patrem tuum vidi esse habitum, diu
etiam duras dabit.

Ba. Quisnam hic adolescens est, qui intuitur nos ?

An. Ah ! retine me, obsecro.

Ba. Amabo, quid tibi est ? *An.* Disperii ! perii
misera ! *Ba.* Quid stupes,

Antiphila ? *An.* Videon' Cliniam, an non ? *Ba.*
Quem vides ? 25

Clin. Salve, anime mi ! *An.* O mi exspectate !
salve ! *Cl.* Ut vales ?

An. Salvum advenisse gaudeo. *Clin.* Teneone te,
Antiphila, maxume animo exoptata meo ?

Sy. Ite intro : nam vos jamdudum exspectat senex.

ACTUS III. SCENA I.

CHREMES. MENEDEMUS.

Chr. LUSCISCIT hoc jam : cesso pultare ostium
Vicini, primum ex me ut sciat sibi filium
Redisse ? etsi adolescentem hoc nolle intelligo.
Verum, cum videam miserum hunc tam excruciarier
Ejus abitu ; celem tam insperatum gaudium, 5
Cum illi periculi nihil ex indicio siet ?
Haud faciam : nam, quod potero, adjutabo senem.
Ita ut filium meum amico atque æquali suo
Video inservire, et socium esse in negotiis,

Nos quoque senes est æquum senibus obsequi. 10

Me. Aut ego profecto ingenio egregie ad miserias
Natus sum; aut illud falsum est, quod volgo audio
Dici, diem adimere ægritudinem hominibus:

Nam mihi quidem quotidie augescit magis

De filio ægritudo; et quanto diutius 15

Abest, magis cupio tanto, et magis desidero.

Chr. Sed ipsum foras egressum video: ibo, alloquar.

Menedeme, salve: nuntium apporto tibi,

Cujus maxume te fieri participem cupis. 19

Me. Num quidnam de gnato meo audisti, Chreme?

Chr. Valet, atque vivit. *Me.* Ubinam est, quæso?

Chr. Apud me domi.

Me. Meus gnatus! *Chr.* Sic est. *Me.* Venit!

Chr. Certe. *Me.* Clinia

Meus venit! *Chr.* Dixi. *Me.* Eamus: duc me
ad eum, obsecro.

Chr. Non vult te scire se redisse etiam; et tuum

Conspectum fugitat, propter peccatum: tum hoc
timet, 25

Ne tua duritia antiqua illa etiam adaucta sit.

Me. Non tu ei dixisti, ut essem? *Chr.* Non.

Me. Quamobrem, Chreme?

Chr. Quia pessume isthoc in te atque in illum con-
sulis,

Si te tam leni et victo animo esse ostenderis.

Me. Non possum: satis jam, satis pater durus fui.

Chr. Ah! 30

Vehemens in utramque partem, Menedeme, es nimis,
Aut largitate nimiâ, aut parcimoniâ.

In eandem fraudem, ex hac re, atque ex illâ, incides.

Primum; olim potius, quam paterere filium

Commeare ad mulierculam, quæ paululo 35

Tum erat contenta, cuique erant grata omnia,

Proterruisti hinc: ea coacta ingratiis

Postilla cœpit victum volgo quærere.

Nunc, cum sine magno intertrimento non potest

Haberi, quidvis dare cupis: nam, ut tu scias, 40

Quam ea nunc instructa pulchre ad perniciem siet;
 Primum, jam ancillas secum adduxit plus decem, 42
 Oneratas veste atque auro. Satrapes si siet
 Amator, nunquam sufferre ejus sumtus queat,
 Nedum tu possis. *Me.* Estne ea intus? *Chr.* Sit,
 rogas? 45

Sensi: namque ei unam cœnam atque ejus comitibus
 Dedi: quod si iterum mihi sit danda, actum siet.
 Nam, ut alia omittam, pytissando modo mihi
 Quid vini absumsit! "Sic hoc," dicens, "asperum,
 Pater, hoc est; aliud lenius, sodes, vide." 50

Relevi dolia omnia, omnes serias:
 Omnes sollicitos habui: atque hæc una nox.
 Quid te futurum censes, quem assidue exedent?
 Sic me Dî amabunt, ut me tuarum miseritum est,
 Menedeme, fortunarum. *Me.* Faciat quod lubet:
 Sumat, consumat, perdat: decretum 'st pati, 56
 Dum illum modo habeam mecum. *Chr.* Si certum
 est tibi

Sic facere, illud permagni referre arbitror,
 Ut ne scientem sentiat te id sibi dare.
Me. Quid faciam? *Chr.* Quidvis potius, quam quod
 cogitas: 60

Per alium quemvis ut des: falli te sinas
 Technis per servulum; etsi subsensi id quoque,
 Illos ibi esse, et id agere inter se clanculum.
 Syrus cum illo vostro consusurrat: conferunt
 Consilia adolescentes: et tibi perdere 65
 Talentum hoc pacto satius est, quam illo minam.
 Non nunc de pecuniâ agitur; sed illud, quomodo
 Minumo periclo id demus adolescentulo:
 Nam, si semel tuum animum ille intellexerit,
 Prius proditurum te tuam vitam, et prius 70
 Pecuniam omnem, quam abs te amittas filium; hui!
 Quantam fenestram ad nequitiam patefeceris!
 Tibi autem porro ut non sit suave vivere.
 Nam deteriores omnes sumus licentiâ.
 Quodcumque inciderit in mentem, volet: neque id 75

- Putabit, pravum an rectum siet, quod petet. 76
 Tu rem perire, et ipsum, non poteris pati.
 Dare denegâris; ibit ad illud illico,
 Quo maxume apud te se valere sentiet:
 Abiturum se abs te esse illico minabitur. 80
Me. Videre verum, atque ita uti res est, dicere.
Chr. Somnum (hercle) ego hac nocte oculis non vidi
 meis,
 Dum id quæro, tibi quî filium restituerem.
Me. Cedo dextram: porro te idem oro ut facias,
 Chreme.
Chr. Paratus sum. *Me.* Sci'n', quid nunc facere
 te volo? 85
Chr. Dic. *Me.* Quod sensisti illos me incipere fal-
 lere,
 Id ut maturent facere: cupio illi dare,
 Quod volt: cupio jam videre. *Chr.* Operam dabo.
 Syrus estprehendus, atque adhortandus mihi.
 A me nescio quis exit: concede hinc domum, 90
 Ne nos inter nos congruere sentiant.
 Paulum negotî mihi obstat: Simus et Crito,
 Vicini nostri hîc, ambigunt de finibus:
 Me cepère arbitrum: ibo, ac dicam, ut dixeram
 Operam daturum me, hodie non posse his dare. 95
 Continuo hîc adero. *Me.* Ita, quæso. Dî, vos-
 tram fidem!
 Ita comparatam esse hominum naturam omnium,
 Aliena ut melius videant, et dijudicent,
 Quam sua? An eo fit, quia, in re nostrâ, aut gaudio
 Sumus præpediti nimio, aut ægritudine? 100
 Hic mihi quanto nunc plus sapit, quam egomet
 mihi!
Chr. Dissolvi me, otiosus operam ut tibi darem.

SCENA II.

SYRUS. CHREMES.

Sy. HAC illac circumcursa : inveniundum 'st tamen
Argentum : intendenda in senem est fallacia.

Chr. Num me fefellit, hosce id struere ? Videlicet
Ille Cliniaë servus tardiusculus est :

Idcirco huic nostro tradita 'st provincia. 5

Sy. Quis hîc loquitur ? perii ! numnam hæc audivit ?

Chr. Syre. *Sy.* Hem !

Chr. Quid tu isthîc ? *Sy.* Recte equidem : sed te
miror, Chreme,

Tam mane, heri qui tantum biberis. *Chr.* Nihil
nimis.

Sy. " Nihil " narras ? visa vero 'st (quod dici solet)
Aquilæ senectus. *Chr.* Eia ! *Sy.* Mulier commo-
da et 10

Faceta, hæc meretrix. *Chr.* Sane, idem visa 'st
mihi.

Sy. Et quidem (hercle) formâ luculentâ. *Chr.* Sic
satis.

Sy. Ita non ut olim, sed uti nunc, sane bonâ :

Minumeque miror, Clinia hanc si deperit.

Sed habet patrem quemdam avidum, miserum, atque
aridum, 15

Vicinum hunc : nôstin' ? At, quasi is non divitiis

Abundet, gnatus ejus profugit inopiâ.

Sci'n' esse factum, ut dico ? *Chr.* Quid ego nesciam ?

Hominem pistrino dignum ! *Sy.* Quem ? *Chr.*
Isthunc servulum

Dico adolescentis *Sy.* Syre, tibi timui male. 20

Chr. Qui passus est id fieri. *Sy.* Quid faceret ?

Chr. Rogas ?

Aliquid reperiret, fingeret fallacias,

Unde esset adolescenti, amicæ quod daret ;

Atque hunc difficilem invitum servaret senem.

Sy. Garris. *Chr.* Hæc facta ab illo oportebant,
 Syre. 25
Sy. Eho! laudas, quæso, heros qui fallunt? *Chr.*
 In loco
Ego vero laudo. *Sy.* Recte sane. *Chr.* Quippe
 quia
 Magnarum sæpe id remedium ægritudinum 'st:
 Huic jam mansisset unicus gnatus domi.
Sy. Jocon' an serio illæc dicat, nescio; 30
 Nisi mihi quidem addit animum, quo lubeat magis.
Chr. Et nunc quid exspectat, Syre? an dum hinc
 denuo
 Abeat, cum tolerare hujus sumtus non queat?
 Nonne ad senem aliquam fabricam fingit? *Sy.* Sto-
 lidus est.
Chr. At te adjutare oportet adolescentuli 35
 Causâ. *Sy.* Facile equidem facere possum, si jubes:
 Etenim, quo pacto id fieri soleat, calleo.
Chr. Tanto (hercle) melior. *Sy.* Non est mentiri
 meum.
Chr. Fac ergo. *Sy.* At, heus tu! facito dum eadem
 hæc memineris,
 Si quid hujus simile forte aliquando evenerit, 40
 Ut sunt humana, tuus ut faciat filius.
Chr. Non usus veniet, spero. *Sy.* Spero (hercle)
 ego quoque:
 Neque eo nunc dico, quo quidquam illum senserim:
 Sed si quid, ne quid Quæ sit ejus ætas, vides.
 Et, næ, ego te, si usus veniat, magnifice, Chreme, 45
 Tractare possim. *Chr.* De isthoc, cum usus venerit,
 Videbimus, quid opus sit: nunc istuc age.
Sy. Nunquam commodius unquam herum audivi
 loqui;
 Nec, cum male facerem, crederem mihi impunius
 Licere. Quisnam a nobis egreditur foras? 50

SCENA III.

CHREMES. CLITIPHO. SYRUS.

Chr. QUID istuc, quæso? qui isthic mos est, Clitipho?
itane fieri oportet?

Clit. Quid ego feci? *Chr.* Vidin' ego te modo ma-
num in sinum huic meretrici

Inserere? *Sy.* Acta hæc res est: perii! *Clit.* Mene?

Chr. Hisce oculis; ne nega.

Facis adeo indigne injuriam illi, qui non abstineas
manum.

Nam isthæc quidem contumelia 'st, 5

Hominem amicum recipere ad te, atque ejus amicam
subagitare.

Vel heri in vino, quam immodestus fuisti! *Sy.* Fac-
tum. *Chr.* Quam molestus!

Ut equidem (ita me Dî ament) metui, quid futurum
denique esset?

Novi ego amantium animum: advortunt graviter,
quæ non censeas.

Clit. At mihi fides apud hunc est, nihil me istius fac-
tuum, pater. 10

Chr. Esto: at certe concedas hinc aliquo ab ore eo-
rum aliquantisper.

Multa fert libido: ea prohibet facere tua præ-
sentia.

Ego de me facio conjecturam: nemo 'st meorum
amicorum hodie,

Apud quem expromere omnia mea occulta, Clitipho,
audeam:

Apud alium prohibet dignitas: apud alium ipsius facti
pudet; 15

Ne ineptus, ne protervus videar: quod illum facere
credo.

Sed nostrum 'st intelligere, utcumque, atque ubicum-
que opus sit, obsequi.

- Sy.* Quid isthic narrat? *Clit.* Perii! *Sy.* Clitipho,
hæc ego præcipio tibi!
Hominis frugi et temperantis functu's officium! Clit.
Tace, sodes.
- Sy.* Recte sane. *Chr.* Syre, pudet me. *Sy.* Credo;
neque id injuriâ. 20
- Quin mihi molestum 'st. *Clit.* Pergin', hercle?
Sy. Verum, dico quod videtur.
- Clit.* Non accedam ad illos? *Chr.* Eho! quæso,
una accedundi via 'st?
- Sy.* Actum 'st! Hic prius se indicârit, quam ego
argentum effecero.
- Chreme, vi'n' tu homini stulto mihi auscultare?
Chr. Quid faciam? *Sy.* Jube hunc
- Abire hinc aliquo. *Clit.* Quo hinc abeam ego? *Sy.*
"Quo?" quo lubet: da illis locum. 25
- Abi deambulatum. *Clit.* "Deambulatum!" quo?
Sy. Vah! quasi desit locus.
- Abi sâne isthac, istorsum, quo vis. *Chr.* Recte dicit:
censeo.
- Clit.* Dî te eradicent, Syre, qui me hinc extrudis.
Sy. At tu (pol) tibi istas
Posthac comprimito manus.
- Cense'n' vero? quid illum porro credis facturum,
Chreme, 30
- Nisi eum, quantum tibi opis Dî dant, servas, castigas,
mones?
- Chr.* Ego istuc curabo. *Sy.* Atqui nunc, here, hic
tibi asservandus est.
- Chr.* Fiet. *Sy.* Si sapias: nam mihi jam minus, mi-
nusque obtemperat.
- Chr.* Quid tu? ecquid de illo, quod dudum tecum
egi, egisti, Syre? aut
Reperisti, tibi quod placeat? an nondum etiam? *Sy.*
De fallaciâ 35
- Dicis? st! inveni nuper quamdam. *Chr.* Frugi es.
Cedo, quid est?

Sy. Dicam: verum, ut aliud ex alio incidit

Chr. Quidnam, Syre? 37

Sy. Pessuma hæc est meretrix. *Chr.* Ita videtur.

Sy. Immo, si scias.

Vah! vide, quod inceptet facinus: "fuit quædam
anus Corinthia

Hïc: huic drachmarum argenti hæc mille dederat
mutuum." 40

Chr. Quid tum? *Sy.* "Ea mortua 'st: reliquit filiam
adolescentulam.

Ea relicta huic arrhaboni est pro illo argento." *Chr.*
Intelligo.

Sy. Hanc secum huc adduxit; eaque est nunc ad
uxorem tuam.

Chr. Quid tum? *Sy.* Cliniam orat, sibi uti id nunc
det; illam illi tamen

Post daturam. Mille nummûm poscit. *Chr.* Et
poscit quidem! *Sy.* Hui! 45

Dubium id est? *Chr.* Ego sic putavi. Quid nunc
facere cogitas?

Sy. Egone? Ad Menedemum ibo: dicam, hanc esse
captam ex Cariâ,

Ditem et nobilem: si redimat, magnum inesse in eâ
lucrum.

Chr. Erras. *Sy.* Quid ita? *Chr.* Pro Menedemo
nunc tibi ego respondeo;

Non emo. Quid ais? *Sy.* Optata loquere. *Chr.* At-
qui non est opus. 50

Sy. "Non opus est?" *Chr.* Non (hercle) vero. *Sy.*
Quid istuc, miror. *Chr.* Jam scies.

Mane, mane! Quid est, quod tam a nobis graviter
crepuerunt fores?

ACTUS IV. SCENA I.

SOSTRATA. CHREMES. NUTRIX. SYRUS.

- So.* Nisi me animus fallit, hic profecto est annulus,
quem ego suspicor ;
- Is,* quicum exposita est gnata. *Chr.* Quid volt sibi,
Syre, hæc oratio ?
- So.* Quid est ? isne tibi videtur ? *Nu.* Dixi equidem,
ubi mihi ostendisti, illico,
Eum esse. *So.* At ut satis contemplata modo sis,
mea nutrix. *Nu.* Satis.
- So.* Abi jam nunc intro, atque, illa si jam laverit,
mihi nuntia : 5
- Hic ego virum interea opperibor. *Sy.* Te volt : vi-
deas, quid velit :
- Nescio, quid tristis est : non temere 'st : metuo, quid
siet. *Chr.* " Quid siet ! "
- Næ, ista (hercle) magno jam conatu magnas nugas
dixerit !
- So.* Ehem ! mi vir. *Chr.* Ehem ! mea uxor. *So.*
Te ipsum quæro. *Chr.* Loquere, quid velis.
- So.* Primum hoc te oro, ne quid credas me advorsum
edictum tuum 10
- Facere esse ausam. *Chr.* Vi'n' me istuc tibi, etsi in-
credibile 'st, credere ?
- Credo. *Sy.* Nescio quid peccati portet hæc purgatio.
- So.* Meministin' me esse gravidam, et mihi te maxu-
mopere dicere,
- Si puellam parerem, nolle tolli ? *Chr.* Scio quid fe-
ceris :
- Sustulisti. *Sy.* Si sic factum est, domina, ergo he-
rus damno auctus est. 15
- So.* Minime : sed erat hic Corinthia anus, haud im-
pura : ei dedi
- Exponendam. *Chr.* O Jupiter ! tantamne esse in
animo inscitiam !

So. Perii! quid ego feci? *Chr.* Rogitas? *So.* Si peccavi, mi Chreme,

Insciens feci. *Chr.* Id equidem ego, si tu neges, certo scio,

Te inscientem atque imprudentem dicere ac facere omnia : 20

Tot peccata in hac re ostendis : nam, jam primum, si meum

Imperium exsequi voluisses, interemtam oportuit ; Non simulare mortem verbis, re ipsâ spem vitæ dare. At id omitto : misericordia, animus maternus . . . Sino. Quam bene vero abs te prospectum est ! quid voluisti ? cogita. 25

Nempe anui illi prodita abs te filia est planissime, Per te vel uti quæstum faceret, vel uti veniret palam. Credo, id cogitâsti : “ quidvis satis est, dum vivat modo.”

Quid cum illis agas, qui neque jus neque bonum atque æquum sciunt ?

Melius, pejus ; prosit, obsit : nihil vident, nisi quod lubet. 30

So. Mi Chreme, peccavi, fateor : vincor. Nunc hoc te obsecro :

Quanto tuus est animus natu gravior, ignoscentior, Ut meæ stultitiæ in justitiâ tuâ sit aliquid præsidî.

Chr. Scilicet equidem istuc factum ignoscam : verum, Sostrata,

Male docet te mea facilitas multa. Sed istuc, quidquid est, 35

Quâ hoc oceptum 'st causâ, loquere. *So.* Ut stulte et misere omnes sumus

Religiosæ ; cum exponendam do illi, de digito annulum Detraho : et eum, dico, ut unâ cum puellâ exponeret ; Si moreretur, ne expers partis esset de nostris bonis.

Chr. Istuc recte : conservâsti te, atque illam. *So.* Is hic est annulus. 40

Chr. Unde habes? *So.* Quam Bacchis secum adduxit adolescentulam . . . *Sy.* Hem !

Chr. Quid ea narrat? *So.* Ea, lavatum dum it, servandum mihi dedit. 42
 Animum non advorti primum : sed, postquam adspexi,
 illico
 Cognovi : ad te exsilui. *Chr.* Quid nunc suspicare,
 aut invenis
 De illâ? *So.* Nescio ; nisi ut ex ipsâ quæras, unde
 hunc habuerit, 45
 Si potis est reperiri. *Sy.* Interii ! plus spei video,
 quam volo.
 Nostra est, ita si est. *Chr.* Vivitne illa, cui tu dede-
 ras? *So.* Nescio.
Chr. Quid renuntiavit olim? *So.* Fecisse id quod jus-
 seram.
Chr. Nomen mulieris cedo quod sit, ut quæretur. *So.*
 Philtera.
Sy. Ipsa est : mirum ni illa salva est, et ego perii.
Chr. Sostrata, 50
 Sequere me intro hac. *So.* Ut præter spem evenit !
 quam timui male,
 Ne nunc animo ita esses duro, ut olim in tollendâ,
 Chreme !
Chr. Non licet hominem esse sæpe ita ut volt, si res
 non sinit.
 Nunc ita tempus est mihi, ut cupiam filiam : olim
 nihil minus.

SCENA II.

SYRUS.

NISI me animus fallit, haud multum a me aberit in-
 fortunium :
 Ita hac re in angustum oppido nunc meæ coguntur
 copiae ;
 Nisi aliquid video, ne esse amicam hanc gnati rescis-
 cat senex.

Nam, quod de argento sperem, aut posse postulem
 me fallere, 4
 Nihil est: triumpho, si licet me latere tecto abscedere.
 Crucior, bolum tantum mihi ereptum tam subito e
 faucibus.
 Quid agam? aut quid comminiscar? ratio de integro
 ineunda 'st mihi.
 Nihil tam difficile 'st, quin quærendo investigari pos-
 siet.
 Quid, si hoc nunc sic incipiam? nihil est: quid, si
 sic? tantumdem egero.
 At sic opinor. . . . Non potest. . . . Immo, op-
 tume: euge! habeo optumam. 10
 Retraham, (hercle) opinor, ad me idem illud fugitivum
 argentum tamen.

SCENA III.

CLINIA. SYRUS.

Clin. NULLA mihi res posthac potest jam intervenire
 tanta,
 Quæ mihi ægritudinem afferat: tanta hæc lætitia ob-
 orta est.
 Dedo patri me nunc jam, ut frugalior sim, quam volt.
Sy. Nihil me fefellit: cognita est, quantum audio hu-
 jus verba.
 Istuc tibi ex sententiâ tuâ obtigisse lætor. 5
Clin. O mi Syre! audistin', obsecro? *Sy.* Quid ni?
 qui usque unâ affuerim.
Clin. Cui æque audisti commodius quidquam eve-
 nisse? *Sy.* Nulli.
Clin. Atque ita me Dî ament, ut ego nunc non tam
 meâpte causâ
 Lætor, quam illius, quam ego scio esse honore quovis
 dignam.

Sy. Ita credo : sed nunc, Clinia, age, da te mihi vicissim : 10

Nam amici quoque res est videnda, in tuto ut collocetur ;

Ne quid de amicâ nunc senex . . . *Clin.* O Jupiter !

Sy. Quiesce.

Clin. Antiphila mea nubet mihi. *Sy.* Siccine mihi interloquere ?

Clin. Quid faciam, Syre mi ? gaudeo : fer me. *Sy.* Fero (hercle) vero.

Clin. Deorum vitam apti sumus. *Sy.* Frustra operam, opinor, sumo. 15

Clin. Loquere ; audio. *Sy.* At jam hoc non ages.

Clin. Agam. *Sy.* Videndum est, inquam, Amici quoque res, Clinia, tui, in tuto ut collocetur : Nam, si nunc a nobis abis, et Bacchidem hic relinquis,

Senex resciscet illico, esse amicam hanc Clitiphonis : Si abduxeris, celabitur itidem, ut celata adhuc est. 20

Clin. At enim isthoc nihil est magis, Syre, meis nuptiis advorsum :

Nam quo ore appellabo patrem ? tenes, quid dicam ?

Sy. Quid ni ?

Clin. Quid dicam ? quam causam afferam ? *Sy.* Quin nolo mentiare.

Aperte, ita ut res sese habet, narrato. *Clin.* Quid ais ? *Sy.* Jubeo :

Illam te amare, et velle uxorem : hanc esse Clitiphonis. 25

Clin. Bonam atque justam rem oppido imperas, et factu facilem :

Et scilicet jam me hoc voles patrem exorare, ut celet Senem vostrum. *Sy.* Immo, ut rectâ viâ rem narret ordine omnem. *Clin.* Hem !

Sati'n' sanus es, aut sobrius ? tu quidem illum plane prodis.

Nam quâ ille poterit esse in tuto ? dic mihi. 30

Sy. Huic equidem consilio palmam do : hic me magnifice effero, 31

Qui vim tantam in me, et potestatem habeam tantæ astutiæ,

Vera dicundo ut eos ambos fallam ; ut, cum narret senex

Voster nostro, istam esse amicam gnati, non credat tamen.

Clin. At enim spem isthoc pacto rursus nuptiarum omnem eripis : 35

Nam, dum amicam hanc meam esse credet, non committet filiam.

Tu fortasse, quid me fiat, parvi pendis, dum illi consulas.

Sy. Quid ? malum ! me ætatem censes velle id assimularier ?

Unus est dies, dum argentum eripio : pax ! nihil amplius.

Clin. Tantum sat habes ? Quid tum, quæso, si hoc pater resciverit ? 40

Sy. Quid si redeo ad illos, qui aiunt, “ quid si nunc cœlum ruat ? ”

Clin. Metuo quid agam. *Sy.* Metuis ? quasi non ea potestas sit tua,

Quo velis in tempore, ut te exsolvas : rem facias palam.

Clin. Age, age, traducatur Bacchis. *Sy.* Optume : ipsa exit foras.

SCENA IV.

BACCHIS. CLINIA. SYRUS. DROMO. PHRYGIA.

Ba. SATIS (pol) proterve me Syri promissa huc induxerunt ;

Decem minas quas mihi dare pollicitus est : quod si is nunc

Me deceperit, sæpe obsecrans me, ut veniam, frustra
veniet :

Aut, cum venturam dixero et constituero ; cum is
certo

Renuntiârit, Clitipho cum spe pendebit animi ; 5

Decipiam, ac non veniam : Syrus mihi tergo pœnas
pendet.

Clit. Satis scite promittit tibi. *Sy.* Atqui tu hanc
jocari credis?

Faciet, nisi caveo. *Ba.* Dormiunt : pol, ego istos
commovebo.

Mea Phrygia, audîsti, modo iste homo quam villam
demonstravit

Charini? *Ph.* Audivi. *Ba.* Proximam esse huic fun-
do ad dextram? *Ph.* Memini. 10

Ba. Curriculo percurre : apud eum miles Dionysia
agitat.

Sy. Quid hæc inceptat? *Ba.* Dic me hîc oppido esse
invitam, atque asservari ;

Verum aliquo pacto verba me his daturam esse, et
venturam.

Sy. Perii, hercle ! Bacchis, mane, mane : quo mittis
isthanc ? quæso !

Jube, maneat. *Ba.* I. *Sy.* Quin est paratum argen-
tum. *Ba.* Quin ego maneo. 15

Sy. Atqui jam dabitur. *Ba.* Ut lubet : num ego in-
sto? *Sy.* At sci'n' quid, sodes?

Ba. Quid? *Sy.* Transeundum nunc tibi ad Menede-
mum est, et tua pompa

Eo traducenda est. *Ba.* Quam rem agis, scelus? *Sy.*
Egone? argentum cudo,

Quod tibi dem. *Ba.* Dignam me putas, quam illu-
das? *Sy.* Non est temere.

Ba. Etiamne tecum res hîc mihi est? *Sy.* Minime :
tuum tibi reddo. 20

Ba. Eatur. *Sy.* Sequere hac. Heus, Dromo ! *Dr.*
Quis me volt? *Sy.* Syrus. *Dr.* Quid est
rei ?

Sy. Ancillas omnes Bacchidis traduce huc ad vos pro-
pere.

Dr. Quamobrem? *Sy.* Ne quæras: efferant quæ
secum huc attulerunt.

Sperabit sumtum sibi senex levatum esse harum habitu.
Næ, ille haud scit, paulum lucri quantum ei damni
apportet. 25

Tu nescis id, quod scis, Dromo, si sapias. *Dr.* Mu-
tum dices.

SCENA V.

CHREMES. SYRUS.

Chr. ITA me Dî amabunt, ut nunc Menedemi vicem
Miseret me; tantum devenisse ad eum mali.

Illanccine mulierem alere cum illâ familiâ?

Etsi scio, hosce aliquot dies non sentiet;

Ita magno desiderio fuit ei filius: 5

Verum, ubi videbit tantos sibi sumtus domi

Quotidianos fieri, nec fieri modum,

Optabit rursum ut abeat ab se filius.

Syrum optume eccum! *Sy.* Cesso hunc adoriri?

Ch. Syre. *Sy.* Hem!

Chr. Quid est? *Sy.* Te mihi ipsum jam dudum op-
tabam dari. 10

Chr. Videre egisse jam nescio quid cum sene.

Sy. De illo quod dudum? dictum ac factum reddidi.

Chr. Bonân' fide? *Sy.* Bonâ, hercle. *Chr.* Non
possum pati,

Quin tibi caput demulceam. Accede huc, Syre:
Faciam boni tibi aliquid pro istâ re, ac lubens. 15

Sy. At si scias, quam scite in mentem venerit.

Chr. Vah! gloriare evenisse ex sententiâ?

Sy. Non (hercle) vero: verum dico. *Chr.* Dic,
quid est?

Sy. Tui Clitiphonis esse amicam hanc Bacchidem,

Menedemo dixit Clinia ; et eâ gratiâ 20

Secum adduxisse, ne tu id persentisceres.

Chr. Probe. *Sy.* Dic, sodes. *Chr.* Nimium, inquam.

Sy. Immo, si scias.

Sed porro ausculta, quod superest fallaciæ.

Sese ipse dicet tuam vidisse filiam ;

Ejus sibi complacitam formam, postquam adspexerit ;

Hanc cupere uxorem. *Chr.* Modone quæ inventa 'st?

Sy. Eam : 26

Et quidem jubebit posci. *Chr.* Quamobrem istuc,

Syre ?

Nam prorsum nihil intelligo. *Sy.* Hui ! tardus es.

Chr. Fortasse. *Sy.* Argentum dabitur ei ad nuptias,

Aurum atque vestem quæ Tenesne ? *Ch.* Com-

paret ? 30

Sy. Id ipsum. *Chr.* At ego illi neque do, neque

despondeo.

Sy. Non ? quamobrem ? *Chr.* " Quamobrem ? " me

rogas ? homini *Sy.* Ut lubet.

Non ego dicebam, in perpetuum illam illi ut dares,

Verum ut simulares. *Chr.* Non mea 'st simulatio :

Ita tu isthæc tua misceto, ne me admisceas. 35

Egon', cui daturus non sim, ut ei despondeam ?

Sy. Credebam. *Chr.* Minime. *Sy.* Scite poterat

feri :

Et ego hoc, quia dudum tu tantopere jusseras,

Eo cœpi. *Chr.* Credo. *Sy.* Cæterum equidem istuc,

Chreme,

Æqui bonique facio. *Chr.* Atqui cum maxime 40

Volo te dare operam, ut fiat, verum aliâ viâ.

Sy. Fiat : quærat aliud. Sed illud, quod tibi

Dixi de argento, quod ista debet Bacchidi,

Id nunc reddendum 'st illi : neque tu scilicet

Eo nunc confugies, " quid meâ ? num datum mihi

est ? 45

Num jussi ? num illa oppignerare filiam

Meam, me invito, potuit ? " Verum illud, Chreme,

Dicunt, " Jus summum sæpe summa malitia est. "

Chr. Haud faciam. *Sy.* Immo, aliis si licet, tibi non licet :

Omnes te in lautâ et bene auctâ parte putant. 50

Chr. Quin egomet jam ad eam deferam. *Sy.* Immo -
filium

Jube potius. *Chr.* Quamobrem? *Sy.* Quia enim in
hunc suspicio 'st

Translata amoris. *Chr.* Quid tum? *Sy.* Quia vi-
debitur

Magis verisimile id esse, cum hic illi dabit :

Simul et conficiam facilius ego, quod volo. 55

Ipsa adeo adest. *Abi* : effer argentum. *Chr.* Effero.

SCENA VI.

CLITIPHO. SYRUS.

Clit. NULLA est tam facilis res, quin difficilis siet,

Quam invitus facias : vel me hæc deambulatio,

Quam non laboriosa, ad languorem dedit !

Nec quidquam magis nunc metuo, quam ne denuo

Miser aliquo extrudat hinc, ne accedam ad Bacchi-
dem. 5

Ut te quidem omnes Dii Deæque, quantum est,
Syre,

Cum tuo isthoc invento, cumque incepto, perduint !

Hujusmodi res semper comminiscere,

Ubi me excarnifices. *Sy.* I tu hinc quo dignus es :

Quam pæne tua me perdidit protervitas ! 10

Clit. Vellem (hercle) factum : ita meritis. *Sy.* " Me-
ritis !" quomodo?

Næ, me istuc ex te prius audivisse gaudeo,

Quam argentum haberes, quod daturus jam fui.

Clit. Quid igitur dicam tibi, vis ? abiisti : mihi

Amicam adduxti, quam non liceat tangere. 15

Sy. Jam non sum iratus. Sed sci'n' ubi nunc sit tibi

Tua Bacchis? *Clit.* Apud nos. *Sy.* Non. *Clit.*

Ubi ergo? *Sy.* Apud Cliniam. 17

Clit. Perii! *Sy.* Bono animo es: jam argentum ad
eam deferes,

Quod ei pollicitus. *Clit.* Garris: unde? *Sy.* A tuo
patre.

Clit. Ludis fortasse me. *Sy.* Ipsâ re experibere. 20

Clit. Næ, ego fortunatus homo sum! Deamo te, Syre.

Sy. Sed pater egreditur. Cave quidquam admiratus
sies,

Quâ causâ id fiat. Obsecundato in loco:

Quod imperabit, facito: loquitor paucula.

SCENA VII.

CHREMES. CLITIPHO. SYRUS.

Chr. Ubi Clitipho nunc est? *Sy.* "Eccum me!"
inque. *Clit.* Eccum hîc tibi!

Chr. Quid rei esset, dixti huic? *Sy.* Dixi pleraque
omnia.

Chr. Cape hoc argentum, ac defer. *Sy.* Hei! quid
stas? lapis!

Quin accipis? *Clit.* Cedo sane. *Sy.* Sequere hac
me ocyus.

Tu hîc nos, dum eximus, interea opperibere; 5

Nam nihil est, illic quod moremur diutius.

Chr. Minas quidem jam decem habet a me filia,

Quas pro alimentis esse nunc duco datas:

Hasce ornamentis consequentur alteræ.

Porro hæc talenta dotis apposcunt duo. 10

Quam multa injusta ac prava fiunt moribus!

Mihi nunc, relictis rebus, inveniendus est

Aliquis, labore inventa mea cui dem bona.

SCENA VIII.

MENEDEMUS. CHREMES.

Me. MULTO omnium nunc me fortunatissimum
Factum puto esse, gnate, cum te intelligo
Resipisse. *Chr.* Ut errat! *Me.* Te ipsum quære-
bam, Chreme:
Serva, quod in te est, filium, et me, et familiam.
Chr. Cedo, quid vis? faciam. *Me.* Invenisti hodie
filiam. 5
Chr. Quid tum? *Me.* Hanc sibi uxorem dari volt
Clinia.
Chr. Quæso, quid tu hominis es? *Me.* Quid est?
Chr. Jamne oblitus es,
Inter nos quid sit dictum de fallaciâ?
Ut eâ viâ abs te argentum auferretur. *Me.* Scio.
Chr. Ea res nunc agitur ipsa. *Me.* Quid dixti,
Chreme? 10
[Erravi: sic res acta 'st: quantâ spe decidi!]
Chr. Immo hæc quidem, quæ apud te est, Clitiphonis
est
Amica. *Me.* Ita aiunt. *Chr.* Et tu credis? *Me.*
Omnia.
Chr. Et illum aiunt velle uxorem, ut, cum despon-
derim,
Des, quæ aurum, ac vestem, atque alia, quæ opus sunt,
comparet. 15
Me. Id est profecto: id amicæ dabitur. *Chr.* Scilicet
Daturum. *Me.* Vah! frustra sum igitur gavisus miser.
Quidvis tamen jam malo, quam hunc amittere.
Quid nunc renuntiem abs te responsum, Chreme,
Ne sentiat me sensisse, atque ægre ferat? 20
Chr. "Ægre!" nimium illi, Menedeme, indulges.
Me. Sine!
Inceptum 'st: perface hoc mihi perpetuo, Chreme.
Chr. Dic convenisse; egisse te de nuptiis.

Me. Dicam : quid deinde? *Chr.* Me facturum esse omnia :

Generum placere : postremo etiam, si voles, 25
Desponsam quoque esse dicito. *Me.* Hem ! istuc volueram.

Chr. Tanto ocyus te ut poscat, et tu id, quod cupis,
Quam ocyssume ut des. *Me.* Cupio. *Chr.* Næ tu propediem,

Ut istam rem video, istius obsaturabere.

Sed hæc ita ut sunt, cautim, et paulatim dabis, 30
Si sapies. *Me.* Faciam. *Chr.* Abi intro ; vide, quid postulet.

Ego domi ero, si quid me voles. *Me.* Sane volo :
Nam, te sciente, faciam, quidquid egero.

ACTUS V. SCENA I.

MENEDEMUS. CHREMES.

Me. Ego, me non tam astutum, neque ita perspicacem esse, id certo scio.

Sed hic adjutor meus, et monitor, et præmonstrator,
Chremes,

Hoc mihi præstat. In me quidvis harum rerum con-
venit,

Quæ sunt dicta in stultum, "caudex, stipes, asinus,
plumbeus :"

In illum nihil potest ; nam exsuperat ejus stultitia
hæc omnia. 5

Chr. Ohe ! jam desine Deos, uxor, gratulando ob-
tundere,

Tuam esse inventam gnatam ; nisi illos ex tuo inge-
nio judicas,

Ut nihil credas intelligere, nisi idem dictum sit cen-
ties.

Sed interim, quid illic jam dudum gnatus cessat cum
Syro ?

Me. Quos ais homines, Chreme, cessare? *Chr.*

Ehem! Menedeme, advenis? 10

Dic mihi; Cliniaë, quæ dixi, nuntiâstin'? *Me.* Omnia.

Chr. Quid ait? *Me.* Gaudere adeo cœpit, quasi qui cupiunt nuptias.

Chr. Ha! ha! he! *Me.* Quid risisti? *Chr.* Servi venêre in mentem Syri

Calliditates. *Me.* Itane? *Chr.* Voltus quoque hominum fingit scelus.

Me. Gnatus quod se assimulat lætum, id dicis?

Chr. Id. *Me.* Idem istuc mihi 15

Venit in mentem. *Chr.* Veterator! *Me.* Magis, si magis nôris, putes,

Ita rem esse. *Chr.* Ai'n' tu? *Me.* Quin tu ausculta. *Chr.* Mane. Hoc prius scire expeto,

Quid perdidideris: nam, ubi desponsam nuntiâsti filio, Continuo injecisse verba tibi Dromonem, scilicet Sponsæ vestem, aurum, atque ancillas opus esse, argentum ut dares. 20

Me. Non. *Chr.* Quid? non? *Me.* Non, inquam.

Chr. Neque ipse gnatus? *Me.* Nihil prorsus, Chreme.

Magis unum etiam instare, ut hodie conficerentur nuptiæ.

Chr. Mira narras. Quid Syrus meus? ne is quidem quidquam? *Me.* Nihil.

Chr. Quamobrem? *Me.* Nescio equidem: sed te miror, qui alia tam plane scias.

Sed ille tuus quoque Syrus idem mire finxit filium, 25

Ut ne paululum quidem suboleat, esse amicam hanc Cliniaë.

Chr. Quid ais! *Me.* Mitto jam osculari, atque amplexari: id nihil puto.

Chr. Quid est, quod amplius simuletur? *Me.* Vah!

Chr. Quid est? *Me.* Audi modo:

Est mihi in ultimis conclave ædibus quoddam, retro: Huc est intro latus lectus; vestimentis stratus est. 30

Chr. Quid, postquam hoc est factum? *Me.* Dictum factum, huc abiit Clitipho. 31

Chr. Solus? *Me.* Solus. *Chr.* Timeo. *Me.* Bacchis consecuta 'st illico.

Chr. Sola? *Me.* Sola. *Chr.* Perii! *Me.* Ubi abiêre intro, operuêre ostium, *Chr.* Hem!

Clinia hæc fieri videbat? *Me.* Quidni? mecum unâ simul.

Chr. Filî est amica Bacchis, Menedeme: occidi! 35

Me. Quamobrem? *Chr.* Decem dierum vix mihi est familia.

Me. Quid? istuc times, quod ille operam amico dat suo?

Chr. Immo, quod amicæ. *Me.* Si dat. *Chr.* An dubium id tibi est?

Quemquamne animo tam communi esse aut leni putas, Qui, se vidente, amicam patiatur suam? 40

Me. Quidni? quo verba facilius dentur mihi.

Chr. Derides? Merito mihi nunc ego succenseo.

Quot res dedêre, ubi possem persentiscere,

Nisi essem lapis! quæ vidi! væ misero mihi!

At, næ, illud haud inultum, si vivo, ferent: 45

Nam jam *Me.* Non tu te cohibes? non te respicis?

Non tibi ego exempli satis sum? *Chr.* Præ iracundiâ, Menedeme, non sum apud me. *Me.* Te-ne istuc loqui?

Nonne id flagitium 'st, te aliis consilium dare,

Foris sapere, tibi non posse auxiliarier? 50

Chr. Quid faciam? *Me.* Id quod me fecisse aiebas parum.

Fac te patrem esse sentiat: fac ut audeat

Tibi credere omnia, abs te petere, et poscere:

Ne quam aliam quærat copiam, ac te deserat.

Chr. Immo, abeat, multo malo, quovis gentium, 55

Quam hîc per flagitium ad inopiam redigat patrem.

Nam si illi pergo suppeditare sumtibus,

Menedeme, mihi illæc vere ad rastros res redit.

Me. Quot incommoditates in hac re accipies, nisi caves!

Difficilem ostendes te esse, et ignoscas tamen 60

Post; et id ingratum. *Chr.* Ah! nescis, quam doleam. *Me.* Ut lubet.

Quid hoc, quod volo, ut illa nubat nostro? nisi quid est,

Quod mavis. *Chr.* Immo et gener et affines placent.

Me. Quid dotis dicam te dixisse filio?

Quid obticuisti? *Ch.* "Dotis?" *Me.* Ita dico.

Chr. Ah! *Me.* Chreme, 65

Ne quid vereare, si minus: nihil nos dos movet.

Chr. Duo talenta, pro re nostrâ, ego esse decrevi satis.

Sed ita dictu opus est, si me vis salvum esse, et rem, et filium,

Me mea omnia bona doti dixisse illi. *Me.* Quam rem agis?

Chr. Id mirari te simulato; et illum hoc rogitato simul, Quamobrem id faciam. *Me.* Quin ego vero, quamobrem id facias, nescio. 71

Chr. Egone? ut ejus animum, qui nunc luxuriâ et lasciviâ

Diffluit, retundam; et redigam, ut, quo se vortat, nesciat.

Me. Quid agis? *Chr.* Mitte; sine me in hac re gerere mihi morem. *Me.* Sino.

Itane vis? *Chr.* Ita. *Me.* Fiat. *Chr.* Age jam, uxorem ut arcessat, paret. 75

Hic, ita ut liberos est æquum, dictis confutabitur.

Sed Syrum . . . ! *Me.* Quid eum . . . ? *Chr.*

Egone? si vivo, adeo exornatum dabo,

Adeo depexum, ut, dum vivat, meminerit semper mei;

Qui sibi me pro ridiculo ac delectamento putat.

Non (ita me Dî ament) auderet hæc facere viduæ mulieri, 80

Quæ in me fecit.

SCENA II.

CLITIPHO. MENEDEMUS. CHREMES. SYRUS.

Clit. ITANE tandem, quæso, Menedeme, ut pater
Tam in brevi spatio omnem de me ejecerit animum
patris?

Quodnam ob facinus? quid ego tantum sceleris admisi
miser?

Volgo faciunt. *Me.* Scio, tibi esse hoc gravius multo
ac durius,

Cui fit: verum ego haud minus ægre patior: id quæ,
nescio; 5

Nec rationem capio, nisi quod tibi bene ex animo
volo.

Clit. Hic patrem adstare aiebas? *Me.* Eccum!

Chr. Quid me incusas, Clitipho?

Quidquid ego hujus feci, tibi prospexi, et stultitiæ
tuæ.

Ubi te vidi animo esse omisso, et, suavia in præsentia
Quæ essent, prima habere, neque consulere in longi-
tudinem; 10

Cepi rationem, ut neque egeres, neque ut hæc posses
perdere.

Ubi, cui decuit primo, tibi non licuit per te mihi dare,
Abii ad proximos, qui erant tibi: eis commisi, et
credidi:

Ibi tuæ stultitiæ semper erit præsidium, Clitipho:

Victus, vestitus, quo in tectum te receptes. *Clit.* Hei
mihi! 15

Chr. Satius est, quam, te ipso hærede, hæc possidere
Bacchidem.

Sy. Disperii! scelestus, quantas turbas concivi in-
sciens!

Clit. Emori cupio. *Chr.* Prius, quæso, disce, quid sit
vivere:

Ubi scies; si displicebit vita, tum isthoc utitor.

Sy. Here, licetne ? *Ch.* Loquere. *Sy.* At
tuto? *Ch.* Loquere. *Sy.* Quæ ista 'st pra-
vitas, 20

Quæve amentia est, quod peccavi ego, id obesse huic?
Chr. Ilicet.

Ne te admisce: nemo accusat, Syre, te; nec tu aram
tibi,

Nec precatorem, parâris. *Sy.* Quid agis? *Ch.* Nihil
succenseo,

Nec tibi, nec huic: nec vos est æquum, quod facio,
mihi.

Sy. Abiit! vah! rogâsse vellem. *Clit.* Quid? *Sy.*
Unde mihi peterem cibum: 25

Ita nos alienavit: tibi jam esse ad sororem intelligo.

Clit. Adeon' rem rediisse, ut periculum etiam fame
mihi sit, Syre?

Sy. Modo liceat vivere; est spes. *Clit.* Quæ? *Sy.*
Nos esurituros satis.

Clit. Irrides in re tantâ? neque me quidquam consilio
adjuvas?

Sy. Immo et ibi nunc sum, et usque id egi dudum,
dum loquitur pater: 30

Et, quantum ego intelligere possum *Clit.* Quid?
Sy. Non aberit longius.

Clit. Quid id ergo? *Sy.* Sic est; non esse horum te
arbitror. *Clit.* Quid istuc, Syre?

Sati'n' sanus es? *Sy.* Ego dicam, quod mihi in men-
tem: tu dijudica.

Dum istis fuisti solus, dum nulla delectatio,
Quæ propior esset, te indulgebant, tibi dabant: nunc
filia 35

Postquam est inventa vera, inventa est causa, quâ te
expellerent.

Clit. Est verisimile. *Sy.* An tu ob peccatum hoc
esse illum iratum putas?

Clit. Non arbitror. *Sy.* Nunc aliud specta: matres
omnes filiis

In peccato adjutrices, auxilio in paternâ injuriâ

Solent esse: id non fit. *Clit.* Verum dicis. Quid
nunc faciam, Syre? 40

Sy. Suspicionem isthanc ex illis quære: rem profer
palam:

Si non est verum, ad misericordiam ambos adduces
cito; aut

Scibis, cujus sis. *Clit.* Recte suades: faciam. *Sy.*
Sat recte hoc mihi

In mentem venit: namque adolescens, quam minumâ
in spe situs erit,

Tam facillume patris pacem in leges conficiet suas.
Etiam haud scio, an uxorem ducat; ac Syro nihil
gratiæ. 46

Quid hoc autem? Senex exit foras: ego fugio. Ad-
huc quod factum 'st,

Mirror, continuo non jussisse abripi. Ad Menedemum
hinc pergam:

Eum mihi precatorem paro: seni nostro fidei nihil
habeo.

SCENA III.

SOSTRATA. CHREMES.

So. PROFECTO, nisi caves, tu homo, aliquid gnato
conficies mali:

Idque adeo miror, quomodo
Tam ineptum quidquam tibi in mentem venire, mi
vir, potuerit.

Ch. Pergin', mulier, odiosa esse? ullamne ego rem
unquam in vitâ meâ

Volui, quin tu in eâ re mihi fueris advorsatrix, So-
strata? 5

At si rogitem jam, quid est, quod peccem, aut quam-
obrem hoc faciam, nescias;

In quâ re nunc tam confidenter restas, stulta! *So.*
"Ego nescio?"

Chr. Immo scis, potius quam quidem redeat ad integrum hæc eadem oratio.

So. Oh! iniquus es; qui me tacere de re tantâ postules.

Chr. Non postulo: jam loquere: nihilo minus ego hoc faciam tamen. 10

So. Facies? *Chr.* Verum. *So.* Non vides, quantum mali ex eâ re excites?

Subditum se suspicatur. *Chr.* "Subditum!" ai'n' tu? *So.* Certe, inquam, mi vir.

Chr. Confitere, tuum non esse. *So.* Au! obsecro te, istuc inimicis siet.

Egone confitear, meum non esse filium, qui sit meus?

Chr. Quid? metuis, ne non, cum velis, convincas esse illum tuum? 15

So. Quod filia est inventa? *Chr.* Non: sed, quod magis credendum siet,

Id quod est consimilis moribus,

Convincas facile ex te natum: nam tui similis est probe:

Nam illi nihil vitii est relictum, quin sit et idem tibi.

Tum præterea talem, nisi tu, nulla pareret filium. 20

Sed ipse egreditur; quam severus! Rem, cum videas, censeas.

SCENA IV.

CLITIPHO. SOSTRATA. CHREMES.

Clit. Si unquam ullum fuit tempus, mater, cum ego voluptati tibi

Fuerim, dictus filius tuus tuâ voluntate, obsecro,

Ejus ut memineris, atque inopis nunc te miserescat mei.

Quod peto, et volo, parentes meos ut commonstres mihi.

So. Obsecro, mi gnate, ne istuc in animum inducas
tuum, 5

Alienum esse te. *Clit.* Sum. *So.* Miseram me!
hoccine quæsisti, obsecro?

Ita mihi atque huic sies superstes, ut ex me atque ex
hoc natus es!

Et cave posthac, si me amas, unquam istuc verbum
ex te audiam.

Chr. At ego, si me metuis, mores cave in te esse
istos sentiam.

Clit. Quos? *Chr.* Si scire vis, ego dicam: gerro,
iners, fraus, helluo, 10

Ganeo, damnosus: crede, et nostrum te esse credito.

Clit. Non sunt hæc parentis dicta. *Chr.* Non, si ex
capite sis meo

Natus item, ut aiunt Minervam esse ex Jove, eâ
causâ magis

Patiar, Clitipho, flagitiis tuis me infamem fieri.

So. Dî isthæc *Chr.* Deos nescio: ego quod
potero, enitar sedulo. 15

Quæris id, quod habes, parentes: quod abest, non
quæris, patri

Quomodo obsequare; et ut serves, quod labore inve-
nerit.

Non mihi per fallacias adducere ante oculos?
Pudet

Dicere, hac præsentem, verbum turpe: at te id nullo
modo

Puduit facere. *Clit.* Eheu! quam ego nunc totus
displiceo mihi! 20

Quam pudet! neque, quod principium inveniam ad
placandum, scio.

SCENA V.

MENEDEMUS. CHREMES. CLITIPHO. SOSTRATA.

Me. ENIMVERO Chremes nimis graviter cruciat adolescentulum,

Nimisque inhumane: exeo ergo, ut pacem conciliem.
Optume

Ipsos video. *Chr.* Ehem, Menedeme! cur non accessi jubes

Filiam, et, quod dotis dixi, firmas? *So.* Mi vir, te obsecro,

Ne facias. *Clit.* Pater, obsecro, ut mihi ignoscas.

Me. Da veniam, Chreme: 5

Sine, te exorem. *Chr.* Egon' mea bona ut dem Bacchidi dono? sciens

Non faciam. *Me.* At id nos non sinemus. *Clit.* Si me vivum vis, pater,

Ignosce. *So.* Age, Chremes mi. *Me.* Age, quæso, ne tam obfirma te, Chreme.

Chr. Quid isthic? video, non licere, ut cœperam, hoc pertendere.

Me. Facis, ut te decet. *Chr.* Eâ lege hoc adeo faciam; si facit, 10

Quod ego hunc æquum censeo. *Clit.* Pater, omnia faciam: impera.

Chr. Uxorem ut ducas. *Clit.* Pater. *Chr.* Nihil audio. *Me.* Ad me recipio:

Faciet. *Chr.* Nihil etiam audio ipsum *Clit.* Perii! *So.* An dubitas, Clitipho?

Chr. Immo, utrum volt. *Me.* Faciet omnia. *So.* Hæc, dum incipias, gravia sunt;

Dumque ignores: ubi cognôris, facilia. *Clit.* Faciam, pater. 15

So. Gnate mi, ego (pol) tibi dabo illam lepidam, quam tu facile ames,

Filiam Phanocratæ nostri. *Clit.* Rufamne illam
virginem, 17

Cæsiam, sparso ore, adunco naso? non possum,
pater.

Chr. Heia! ut elegans est! credas animum ibi esse.
So. Aliam dabo.

Clit. Quid isthîc? quandoquidem ducenda est, egomet
habeo propemodum, 20

Quam volo. *So.* Nunc laudo te, gnate. *Clit.* Ar-
chonidi hujus filiam.

So. Perplacet. *Clit.* Pater, hoc nunc restat. *Chr.*
Quid? *Clit.* Syro ignoscas volo,

Quæ meâ causâ fecit. *Chr.* Fiat. Ω. Vos valetè, et
plaudite!

P. TERENTII
H E C Y R A.

Acta ludis Megalensibus, Sex. Jul. Cæsare, Cn. Cornelio Dolabellâ ædilibus curulibus. Non est peracta. Modos fecit Flaccus Claudi, tibiis paribus. Tota Græca Apollodoru facta est, Acta primo sine prologo. Data secundo, Cn. Octavio, T. Manlio, coss. Relata est L. Æmilio Paulo ludis funebribus. Non est placita. Tertio relata est, Q. Fulvio, L. Marcio ædilibus curulibus. Egit L. Ambivius Turpio. Placuit.

PERSONÆ.

PROLOGUS.

BACCHIS, meretrix, amica Pamphili.
LACHES, senex, pater Pamphili.
MYRRHINA, mater Philumenæ.
PAMPHILUS, filius Lachetis et Sostratæ.
PARMENO, servus Sostratæ.
PHIDIPPUS, senex, pater Philumenæ.
PHILOTIS, meretrix.
SOSIA, servus Pamphili.
SOSTRATA, mater Pamphili.
SYRA, anus, lena.

PERSONÆ MUTÆ.

PHILUMENA, puella, nupta Pamphilo.
SCIRTUS, servulus.
NUTRIX.
ANCILLÆ Bacchidis.

C. SULPITII APOLLINARIS

PERIOCHA

IN TERENTII HECYRAM.

UXOREM duxit Pamphilus Philumenam,
Cui quondam ignorans virgini vitium obtulit :
Cujusque, per vim quem detraxit, annulum
Dederat amicæ Bacchidi meretriculæ.
Dein profectus in Imbrum est, nuptam haud attigit.
Hanc mater utero gravidam, ne id sciat socrus, 6
Ut ægram, ad se transfert. Revertit Pamphilus :
Deprehendit partum : celat : uxorem tamen
Recipere non volt. Pater incusat Bacchidis
Amorem. Dum se purgat Bacchis, annulum 10
Mater vitiatæ forte agnoscit Myrrhina.
Uxorem recipit Pamphilus cum filio.

TERENTII
H E C Y R A.

PROLOGUS.

HECYRA est huic nomen fabulæ. Hæc cum data est
Nova, novum intervenit vitium, et calamitas,
Ut neque spectari neque cognosci potuerit.
Ita populus studio stupidus in funambulo
Animum occupârat. Nunc hæc plane est pro novâ :
Et is, qui scripsit hanc, ob eam rem noluit 6
Iterum referre, ut iterum possit vendere.
Alias cognôstis ejus : quæso hanc nunc noscite.

ALTER PROLOGUS.

ORATOR ad vos venio ornatu prologi :
Sinite exorator ut sim ; eodem ut jure uti senem
Liceat, quo jure sum usus adolescentior ;
Novas qui exactas feci ut inveterascerent ;
Ne cum poëtâ scriptura evanesceret. 5
In his, quas primum Cæciliï didici novas,
Partim sum earum exactus : partim vix steti.
Quia sciebam dubiam fortunam esse scenicam
Spe incertâ, certum mihi laborem sustuli.
Easdem agere cœpi, ut ab eodem alias discerem 10
Novas studiose ; ne illum ab studio abducerem.
Perfeci, ut spectarentur. Ubi sunt cognitæ,
Placitæ sunt : ita poëtam restitui in locum,
Prope jam remotum injuriâ adversariûm
Ab studio, atque ab labore, atque arte musicâ. 15
Quod si scripturam sprevissem in præsentia,

Et in deterrendo voluissem operam sumere, 17
 Ut in otio esset potius, quam in negotio ;
 Deterruissem facile, ne alias scriberet.
 Nunc quid petam, meâ causâ, æquo animo attendite.
 HECYRAM ad vos refero, quam mihi per silentium 21
 Nunquam agere licitum est : ita eam oppressit cala-
 mitas :
 Eam calamitatem vostra intelligentia
 Sedabit, si erit adjutrix nostræ industriæ.
 Cum primum eam agere cœpi, pugilum gloria, 25
 Funambuli eodem accessit exspectatio ;
 Comitum conventus, strepitus, clamor mulierum,
 Fecêre, ut ante tempus exirem foras.
 Vetere in novâ cœpi uti consuetudine,
 In experiundo ut essem. Refero denuo. 30
 Primo actu placeo : cum interea rumor venit,
 Datum iri gladiatores : populus convolat :
 Tumultuantur, clamant, pugnant de loco :
 Ego interea meum non potui tutari locum.
 Nunc turba nulla est : otium, et silentium est : 35
 Agendi tempus mihi datum est : vobis datur
 Potestas condecorandi ludos scenicos.
 Nolite sinere per vos artem musicam
 Recidere ad paucos. Facite, ut vostra auctoritas
 Meæ auctoritati fautrix, adjutrixque sit. 40
 Si nunquam avare pretium statui arti meæ ;
 Et eum esse quæstum, in animum induxi, maximum,
 Quam maxime servire vestris commodis ;
 Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
 Studium suum, et se in vostram commisit fidem, 45
 Ne eum circumventum inique iniqui irrideant.
 Meâ causâ, causam hanc accipite, et date silentium,
 Ut libeat scribere aliis, mihi que ut discere
 Novas expediat, posthac pretio emtas meo.

ACTUS I. SCENA I.

PHILOTIS. SYRA.

Phil. PER- (pol) -quam paucos reperias meretricibus
Fideles evenire amatores, Syra.

Vel hic Pamphilus jurabat quoties Bacchidi!
Quam sancte! ut quivis facile posset credere,
Nunquam, illâ vivâ, ducturum uxorem domum. 5

Hem! duxit. *Sy.* Ergo propterea te sedulo
Et moneo, et hortor, ne cujusquam misereat,
Quin spolies, mutiles, laceres, quemquem nacta sis.

Phil. Utin' eximium neminem habeam? *Sy.* Ne-
minem:

Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te venit, 10
Quin ita paret se, abs te ut, blanditiis suis,
Quam minumo pretio, suam voluptatem expleat.
Hiscine tu, amabo, non contra insidiabere?

Phil. Tamen (pol) eamdem injurium est esse omni-
bus.

Sy. Injurium autem est ulcisci adversarios? 15
Aut, quâ viâ te captent, eâdem ipsos capi?
Eheu me miseram! cur non aut isthæc mihi
Ætas, et forma est, aut tibi hæc sententia?

SCENA II.

PARMENO. PHILOTIS. SYRA.

Par. SENEX si quæret me, modo îsse dicito
Ad portum, percontatum adventum Pamphili.
Audi'n', quid dicam, Scirte? si quæret me, uti
Tum dicas: si non quæret, nullus dixeris;
Alias ut uti possim causâ hac integrâ. 5
Sed videon' ego Philotium? unde hæc advenit?
Philotis, salve multum. *Phil.* O! salve, Parmeno!

Sy. Salve (mecastor) Parmeno. *Par.* Et tu (ædepol),
Syræ.

Dic mihi, Philotis, ubi te oblectâsti tam diu?

Phil. Minime equidem me oblectavi, quæ cum mi-
lite 10

Corinthum hinc sum profecta inhumanissimo: .

Biennium ibi perpetuum misera illum tuli.

Par. Ædepol, te desiderium Athenarum arbitror,
Philotium, cepisse sæpe; et te tuum

Consilium contempsisse. *Phil.* Non dici potest, 15

Quam cupida eram huc redeundi, abeundi a milite,

Vosque hîc videndi, antiquâ ut consuetudine

Agitarem libere inter vos convivium.

Nam illic haud licebat, nisi præfinito, loqui,

Quæ illi placerent. *Par.* Haud opinor commode 20

Finem statuisset orationi militem.

Phil. Sed quid hoc negoti est, modo quæ narravit
mihi

Hîc intus Bacchis? quod ego nunquam credidi

Fore, ut hac ille vivâ posset animum inducere

Uxorem habere. *Par.* "Habere" autem? *Phil.*

Eho tu! an non habet? 25

Par. Habet: sed firmæ hæ vereor ut sint nuptiæ.

Phil. Ita Dî Deæque faxint, si in rem est Bacchidis.

Sed quî istuc credam ita esse? dic mihi, Parmeno.

Par. Non est opus prolato: hoc percontarier

Desiste. *Phil.* Nempe eâ causâ, ut ne id fiat palam.

Ita me Dî amabunt, haud propterea te rogo, 31

Ut hoc proferam, sed ut tacita mecum gaudeam.

Par. Nunquam dices tam commode, ut tergum
meum

Tuam in fidem committam. *Phil.* Ah! noli, Par-
meno.

Quasi tu non multo malis narrare hoc mihi, 35

Quam ego, quæ percontor, scire. *Par.* Vera hæc
prædicat:

Et illud mihi vitium 'st maxumum. Si mihi fidem

Das, te taciturnam, dicam. *Phil.* Ad ingenium redis.

Fidem do : loquere. *Par.* Ausculta. *Phil.* Isthic
sum. *Pa.* Hanc Bacchidem

Amabat, ut cum maxume, tum Pamphilus, 40

Cum pater, uxorem ut ducat, orare occipit :

Et hæc, communia omnium quæ sunt patrum,

Sese senem esse, dicere : illum autem unicum :

Præsidium velle se senectuti suæ.

Ille primo se negare : sed postquam acrius 45

Pater instat, fecit, animi ut incertus foret,

Pudorin' anne amori obsequeretur magis.

Tundendo atque odio denique effecit senex :

Despondit ei gnatam hujus vicini proxumi.

Usque illud visum est Pamphilo neutiquam grave, 50

Donec jam, in ipsis nuptiis, postquam videt

Paratas ; nec moram ullam, quin ducat, dari ;

Ibi demum ita ægre tulit, ut ipsam Bacchidem,

Si adesset, credo, ibi ejus commiseresceret.

Ubicumque datum erat spatium solitudinis, 55

Ut colloqui mecum unâ posset : " Parmeno,

Perii ! quid ego egi ? in quod me conjeci malum ?

Non potero hoc ferre, Parmeno : perii miser !"

Phil. At te Dî Deæque perduint, cum isthoc odio,

Laches !

Par. Ut ad pauca redeam, uxorem deducit domum.

Nocte illâ primâ virginem non attigit ; 61

Quæ consecuta est nox, eam nihilo magis.

Phil. Quid ais ! cum virgine unâ adolescens cubuerit

Plus potus, illâ se abstinere ut potuerit ?

Non verisimile dicis ; nec verum arbitror. 65

Par. Credo ita videri tibi : nam nemo ad te venit,

Nisi cupiens tui : ille invitus illam duxerat.

Phil. Quid deinde fit ? *Par.* Diebus sane pauculis

Post, Pamphilus me solum seducit foras ;

Narratque, ut virgo ab se integra etiam tum siet : 70

Seque ante, quam eam uxorem duxisset domum,

Sperâsse, eas tolerare posse nuptias :

" Sed quam decrêrim me non posse diutius

Habere, eam ludibrio haberi, Parmeno,

Quin integram itidem reddam, ut accepi ab suis, 75
Neque honestum mihi, neque utile ipsi virgini
est.”

Phil. Pium ac pudicum ingenium narras Pamphili.

Par. “Hoc ego proferre incommodum mihi esse
arbitror :

Reddi patri autem, cui tu nihil dicas vitii,
Superbum est : sed illam spero, ubi hoc cogno-
verit, 80

Non posse se mecum esse, abituram denique.”

Phil. Quid interea? Ibatne ad Bacchidem? *Par.*
Quotidie.

Sed, ut fit, postquam hunc alienum ab sese videt,
Maligna multo, et magis procax, facta illico est.

Phil. Non (ædepol) mirum. *Par.* Atqui ea res
multo maxime 85

Disjunctum illum ab illâ, postquam et ipse se,
Et illam, et hanc, quæ domi erat, cognovit satis,
Ad exemplum ambarum mores earum existumans.

Hæc, ita uti liberali esse ingenio decet,
Pudens, modesta ; incommoda, atque injurias 90

Viri omnes ferre, et tegere contumelias.

Hic, animus partim uxoris misericordiâ

Devinctus, partim victus hujus injuriis,

Paulatim elapsus est Bacchidi : atque huc transtulit
Amorem, postquam par ingenium nactus est. 95

Interea in Imbro moritur cognatus senex

Horunc : ea ad hos redibat lege hæreditas.

Eo amantem invitum Pamphilum extrudit pater.

Relinquit cum matre hic uxorem : nam senex
Rus abdidit se ; huc raro in urbem com meat. 100

Phil. Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ?

Par. Nunc audies. Primo dies complusculos

Bene conveniebat sane inter eas. Interim

Miris modis odisse cœpit Sostratam :

Neque lites ullæ inter eas, postulatio 105

Nunquam. *Phil.* Quid igitur? *Par.* Si quando ad
eam accesserat

Confabulatum, fugere e conspectu illico :
 Videre nolle. Denique, ubi non quit pati,
 Simulat se a matre arcessi ad rem divinam : abiit.
 Ubi ibi est dies complures, arcessi jubet. 110
 Dixêre causam tunc, nescio quam. Iterum jubet.
 Nemo remisit. Postquam arcessunt sæpius,
 Ægram esse simulant mulierem. Nostra illico
 It visere ad eam : admisit nemo. Hoc ubi senex
 Rescivit, heri eâ causâ rure huc advenit : 115
 Patrem continuo convenit Philumenæ.
 Quid egerint inter se, nondum etiam scio :
 Nisi sane curæ est, quorsum eventurum hoc siet.
 Habes omnem rem : pergam, quo cœpi hoc iter.
Phil. Et quidem ego ; nam constitui cum quodam
 hospite, 120
 Me esse illum conventuram. *Par.* Dî vortant bene,
 Quod agas ! *Phil.* Vale. *Par.* Et tu bene vale,
 Philotium.

ACTUS II. SCENA I.

LACHES. SOSTRATA.

La. PRO Deûm atque hominum fidem ! quod hoc ge-
 nus est ? quæ hæc est conjuratio ?
 Utin' omnes mulieres eadem æque studeant, nolint-
 que omnia ?
 Neque declinatam quidquam ab aliarum ingenio ullam
 reperias ?
 Itaque adeo uno animo omnes socrus oderunt nurus.
 Viris esse advorsas, æque studium est : similis per-
 tinacia est. 5
 In eodemque omnes mihi videntur ludo doctæ ad ma-
 litiam.
 Ei ludo, si ullus est, magistram hanc esse satis certo
 scio.

Sost. Me miseram ! quæ nunc, quamobrem accuser, nescio. *La.* Hem !

Tu nescis ? *Sost.* Non, ita me Dî bene ament ! mi Laches ;

Itaque unâ inter nos agere ætatem liceat. *La.* Dî mala prohibeant ! 10

Sost. Meque abs te immerito esse accusatam, postmodum rescisces. *La.* Scio.

Te immerito ? an quidquam pro istis factis dignum te dici potest ?

Quæ me, et te, et familiam dedecoras ; filio luctum paras ;

Tum autem, ex amicis inimici ut sint nobis affines, facis, Qui illum decrêrunt dignum, suos cui liberos committerent. 15

Tu sola exorere, quæ perturbes hæc tuâ impudentiâ.

Sost. Egone ? *La.* Tu, inquam, mulier, quæ me omnino lapidem, non hominem, putas.

An, quia ruri crebro esse soleo, nescire arbitramini

Quo quisque pacto hîc vitam vestrorum exigat ?

Multo melius hîc quæ fiunt, quam illic, ubi sum assidue, scio ; 20

Ideo, quia, ut vos mihi domi eritis, proinde ego ero famâ foris.

Jampridem equidem audivi cepisse odium tui Philumenam ;

Minumeque adeo mirum : et, ni id fecisset, magis mirum foret.

Sed non credidi adeo, ut etiam totam hanc odisset domum.

Quod si scîssem, illa hîc maneret potius, tu hinc îsses foras. 25

At vide, quam immerito ægritudo hæc oritur mihi abs te, Sostrata :

Rus habitatum abii, concedens vobis, et rei serviens ;

Sumtus vestros otiumque ut nostra res posset pati,

Meo labori haud parcens, præter æquum atque ætatem meam.

Non te pro his curâsse rebus, ne quid ægre esset
mihi? 30

Sost. Non meâ operâ, neque (pol) culpâ, evenit.

La. Immo maxume.

Sola hîc fuisti: in te omnis hæret culpa sola, So-
strata.

Quæ hîc erant, curares, cum ego vos solvi curis
cæteris.

Cum puellâ anum suscepisse inimicitias non pudet?

Illius dices culpâ factum. *Sost.* Haud equidem dico,
mi Laches. 35

La. Gaudeo, ita me Dî ament! gnati causâ: nam de
te quidem

Satis scio, peccando detrimenti nihil fieri potest.

Sost. Quî scis, an eâ causâ, mi vir, me odisse assimu-
laverit,

Ut cum matre plus unâ esset? *La.* Quid ais? non
signi hoc sat est,

Quod heri nemo voluit visentem ad eam te intro ad-
mittere? 40

Sost. Enim lassam oppido tum esse aiebant: eo ad
eam non admissa sum.

La. Tuos esse ego illi mores morbum magis, quam
ullam aliam rem, arbitror;

Et merito adeo: nam vostrarum nulla est, quin gna-
tum velit

Ducere uxorem: et quæ vobis placita est conditio,
datur.

Ubi duxêre impulsu vostro, vostro impulsu easdem
exigunt. 45

SCENA II.

PHIDIPPUS. LACHES. SOSTRATA.

Phid. ERSI scio ego, Philumena, meum jus esse, ut
te cogam,

Quæ ego imperem, facere; ego tamen patrio animo
victus, faciam, 2

Ut tibi concedam; neque tuæ libidini advorsabor.

La. Atque eccum Phidippum optume video: ex hoc
jam scibo, quid siet.

Phidippe, etsi ego meis me omnibus scio esse ap-
prime obsequentem, 5

Sed non adeo, ut mea facilitas corrumpat illorum
animos;

Quod tu si idem faceres, magis in rem et nostram et
vostram id esset.

Nunc video in illarum potestate esse te. *Phid.* Heia
vero!

La. Adii te heri de filiâ: ut veni, itidem incertum
amisti.

Haud ita decet, si perpetuam vis esse affinitatem
hanc, 10

Celare te iras. Si quid est peccatum a nobis,
profer:

Aut ea refellendo, aut purgando vobis, corrigemus,
Te iudice ipso. Sin ea est causa retinendi apud vos,
Quia ægra est; te mihi injuriam facere arbitror, Phi-
dippe,

Si metuis, satis ut meæ domi curetur diligenter. 15

At, ita me Dî ament! haud tibi hoc concedo, etsi illi
pater es,

Ut tu illam salvam magis velis, quam ego: id adeo
gnati causâ,

Quem ego intellexi illam haud minus, quam se ipsum,
magnificare.

Neque adeo clam me est, quam esse eum graviter la-
tutum credam,

Hoc si rescierit: eo, domum, studeo, hæc prius, quam
ille, ut redeat. 20

Phid. Laches, et diligentiam vostram et benignitatem
Novi: et quæ dicis, omnia esse, ut dicis, animum
induco.

Et te hoc mihi cupio credere: illam ad vos redire
studeo,

Si facere possim ullo modo. *La.* Quæ res te facere
id prohibet?

Eho! num quidnam accusat virum? *Phid.* Minime:
nam, postquam attendi 25

Magis, et vi cœpi cogere, ut rediret, sancte adjurat,
Non posse apud vos Pamphilo se absente perdurare.
Aliud fortasse aliis vitii est: ego sum animo leni
natus.

Non possum advorsari meis. *La.* Hem! Sostrata!
Sost. Heu me miseram!

La. Certumne est istuc? *Phid.* Nunc quidem, ut
videtur. Sed numquid vis? 30

Nam est, quod me transire ad forum jam oporteat.
La. Eo tecum unâ.

SCENA III.

SOSTRATA.

ÆDEPOL, næ, nos sumus mulieres inique æque omnes
invisæ viris,

Propter paucas, quæ omnes faciunt dignæ ut videa-
mur malo.

Nam (ita me Dî ament!) quod me accusat nunc vir,
sum extra noxiam.

Sed non facile est expurgatu: ita animum induxerunt,
socrus

Omnes esse iniquas: haud (pol) me quidem: nam
nunquam secus 5

Habui illam, ac si ex me esset nata; nec, quî hoc
mihi eveniat, scio;

Nisi (pol) filium multis modis jam exspecto, ut redeat
domum.

ACTUS III. SCENA I.

PAMPHILUS. PARMENO. MYRRHINA.

- Pam.* NEMINI ego plura acerba esse credo ex amore
 homini unquam oblata,
 Quam mihi. Heu me infelicem! hancine ego vitam
 parsi perdere?
 Haccine causâ ego eram tantopere cupidus redeundi
 domum?
 Cui quanto fuerat præstabilius, ubivis gentium agere
 ætatem,
 Quam huc redire, atque hæc ita esse, miserum me
 resciscere? 5
- Nam nos omnes, quibus est alicunde aliquis objectus
 labos,
 Omne quod est interea tempus, prius quam id re-
 scitum est, lucro est.
- Par.* At sic citius, quî te expedias his ærumnis, repe-
 rias.
 Si non redisses, hæc iræ factæ essent multo amplio-
 res:
 Sed nunc adventum tuum ambas, Pamphile, scio re-
 verituras. 10
- Rem cognosces: iram expedies: rursus in gratiam
 restitues:
 Levia sunt hæc, quæ tu pergravia esse in animum in-
 ducti tuum.
- Pam.* Quid consolare me? an quisquam usquam gen-
 tium est æque miser?
- Prius quam hanc uxorem duxi, habebam alibi ani-
 mum amanti deditum:
 Jam in hac re, ut taceam, cuius facile scitu est, quam
 fuerim miser: 15
- Tamen nunquam ausus sum recusare eam, quam mihi
 obrudit pater.

Vix me illinc abstraxi, atque impeditum in eâ expeditivi animum meum : 17

Vixque huc contuleram ; hem ! nova res orta 'st, porro ab hac quæ me abstrahat.

Tum matrem ex eâ re me, aut uxorem, in culpâ inventurum arbitror.

Quod ita cum esse invenero, quid restat, nisi porro ut fiam miser ? 20

Nam matris ferre injurias me, Parmeno, pietas jubet. Tum uxori obnoxius sum ; ita olim suo me ingenio pertulit,

Tot meas injurias quæ nunquam in ullo patefecit loco.

Sed magnum nescio quid necesse est evenisse, Parmeno,

Unde ira inter eas intercessit, quæ tam permansit diu. 25

Par. Haud quidem (hercle) parvum, si vis vero veram rationem exsequi.

Non maxumas, quæ maxumæ sunt interdum iræ, injurias

Faciunt : nam sæpe est, quibus in rebus alius ne iratus quidem est ;

Cum de eâdem causâ est iracundus factus inimicissimus.

Pueri inter sese quam pro levibus noxiis iras gerunt ! Quapropter ? quia enim, qui eos gubernat animus, infirmum gerunt. 31

Itidem illæ mulieres sunt ferme, ut pueri, levi sententiâ.

Fortasse unum aliquod verbum inter eas iram hanc conciverit.

Pam. Abi, Parmeno, intro ; ac me venisse nuntia.

Par. Hem ! quid hoc est ? *Pam.* Tace.

Trepidari sentio, et cursari rursus prorsum. *Par.* Agedum, ad fores 35

Accede propius. Hem ! sensistin' ? *Pam.* Noli fabularier.

Pro Jupiter ! clamorem audio. *Par.* Tute loqueris :
me vetas. 37

My. Tace, obsecro, mea gnata. *Pa.* Matris vox
visa 'st Philumenæ.

Nullus sum. *Par.* Quî dum ? *Pam.* Perii ! *Par.*
Quamobrem ? *Pam.* Nescio quod magnum
malum

Profecto, Parmeno, me celas. *Par.* Uxorem Philu-
menam 40

Pavitare nescio quid dixerunt : id si forte est, nescio.
Pam. Interii ! Cur mihi id non dixti ? *Par.* Quia
non poteram unâ omnia.

Pam. Quid morbi est ? *Par.* Nescio. *Pam.* Quid ?
nemon' medicum adduxit ? *Par.* Nescio.

Pam. Cesso hinc ire intro, ut hoc quamprimum,
quidquid est, certum sciam ?

Quonam modo, Philumena mea, nunc te offendam
affectam ? 45

Nam, si periculum ullum in te inest, periisse me unâ
haud dubium est.

Par. Non usus facto est mihi nunc hunc intro sequi :
Nam invisos omnes nos esse illis sentio.

Heri nemo voluit Sostratam intro admittere.

Si forte morbus amplior factus siet, 50

(Quod sane nolim, maxume heri causâ mei)

Servum illico introîsse dicent Sostratæ :

Aliquid tulisse comminiscuntur mali

Capiti atque ætati illorum, morbus quî auctus siet.

Hera in crimen veniet, ego vero in magnum ma-
lum. 55

SCENA II.

SOSTRATA. PARMENO. PAMPHILUS.

Sost. NESCIO quid jamdudum audio hîc tumultuari
misera :

Male metuo, ne Philumenæ magis morbus aggravescat :

Quod te, Æsculapi, et te, Salûs, ne quid sit hujus,
oro !

Nunc ad eam visam. *Par.* Heus ! *Sostrata.* *Sost.*
Ehem ! *Par.* Iterum istinc excludere.

Sost. Ehem ! Parmeno, tun' hîc eras ? Perii ! quid
faciam misera ? 5

Non visam uxorem Pamphili, cum in proxumo hîc sit
ægra ?

Par. Non visas ? ne mittas quidem visendi causâ
quemquam.

Nam, qui amat, cui odio ipse est, bis facere stulte
duco :

Laborem inanem ipse capit, et illi molestiam affert.
Tum autem filius introiit videre, ut venit, quid
agat. 10

Sost. Quid ais ! an venit Pamphilus ? *Par.* Venit.
Sost. Dis gratiam habeo.

Hem ! isthoc verbo animus mihi rediit, et cura ex
corde excessit.

Par. Jam eâ de causâ maxime nunc huc introire
nolo.

Nam, si remittent quidpiam Philumenæ dolores,
Omnem rem narrabit, scio, continuo sola soli, 15
Quæ inter vos intervenit, unde ortum est initium
iræ.

Atque eccum video ipsum egredi : quam tristis est !
Sost. O mi gnate !

Pam. Mea mater, salve ! *Sost.* Gaudeo venisse sal-
vum. Salvan'

- Philumena est? *Pam.* Meliuscula est. *Sost.* Utinam istuc ita Dî faxint!
- Quid tu igitur lacrymas? aut quid es tam tristis?
Pam. Recte, mater. 20
- Sost.* Quid fuit tumulti? Dic mihi. An dolor repente invasit?
- Pam.* Ita factum 'st. *Sost.* Quid morbi est? *Pam.* Febris. *Sost.* Quotidiana? *Pam.* Ita aiunt.
- I, sodes, intro; consequar jam te, mea mater. *Sost.* Fiat.
- Pam.* Tu pueris curre, Parmeno, obviam, atque his onera adjuta.
- Par.* Quid! non sciunt ipsi viam, domum quâ redeant? *Pam.* Cessas? 25

SCENA III.

PAMPHILUS.

- NEQUEO mearum rerum initium ullum invenire idoneum,
Unde exordiar narrare, quæ nec opinanti accidunt:
Partim quæ perspexi his oculis, partim quæ accepi auribus:
Qua- me -propter exanimatum citius eduxi foras.
Nam modo me intro ut corripui timidus, alio suspicans 5
Morbo me visurum affectam, ac sensi esse, uxorem;
hei mihi!
Postquam me adspexêre ancillæ advenisse, illico omnes simul
Lætæ exclamant, " Venit!" id quod me repente adspexerant.
Sed continuo voltum earum sensi immutari omnium,
Quia tam incommode illis fors obtulerat adventum meum. 10
Una illarum interea propere præcucurrit, nuntians,

Me venisse: ego ejus videndi cupidus, rectâ consequor. 12

Postquam introii, extemplo ejus morbum cognovimiser.

Nam neque, ut celari posset, tempus spatium ullum dabat:

Neque voce aliâ, ac res monebat, ipsa poterat conqueri. 15

Postquam adspexi, "O facinus indignum!" inquam; et corripui illico

Me inde lacrymans, incredibili re atque atroci percitus.

Mater consequitur: jam ut limen exirem, ad genua accidit,

Lacrymans misera: miseritum est. Profecto hoc sic est, ut puto.

Omnibus nobis ut res dant sese, ita magni atque humiles sumus. 20

Hanc habere orationem mecum a principio institit:

"O mi Pamphile! abs te quamobrem hæc abierit, causam vides.

Nam vitium est oblatum virgini olim, ab nescio quo improbo.

Nunc huc confugit, te atque alios partum ut celaret suum."

Sed cum orata ejus reminiscor, nequeo, quin lacrymem miser. 25

"Quæque fors fortuna est," inquit, "nobis quæ te hodie obtulit,

Per eam te obsecramus ambæ, si jus, si fas est, uti

Advorsa ejus per te tecta tacitaque apud omnes sient.

Si unquam erga te animo esse amico sensisti eam, mi Pamphile;

Sine labore hanc gratiam, te, ut sibi des pro illâ, nunc rogat. 30

Cæterum, de reducendâ id facias, quod in rem sit tuam;

Parturire eam, neque gravidam esse ex te, solus con-
scius. 32

Nam aiunt tecum post duobus concubuisse eam men-
sibus.

Tum, postquam ad te venit, mensis agitur hic jam
septimus :

Quod te scire, ipsa indicat res. Nunc si potis est,
Pamphile, 35

Maxume volo, doque operam, ut clam eveniat partus
patrem,

Atque adeo omnes. Sed, si fieri id non potest, quin
sentiant,

Dicam abortum esse: scio, nemini aliter suspectum
fore,

Quin, quod verisimile est, ex te recte eum natum pu-
tent.

Continuo exponetur. Hic tibi nihil est quidquam in-
commodi; 40

Et illi miseræ indigne factam injuriam contexeris."

Pollicitus sum; et servare in eo certum 'st, quod
dixi, fidem.

Nam de reducendâ, id vero neutiquam honestum esse
arbitror;

Nec faciam; etsi amor me graviter, consuetudoque
ejus tenet.

Lacrymo, quæ posthac futura 'st vita, cum in men-
tem venit, 45

Solitudoque. O Fortuna! ut nunquam perpetuo es
bona!

Sed jam prior amor me ad hanc rem exercitatum red-
didit,

Quem ego tum consilio missum feci: idem nunc huic
operam dabo.

Adest Parmeno cum pueris: hunc minime 'st opus
In hac re adesse: nam olim soli credidi, 50

Eâ me abstinuisse in principio, cum data est.

Vereor, si clamorem ejus hic crebro audiat,

Ne parturire intelligat. Aliquo mihi est
Hinc ablegandus, dum parit Philumena.

SCENA IV.

PARMENO. SOSIA. PAMPHILUS.

Par. AI'N' tu, tibi hoc incommodum evenisse iter ?

So. Non (hercle) verbis, Parmeno, dici potest
Tantum, quam re ipsâ navigare incommodum 'st.

Par. Itane est ? *So.* O fortunate ! nescis quid mali
Præterieris, qui nunquam es ingressus mare. 5

Nam, alias ut omittam miserias, unam hanc vide :

Dies triginta, aut plus eo, in navi fui,

Cum interea semper mortem exspectabam miser.

Ita usque advorsâ tempestate usi sumus.

Par. Odiosum ! *So.* Haud clam me est. Denique
(hercle) aufugerim 10

Potius, quam redeam, si eo mihi redeundum siet.

Par. Olim quidem te causæ impellebant leves,

Quod nunc minitare facere, ut faceres, Sosia.

Sed Pamphilum ipsum video stare ante ostium.

Ite intro : ego hunc adibo, si quid me velit. 15

Here, etiam tu nunc hîc stas ? *Pam.* Equidem te ex-
specto. *Par.* Quid est ?

Pam. In arcem transcurso opus est. *Par.* Cui ho-
mini ? *Pam.* Tibi.

Par. " In arcem ! " quid eo ? *Pam.* Callidemidem,
hospitem

Myconium, qui mecum unâ advectus est, conveni.

Par. Perii ! vovisse hunc dicam, si salvus domum 20
Redîsset unquam, ut me ambulando rumperet.

Pam. Quid cessas ? *Par.* Quid vis dicam ? an con-
veniam modo ?

Pam. Immo, quod constitui me hodie conventurum
eum,

Non posse ; ne me frustra illic exspectet. Vola.

Par. At non novi hominis faciem. *Pam.* At faciam,
ut noveris. 25

Magnus, rubicundus, crispus, crassus, cæsius,
Cadaverosâ facie. *Par.* Dii illum perduint!
Quid, si non veniet? maneamne usque ad vesperum?
Pam. Maneto. Curre. *Par.* Non queo; ita defessus
sum.

Pam. Ille abiit. Quid agam infelix? prorsus nescio,
Quo pacto hoc celem, quod me oravit Myrrhina, 31
Suæ gnatæ partum: nam me miseret mulieris.
Quod potero, faciam: tamen ut pietatem colam.
Nam me parenti potius quam amori obsequi
Oportet. Atat! eccum Phidippum, et patrem 35
Video. Horsum pergunt. Quid dicam hisce, incertus
sum.

SCENA V.

LACHES. PHIDIPPUS. PAMPHILUS.

La. DIXTIN' dudum, illam dixisse, sese exspectare
filium?

Phid. Factum. *La.* Venisse aiunt: redeat. *Pam.*
Quam causam dicam patri,

Quamobrem non reducam, nescio. *La.* Quem ego
hîc audivi loqui?

Pam. Certum obfirmare est viam me, quam decrevi
persequi.

La. Ipusus est, de quo hîc agebam tecum. *Pam.*
Salve, mi pater! 5

La. Gnate mi, salve! *Phid.* Bene factum te adve-
nisse, Pamphile:

Atque adeo, quod maxumum 'st, salvum atque vali-
dum. *Pam.* Creditur.

La. Advenis modo? *Pam.* Admodum. *La.* Cedo,
quid reliquit Phania,

Consobrinus noster? *Pam.* Sane (hercle) homo voluptati obsequens

Fuit, dum vixit: et qui sic sunt, haud multum hæredem juvant. 10

Sibi vero hanc laudem relinquunt: "Vixit, dum vixit, bene."

La. Tum tu igitur nihil attulisti huc plus unâ sententiâ?

Pam. Quidquid est id, quod reliquit, profuit. *La.* Immo obfuit:

Nam illum vivum et salvum vellem. *Phid.* Impune optare istuc licet:

Ille reviviscet jam nunquam: et tamen, utrum malis, scio. 15

La. Heri Philumenam ad se arcessi hic jussit. Dic jussisse te.

Phid. Noli fodere.—*Jussi.* *La.* Sed eam jam remittet. *Phid.* Scilicet.

Pam. Omnem rem scio, ut sit gesta: adveniens audivi omnia.

La. At istos invidos Dî perdant, qui hæc libenter nuntiant!

Pam. Ego me scio cavisse, ne ulla merito contumelia 20

Fieri a vobis posset: idque si nunc memorare hîc velim,

Quam fideli animo et benigno in illam et clementi fui, Vere possum; ni te ex ipsâ hæc magis velim resciscere.

Namque eo pacto maxime apud te meo erit ingenio fides,

Cum illa, quæ nunc in me iniqua est, æqua de me dixerit. 25

Neque meâ culpâ hoc discidium evenisse, id testor Deos!

Sed quando sese esse indignam deputat [matri meæ, Cui] concedat, cujusque mores toleret suâ modestiâ;

Neque alio pacto componi potest inter eas gratia ;
Segreganda aut mater a me est, Phidippe, aut Philu-
mena. 30

Nunc me pietas matris potius commodum suadet
sequi.

La. Pamphile, haud invito ad aures sermo mihi ac-
cessit tuus,

Cum te postputâsse omnes res præ parente intelligo.
Verum, vide, ne, impulsus irâ, prave insistas, Pam-
phile.

Pam. Quibus iris impulsus nunc in illam iniquus
siem, 35

Quæ nunquam quidquam erga me commerita 'st, pa-
ter,

Quod nollem; et sæpe, quod vellem, meritam scio?
Amoque, et laudo, et vehementer desidero.

Nam fuisse erga me miro ingenio, expertus sum:
Illique exopto, ut reliquam vitam exigat 40

Cum eo viro, me qui sit fortunatior;
Quandoquidem illam a me distrahit necessitas.

Phid. Tibi id in manu est, ne fiat. *La.* Si sanus sies,
Jube illam redire. *Pam.* Non est consilium, pater.

Matris servibo commodis. *La.* Quo abis? mane; 45
Mane, inquam. Quo abis? *Phid.* Quæ hæc est per-
tinacia?

La. Dixin', Phidippe, hanc rem ægre laturum esse
eum?

Quamobrem te orabam, filiam ut remitteres.

Phid. Non credidi (ædepol) adeo inhumanum fore.
Ita nunc is sibi me supplicaturum putat? 50

Si est, ut velit reducere uxorem, licet:

Sin alio est animo, renumeret dotem huc; eat!

La. Ecce autem! tu quoque proterve iracundus es.

Phid. Percontumax redisti huc nobis, Pamphile.

La. Decedet jam ira hæc; etsi merito iratus est. 55

Phid. Quia paululum vobis accessit pecuniæ,
Sublati animi sunt. *La.* Etiam mecum litigas?

Phid. Deliberet, renuntietque hodie mihi,
 Velitne, an non : ut alii, si huic non sit, siet.
La. Phidippe, ades! audi paucis. Abiit : quid meâ?
 Postremo inter se transigant ipsi, ut lubet : 61
 Quando nec gnatus neque hic mihi quidquam obtem-
 perant :
 Quæ dico, parvi pendunt. Porto hoc jurgium
 Ad uxorem, cujus hæc fiunt consilio omnia : 64
 Atque in eam hoc omne, quod mihi ægre 'st, evomam.

ACTUS IV. SCENA I.

MYRRHINA. PHIDIPPUS.

My. PERII! quid agam? quæ me vortam? quid viro
 meo respondebo
 Misera? nam audivisse vocem pueri visu' 'st vagien-
 tis :
 Ita corripuit derepente tacitus sese ad filiam.
 Quod si rescierit peperisse eam, id quâ causâ clam me
 habuisse
 Dicam, non (ædepol) scio. 5
 Sed ostium concrepuit! Credo, ipsum ad me exire :
 nulla sum!
Phid. Uxor ubi me ad filiam ire sensit, se duxit foras.
 Atque eccam video! Quid ais, Myrrhina? heus! tibi
 dico. *My.* Mihine, mi vir?
Phid. Vir ego tuus sum? tun' virum me, aut homi-
 nem, deputas adeo esse?
 Nam, si utrumvis horum, mulier, unquam tibi visus
 forem, 10
 Non sic ludibrio tuis factis habitus essem. *My.* Qui-
 bus? *Phid.* At rogitas?
 Peperit filia! Hem! taces? ex quo? *My.* Istuc pa-
 trem rogare est æquum?

Perii ! Ex quo censes, nisi ex illo, cui data est nuptum, obsecro ?

Phid. Credo : neque adeo arbitrari patris est aliter. Sed demiror,

Quid sit, quamobrem tantopere omnes nos celare volueris 15

Partum ; præsertim cum et recte, et tempore suo, pepererit.

Adeon' pervicaci esse animo, ut puerum præoptares perire,

Ex quo firmiorem inter nos fore amicitiam posthac scires,

Potius quam advorsum animi tui lubidinem esset cum illo nupta ?

Ego etiam illorum esse hanc culpam credidi, quæ te est penes. 20

My. Misera sum. *Phid.* Utinam sciam ita esse istuc. Sed nunc mihi in mentem venit,

Ex hac re, quod locuta es olim, cum illum generum cepimus.

Nam negabas nuptam posse filiam tuam te pati

Cum eo, qui meretricem amaret, qui pernoctaret foris.

My. Quamvis causam hunc suspicari, quam ipsam veram, mavolo. 25

Phid. Multo prius scivi, quam tu, illum amicam habere, Myrrhina :

Verum id vitium nunquam decrevi esse ego adolescentiæ :

Nam id omnibus innatum 'st : at (pol) jam aderit, se quoque etiam cum oderit.

Sed, ut olim te ostendisti, eadem esse nihil cessavisti usque adhuc,

Ut filiam ab eo abduceres ; neu, quod ego egissem, esset ratum. 30

Id nunc res indicium hæc facit, quo pacto factum volueris.

My. Adeon' me esse pervicacem censes, cui mater
siem, 32

Ut eo essem animo, si ex usu esset nostro hoc matri-
monium?

Phid. Tun' prospicere, aut judicare nostram in rem
quod sit, potes?

Audisti ex aliquo fortasse, qui vidisse eum diceret 35
Exeuntem, aut introeuntem ad amicam. Quid tum
postea,

Si modeste ac raro hoc fecit? Nonne ea dissimulare
nos

Magis humanum est, quam dare operam, id scire, qui
nos oderit?

Nam si is posset ab eâ sese derepente avellere,
Quicum tot consuêssset annos; non eum hominem
ducerem, 40

Nec virum satis firmum gnatae. *My.* Mitte ado-
lescentem, obsecro,

Et quæ me peccâsse ais. *Abi:* solum solus con-
veni.

Roga, velitne, an non, uxorem. Si est, ut dicat velle
se,

Redde: sin est autem, ut nolit, recte ego consului
meæ.

Phid. Siquidem ille ipse non volt, et tu sensi esse in
eo, Myrrhina, 45

Peccatum; aderam, cujus consilio ea par fuerat pro-
spici.

Quamobrem incendor irâ, esse ausam facere hæc te
injussu meo.

Interdico, ne extulisse extra ædes puerum usquam
velis.

Sed ego stultior, meis dictis parere hanc qui postu-
lem.

Ibo intro, atque edicam servis, ne quoquam efferri
sinant. 50

My. Nullam (pol) credo mulierem me miseriorem
vivere:

Nam ut hic laturus hoc sit, si ipsam rem, ut siet, resciverit, 52

Non (ædepol) clam me est; cum hoc, quod levius est, tam animo iracundo tulit.

Nec, quâ viâ sententia ejus possit mutari, scio.

Hoc mihi unum ex plurimis miseriis reliquum fuerat malum, 55

Si, puerum ut tollam, cogit, cujus nos qui sit, nescimus, pater:

Nam, cum compressa est gnata, forma in tenebris nosci non quita est;

Neque detractum ei est quidquam, quî posset post nosci, qui siet.

Ipsè eripuit vi, in digito quem habuit, virgini abiens anulum.

Simul vereor Pamphilum, ne orata nostra nequeat diutius 60

Celare, cum sciet alienum puerum tolli pro suo.

SCENA II.

SOSTRATA. PAMPHILUS.

Sost. Non clam me est, gnate mi, tibi me esse suspectam, uxorem tuam

Propter meos mores hinc abisse; etsi ea dissimulas sedulo.

Verum, ita me Dî ament, itaque obtingant ex te, quæ exopto mihi,

Ut nunquam sciens commerui, merito ut caperet odium illa mei:

Teque ante quam me amare rebar, ei rei firmâsti fidem. 5

Nam mihi intus tuus pater narravit modo, quo pacto me habueris

Præpositam amorî tuo. Nunc tibi me certum est contra gratiam

Referre, ut apud me præmium esse positum pietati
scias.

Mi Pamphile, hoc et vobis et meæ commodum famæ
arbitror :

Ego rus abituram hinc cum tuo me esse certo de-
crevi patre; 10

Ne mea præsentia obstet, neu causa ulla restet rel-
liqua,

Quin tua Philumena ad te redeat. *Pam.* Quæso,
quid istuc consilii est?

Illius stultitiâ victa, ex urbe tu rus habitatum mi-
gres?

Non facies: neque sinam, ut, qui nobis, mater, male-
dictum velit,

Meâ pertinaciâ esse dicat factum, haud tuâ mo-
destiâ.

Tum tuas amicas te et cognatas deserere, et festos
dies, 16

Meâ causâ, nolo. *Sost.* Nihil (pol) jam res isthæc
mihi voluptatis ferunt :

Dum ætas, tempus tulit, perfuncta satis sum : satias
jam tenet

Studiorum istorum. Hæc mihi nunc cura est maxuma,
ut ne cui meæ

Longinquitas ætatis obstet, mortemve expectet
meam. 20

Hic video me esse invisam immerito : tempus est
concedere.

Sic optume, ut ego opinor, omnes causas præcidam
omnibus :

Et me hac suspicione exsolvam, et illis morem ges-
sero.

Sine me, obsecro, hoc effugere, volgus quod male au-
dit mulierum.

Pam. Quam fortunatus cæteris sum rebus, absque
unâ hac foret, 25

Hanc matrem habens talem, illam autem uxorem!
Sost. Obsecro, mi Pamphile ;

Non tute incommodam rem, ut quæque est, in animum inducas pati. 27

Si cætera sunt ita, ut vis, itaque ut esse ego illam existumo,

Mi gnate, da veniam hanc mihi: reduce illam. *Pam.*
Væ misero mihi!

Sost. Et mihi quidem! nam hæc res non minus me male habet, quam te, gnate mi. 30

SCENA III.

LACHES. SOSTRATA. PAMPHILUS.

La. QUEM cum isthoc sermonem habueris, procul hinc stans accepi, uxor.

Istuc est sapere, quî, ubicumque opus sit, animum possis flectere;

Quod faciundum fortasse sit post, idem hoc nunc si feceris.

Sost. Fors fuat, pol! *La.* Abi rus ergo hinc: ibi ego te, et tu me feres.

Sost. Spero, ecastor. *La.* I ergo intro, et compone, quæ tecum simul 5

Ferantur. Dixi. *Sost.* Ita, ut jubes, faciam. *Pam.*
Pater.

La. Quid vis, Pamphile? *Pam.* Hinc abire matrem? minime. *La.* Quid ita istuc vis?

Pam. Quia de uxore, incertus sum etiam, quid sim facturus. *La.* Quid est?

Quid vis facere, nisi reducere? *Pam.* Equidem cupio; et vix contineor:

Sed non minuam meum consilium: ex usu quod est, id persequar. 10

Credo eâ gratiâ concordēs magis, si non reducam, fore.

La. Nescias. Verum id tuâ refert nihil, utrum illæ fecerint,

Quando hæc abierit. Odiosa hæc est ætas adolescentulis.

E medio æquum excedere est. Postremo jam nos fabulæ

Sumus, Pamphile, senex atque anus. 15

Sed video Phidippum egredi per tempus; accedamus.

SCENA IV.

PHIDIPPUS. LACHES. PAMPHILUS.

Phid. TIBI quoque (ædepol) iratus sum, Philumena, Graviter quidem: nam (hercle) abs te factum 'st turpiter;

Etsi tibi causa est de hac re, mater, quæ te impulit:

Huic vero nulla est. *La.* Opportune te mihi,

Phidippe, in ipso tempore ostendis. *Phid.* Quid est?

Pam. Quid respondebo his? aut quo pacto hoc aperiam? 6

La. Dic filiæ, rus concessuram hinc Sostratam:

Ne revereatur, minus jam quo redeat domum. *Phid.*

Ah!

Nullam de his rebus culpam commeruit tua:

A Myrrhinâ hæc sunt meâ uxore exorta omnia. 10

Mutatio fit: ea nos perturbat, Laches.

Pam. Dum ne reducam, turbent porro, quam velint.

Phid. Ego, Pamphile, esse inter nos, si fieri potest,

Affinitatem hanc sane perpetuam volo.

Sin est, ut aliter tua siet sententia, 15

Accipias puerum. *Pam.* Sensit peperisse! occidi!

La. "Puerum!" quem puerum? *Phid.* Natus est nobis nepos.

Nam abducta a vobis prægnans fuerat filia,

Neque fuisse prægnantem unquam ante hunc scivi diem. 19

La. Bene (ita me Dî ament!) nuntias: et gaudeo, Natum illum, et tibi illam salvam. Sed quid mulieris

Uxorem habes? aut quibus moratam moribus? 22

Nosne hoc celatos tam diu? Nequeo satis,

Quam hoc mihi videtur factum prave, proloqui.

Phid. Non tibi illud factum minus placet, quam mihi,
Laches. 25

Pam. Etiamsi dudum fuerat ambiguum hoc mihi;

Nunc non est, cum eam consequitur alienus puer.

La. Nulla tibi, Pamphile, hęc jam consultatio 'st.

Pam. Perii! *La.* Hunc videre sæpe optabamus
diem,

Cum ex te esset aliquis, qui te appellaret patrem. 30

Evenit: habeo gratiam Dīs. *Pam.* Nullus sum!

La. Reduc uxorem, ac noli advorsari mihi.

Pam. Pater, si ex me illa liberos vellet sibi,

Aut se esse mecum nuptam, satis certo scio,

Non me clam haberet, quod celāsse intelligo. 35

Nunc, cum ejus alienum esse a me animum sentiam,

Nec conventurum inter nos posthac esse arbitror;

Quamobrem reducam? *La.* Mater quod suasit sua,

Adolescens mulier fecit: mirandumne id est?

Cense'n' te posse reperire ullam mulierem, 40

Quæ careat culpâ? an quia non delinquent viri?

Phid. Vosmet videte jam, Laches, et tu Pamphile,

Remissân' opus sit vobis, an reductâ domum.

Uxor quid faciat, in manu non est meâ:

Neutrâ in re vobis difficultas a me erit. 45

Sed quid faciemus puero? *La.* Ridicule rogas:

Quidquid futurum 'st, huic suum reddas scilicet,

Ut alamus nostrum. *Pam.* Quem ipse neglexit pater,

Ego alam? *La.* Quid dixti? Eho! an non alemus,
Pamphile?

Prodemus, quæso, potius? quæ hæc amentia est? 50

Enimvero prorsus jam tacere non queo:

Nam cogis ea, quæ nolo, ut præsentē hoc loquar.

Ignarum censes tuarum lacrymarum esse me?

Aut quid sit id, quod sollicitere ad hunc modum?

Primum, hanc ubi dixti causam, te propter tuam 55

Matrem non posse habere hanc uxorem domi,

Pollicita est ea, se concessuram ex ædibus. 57
 Nunc, postquam ademtam hanc quoque tibi causam
 vides,
 Puer quia clam te est natus, nactus alteram es.
 Erras, tui animi si me esse ignarum putas. 60
 Aliquando tandem huc animum ut adjungas tuum,
 Quam longum spatium amandi amicam tibi dedi!
 Sumtus, quos fecisti in eam, quam animo æquo tuli!
 Egi atque oravi tecum, uxorem ut duceres:
 Tempus dixi esse: impulsu duxisti meo: 65
 Quæ tum, obsecutus mihi, fecisti, ut decuerat.
 Nunc animum rursum ad meretricem induxti tuum:
 Cui tu obsecutus, facis huic adeo injuriam.
 Nam in eandem vitam te revolutum denuo
 Video esse. *Pam.* Mene? *La.* Te ipsum. Et facis
 injuriam, 70
 Cum fingis falsas causas ad discordiam,
 Ut cum illâ vivas, testem hanc cum abs te amoveris.
 Sensitque adeo uxor: nam ei causa alia quæ fuit,
 Quamobrem abs te abiret? *Phid.* Plane hic divinat:
 nam id est.
Pam. Dabo jusjurandum, nihil esse istorum, tibi.
La. Ah! 75
 Reduc uxorem: aut, quamobrem non opus sit, cedo.
Pam. Non est nunc tempus. *La.* Puerum accipias:
 nam is quidem
 In culpâ non est. Post de matre videro.
Pam. Omnibus modis miser sum; nec, quid agam,
 scio:
 Tot me nunc rebus miserum concludit pater. 80
 Abibo hinc, præsens quando promoveo parum:
 Nam puerum injussu, credo, non tollent meo;
 Præsertim in eâ re cum sit mihi adjutrix socrus.
La. Fugis? hem! nec quidquam certi respondes mihi?
 Num tibi videtur esse apud sese? *Sine.* 85
 Puerum, Phidippe, mihi cedo; ego alam. *Phid.*
 Maxume.

Non mirum fecit uxor, si hoc ægre tulit. 87
 Amaræ mulieres sunt: non facile hæc ferunt.
 Propterea hæc ira 'st: nam ipsa narravit mihi.
 Id ego, hoc præsentem, tibi nolebam dicere: 90
 Neque ei credebam primo: nunc vero palam est.
 Nam omnino abhorrere animum huic video a nuptiis.
La. Quid ergo agam, Phidippe? quid das consilii?
Phid. "Quid agas?" meretricem hanc primum adeun-
 dam censeo.
 Oremus, accusemus gravius, denique 95
 Minitemur, si cum illo habuerit rem postea.
La. Faciam, ut mones. Eho! puer, curre ad Bacchi-
 dem hanc
 Vicinam nostram: huc evoca verbis meis.
 Et te oro porro in hac re adjutor sis mihi. *Phid.*
 Ah!
 Jamdudum dixi, idemque nunc dico, Lache: 100
 Manere affinitatem hanc inter nos volo,
 Si ullo modo est ut possit, quod spero fore.
 Sed visne adesse me unâ, dum istam convenis?
La. Immo vero abi: aliquam puero nutricem para.

ACTUS V. SCENA I.

BACCHIS. LACHES.

Ba. NON hoc de nihilo 'st, quod Laches me nunc
 conventam esse expetit:
 Nec (pol) me multum fallit, quin, quod suspicor, sit,
 quod velit.
La. Videndum est, ne minus propter iram hanc im-
 petrem, quam possiem:
 Aut ne quid faciam plus, quod post me minus fecisse
 satius sit.
 Aggrediar. Bacchis, salve! *Ba.* Salve, Laches!
La. Credo (ædepol) te 5

Nonnihîl mirari, Bacchis, quid sit, quapropter te huc
foras puerum evocare jussi. 6

Ba. Ego (pol) quoque etiam timida sum, cum venit
mihi in mentem quæ sim ;

Ne nomen mihi quæstûs obstet apud te ; nam mores
facile tutor.

La. Si vera dicis, nihil tibi est a me pericli, mulier :
Nam eâ jam ætate sum, ut non siet, peccato, mihi
ignosci æquum. 10

Quo magis omnes res cautius, ne temere faciam, ac-
curo.

Nam si id facis, facturave es, bonas quod par est fa-
cere ; inscitum

Offerre injuriam tibi me immerenti, iniquum est.

Ba. Est magna (ecastor) gratia de isthac re, quam
tibi habeam.

Nam qui post factam injuriam se expurget, parum
mihi prosit. 15

Sed quid istuc est ? *La.* Meum receptas filium ad te
Pamphilum. *Ba.* Ah !

La. Sine dicam. Uxorem hanc prius quam duxit,
vostrum amorem pertuli.

Mane : nondum etiam dixi id, quod volui. Hic nunc
uxorem habet :

Quære alium tibi amicum firmiorem, dum tempus
consulendi est :

Nam neque ille hoc animo erit ætatem, neque (pol)
tu eâdem isthac ætate. 20

Ba. Quis id ait ? *La.* Socrus. *Ba.* Mene ? *La.* Te
ipsam : et filiam abduxit suam :

Puerumque ob eam rem clam voluit, natus qui est,
extinguere.

Ba. Aliud si scirem, quâ firmare meam apud vos pos-
sem fidem,

Sanctius quam jusjurandum, id pollicerer tibi, Lache,
Me segregatum habuisse, uxorem ut duxit, a me
Pamphilum. 25

La. Lepida es: sed sci'n', quid volo potius, sodes, facias? *Ba.* Quid vis? cedo. 26

La. Eas ad mulieres huc intro, atque istuc jusjurandum idem

Polliceare illis: exple animum iis, teque hoc crimine expedi.

Ba. Faciam: quod (pol) si esset alia ex hoc quæstu, haud faceret, scio,

Ut de tali causâ nuptæ mulieri se ostenderet. 30

Sed nolo falsâ famâ esse gnatum suspectum tuum;

Nec leviozem vobis, quibus est minime æquum, viderier

Immerito: nam meritus de me est, quod queam, illi ut commodem.

La. Facilem benevolumque lingua tua jam tibi me reddidit.

Nam non sunt solæ arbitratae hæ: ego quoque etiam credidi. 35

Nunc, cum ego te esse præter nostram opinionem comperi,

Fac eadem ut sis porro; nostrâ utêre amicitîâ, ut voles.

Aliter si facias, . . . Sed reprimam me, ne ægre quidquam ex me audias.

Verum te hoc moneo unum: qualis sim amicus, aut quid possiem,

Potius quam inimicus, periculum facias. *Ba.* Faciam sedulo. 40

SCENA II.

PHIDIPPUS. LACHES. BACCHIS.

Phid. NIHIL apud me tibi Defieri patiar, quin, quod opus sit, benigne præbeatur.

Sed, cum tu satura atque ebria eris, puer ut satur sit,
facito.

La. Noster socer, video, venit : puero nutricem ad-
duxit.

Phidippe, Bacchis dejerat persancte *Phid.*
Hæccine ea est? *La.* Hæc est. 5

Phid. Nec (pol) istæ metuunt Deos ; neque has re-
spicere Deos opinor.

Ba. Ancillas dedo : quo lubet cruciatu per me ex-
quire.

Hæc res hîc agitur : Pamphilo, me facere, ut redeat
uxor,

Oportet : quod si perficio, non pœnitet me famæ,
Solam fecisse id, quod aliæ meretrices facere fugi-
tant. 10

La. Phidippe, nostras mulieres suspectas fuisse falso
Nobis, in re ipsâ invenimus : porro hanc nunc expe-
riamur.

Nam, si compererit crimini tua se falso uxor credi-
disse,

Missam iram faciet : sin autem est ob eam rem iratus
gnatus,

Quod peperit uxor clam ; id leve est : cito ab eo hæc
ira abscedet. 15

Profecto in hac re nihil mali est, quod sit discidio
dignum.

Phid. Velim quidem, hercle. *La.* Exquire : adest :
quod satis sit, faciet ipsa.

Phid. Quid mihi isthæc narras ? an, quia non tute
ipse dudum audisti,

De hac re animus meus ut sit, Laches ? illis exple
modo animum.

La. Quæso (ædepol), Bacchis, mihi quod es pollicita
tute, ut serves. 20

Ba. Ob eam rem vis ergo intro eam ? *La.* I, atque
exple animum iis, ut credant.

Ba. Eo : etsi scio (pol) iis fore meum conspectum
invisum hodie :

Nam nupta meretrici hostis est, a viro ubi segregata
est.

La. At hæ amicæ erunt, ubi, quamobrem adveneris,
resciscent.

Phid. At easdem amicas fore tibi promitto, rem ubi
cognoverint : 25

Nam illas errore, et te simul suspicione, exsolves.

Ba. Perii ! pudet Philumenæ : sequimini me huc intro
ambæ.

La. Quid est, quod mihi malim, quam quod huic in-
telligo evenire,

Ut gratiam ineat sine suo dispendio, et mihi prosit ?

Nam si est, ut hæc nunc Pamphilum vere ab se se-
gregarit, 30

Scit sibi nobilitatem ex eo, et rem natam, et gloriam
esse :

Referetque gratiam ei, unâque nos sibi operâ amicos
junget.

SCENA III.

PARMENO. BACCHIS.

Par. ÆDEPOL, næ meam herus esse operam deputat
parvi pretii,

Qui ob rem nullam misit, frustra ubi totum desedi
diem,

Myconium hospitem dum exspecto in arce Callide-
midem.

Itaque ineptus hodie dum illic sedeo, ut quisque ve-
nerat,

Accedebam : “ Adolescens, dic dum, quæso, es tu
Myconius ? ” 5

“ Non sum. ” — “ At Callidemides ? ” — “ Non. ” —
“ Hospitem ecquem Pamphilum

Hic habes ? ” omnes negabant : neque eum quem-
quam esse arbitror.

Denique (hercle) jam pudebat : abii. Sed, quid Bacchidem

Ab nostro affine exeuntem video? quid huic hîc est rei?

Ba. Parmeno, opportune te offers. Propere curre ad Pamphilum. 10

Par. Quid eo? *Ba.* Dic me orare, ut veniat. *Par.* Ad te? *Ba.* Immo, ad Philumenam.

Par. Quid rei est? *Ba.* Tuâ quod nihil refert, percontari desinas.

Par. Nihil aliud dicam? *Ba.* Etiam : cognôsse anulum illum Myrrhinam

Gnatæ suæ fuisse, quem ipse olim mihi dederat. *Par.* Scio.

Tantumne est? *Ba.* Tantum. Aderit continuo, hoc ubi ex te audierit. 15

Sed cessas? *Par.* Minime equidem : nam hodie mihi potestas haud data 'st ;

Ita cursando atque ambulando totum hunc contrivi diem.

Ba. Quantam obtuli adventu meo lætitiâ Pamphilo hodie!

Quot commodas res attuli ! quot autem ademi curas ! Gnatum ei restituo, qui pæne harum ipsiusque operâ periit : 20

Uxorem, quam nunquam est ratus posthac se habiturum, reddo :

Quâ re suspectus suo patri et Phidippo fuit, exsolvi. Hic adeo his rebus annulus fuit initium inveniundis. Nam memini, abhinc menses decem fere, ad me nocte primâ

Confugere anhelantem domum, sine comite, vini plenum, 25

Cum hoc annulo. Extimui illico. " Mi Pamphile," inquam, " amabo,

Quid exanimatus es, obsecro? aut unde annulum istum nactus?

Dic mihi." Ille alias res agere se simulare. Postquam video,
 Nescio quid suspicari magis cœpi : instare, ut dicat.
 Homo se fatetur vi, in viâ, nescio quam compressisse : 30
 Dicitque sese illi annulum, dum luctat, detraxisse.
 Eum hæc cognovit Myrrhina in digito modo habentem.
 Rogat, unde sit? Narro omnia hæc : inde 'st cognitio facta,
 Philumenam compressam esse ab eo, et filium inde hunc natum.
 Hæc tot, propter me, gaudia illi contigisse lætor : 35
 Etsi hoc meretrices aliæ nolunt : neque enim est in rem nostram,
 Ut quisquam amator nuptiis lætetur. Verum (ecastor)
 Nunquam animum quæsti gratiâ ad malas adducam partes.
 Ego, dum illo licitum 'st, usa sum benigno, et lepto, et comi.
 Incommodè mihi nuptiis evenit : factum fateor : 40
 At (pol) me fecisse arbitror, ne id merito mihi eveniret.
 Multa ex quo fuerint commoda, ejus incommoda æquum 'st ferre.

SCENA IV.

PAMPHILUS. PARMENO. BACCHIS.

Pam. VIDE, mi Parmeno, etiam, sodes, ut mihi hæc certa et clara attuleris ;
 Ne me in breve conjicias tempus, gaudio hoc falso frui.
Par. Visum est. *Pam.* Certen' ? *Par.* Certe. *Pam.* Deus sum, si hoc ita est. *Par.* Verum reperies.

Pam. Manedum, sodes. Timeo, ne aliud credam, atque aliud nunties.

Par. Maneo. *Pam.* Sic te dixisse, opinor, invenisse Myrrhinam, 5

Bacchidem annulum suum habere. *Par.* Factum.

Pam. Eum, quem olim ei dedi :
Eaque hoc te mihi nuntiare jussit. Itane est factum ?

Par. Ita, inquam.

Pam. Quis me est fortunatior, venustatisque adeo plenior ?

Egon' te, pro hoc nuntio, quid donem ? quid ? quid ? nescio.

Par. At ego scio. *Pam.* Quid ? *Par.* Nihil enim. 10
Nam neque in nuntio, neque in me ipso, tibi boni quid sit, scio.

Pam. Egon', qui ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris,

Sinam sine munere a me abire ? Ah ! nimium me ingratum putas.

Sed Bacchidem, eccam, video stare ante ostium !

Me exspectat, credo : adibo. *Ba.* Salve, Pamphile !

Pam. O Bacchis ! o mea Bacchis ! servatrix mea ! 16

Ba. Bene factum, et volupe 'st. *Pam.* Factis, ut credam, facis :

Antiquamque adeo tuam venustatem obtines,

Ut voluptati obitus, sermo, adventus tuus, quocumque adveneris,

Semper siet. *Ba.* Ac tu (ecastor) morem antiquum atque ingenium obtines, 20

Ut unus hominum homo te vivat nusquam quisquam blandior.

Pam. Ha ! ha ! he ! tun' mihi istuc ? *Ba.* Recte amâsti, Pamphile, uxorem tuam :

Nam nunquam ante hunc diem meis oculis eam, quod nôssem, videram.

Perliberalis visa 'st. *Pam.* Dic verum. *Ba.* Ita me Di ament ! Pamphile.

Pam. Dic mihi, harum rerum numquid dixi jam patri? *Ba.* Nihil. *Pam.* Neque opus est : 25

Adeo mutito : placet, non fieri hoc itidem, ut in comœdiis,

Omnia omnes ubi resciscunt : hîc, quos par fuerat resciscere,

Sciunt : quos non autem æquum 'st scire, neque resciscent, neque scient.

Ba. Immo etiam, hoc quî occultari facilius credas, dabo.

Myrrhina ita Phidippo dixit, jurijurando meo 30
Se fidem habuisse, et propterea te sibi purgatum.

Pam. Optume 'st :

Speroque hanc rem esse eventuram nobis ex sententiâ.

Par. Here, licetne scire ex te, hodie quid sit, quod feci boni?

Aut quid istuc est, quod vos agitis? *Pam.* Non licet.

Par. Tamen suspicor.

Egone hunc ab Orco mortuum? . . . quo pacto?

Pam. Nescis, Parmeno, 35

Quantum hodie profueris mihi, et ex quantâ ærumnâ extraxeris.

Par. Immo vero scio ; neque hoc imprudens feci.

Pam. Ego istuc satis scio.

Par. An temere quidquam Parmenonem prætereat, quod facto usus sit?

Pam. Sequere me intro, Parmeno. *Par.* Sequor.

Equidem plus hodie boni

Feci imprudens, quam sciens ante hunc diem unquam. Plaudite ! 40

P. TERENTII A D E L P H I.

Acta ludis funebribus Æmili Pauli, quos fecêre Q. Fabius Maximus, P. Cornelius Africanus. Egêre L. Atilius Prænestinus, Minutius Prothimus. Modos fecit Flaccus Claudi, tibiis Sarranis. Facta Græca Menandru L. Anicio, M. Cornelio, coss.

PERSONÆ.

PROLOGUS.

ÆSCHINUS, adolescens, filius Demeæ, sed adoptatus a patruo Micione.

CANTHARA, nutrix Pamphilæ.

CTESIPHO, adolescens, frater Æschini.

DROMO, servus Micionis.

DEMEA, senex, frater Micionis, pater Æschini et Ctesiphonis.

GETA, servus Sostratæ.

HEGIO, senex, propinquus Pamphilæ.

MICIO, senex, frater Demeæ, pater adoptivus Æschini.

PAMPHILA, filia Sostratæ, amica Æschini.

SANNIO, leno.

SOSTRATA, mater Pamphilæ.

SYRUS, servus Æschini.

PERSONÆ MUTÆ.

BABYLO.

PARMENO, servus.

STORAX, servus.

TIBICINA, amica Ctesiphonis.

C. SULPITII APOLLINARIS

PERIOCHA

IN TERENTII ADELPHOS.

Duos cum haberet Demea adolescentulos,
Dat Micioni fratri adoptandum Æschinum,
Sed Ctesiphonem retinet. Hunc citharistriæ
Lepore captum, sub duro ac tristi patre,
Fratr celabat Æschinus ; famam rei, 5
Amoremque, in se transferebat : denique
Fidicinam lenoni eripit. Vitiaverat
Idem Æschinus civem Atticam pauperculam,
Fidemque dederat, hanc sibi uxorem fore.
Demea jurgare, graviter ferre. Mox tamen, 10
Ut veritas patefacta est, ducit Æschinus
Vitiatam : potitur Ctesipho citharistriam.

TERENTII
ADELPHI.

PROLOGUS.

POSTQUAM poëta sensit, scripturam suam
Ab iniquis observari, et adversarios
Rapere in pejorem partem, quam acturi sumus,
Indicio de se ipse erit ; vos eritis iudices,
Laudin' an vitio duci id factum oporteat. 5
Συναποθυησκουτες, Diphili comœdia 'st.
Eam COMMORIENTES Plautus fecit fabulam.
In Græcâ adolescens est, qui lenoni eripit
Meretricem, in primâ fabulâ. Eum Plautus locum
Reliquit integrum : eum hic locum sumsit sibi 10
In Adelpbos ; verbum de verbo expressum extulit.
Eam nos acturi sumus novam. Pernoscite,
Furtumne factum existumetis, an locum
Reprehensum, qui præteritus negligentia 'st.
Nam, quod isti dicunt malevoli, homines nobiles 15
Eum adjutare, assidueque unâ scribere ;
Quod illi maledictum vehemens esse existumant,
Eam laudem hic ducit maxumam, cum illis placet,
Qui vobis univorsis et populo placent ;
Quorum operâ in bello, in otio, in negotio, 20
Suo quisque tempore usus est sine superbiâ.
Dehinc ne exspectetis argumentum fabulæ :
Senes qui primi venient, ii partem aperient :
In agendo partem ostendent. Facite, æquanimitas
Poëtæ ad scribendum augeat industriam. 25

ACTUS I. SCENA I.

Micio.

STORAX! non rediit hac nocte a cœnâ Æschinus;
 Neque servulorum quisquam, qui advorsum ierant?
 Profecto hoc vere dicunt: si absis uspiam,
 Aut ubi si cesses, evenire ea satius est,
 Quæ in te uxor dicit, et quæ in animo cogitat 5
 Irata, quam illa, quæ parentes propitii.
 Uxor, si cesses, aut te amare cogitat,
 Aut tete amari, aut potare, aut animo obsequi:
 Et tibi bene esse soli, cum sibi sit male.
 Ego, quia non rediit filius, quæ cogito! 10
 Et quibus nunc sollicitor rebus! ne aut ille alserit,
 Aut uspiam ceciderit, aut perfregerit
 Aliquid. Vah! quemquamne hominem in animum
 instituere, aut
 Parare, quod sit carius, quam ipse est sibi?
 Atqui ex me hic non natus est, sed ex fratre: is
 adeo 15
 Dissimili studio est, jam inde ab adolescentiâ.
 Ego hanc clementem vitam urbanam, atque otium
 Secutus sum; et, quod fortunatum isti putant,
 Uxorem nunquam habui. Ille, contra hæc, omnia:
 Ruri agere vitam; semper parce ac duriter 20
 Se habere. Uxorem duxit: nati filii
 Duo: inde ego hunc majorem adoptavi mihi:
 Eduxi a parvulo: habui, amavi pro meo:
 In eo me oblecto: solum id est carum mihi.
 Ille ut item contra me habeat, facio sedulo: 25
 Do, prætermitto: non necesse habeo omnia
 Pro meo jure agere. Postremo, alii clanculum
 Patres quæ faciunt, quæ fert adolescentia,
 Ea ne me celet, consuefeci filium.
 Nam qui mentiri, aut fallere insuêrit patrem, 30
 Aut audebit, tanto magis audebit cæteros.
 Pudore et liberalitate liberos

Retinere satius esse credo, quam metu.
 Hæc fratri mecum non conveniunt, neque placent.
 Venit ad me sæpe, clamitans, " Quid agis, Micio? 35
 Cur perdis adolescentem nobis? cur amat?
 Cur potat? cur tu his rebus sumtum suggeris?
 Vestitû nimio indulges: nimium ineptus es."
 Nimium ipse est durus, præter æquumque et bonum.
 Et errat longe, meâ quidem sententiâ, 40
 Qui imperium credat gravius esse aut stabilius,
 Vi quod fit, quam illud quod amicitia adjungitur.
 Mea sic est ratio, et sic animum induco meum:
 Malo coactus qui suum officium facit,
 Dum id rescitum iri credit, tantisper cavet: 45
 Si sperat fore clam, rursus ad ingenium redit.
 Ille, quem beneficio adjungas, ex animo facit:
 Studet par referre: præsens, absensque idem erit.
 Hoc patrium est, potius consuefacere filium
 Suâ sponte recte facere, quam alieno metu. 50
 Hoc pater ac dominus interest: hoc qui nequit,
 Fateatur nescire imperare liberis.
 Sed estne hic ipse, de quo agebam? et certe is est.
 Nescio quid tristem video. Credo jam, ut solet,
 Jurgabit. Salvum te advenire, Demea, 55
 Gaudemus.

SCENA II.

DEMEA. MICIO.

De. EHEM! opportune: te ipsum quærito.
Mi. Quid tristis es? *De.* Rogas me, ubi nobis
 Æschinus
 Siet, quid tristis ego sim? *Mi.* Dixin' hoc fore?
 Quid fecit? *De.* " Quid ille fecerit!" quem neque
 pudet
 Quidquam; nec metuit quemquam; neque legem
 putat 5
 Tenere se ullam: nam illa, quæ antehac facta sunt,

Omitto : modo quid designavit ! *Mi.* Quidnam id
est ? 7

De. Fores effregit, atque in ædes irruit
Alienas : ipsum dominum, atque omnem familiam,
Mulcavit usque ad mortem : eripuit mulierem, 10
Quam amabat. Clamant omnes, indignissime
Factum esse. Hoc adveniēti quot mihi, Micio,
Dixere ! in ore 'st omni populo. Denique,
Si conferendum exemplum est, non fratrem videt
Rei dare operam, ruri esse parcum, ac sobrium ? 15
Nullum hujus simile factum. Hæc cum illi, Micio,
Dico, tibi dico : tu illum corrumpi sinis.

Mi. Homine imperito nunquam quidquam injustius,
Qui, nisi quod ipse fecit, nihil rectum putat.

De. Quorsum istuc ? *Mi.* Quia tu, Demea, hæc male
judicas. 20

Non est flagitium, mihi crede, adolescentulum
Scortari, neque potare ; non est : neque fores
Effringere. Hæc si neque ego, neque tu, fecimus,
Non sivit egestas facere nos. Tu nunc tibi
Id laudi ducis, quod tum fecisti inopiâ ? 25
Injuriū est : nam, si esset, unde id fieret,
Faceremus. Et tu illum tuum, si esses homo,
Sineres nunc facere, dum per ætatem licet ;
Potius quam, ubi te expectatum eiecisset foras,
Alieniorē ætate, post faceret tamen. 30

De. Pro Jupiter ! tu, homo, adigis me ad insaniam.
Non est flagitium, facere hæc adolescentulum ? *Mi.*
Ah !

Ausculata ; ne me obtundās de hac re sæpius.
Tuum filium dedisti adoptandum mihi :
Is meus est factus : si quid peccat, Demea, 35
Mihi peccat : ego illi maxumam partem feram.
Opsonat ? potat ? olet unguenta ? de meo.
Amat ? dabitur a me argentum, dum erit commodum :
Ubi non erit, fortasse excludetur foras.
Fores effregit ? restituentur : discidit 40
Vestem ? resarciatur : est, (Dis gratia !)

Et unde hæc fiant; et adhuc non molesta sunt. 42

Postremo, aut desine; aut cedo quemvis arbitrum;

Te plura in hac re peccare ostendam. *De.* Hei mihi!

Pater esse disce ab aliis, qui vere sciunt. 45

Mi. Naturâ tu illi pater es, consiliis ego.

De. Tun' consulis quidquam? *Mi.* Ah! si pergis,
abiero.

De. Siccine agis? *Mi.* An ego toties de eâdem re
audiam?

De. Curæ est mihi. *Mi.* Et mihi curæ est: verum,
Demea,

Curemus æquam uterque partem: tu alterum, 50

Ego item alterum: nam ambos curare, propemodum
Reposcere illum est, quem dedisti. *De.* Ah! Micio!

Mi. Mihi sic videtur. *De.* Quid istuc? tibi si istuc
placet;

Profundat, perdat, pereat! nihil ad me attinet.

Jam si verbum unum posthac *Mi.* Rursum,
Demea, 55

Irascere? *De.* An non credis? repeton' quem dedi?

Ægre 'st: alienus non sum. Si obsto, hem! desino.

Unum vis curem; curo: et est Dis gratia,

Cum ita, ut volo, est. Iste tuus ipse sentiet

Posterius: nolo in illum gravius dicere. 60

Mi. Nec nihil, neque omnia hæc sunt, quæ dicit;
tamen

Nonnihil molesta sunt hæc mihi: sed ostendere,

Me ægre pati, illi nolui: nam ita 'st homo;

Cum placo, advorsor sedulo, et deterreo:

Tamen vix humane patitur: verum si augeam, 65

Aut etiam adjutor sim ejus iracundiæ,

Insaniam profecto cum illo: etsi Æschinus

Nonnullam in hac re nobis facit injuriam.

Quam hic non amavit meretricem? aut cui non dedit

Aliquid? postremo, nuper (credo, jam omnium 70

Tædebat) dixit velle uxorem ducere.

Sperabam jam defervisse adolescentiam:

Gaudebam: ecce autem de integro! nisi, quidquid est,

Volo scire, atque hominem convenire, si apud forum est.

ACTUS II. SCENA I,

SANNIO. ÆSCHINUS. PARMENO.

Sa. OBSECRO! populares, ferte misero atque innocenti auxilium!

Subvenite inopi! *Æs.* Otiose nunc jam illico hîc consiste.

Quid respectas? nihil pericli est: nunquam, dum ego adero, hic te tanget.

Sa. Ego istam, invitis omnibus

Æs. Quamquam est scelestus, non committet hodie unquam, iterum ut vapulet. 5

Sa. Æschine, audi: ne te ignarum fuisse dicas meorum morum;

Leno ego sum. *Æs.* Scio. *Sa.* At ita, ut usquam fuit fide quisquam optumâ.

Tu quod te posterius purges, hanc injuriam mihi nolle Factam esse, hujus non faciam. Crede hoc; ego meum jus persequar;

Neque tu verbis solves unquam, quod mihi re male feceris. 10

Novi ego vestra hæc, "Nollem factum: jusjurandum dabitur, te esse

Indignum injuriâ hac;" indignis cum egomet sim acceptus modis.

Æs. Abi præ strenue, ac aperi fores. *Sa.* Cæterum hoc nihil facis.

Æs. I intro nunc jam. *Sa.* At enim non sinam. *Æs.* Accede illuc, Parmeno;

Nimum isthoc abisti: hîc propter hunc assiste. Hem! sic volo. 15

Cave nunc jam oculos a meis oculis quoquam demoveas tuos:

Ne mora sit, si innuero, quin pugnus continuo in malâ hæreat.

Sa. Istuc volo ergo ipsum experiri. *Æs.* Hem!
serva. Omitte mulierem.

Sa. O facinus indignum! *Æs.* Geminabit, nisi caves.
Sa. Hei misero mihi!

Æs. Non innueram: verum in istam partem potius
peccato tamen. 20

I nunc jam. *Sa.* Quid hoc rei est? regnumne, *Æschi-*
ne, hîc tu possides?

Æs. Si possiderem, ornatus esses ex tuis virtutibus.

Sa. Quid tibi rei mecum 'st? *Æs.* Nihil. *Sa.*
Quid? nôstin' qui sim? *Æs.* Non desi-
dero.

Sa. Tetigin' tui quidquam? *Æs.* Si attigisses, ferres
infortunium.

Sa. Quî tibi magis licet meam habere, pro quâ ego
argentum dedi? 25

Responde. *Æs.* Ante ædes non fecisse erit melius
hîc convicium:

Nam, si molestus pergis esse, jam intro abripière, at-
que ibi

Usque ad necem operière loris. *Sa.* "Loris" liber?
Æs. Sic erit.

Sa. O hominem impurum! hîccine libertatem aiunt
æquam esse omnibus?

Æs. Si satis jam debacchatus es, leno, audi, si vis,
nunc jam. 30

Sa. Egon' debacchatus sum autem, an tu in me?
Æs. Mitte ista, atque ad rem redi.

Sa. Quam rem? quo redeam? *Æs.* Jamne me vis
dicere id, quod ad te attinet?

Sa. Cupio: æqui modo aliquid. *Æs.* Vah! leno
iniqua me non volt loqui!

Sa. Lenos sum, fateor; pernicies communis adolescen-
tium;

Perjurus, pestis: tamen tibi a me nulla orta est in-
juria. 35

Æs. Nam (hercle) etiam hoc restat. *Sa.* Illuc, quæso,
redi, quo cœpisti, *Æschine.*

Æs. Minis viginti tu illam emisti; quæ res tibi vortat.
male! 37

Argenti tantum dabitur. *Sa.* Quid? si ego tibi illam
nolo vendere,

Coges me? *Æs.* Minime. *Sa.* Namque id metui.

Æs. Neque vendundam censeo,

Quæ libera 'st; nam ego liberali illam assero causâ
manu. 40

Nunc vide, utrum vis: argentum accipere, an causam
meditari tuam?

Delibera hoc, dum ego redeo, leno. *Sa.* Pro supreme
Jupiter!

Minime miror, qui insanire occipiunt ex injuriâ.

Domo me eripuit: verberavit: me invito, abduxit
meam:

Ob malefacta hæc tantidem emtam postulat sibi tra-
dier. 45

Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi.
Verum enim, quando bene promeruit, fiat: suum jus
postulat.

Age, jam cupio, si modo argentum reddat. Sed ego
hoc hariolor;

Ubi me dixero dare tanti, testes faciet illico,

Vendidisse me: de argento, somnium: "Mox;"
"cras redi." 50

Id quoque possum ferre, si modo reddat; quamquam
injurium 'st.

Verum cogito id, quod res est: quando eum quæstum
occeperis,

Accipiunda et mussitanda injuria adolescentium 'st.

Sed nemo dabit: frustra egomet mecum has rationes
puto.

SCENA II.

SYRUS. SANNIO.

Sy. TACE! egomet conveniam jam ipsum: cupide
accipiat, faxo; atque etiam

Bene dicat secum esse actum. Quid istuc, Sannio,
est, quod te audio 2

Nescio quid concertâsse cum hero? *Sa.* Nunquam
vidi iniquius

Concertationem comparatam, quam hæc hodie inter
nos fuit:

Ego vapulando, ille verberando, usque ambo defessi
sumus. 5

Sy. Tuâ culpâ. *Sa.* Quid agerem? *Sy.* Adolescenti
morem gestum oportuit.

San. Quî potui melius, qui hodie usque os præbui?

Sy. Age, scis quid loquar?

Pecuniam in loco negligere, maxumum interdum 'st
lucrum. *Sa.* Hui!

Sy. Metuisti, si nunc de tuo jure concessisses paulu-
lum, atque

Adolescenti esses morigeratus, hominum homo stul-
tissime, 10

Ne non tibi istuc fœneraret? *Sa.* Ego spem pretio
non emo.

Sy. Nunquam rem facies. Abi! nescis inescare ho-
mines, Sannio.

Sa. Credo istuc melius esse: verum ego nunquam
adeo astutus fui,

Quin, quidquid possem, malletm auferre potius in præ-
sentia.

Sy. Age; novi tuum animum: quasi jam usquam
tibi sint viginti minæ, 15

Dum huic obsequare. Præterea autem te aiunt pro-
ficisci Cyprum. *Sa.* Hem!

Sy. Coëmisse, hinc quæ illuc veheres, multa: navem
conductam, hoc scio.

Animus tibi pendet? Ubi illinc, spero, redieris, tamen
hoc ages.

Sa. Nusquam pedem Perii hercle! hac illi spe
hoc inceperunt! *Sy.* Timet.

Injeci scrupulum homini. *Sa.* O scelera! illud vide,
Ut in ipso articulo oppressit! emtæ mulieres 21

Complures; et item hinc alia, quæ porto Cyprum.
 Nisi eo ad mercatum venio, damnum maxumum 'st.
 Nunc si hoc omitto, actum agam: ubi illinc rediero,
 Nihil est; refrixerit res: "Nunc demum venis?" 25
 "Cur passus?" "ubi eras?" ut sit satius perdere,
 Quam aut hîc nunc manere tam diu, aut tum persequi.
Sy. Jamne enumerâsti id, quod ad te rediturum putes?
Sa. Hoccine illo dignum 'st? hoccine incipere Æschin-
 num?

Per oppressionem ut hanc mihi eripere postulet? 30

Sy. Labascit. Unum hoc habeo: vide, si satis placet:
 Potius, quam venias in periculum, Sannio,
 Servesne an perdas totum, dividuum face:
 Minas decem corradet alicunde. *Sa.* Hei mihi!

Etiam de sorte nunc venio in dubium miser? 35

Pudet nihil: omnes dentes labefecit mihi:
 Præterea colaphis tuber est totum caput:
 Etiam insuper defrudet? Nusquam abeo. *Sy.* Ut
 lubet.

Numquid vis, quin abeam? *Sa.* Immo (hercle) hoc
 quæso, Syre;

Ut ut hæc sunt facta, potius, quam lites sequar, 40
 Meum mihi reddatur; saltem quanti emta 'st, Syre.
 Scio te non usum antehac amicitîâ meâ:

Memorem me dices esse, et gratum. *Sy.* Sedulo

Faciam. Sed Ctesiphonem video: lætus est

De amicâ. *Sa.* Quid, quod te oro? *Sy.* Paulisper
 mane. 45

SCENA III.

CTESIPHO. SYRUS.

Ct. ABS quivis homine, cum est opus, beneficium ac-
 cipere gaudeas.

Verum enim vero id demum juvat, si, quem æquum 'st
 bene facere, is facit.

O frater! frater! quid ego nunc te laudem? satis
 certo scio;

Nunquam ita magnifice quidquam dicam, id virtus
quin superet tua.

Itaque unam hanc rem me habere præter alios præci-
puam arbitror, 5

Fratrem homini nemini esse primarum artium magis
principem.

Sy. O Ctesipho! *Ct.* O Syre! Æschinus ubi est?

Sy. Ellum! te exspectat domi. *Ct.* Hem!

Sy. Quid est? *Ct.* "Quid sit!" illius operâ, Syre,
nunc vivo. Festivum caput!

Qui omnia sibi postputavit esse præ meo commodo:
Maledicta, famam, meum amorem, et peccatum in se
transtulit. 10

Nihil pote supra. Sed [quisnam?] foris crepuit. *Sy.*
Mane, mane! ipse exit foras.

SCENA IV.

ÆSCHINUS. SANNIO. CTESIPHO. SYRUS.

Æs. UBI illè est sacrilegus? *Sa.* Men' quærit?
num quidnam effert? Occidi!

Nihil video. *Æs.* Ehem! opportune: te ipsum
quæro. Quid fit, Ctesipho?

In tuto 'st omnis res: omitte vero tristitiam tuam.

Ct. Ego illam (hercle) vero omitto, qui quidem te ha-
beam fratrem. O mi Æschine!

O mi germane! Ah! vereor coram in os te laudare
amplius, 5

Ne id assentandi magis, quam quo habeam gratum,
facere existumes.

Æs. Age, inepte! quasi nunc nôrimus nos inter nos,
Ctesipho.

Hoc mihi dolet, nos pæne sero scisse; et pæne in
eum locum

Redisse, ut, si omnes cuperent, nihil tibi possent auxi-
liarier.

Ct. Pudebat. *Æs.* Ah! stultitia 'st isthæc, non pudor. Tam ob parvulam 10

Rem, pæne ex patriâ ? turpe dictu. Deos quæso, ut isthæc prohibeant.

Ct. Peccavi. *Æs.* Quid ait tandem nobis Sannio? *Sy.* Jam mitis est.

Æs. Ego ad forum ibo, ut hunc absolvam: tu intro ad illam, Ctesipho.

Sa. Syre, insta. *Sy.* Eamus: namque hic properat in Cyprum. *Sa.* Ne tam quidem:

Quamvis etiam maneo otiosus hîc. *Sy.* Reddetur: ne time. 15

Sa. At ut omne reddat. *Sy.* Omne reddet: tace modo, ac sequere hac. *Sa.* Sequor.

Ct. Heus! heus! Syre. *Sy.* Hem! quid est? *Ct.* Obsecro (hercle), hominem istum impurissimum Quamprimum absolvitote: ne, si magis irritatus siet, Aliquâ ad patrem hoc permanet; atque ego tum perpetuo perierim.

Sy. Non fiet: bono animo es: tu cum illâ te intus oblecta interim: 20

Et lectulos jube sterni nobis, et parari cætera.

Ego jam, transactâ re, convortam me domum cum opsonio.

Ct. Ita quæso: quando hoc bene successit, hilarem hunc sumamus diem.

ACTUS III. SCENA I.

SOSTRATA. CANTHARA.

So. OBSECRO, mea nutrix, quid nunc fiet? *Ca.* "Quid fiet?" rogas.

Recte, (ædepol) spero. *So.* Modo dolores, mea tu, occipiunt primulum.

Ca. Jam nunc times, quasi nunquam affueris, nunquam tute pepereris?

- So.* Miseram me! neminem habeo: solæ sumus.
 Geta autem hîc non adest;
 Nec, quem ad obstetricem mittam, nec qui arcessat
 Æschinum. 5
- Ca.* Pol, is quidem jam hîc aderit: nam nunquam
 unum intermittit diem,
 Quin semper veniat. *So.* Solus mearum miseriarum
 est remedium.
- Ca.* E re natâ melius fieri haud potuit, quam fac-
 tum 'st, hera,
 Quando vitium oblatum est; quod ad illum attinet
 potissimum;
 Talem, tali genere atque animo, natum ex tantâ fa-
 miliâ. 10
- So.* Ita (pol) est, ut dicis: salvus nobis, Deos quæso,
 ut siet.

SCENA II.

GETA. SOSTRATA. CANTHARA.

- Ge.* NUNC illud est, quod si omnes omnia sua consilia
 conferant,
 Atque huic malo salutem quærant, auxilii nihil afferant,
 Quod mihique, heræque, filiæque herili est. Væ mi-
 sero mihi!
 Tot res repente circumvallant, unde emergi non po-
 test:
 Vis, egestas, injustitia, solitudo, infamia. 5
 Hoccine sæclum! o scelera! o genera sacrilega! o
 hominem impurum!
- So.* Me miseram! quidnam est, quod sic video timi-
 dum et properantem Getam?
- Ge.* Quem neque fides, neque jusjurandum, neque
 illum misericordia
 Repressit, neque reflexit; neque quod partus instabat
 prope;
 Cui miseræ indigne per vim vitium obtulerat. *So.*
 Non intelligo 10

Satis, quæ loquatur. *Ca.* Propius, obsecro, accedamus, Sostrata. *Ge.* Ah! 11

Me miserum! vix sum compos animi: ita ardeo iracundiâ.

Nihil est quod malim, quam illam totam familiam mihi dari obviam,

Ut ego iram hanc in eos evomam omnem; dum ægritudo hæc est recens.

Satis mihi id habeam supplicii, dum illos ulciscar modo. Seni animam primum exstinguerem ipsi, qui illud produxit scelus. 16

Tum autem Syrum impulsorem, vah! quibus illum lacerarem modis!

Sublimem medium arriperem, et capite primum in terram statuerem,

Ut cerebro dispergat viam.

Adolescenti ipsi eriperem oculos: post hæc præcipitem darem. 20

Cæteros ruerem, agerem, raperem, tunderem, et prosternerem.

Sed cesso heram hoc malo impertiri propere? *So.* Revocemus. Geta!

Ge. Hem! quisquis es, sine me. *So.* Ego sum Sostrata. *Ge.* Ubi ea est? Te ipsam quærito:

Te exspecto: oppido opportune te obtulisti mihi obviam,

Hera. *So.* Quid est? quid trepidas? *Ge.* Hei mihi! *So.* Quid festinas, mi Geta? 25

Animam recipe. *Ge.* Prorsus *So.* Quid istuc "prorsus" ergo 'st. *Ge.* Perimus!

Actum 'st! *So.* Eloquere ergo, obsecro te, quid sit. *Ge.* Jam . . . *So.* Quid "jam," Geta?

Ge. Æschinus *So.* Quid is ergo? *Ge.* Alienus est ab nostrâ familiâ. *So.* Hem!

Perii! quare? *Ge.* Amare ocepit aliam. *So.* Væ miseræ mihi!

Ge. Neque id occulte fert: ab lenone ipse eripuit palam. 30

So. Sati'n' hoc certum 'st? *Ge.* Certum: hisce
 oculis egomet vidi, Sostrata. *So.* Ah! 31
Me miseram! Quid credas jam? aut cui credas?
 nostrumne Æschinum,
 Nostrarum vitam omnium? in quo nostræ spes, om-
 nesque opes sitæ
 Erant: qui sine hac jurabat se unum nunquam vic-
 turum diem; 34
 Qui se in sui gremio positurum puerum dicebat patris;
 Ita obsecraturum, ut liceret sibi hanc uxorem ducere.
Ge. Hera, lacrymas mitte; ac potius, quod ad hanc
 rem opus est, porro consule;
 Patiamurne, an narremus cuiquam? *Ca.* Au! mi
 homo, sanusne es?
 An hoc proferendum tibi videtur usquam esse? *Ge.*
 Mihi quidem non placet.
 Jam primum, illum alieno animo a nobis esse, res
 ipsa indicat. 40
 Nunc si hoc palam proferimus, ille inficias ibit, sat scio.
 Tua fama, et gnatæ vita, in dubium veniet. Tum, si
 maxume
 Fateatur, cum amet aliam, non est utile hanc illi dari.
 Quapropter quoquo pacto tacito est opus. *So.* Ah!
 minime gentium:
 Non faciam. *Ge.* Quid agis? *So.* Proferam. *Ge.*
 Hem! mea Sostrata, vide, quam rem agas.
So. Pejore res loco non potest esse, quam in quo
 nunc sita est. 46
 Primum indotata est: tum præterea, quæ secunda ei
 dos erat,
 Perit: pro virgine dari nuptum non potest. Hoc re-
 liquum est;
 Si inficias ibit, testis mecum est annulus, quem ami-
 serat.
 Postremo, quando ego conscia mihi sum, a me culpam
 esse hanc procul; 50
 Neque pretium, neque rem ullam intercessisse, illâ aut
 me indignam, Geta;

Experiar. *Ge.* Quid istuc? accedo, ut melius dicas.

So. Tu, quantum potes, 52

Abi, atque Hegioni, cognato hujus, rem omnem nar-
rato ordine :

Nam is nostro Simulo fuit summus; et nos coluit
maxume.

Ge. Nam (hercle) alius nemo respicit nos. *So.* Pro-
pera tu, mea Canthara, 55

Curre: obstetricem arcesse: ut, cum opus sit, ne in
morâ nobis siet.

SCENA III.

DEMEA. SYRUS.

De. DISPERII! Ctesiphonem audivi filium

Unâ affuisse in raptione cum Æschino.

Id misero restat mihi mali, si illum potest,

Qui alicui rei est, etiam eum ad nequitiam abducere.

Ubi ego illum quæram? credo abductum in ganeum

Aliquo: persuasit ille impurus, sat scio. 6

Sed eccum Syrum ire video: hinc scibo jam, ubi siet:

Atque (hercle) hic de grege illo est: si me senserit

Eum quæritare, nunquam dicet carnifex.

Non ostendam me id velle. *Sy.* Omnem rem modo
seni, 10

Quo pacto haberet, enarramus ordine:

Nihil vidi quidquam lætius. *De.* Pro Jupiter!

Hominis stultitiam! *Sy.* Collaudavit filium:

Mihi, qui id dedissem consilium, egit gratias.

De. Disrumpor. *Sy.* Argentum annumeravit illico:

Dedit præterea in sumtum, dimidium minæ: 16

Id distributum sane est ex sententiâ. *De.* Hem!

Huic mandes, si quid recte curatum velis.

Sy. Hem! Demea, haud adspexeram te: quid agitur?

De. "Quid agatur!" vostram nequeo mirari satis 20

Rationem. *Sy.* Est (hercle) inepta, ne dicam dolo,

Atque absurda. — Pisces cæteros purga, Dromo : 22
 Congrum istum maxumum in aquâ sinito ludere

Paulisper : ubi ego venero, exossabitur :

Prius nolo. *De.* Hæccine flagitia! *Sy.* Mihi quidem non placent. 25

Et clamo sæpe. — Salsamenta hæc, Stephanio,

Fac macerentur pulchre. *De.* Dî, vostram fidem!

Utrum studione id sibi habet, an laudi putat

Fore, si perdidit gnatum? Væ misero mihi!

Videre videor jam diem illum, cum hinc egens 30

Profugiet aliquo militatum. *Sy.* O Demea!

Istuc est sapere, non, quod ante pedes modo 'st

Videre, sed etiam illa, quæ futura sunt,

Prospicere. *De.* Quid? isthæc jam penes vos psaltria 'st?

Sy. Ellam intus. *De.* Eho! an domi est habiturus?

Sy. Credo, ut est 35

Dementia. *De.* Hæccine fieri! *Sy.* Inepta lenitas

Patris, et facilitas prava. *De.* Fratris me quidem

Pudet, pigetque. *Sy.* Nimium inter vos, Demea, (ac

Non, quia ades præsens, dico hoc) pernimum interest.

Tu, quantus quantus, nihil nisi sapientia es: 40

Ille, somnium. Sineres vero tu illum tuum

Facere hæc? *De.* "Sinerem illum!" an non sex totis mensibus

Prius olfecissem, quam ille quidquam cœperet?

Sy. Vigilantiam tuam tu mihi narras? *De.* Sic siet

Modo, ut nunc est, quæso. *Sy.* Ut quisque suum volt esse, ita 'st. 45

De. Quid eum...? vidistin' hodie? *Sy.* Tuumne filium?

Abigam hunc rus. Jamdudum aliquid ruri agere arbitror.

De. Sati'n' scis ibi esse? *Sy.* Oh! qui egomet produxi. *De.* Optume 'st.

Metui, ne hæreret hîc. *Sy.* Atque iratum admodum.

De. Quid autem? *Sy.* Adortus jurgio fratrem apud forum, 50

De psaltriâ isthac. *De.* Ai'n' vero? *Sy.* Vah! nihil
reticuit. 51

Nam, ut numerabatur forte argentum, intervenit
Homo de improvise: cœpit clamare, "O Æschine!
Hæccine flagitia facere te! hæc te admittere
Indigna genere nostro!" *De.* Oh! lacrymo gaudio.
Sy. "Non tu hoc argentum perdis, sed vitam
tuam." 56

De. Salvus sit, spero: est similis majorum suûm.
Sy. Hui!

De. Syre, præceptorum plenus istorum ille. *Sy.* Phy!
Domi habuit unde disceret. *De.* Fit sedulo.

Nihil prætermitto: consuefacio: denique, 60
Inspicere, tamquam in speculum, in vitas omnium
Jubeo; atque ex aliis sumere exemplum: sibi.
"Hoc facito." *Sy.* Recte sane. *De.* "Hoc fugito."
Sy. Callide.

De. "Hoc laudi est." *Sy.* Isthæc res est. *De.* "Hoc
vitio datur."

Sy. Probissime. *De.* Porro autem *Sy.* Non
(hercle) otium 'st 65

Nunc mihi auscultandi: pisces ex sententiâ
Nactus sum: hi mihi ne corrumpantur, cautio 'st:
Nam id nobis tam flagitium 'st, quam illa, Demea,
Non facere vobis, quæ modo dixti: et, quod queo,
Conservis ad eundem isthunc præcipio modum: 70
"Hoc salsum 'st;" "hoc adustum 'st;" "hoc lau-
tum 'st parum;"

"Illud recte:" "iterum sic memento." Sedulo
Moneo, quæ possum, pro meâ sapientiâ.

Postremo, tamquam in speculum, in patinas, Demea,
Inspicere jubeo; et moneo, quid facto usus siet. 75

Inepta hæc esse, nos quæ facimus, sentio:

Verum quid facias? ut homo 'st, ita morem geras.

Numquid vis? *De.* Mentem vobis meliorem dari.

Sy. Tu rus hinc abis? *De.* Rectâ. *Sy.* Nam quid
tu hîc agas,

Ubi, si quid bene præcipias, nemo obtemperet? 80

De. Ego vero hinc abeo, quādo is, quamobrem huc
 veneram, 81
 Rus abiit : illum curo unum : ille ad me attinet.
 Quando ita volt frater, de isthoc ipse viderit.
 Sed quis illic est, procul quem video? Estne hic
 Hégio,
 Tribulis noster? Si satis cerno, is (hercle) 'st: vah!
 Homo amicus nobis jam inde a puero. Dii boni! 86
 Næ, illiusmodi jam nobis magna civium
 Penuria 'st: homo antiquâ virtute, ac fide:
 Haud cito mali quid ortum ex hoc sit publice,
 Quam gaudeo, ubi etiam hujus generis reliquias 90
 Restare video! Vah! vivere etiam nunc libet.
 Opperiar hominem hîc, ut salutem, et colloquar.

SCENA IV.

HEGIO. GETA. DEMEA. PAMPHILA.

He. PRO, Dî immortales! facinus indignum, Geta!
 Quid narras! *Ge.* Sic est factum. *He.* Ex illân'
 familiâ
 Tam illiberale facinus esse ortum? O Æschine,
 (Pol) haud paternum istuc dedisti. *De.* Videlicet
 De psaltriâ hac audivit; id illi nunc dolet 5
 Alieno: pater is nihili pendit. Hei mihi!
 Utinam hîc prope adesset alicubi, atque audiret hæc!
He. Nisi facient, quæ illos æquum 'st, haud sic au-
 ferent.
Ge. In te spes omnis, Hegio, nobis sita est.
 Te solum habemus: tu es pātronus, tu parens: 10
 Ille tibi moriens nos commendavit senex.
 Si deseris tu, perîmus. *He.* Cave dixeris.
 Neque faciam, neque me satis pie posse arbitror.
De. Adibo. Salvere Hegionem plurimum
 Jubeo. *He.* Te quærebam ipsum. Salve, Demea. 15
De. Quid autem? *He.* Major filius tuus Æschinus,
 Quem fratri adoptandum dedisti, neque boni

Neque liberalis functus officium est viri.

De. Quid istuc? *He.* Nostrum amicum nôras Si-
mulum,

Atque æqualem? *De.* Quidni? *He.* Filiam ejus
virginem 20

Vitiavit. *De.* Hem! *He.* Mane: nondum audîsti,
Demea,

Quod est gravissimum. *De.* An quid est etiam
amplius?

He. Vero amplius: nam hoc quidem ferundum aliquo
modo 'st:

Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia:

Humanum 'st. Ubi scit factum, ad matrem virginis
Venit ipse ultro, lacrymans, orans, obsecrans, 26

Fidem dans, jurans se illam ducturum domum.

Ignotum 'st: tacitum 'st: creditum 'st. Virgo
ex eo

Compressu gravida facta est: mensis hic decimus est.

Ille bonus vir nobis psaltriam (si Dis placet) 30
Paravit, quicum vivat; illam deserat.

De. Pro certon' tu isthæc dicis? *He.* Mater vir-
ginis

In medio 'st: ipsa virgo: res ipsa: hic Geta

Præterea, ut captus est servorum, non malus,
Neque iners, alit illas: solus omnem familiam 35

Sustentat: hunc abduce, vinci, quære rem.

Ge. Immo (hercle) extorque, nisi ita factum 'st,
Demea.

Postremo non negabit: coram ipsum cedo.

De. Pudet: nec, quid agam, neque quid huic re-
spondeam,

Scio. *Pa.* Miseram me! differor doloribus. 40

Juno Lucina, fer opem! serva me, obsecro! *He.*
Hem!

Numnam illa, quæso, parturit? *Ge.* Certe, Hegio.

He. Hem!

Illæc fidem nunc vostram implorat, Demea:

Quod vos jus cogit, id voluntate impetret.

Hæc primum ut fiant, Deos quæso, ut vobis decet.
 Sin aliter animus voster est, ego, Demea, 46
 Summâ vi defendam hanc, atque illum mortuum.
 Mihi cognatus erat : unâ a pueris parvulis
 Sumus educati : unâ semper militiæ et domi
 Fuimus : paupertatem unâ pertulimus gravem. 50
 Quapropter enitar, faciam, experiar : denique
 Animam relinquam potius, quam illas deseram.
 Quid mihi respondes? *De.* Fratrem conveniam,
 Hegio :
 Is quod mihi de hac re dederit consilium, id sequar.
He. Sed, Demea, hoc tu facito : cum animo cogites,
 Quam vos facillume agitis ; quam estis maxume 56
 Potentes, dites, fortunati, nobiles ;
 Tam maxume vos æquo animo æqua noscere
 Oportet, si vos voltis perhiberi probos.
De. Redito : fient, quæ fieri æquum 'st, omnia. 60
He. Decet te facere. Geta, duc me intro ad So-
 stratam.
De. Non me indicente hæc fiunt : utinam hoc sit
 modo
 Defunctum ! verum nimia illæc licentia
 Profecto evadet in aliquod magnum malum.
 Ibo, ac requiram fratrem, ut in eum hæc evomam, 65

SCENA V.

HEGIC.

BONØ animo fac sis, Sostrata ; et istam, quod potes,
 Fac consolere : ego Micionem, si apud forum 'st,
 Conveniam ; atque, ut res gesta est, narrabo ordine.
 Si est, facturus ut sit officium suum,
 Faciat : sin aliter de hac re est ejus sententia, 5
 Respondeat mihi ; ut, quid agam, quam primum sciam,

ACTUS IV. SCENA I.

CTESIPHO. SYRUS.

Ct. Ai'n', patrem hinc abisse rus? *Sy.* Jam dudum.

Ct. Dic, sodes. *Sy.* Apud

Villam est: nunc cum maxime operis aliquid facere credo. *Ct.* Utinam quidem!

Quod cum salute ejus fiat, ita se defatigârit, velim,
Ut triduo hoc perpetuo prorsum e lecto nequeat
surgere.

Sy. Ita fiat! et isthoc, si quid potis est, rectius. *Ct.* Ita:
nam hunc diem 5

Misere nimis cupio, ut coepi, perpetuum in lætitiâ
degere.

Et illud rus nullâ aliâ causâ tam male odi, nisi quia
prope 'st.

Quod si abesset longius,

Prius nox oppressisset illic, quam huc revorti posset
iterum.

Nunc ubi me illic non videbit, jam huc recurret; sat
scio. 10

Rogitabit me, ubi fuerim; quem ego hodie toto non
vidi die.

Quid dicam? *Sy.* Nihilne in mentem....? *Ct.* Nun-
quam quidquam. *Sy.* Tanto nequior.

Cliens, amicus, hospes, nemo 'st vobis? *Ct.* Sunt:
quid postea?

Sy. Hisce opera ut data sit. *Ct.* Quæ non data sit?
non potest fieri. *Sy.* Potest.

Ct. Interdiu: sed si hîc pernocto, causæ quid dicam,
Syre? 15

Sy. Vah! quam vellem etiam noctu amicis operam
mos esset dari.

Quin tu otiosus es: ego illius sensum pulchre calleo.
Cum fervit maxime, tam placidum quam ovem reddo.

Ct. Quo modo?

Sy Laudarier te audit libenter : facio te, apud illum,
Deum :

Virtutes narro. *Ct.* Meas? *Sy.* Tuas : homini illico
lacrymæ cadunt, 20

Quasi puero, gaudio. Hem tibi autem ! *Ct.* Quid-
nam est ? *Sy.* Lupus in fabulâ.

Ct. Pater est ? *Sy.* Ipusus est. *Ct.* Syre, quid agi-
mus ? *Sy.* Fuge modo intro : ego videro.

Ct. Si quid rogabit, nusquam tu me Audisti ?
Sy. Poti'n' ut desinas ?

SCENA II.

DEMEA. CTESIPHO. SYRUS.

De. NÆ, ego homo sum infelix ! primum, fratrem
nusquam invenio gentium :

Præterea autem, dum illum quæro, a villâ mercena-
rium

Vidi : is filium negat esse ruri : nec, quid agam, scio.

Ct. Syre. *Sy.* Quid ais ? *Ct.* Men' quærit ? *Sy.*
Verum. *Ct.* Perii ! *Sy.* Quin tu animo
bono es.

De. Quid hoc (malum !) infelicitatis ! nequeo satis
decernere ; 5

Nisi me credo huic esse natum rei, ferundis miseriis.

Primus sentio mala nostra : primus rescisco omnia :

Primus porro obnuntio : ægre solus, si quid fit, fero.

Sy. Rideo hunc : primum ait se scire : is solus nescit
omnia.

De. Nunc redeo : si forte frater redierit, viso. *Ct.*
Syre, 10

Obsecro, vide, ne ille huc prorsus se irruat. *Sy.*
Etiam taces ?

Ego cavebo. *Ct.* Nunquam hercle hodie ego istuc
committam tibi :

Nam me jam in cellam aliquam cum illâ concludam :
id tutissimum 'st.

Sy. Age, tamen ego hunc amovebo. *De.* Sed ec-
cum sceleratum Syrum.

Sy. Non (hercle) hinc quidem durare quisquam, si sic
fit, potest. 15

Scire equidem volo, quot mihi sint domini : quæ hæc
est miseria ?

De. Quid ille gannit ? quid volt ? quid ais, bone vir ?
est frater domi ?

Sy. Quid, malum ! “ bone vir,” mihi narras ? equi-
dem perii ! *De.* Quid tibi est ?

S. Rogitas ? Ctesipho me pugnis miserum, et istam
psaltriam,

Usque occidit. *De.* Hem ! quid narras ? *Sy.* Hem !
vide, ut discidit labrum. 20

De. Quamobrem ? *Sy.* Me impulsore hanc emtam
esse ait. *De.* Non tu eum rus hinc modo

Produce aiebas ? *Sy.* Factum : verum venit post in-
saniens :

Nihil pepercit. Non puduisse verberare hominem
senem,

Quem ego modo puerum tantillum in manibus gestavi
meis ?

De. Laudo, Ctesipho ! patrisas ! abi ! virum te judico.

Sy. Laudas ? næ, ille continebit posthac, si sapiet,
manus. 26

De. Fortiter ! *Sy.* Perquam ! quia miseram mulierem,
et me servulum,

Qui referire non audebam, vicit : hui ! perfortiter !

De. Non potuit melius. Idem, quod ego, sentit, te
esse huic rei caput.

Sed estne frater intus ? *Sy.* Non est, *De.* Ubi illum
quæram, cogito. 30

Sy. Scio, ubi sit : verum hodie nunquam monstrabo.
De. Hem ! quid ais ? *Sy.* Ita.

De. Diminuetur tibi quidem jam cerebrum. *Sy.* At
nomen nescio

Illius hominis ; sed locum novi, ubi sit. *De.* Dic
ergo locum.

Sy. Nôstin' porticum, apud macellum, hanc deorsum?

De. Quidni noverim? 34

Sy. Præterito hac rectâ plateâ sursum: ubi eo veneris,
Clivus deorsum vorsus est: hac te præcipitato:
postea

Est ad hanc manum sacellum: ibi angiportum propter
est.

De. Quonam? *Sy.* Illic ubi etiam caprificus magna
est: nôstin'? *De.* Novi. *Sy.* Hac pergito.

De. Id quidem angiportum non est pervium. *Sy.*
Verum, hercle. Vah!

Cense'n' hominem me esse? Erravi. In porticum
rursum redi: 40

Sane hac multo propius ibis, et minor est erratio.

Sci'n' Cratini, hujus ditis, ædes? *De.* Scio. *Sy.*

Ubi eas præterieris,

Ad sinistram hac rectâ plateâ: ubi ad Dianæ veneris,
Ito ad dextram: priusquam ad portam venias, apud
ipsum lacum

Est pistrilla, et exadvorsum fabrica: ibi est. *De.*

Quid ibi facit? 45

Sy. Lectulos in sole ilignis pedibus faciundos dedit.

De. Ubi potetis vos? *Sy.* Bene sane. *De.* Sed
cesso ad eum pergere.

Sy. I sane. Ego te exercebo hodie, ut dignus es,
silicernium.

Æschinus odiose cessat: prandium corrumpitur.

Ctesipho autem in amore est totus. Ego jam prospiciam
mihi: 50

Nam jam adibo, atque unumquodque, quod quidem
erit bellissimum,

Carpam: et cyathos sorbillans paulatim hunc pro-
ducam diem.

SCENA III.

MICIO. HEGIO.

Mi. Ego in hac re nihil reperio, quamobrem lauder tantopere, Hegio :

Meum officium facio : quod peccatum a nobis ortum 'st, corrigo.

Nisi si me in illo credidisti esse hominum numero, qui ita putant,

Sibi fieri injuriam, ultro siquam fecêre ipsi ; expostulant,

Et ultro accusant. Id quia non est a me factum, agis gratias? 5

He. Ah ! minime: nunquam te aliter, atque es, in animum induxi meum.

Sed quæso, ut unâ mecum ad matrem virginis eas, Micio ;

Atque isthæc eadem, quæ mihi dixti, tute dicas mulieri :

Suspicionem hanc propter fratrem ejus esse, et illam psaltriam.

Mi. Si ita æquum censes, aut si ita opus est facto, eamus. *He.* Bene facis : 10

Nam et illi animum jam relevabis, quæ dolore ac miseriâ

Tabescit ; et tuo officio fueris functus. Sed si aliter putas,

Egomet narrabo, quæ mihi dixti. *Mi.* Immo ego ibo. *He.* Bene facis.

Omnes, quibus res sunt minus secundæ, magis sunt, nescio quomodo, 14

Suspiciosi : ad contumeliam omnia accipiunt magis : Propter suam impotentiam se semper credunt negligi. Quapropter te ipsum purgare ipsis coram, placabilius est.

Mi. Et recte, et verum dicis. *He.* Sequere me ergo hac intro. *Mi.* Maxume.

SCENA IV.

ÆSCHINUS.

DISCRUCIOR animi. Hoccine de improvise mali mihi
objici

Tantum, ut neque quid me faciam, neque quid agam,
certum siet?

Membra metu debilia sunt: animus timore obstu-
puit.

Pectore consistere nihil consilii quit. Vah! quomodo
Me ex hac expediam turbâ? tanta nunc suspicio de
me incidit; 5

Neque ea immerito. Sostrata credit, mihi me psal-
triam hanc

Emisse: id anus fecit indicium mihi.

Nam ut hinc forte ea ad obstetricem erat missa; ubi
eam vidi, illico

Accedo, rogito, Pamphila quid agat? jam partus
assiet?

Eone obstetricem arcessat? illa exclamat, "Abi, abi
jam, Æschine! 10

Satis diu dedisti verba: sat adhuc tua nos frustrata 'st
fides."

"Hem! quid istuc, obsecro," inquam, "est?" "Va-
leas: habeas illam, quæ placet."

Sensi illico id illas suspicari: sed me reprehendi
tamen,

Ne quid de fratre garrulæ illi dicerem, ac fieret palam.
Nunc quid faciam? dicam fratris esse hanc? quod
minume 'st opus 15

Usquam efferri. Age, mitto: fieri potis est, ut ne
quâ exeat.

Ipsam id metuo, ut credant: tot concurrunt veri-
similia.

Egomet rapui: ipse egomet solvi argentum: ad me
abducta 'st domum.

Hæc adeo meâ culpâ fateor fieri. Non me hanc rem
 patri,
 Ut ut erat gesta, indicâsse? Exorâssem, ut eam du-
 cerem. 20
 Cessatum usque adhuc est: nunc porro, Æschine,
 expergiscere!
 Nunc hoc primum est: ad illas ibo, ut purgem me:
 accedam ad fores.
 Perii! horresco semper, ubi pultare hasce occipio
 miser.
 Heus! heus! Æschinus ego sum: aperite aliquis
 actutum ostium.
 Prodit nescio quis: concedam huc. 25

SCENA V.

MICIO. ÆSCHINUS.

ITA, uti dixi, Sostrata,
 Facite: ego Æschinum conveniam; ut, quomodo
 acta hæc sint, sciat.
 Sed quis ostium hoc pultavit? Æs. Pater (hercle) est,
 Perii! Mi. Æschine.
 Æs. Quid huic hîc negoti 'st? Mi. Tune has pe-
 pulisti fores? 4
 Tacet. Cur non ludo hunc aliquantisper? melius est,
 Quandoquidem hoc nunquam mihi ipse voluit credere.
 Nihil mihi respondes? Æs. Non equidem istas,
 quod sciam.
 Mi. Ita? nam mirabar, quid hîc negotii esset tibi.
 Erubuit: salva res est. Æs. Dic, sodes, pater,
 Tibi vero quid isthîc est rei? Mi. Nihil mihi qui-
 dem: 10
 Amicus quidam me a foro abduxit modo
 Huc advocatum sibi. Æs. Quid? Mi. Ego dicam
 tibi:
 Habitant hîc quædam mulieres pauperculæ:

Ut opinor, has non nōsse te, et certo scio.

Neque enim diu huc commigrârunt. *Æs.* Quid tum
postea? 15

Mi. Virgo est cum matre. *Æs.* Perge. *Mi.* Hæc
virgo orba est patre:

Hic meus amicus illi genere est proximus:

Huic leges cogunt nubere hanc. *Æs.* Perii! *Mi.*
Quid est?

Æs. Nihil: recte: perge. *Mi.* Is venit, ut secum
avehat:

Nam habitat Miletî. *Æs.* Hem! virginem ut secum
avehat! 20

Mi. Sic est. *Æs.* Miletum usque? obsecro! *Mi.*
Ita. *Æs.* Animo male 'st.

Quid ipsæ? quid aiunt? *Mi.* Quid illas censes?
nihil enim.

Commenta mater est, esse ex alio viro,

Nescio quo, puerum natum; neque eum nominat;

Priorem esse illum; non oportere huic dari. 25

Æs. Eho! nonne hæc justa tibi videntur postea?

Mi. Non. *Æs.* Obsecro! non? an illam hinc ab-
ducet, pater?

Mi. Quid illam ni abducat? *Æs.* Factum a vobis
duriter,

Immisericorditerque: atque etiam, si est, pater,

Dicendum magis aperte, illiberaliter. 30

Mi. Quamobrem? *Æs.* Rogas me? Quid illi tan-
dem creditis

Fore animi misero, qui cum illâ consuevit prius,

Qui infelix haud scio an illam misere nunc amat,

Cum hanc sibi videbit præsens præsentî eripi,

Abduci ab oculis? facinus indignum, pater! 35

Mi. Quâ ratione istuc? quis despondit? quis dedit?

Cui? quando nupsit? auctor his rebus quis est?

Cur duxit alienam? *Æs.* An sedere oportuit

Domi virginem tam grandem, dum cognatus huc

Illinc veniret, expectantem? Hæc, mi pater, 40

Te dicere æquum fuit, et id defendere.

Mi. Ridiculum ! advorsumne illum causam dicerem,
Cui veneram advocatus ? Sed, quid ista, *Æschine*,
Nostrâ ? aut quid nobis cum illis ? *Abeamus.* Quid est ?
Quid lacrymas ? *Æs.* Pater, obsecro, ausculta. *Mi.*

Æschine, audivi omnia, 45

Et scio : nam te amo ; quo magis, quæ agis, curæ
sunt mihi.

Æs. Ita velim me promerentem ames, dum vivas, mi
pater,

Ut, me hoc delictum admisisse in me, id mihi vehe-
menter dolet,

Et me tui pudet. *Mi.* Credo, hercle ; nam ingenium
novi tuum

Liberale : sed vereor, ne indiligens nimium sies. 50

In quâ civitate tandem te arbitrare vivere ?

Virginem vitiâsti, quam te jus non fuerat tangere.

Jam id peccatum primum magnum : magnum, at hu-
manum tamen :

Fecêre alii sæpe, item boni. At postquam id evenit,
cedo,

Numquid circumspexisti ? aut numquid tute prospexisti
tibi, 55

Quid fieret ? quâ fieret ? si te ipsum mihi puduit di-
cere,

Quâ resciscerem ? Hæc dum dubitas, menses abie-
runt decem.

Prodidisti et te, et illam miseram, et gnatum, quod
quidem in te fuit.

Quid ? credebas, dormienti hæc tibi confecturos Deos ?

Et illam sine tuâ operâ in cubiculum iri deductum do-
mum ? 60

Nolim cæterarum rerum te socordem eodem modo.

Bono animo es : duces uxorem hanc. *Æs.* Hem !

Mi. Bono animo es, inquam. *Æs.* Pater,

Obsecro ! non ludis tu nunc me ? *Mi.* Ego te ! quam-
obrem ? *Æs.* Nescio :

Nisi quia tam misere hoc esse cupio verum, eo vereor
magis.

Mi. Abi domum, ac Deos comprecare, ut uxorem ar-
cessas : abi ! 65

Æs. Quid ? jam uxorem ? *Mi.* Jam. *Æs.* Jam ? *Mi.*
Jam ; quantum potes. *Æs.* Dî me, pater,
Omnes oderint, ni magis te, quam oculos nunc amo
meos !

Mi. Quid ? quam illam ? *Æs.* Æque. *Mi.* Perbe-
nigne. *Æs.* Quid ? ille ubi est Milesius ?

Mi. Abiit ; periit ; navem adscendit : sed cur cessas ?
Æs. Abi, pater :

Tu potius Deos comprecare ; nam tibi eos, certo scio,
Quo vir melior multo es quam ego, obtemperaturos
magis. 71

Mi. Ego eo intro, ut, quæ opus sunt, parentur : tu
fac, ut dixi, si sapis.

Æs. Quid hoc est negotî ! hoc est patrem esse ? aut
hoc est filium esse ?

Si frater, aut sodalis esset, quî magis morem gereret ?
Hic non amandus ? hiccine non gestandus in sinu est ?
hem ! 75

Itaque adeo magnam mihi injecit suâ commoditate
curam,

Ne forte imprudens faciam, quod nolit : sciens cavebo.
Sed cesso ire intro, ne moræ meis nuptiis egomet
siem ?

SCENA VI.

DEMEA.

DEFESSUS sum ambulando ! Ut, Syre, te, cum tuâ
Monstratione, magnus perdat Jupiter !

Perreptavi usque omne oppidum ; ad portam, ad la-
cum ;

Quo non ? neque illic fabrica ulla erat, neque fratrem
homo

Vidisse se aiebat quisquam. Nunc vero domi 5
Certum obsidere est usque, donec redierit.

SCENA VII.

MICIO. DEMEA.

Mi. Ibo ; illis dicam, nullam esse in nobis moram.
De. Sed eccum ipsum ! te jamdudum quæro, Micio.
Mi. Quidnam ? *De.* Fero alia flagitia ad te, ingentia,
 Boni illius adolescentis. *Mi.* Ecce autem ! *De.* Nova,
 Capitalia. *Mi.* Ohe ! jam. *De.* Nescis, qui vir sit.
Mi. Scio. 5
De. Ah stulte ! tu de psaltriâ me somnias
 Agere : hoc peccatum in virginem est civem. *Mi.*
 Scio.
De. Eho ! scis ? et patere ? *Mi.* Quidni patiar ? *De.*
 Dic mihi,
 Non clamas ? non insanis ? *Mi.* Non. Malim qui-
 dem
De. Puer natus est. *Mi.* Dî bene vortant ! *De.* Virgo
 nihil habet. 10
Mi. Audivi. *De.* Et ducenda indotata 'st ? *Mi.* Sci-
 licet.
De. Quid nunc futurum est ? *Mi.* Id enim, quod res
 ipsa fert :
 Illinc huc transferetur virgo. *De.* O Jupiter !
 Isthoccine pacto oportet ? *Mi.* Quid faciam amplius ?
De. " Quid facias ? " Si non ipsâ re istuc tibi dolet, 15
 Simulare certe est hominis. *Mi.* Quin jam virginem
 Despondi : res composita 'st : fiunt nuptiæ :
 Demsi metum omnem : hæc magis sunt hominis.
De. Cæterum,
 Placet tibi factum, Micio ? *Mi.* Non, si queam
 Mutare : nunc, cum non queo, æquo animo fero. 20
 Ita vita 'st hominum, quasi, cum ludas tesseris :
 Si illud, quod maxume opus est jactu, non cadit ;
 Illud, quod cecidit forte, id arte ut corrigas.
De. Corrector ! nempe tuâ arte viginti minæ
 Pro psaltriâ periêre : quæ, quantum potest, 25

Aliquo abjiciunda est, si non pretio, at gratiis. 26

Mi. Neque est, neque illam sane studeo vendere.

De. Quid igitur facies? *Mi.* Domi erit. *De.* Pro
Divûm fidem!

Meretrix et materfamilias unâ in domo?

Mi. Cur non? *De.* Sanum te credis esse? *Mi.* Equi-
dem arbitror. 30

De. Ita me Dî ament, ut video ego tuam ineptiam,
Facturum credo, ut habeas quicum cantites.

Mi. Cur non? *De.* Et nova nupta eadem hæc dis-
cet? *Mi.* Scilicet.

De. Tu inter eas restim ductans saltabis. *Mi.* Probe.

De. "Probe?" *Mi.* Et tu nobiscum unâ, si opus sit.
De. Hei mihi! 35

Non te hæc pudent? *Mi.* Jam vero omitte, Demea,
Tuam isthanc iracundiam; atque, ita uti decet,
Hilarum ac lubentem fac te in gnati nuptiis.

Ego hos conveniam: post huc redeo. *De.* O Jupiter!
Hancine vitam! hoscine mores! hanc dementiam!

Uxor sine dote veniet: intus psaltria est: 41

Domus sumtuosa: adolescens luxu perditus:

Senex delirans: ipsa, si cupiat, Salus,

Servare prorsus non potest hanc familiam.

ACTUS V. SCENA I.

SYRUS. DEMEA.

Sy. ÆDEPOL, Syrisce, te curâsti molliter,
Lauteque munus administrâsti tuum.

Abi! sed, postquam intus sum omnium rerum satur,
Prodeambulare huc libitum est. *De.* Illud sis vide

Exemplum disciplinæ! *Sy.* Ecce autem hîc adest 5
Senex noster. Quid fit? quid tu es tristis? *De.* Oh!
scelus!

Sy. Ohe, jam! tu verba fundis hîc sapientia?

De. Tun'? si meus esses *Sy.* Dis quidem esses,
Demea,

Ac tuam rem constabilîsses. *De.* Exemplum omnibus
Curarem ut esses. *Sy.* Quamobrem? quid feci? *De.*
Rogas? 10

In ipsâ turbâ, atque in peccato maxumo,
Quod vix sedatum satis est, potâsti, scelus!
Quasi re bene gestâ. *Sy.* Sane nollem huc exitum.

SCENA II.

DROMO. SYRUS. DEMEA.

Dr. HEUS! Syre! rogat te Ctesipho, ut redeas. *Sy.*
Abi.

De. Quid Ctesiphonem hic nartrat? *Sy.* Nihil. *De.*
Eho, carnifex!

Est Ctesipho intus? *Sy.* Non est. *De.* Cur hic no-
minat?

Sy. Est alius quidam, parasitaster parvulus:
Nôstin'? *De.* Jam scibo. *Sy.* Quid agis? quo abis?
De. Mitte me. 5

Sy. Noli, inquam. *De.* Non manum abstines, ma-
stigia?

An tibi jam mavis cerebrum dispergi hîc? *Sy.* Abît.
Ædepol, commissatorem haud sane commodum,
Præsertim Ctesiphoni. Quid ego nunc agam?
Nisi, dum hæ silescent turbæ, interea in angulum 10
Aliquo abeam, atque edormiscam hoc villi. Sic agam.

SCENA III.

MICIO. DEMEA.

Mi. PARATA a nobis sunt, ut dixi, Sostrata,
Ubi vis. Quisnam a me pepulit tam graviter fores?
De. Hei mihi! quid faciam? quid agam? quid cla-
mem, aut querar?

O cœlum! o terra! o maria Neptuni! *Mi.* Hem tibi!
 Rescivit omnem rem; id nunc clamat scilicet: 5
 Paratæ lites: succurrendum 'st. *De.* Eccum adest
 Communis corruptela nostrûm liberûm.

Mi. Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi.

De. Repressi, redii: mitto maledicta omnia:
 Rem ipsam putemus. Dictum hoc inter nos fuit, 10
 (Ex te adeo est ortum) ne tu curares meum,
 Neve ego tuum? responde. *Mi.* Factum 'st, non
 nego.

De. Cur nunc apud te potat? cur recipis meum?
 Cur emis amicam, Micio? nam quî minus
 Mihi idem jus æquum 'st esse, quod mecum 'st tibi?
 Quando ego tuum non curo, ne cura meum. 16

Mi. Non æquum dicis; non: nam vetus verbum hoc
 quidem est,

Communia esse amicorum inter se omnia.

De. Facete! nunc demum isthæc nata oratio est.

Mi. Ausculta paucis, nisi molestum est, Demea. 20
 Principio, si id te mordet, sumtum filii

Quem faciunt, quæso facito hæc tecum cogites:

Tu illos duos olim pro re tollebas tuâ,

Quod satis putabas tua bona ambobus fore,

Et me tum uxorem credidisti, scilicet, 25

Ducturum: eandem illam rationem antiquam obtine:

Conserva, quære, parce: fac quam plurimum

Illis relinquis: gloriam tu istam obtine.

Mea, quæ præter spem evenêre, utantur sine.

De summâ nihil decedet: quod hinc accesserit, 30

Id de lucro putato esse omne. Hæc si voles

In animo vere cogitare, Demea,

Et mihi, et tibi, et illis demseris molestiam.

De. Mitto rem: consuetudinem ipsorum *Mi.*

Mane:

Scio: istuc ibam. Multa in homine, Demea, 35

Signa insunt, ex quibus conjectura facile fit;

Duo cum idem faciunt, sæpe, ut possis dicere,

Hoc licet impune facere huic, illi non licet:

Non quod dissimilis res sit, sed quod is, qui facit.
 Quæ ego illis inesse video, ut confidam fore, 40
 Ita ut volumus. Video sapere, intelligere, in loco
 Vereri, inter se amare: scire est liberum
 Ingenium, atque animum. Quovis illos tu die
 Reducas. At enim metuas, ne ab re sint tamen
 Omissiores paulo. O noster Demea! 45
 Ad omnia alia ætate sapimus rectius:
 Solum unum hoc vitium senectus affert hominibus;
 Attentiores sumus ad rem omnes, quam sat est:
 Quod illos sat ætas acuet. *De.* Ne nimium modo
 Bonæ tuæ istæ nos rationes, Micio, 50
 Et tuus iste animus æquus, subvortant. *Mi.* Tace:
 Non fiet. Mitte jam isthæc: da te hodie mihi:
 Expurge frontem. *De.* Scilicet, ita tempus fert:
 Faciendum est: cæterum rus cras cum filio
 Cum primo lucu ibo hinc. *Mi.* Immo, de nocte,
 censeo: 55
 Hodie modo hilarum fac te. *De.* Et istam psaltriam
 Unâ illuc mecum hinc abstraham. *Mi.* Pugnaveris.
 Eo pacto prorsum illic alligâris filium.
 Modo facito, ut illam serves. *De.* Ego istuc videro:
 Atque ibi, favillæ plena, fumi, ac pollinis, 60
 Coquendo sit, faxo, et molendo: præter hæc,
 Meridie ipso faciam ut stipulam colligat:
 Tam excoctam reddam atque atram, quam carbo 'st.
Mi. Placet.
 Nunc mihi videre sapere: atque equidem filium
 Tum, etiam si nolit, cogas, ut cum illâ unâ cubet. 65
De. Derides? fortunatus, qui isthoc animo sies.
 Ego sentio. *Mi.* Ah! pergisne? *De.* Jam jam
 desino.
Mi. I ergo intro, et, cui rei opus est, ei hilarem hunc
 sumamus diem.

SCENA IV.

DEMEA.

NUNQUAM ita quisquam bene subductâ ratione ad vitam fuit,

Quin res, ætas, usus, semper aliquid apportet novi,
 Aliquid moneat; ut illa, quæ te scire credas, nescias;
 Et quæ tibi putâris prima, in experiundo repudies:
 Quod nunc mihi evenit: nam ego vitam duram, quam
 vixi usque adhuc, 5

Prope jam excurso spatio, mitto: id quamobrem? re ipsâ repperi,

Facilitate nihil esse homini melius, neque clementiâ.
 Id esse verum, ex me, atque ex fratre, cuivis facile 'st noscere.

Ille suam semper egit vitam in otio, in conviviis:
 Clemens, placidus, nulli lædere os, arridere omnibus.
 Sibi vixit: sibi sumtum fecit: omnes bene dicunt,
 amant. 11

Ego ille agrestis, sævus, tristis, parcus, truculentus,
 tenax,

Duxi uxorem: quam ibi miseriam vidi! nati filii:
 Alia cura. Porro autem, illis dum studeo ut quam plurimum

Facerem, contrivi in quærendo vitam atque ætatem meam. 15

Nunc, exactâ ætate, hoc fructi pro labore ab his fero,
 Odium: ille alter sine labore patria potitur commoda:
 Illum amant; me fugitant: illi credunt consilia omnia:
 Illum diligunt: apud illum sunt ambo: ego desertus sum.

Illum, ut vivat, optant: meam autem mortem expectant. Scilicet 20

Ita eos, meo labore eductos maxumo, hic fecit suos,
 Paulo sumtu: miseriam omnem ego capio: hic potitur gaudia.

Age, age, nunc experiamur contra hæc, quid ego
possiem

Blande dicere, aut benigne facere, quando eo provo-
cat.

Ego quoque a meis me amari, et magni pendi, pos-
tulo. 25

Si id fit dando atque obsequendo, non posteriores
feram.

Deerit? id meâ minime refert, qui sum natu maxu-
mus.

SCENA V.

SYRUS. DEMEA.

Sy. HEUS, Demea! rogat frater, ne abeas longius.

De. Quis homo? O Syre noster, salve! quid fit?
quid agitur?

Sy. Recte. *De.* Optume 'st. Jam nunc hæc tria
primum addidi

Præter naturam: "O noster!" "quid fit?" "quid
agitur?"

Servum haud illiberalem præbes te; et tibi 5

Lubens bene faxim. *Sy.* Gratiam habeo. *De.* At-
qui, Syre,

Hoc verum 'st; et ipsâ re experière propediem.

SCENA VI.

GETA. DEMEA.

Ge. HERA, ego hinc ad hos provisam, quam mox
virginem

Arcessant. Sed eccum Demeam! Salvus sies.

De. O! qui vocare? *Ge.* Geta. *De.* Geta, ho-
minem maxumi

Pretii te esse, hodie animo judicavi meo.

Nam is mihi profecto est servus spectatus satis, 5
 Cui dominus curæ 'st, ita uti tibi sensi, Geta.
 Et tibi, ob eam rem, si quid usus venerit,
 Lubens bene faxim. — Meditor esse affabilis ;
 Et bene procedit. *Ge.* Bonus es, cum hæc existu-
 mas.
De. Paulatim plebem primulum facio meam. 10

SCENA VII.

ÆSCHINUS. DEMEA. SYRUS. GETA.

Æs. OCCIDUNT me quidem, dum nimis sanctas
 nuptias
 Student facere : in apparando consumunt diem.
De. Quid agitur, Æschine ? *Æs.* Ehem ! pater mi,
 tu hîc eras ?
De. Tuus hercle vero et animo et naturâ pater ;
 Qui te amat plus quam hosce oculos. Sed cur non
 domum 5
 Uxorem arcessis ? *Æs.* Cupio : verum hoc mihi
 moræ 'st,
 Tibicina, et hymenæum qui cantent. *De.* Eho !
 Vi'n' tu huic seni auscultare ? *Æs.* Quid ? *De.*
 Missa hæc face ;
 Hymenæum, turbas, lampadas, tibicinas :
 Atque hanc in horto maceriam jube dirui, 10
 Quantum potest : hac transfer : unam fac domum :
 Traduce et matrem et familiam omnem ad nos. *Æs.*
 Placet,
 Pater lepidissime. *De.* Euge ! jam lepidus vocor.
 Fratri ædes fient perviæ : turbam domum
 Adducet ; sumtum admittet ; multa : quid meâ ? 15
 Ego lepidus in eo gratiam. Jube nunc jam
 Dinumeret illi Babylo viginti minas.
 Syre, cessas ire, ac facere ? *Sy.* Quid ago ? *De.*
 Dirue.

Tu illas abi et traduce. *Ge.* Dî tibi, Demea,
 Bene faciant, cum te video nostræ familiæ 20
 Tam ex animo factum velle. *De.* Dignos arbitror.
 Quid ais tu? *Æs.* Sic opinor. *De.* Multo rectiu'st,
 Quam illam puerperam nunc duci huc per viam
 Ægrotam. *Æs.* Nihil enim vidi melius, mi pater.
De. Sic soleo. Sed eccum, Micio egreditur foras. 25

SCENA VIII.

MICIO. DEMEA. ÆSCHINUS.

Mi. JUBET frater? ubi is est? tune jubes hoc, Demea?
De. Ego vero jubeo, et in hac re, et aliis omnibus,
 Quam maxime unam facere nos hanc familiam;
 Colere, adjuvare, adjungere. *Æs.* Ita quæso, pater.
Mi. Haud aliter censeo. *De.* Immo (hercle) ita
 nobis decet. 5
 Primum hujus uxoris est mater. *Mi.* Quid postea?
De. Proba et modesta. *Mi.* Aiunt. *De.* Natu
 grandior.
Mi. Scio. *De.* Parere jam diu hæc per annos non
 potest:
 Nec, qui eam respiciat, quisquam est: sola est. *Mi.*
 Quam hic rem agit?
De. Hanc te æquum 'st ducere: et te operam, ut
 fiat, dare. 10
Mi. Me ducere autem? *De.* Te. *Mi.* Me? *De.*
 Te, inquam. *Mi.* Ineptis. *De.* Si tu sis
 homo,
 Hic faciat. *Æs.* Mi pater. *Mi.* Quid? tu autem
 huic, asine, auscultas? *De.* Nihil agis:
 Fieri aliter non potest. *Mi.* Deliras. *Æs.* Sine te
 exorem, mi pater.
Mi. Insanis? aufer. *De.* Age, da veniam filio. *Mi.*
 Sati'n' sanus es? Ego
 Novus maritus anno demum quinto et sexagesimo 15

Fiam! atque anum decrepitam ducam! idne estis
auctores mihi? 16

Æs. Fac: promisi ego illis. *Mi.* Promîsti autem?
de te largitor, puer.

De. Age: quid, si quid te majus oret? *Mi.* Quasi
non hoc sit maxumum.

De. Da veniam. *Æs.* Ne gravare. *De.* Fac, pro-
mitte. *Mi.* Non omittis?

Æs. Non, nisi te exorem. *Mi.* Vis est hæc quidem.
De. Age; prolixè, Micio. 20

Mi. Etsi hoc mihi pravum, ineptum, absurdum, atque
alienum a vitâ meâ

Videtur; si vos tantopere istuc voltis, fiat. *Æs.* Bene
facis:

Merito te amo. *De.* Verum, quid ego dicam? Hoc
confit, quod volo.

Quid nunc, quod restat? Hegio his est cognatus
proximus,

Affinis nobis, pauper: bene nos aliquid facere illi
decet. 25

Mi. Quid facere? *De.* Agelli est hîc sub urbe pau-
lum, quod locitas foras:

Huic demus, quî fruatur. *Mi.* Paulum id autem?
De. Si multum siet, tamen

Faciundum est: pro patre huic est: bonus est: noster
est: recte datur.

Postremo non meum illud verbum facio, quod tu,
Micio,

Bene et sapienter dixi dudum: " Vitium commune
omnium est, 30

Quod nimium ad rem in senectâ attenti sumus."
Hanc maculam nos decet

Effugere: dictum est vere, et re ipsâ fieri oportet.

Mi. Quid isthic? dabitur: quandoquidem hic volt.

Æs. Mi pater!

De. Nunc tu mihi es germanus pariter corpore et
animo. *Mi.* Gaudeo.

De. Suo sibi hunc gladio jugulo. 35

SCENA IX.

SYRUS. DEMEA. MICIO. ÆSCHINUS.

Sy. FACTUM est, quod jûsti, Demea.*De.* Frugi homo es. Ego (ædepol) hodie meâ quidem
sententiâJudico Syrum fieri esse æquum liberum. *Mi.* Isthunc
liberum?Quodnam ob factum? *De.* Multa. *Sy.* O noster
Demea! ædepol, vir bonus es.Ego istos vobis usque a pueris curavi ambos sedulo:
Docui; monui; bene præcepi semper, quæ potui,
omnia. 6*De.* Res apparet: et quidem hæc porro; opsonare,
cum fide

Scortum adducere, apparare de die convivium.

Non mediocris hominis hæc sunt officia. *Sy.* O le-
pidum caput!*De.* Postremo, hodie, in psaltriâ hac emundâ, hic ad-
jutor fuit; 10Hic curavit: prodesse æquum 'st: alii meliores
erunt.Denique hic volt fieri. *Mi.* Vi'n' tu hoc fieri? *Æs.*
Cupio. *Mi.* Si quidemTu vis, Syre, eho! accede huc ad me: liber esto.
Sy. Bene facis:Omnibus gratiam habeo; et seorsum tibi præterea,
Demea.*De.* Gaudeo. *Æs.* Et ego. *Sy.* Credo. Utinam
hoc perpetuum fiat gaudium, 15Phrygiam ut uxorem meam unâ mecum videam li-
beram.*De.* Optumam quidem mulierem. *Sy.* Et quidem tuo
nepoti, hujus filio,Hodie primam mammam dedit hæc. *De.* Hercle
vero serio,

Si quidem primam dedit, haud dubium, quin emitti æquum siet.

Mi. Ob eam rem? *De.* Ob eam. Postremo a me argentum, quanti est, sumito. 20

Sy. Dî tibi, Demea, oro, omnes semper omnia optata offerant.

Mi. Syre, processisti hodie pulchre. *De.* Si quidem porro, Micio,

Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paululum præ manu

Dederis, unde utatur: reddet tibi cito. *Mi.* Istoc vilius.

Æs. Frugi homo est. *Sy.* Reddam, hercle; da modo.

Æs. Age, pater. *Mi.* Post consulam. 25

De. Faciet. *Sy.* O vir optume! *Æs.* O mi pater festivissime!

Mi. Quid istuc? Quæ res tam repente mores mutavit tuos?

Quod prolubium? quæ isthæc subita est largitas?

De. Dicam tibi:

Ut id ostenderem, quod te isti facilem et festivum putant,

Id non fieri ex verâ vitâ, neque adeo ex æquo et bono; 30

Sed ex assentando, indulgendo, et largiundo, Micio.

Nunc adeo, si ob eam rem vobis vita mea invisâ est, Æschine,

Quia non justa, injusta, prorsus omnia omnino obsequor;

Missa facio: effundite, emite, facite, quod vobis lubet.

Sed, si id voltis potius, quæ vos propter adolescentiam 35

Minus videtis, magis impense cupitis, consulitis parum,

Hæc reprehendere, et corrigere me, et obsecundare in loco;

1885 in 1881

1881

1881 in 1881

1881 in 1881

1881 in 1881

1881 in 1881

1881 in 1881

1881 in 1881

1881 in 1881

1881 in 1881

1881 in 1881

1881 in 1881

1881 in 1881

1881 in 1881

1881 in 1881

1881 in 1881

1881 in 1881

1881 in 1881

R

Ecce me, qui id faciam vobis, *Æs.* Tibi, pater, permittimus :

Plus scis, quid facto opus est. Sed de fratre quid fiet? *De.* Sino.

Habeat : in istac finem faciat. *Æs.* Istuc recte.
Ω. Plaudite! 40

P. TERENTII
PHORMIO.

Acta ludis Romanis, L. Postumio Albino, L. Cornelio Merulâ, ædilibus curulibus. Egêre L. Ambivius Turpio, L. Atilius Prænestinus. Modos fecit Flaccus Claudi, tibiis imparibus. Tota Græca Apollodoru Epidicazomenos. Facta est IV. C. Fannio, M. Valerio, coss.

PERSONÆ.

PROLOGUS.

ANTIPHO, adolescens, filius Demiphonis.

CHREMES, senex, frater Demiphonis.

CRATINUS, advocatus.

CRITO, advocatus.

DAVUS, servus incerti heri.

DEMIPHO, senex, frater Chremetis.

DORIO, leno.

GETA, servus Demiphonis.

HEGIO, advocatus.

NAUSISTRATA, matrona, uxor Chremetis.

PHÆDRIA, adolescens, filius Chremetis.

PHORMIO, parasitus.

SOPHRONA, nutrix Phanii.

PERSONÆ MUTÆ.

DORCIUM, ancilla.

PHANIUM, adolescentula, filia Chremetis.

C. SULPITII APOLLINARIS

PERIOCHA

IN TERENTII PHORMIONEM.

CHREMETIS frater aberat peregre Demipho,
Relicto Athenis Antiphone filio.
Chremes clam habebat Lemni uxorem, et filiam;
Athenis aliam conjugem; et amantem unice
Gnatum fidicinam. Mater e Lemno advenit 5
Athenas: moritur. Virgo sola (aberat Chremes)
Funus procurat: ibi eam visam Antipho
Cum amaret, operâ parasiti uxorem accipit.
Pater et Chremes reversi, fremere: dein minas
Triginta dant parasito, ut illam conjugem 10
Haberet ipse: argento hoc emitur fidicina.
Uxorem retinet Antipho, a patruo agnitam.

TERENTII
P H O R M I O.

PROLOGUS.

POSTQUAM poëta vetus poëtam non potest
Retrahere ab studio ; et transdere hominem in otium,
Maledictis deterrere, ne scribat, parat ;
Qui ita dictitat, quas antehac fecit fabulas,
Tenui esse oratione, et scripturâ levi ; 5
Quia nusquam insanum scripsit adolescentulum
Cervam videre fugere, sectari canes :
Et eam plorare, orare, ut subveniat sibi.
Quod si intelligeret, cum stetit olim nova,
Actoris operâ magis stetisse, quam suâ ; 10
Minus multo audacter, quam nunc lædit, læderet ;
Et magis placerent, quas fecisset fabulas.
Nunc si quis est, qui hoc dicat, aut sic cogitet,
“ Vetus si poëta non lacessisset prior,
Nullum invenire prologum potuisset novus, 15
Quem diceret, nisi haberet, cui malediceret ; ”
Is sibi responsum hoc habeat : in medio omnibus
Palmam esse positam, qui artem tractant musicam.
Ille ad famem hunc ab studio studuit rejicere :
Hic respondere voluit, non lacessere. 20
Benedictis si certâsset, audisset bene.
Quod ab ipso allatum est, id sibi esse rellatum putet.
De illo jam finem faciam dicundi mihi,
Peccandi cum ipse de se finem non facit.
Nunc, quid velim, animum attendite. Apporto novam,
Epidicazomenon quam vocant comœdiam 26
Græci : Latini Phormionem nominant,

Quia, primas qui partes aget, is erit Phormio
 Parasitus, per quem res agetur maxume.
 Voluntas vostra si ad poëtam accesserit, 30
 Date operam : adeste æquo animo per silentium;
 Ne simili utamur fortunâ, atque usi sumus,
 Cum per tumultum noster grex motus loco 'st;
 Quem actoris virtus nobis restituit locum,
 Bonitasque vostra adjutans, atque æquanimitas. 35

ACTUS I. SCENA I.

DAVUS.

AMICUS summus meus, et popularis, Geta,
 Heri ad me venit : erat ei de ratiunculâ
 Jampridem apud me reliquum pauxillulum
 Nummorum : id ut conficerem : confeci : affero.
 Nam herilem filium ejus duxisse audio 5
 Uxorem : ei (credo) munus hoc corraditur.
 Quam inique comparatum est ! hi, qui minus habent,
 Ut semper aliquid addant divitioribus.
 Quod ille unciatim vix de demenso suo,
 Suum defrudans genium, comparsit miser, 10
 Id illa universum abripiet ; haud existumans
 Quanto labore partum. Porro autem Geta
 Ferietur alio munere, ubi hera pepererit :
 Porro autem alio, ubi erit puero natalis dies ;
 Ubi initiabunt. Omne hoc mater auferet : 15
 Puer causa erit mittundi. Sed videon' Getam?

SCENA II.

GETA. DAVUS.

Ge. Si quis me quæret rufus *Da.* Præsto est;
 desine. *Ge.* Oh!
At ego obviam conabar tibi, Dave. Da. Accipe:
 hem!

Lectum est: conveniet numerus, quantum debui.

Ge. Amo te; et, non neglexisse, habeo gratiam.

Da. Præsertim ut nunc sunt mores: adeo res redît;

Si quis quid reddit, magna habenda 'st gratia. 6

Sed quid tu es tristis? *Ge.* Egone? Nescis, quo in metu, et

Quanto in periclo simus. *Da.* Quid istuc est? *Ge.* Scies:

Modo ut tacere possis. *Da.* Abi sis, insciens!

Cujus tu fidem in pecuniâ perspexeris, 10

Verere verba ei credere? Ubi quid mihi lucri est

Te fallere? *Ge.* Ergo ausculta. *Da.* Hanc operam tibi dico.

Ge. Senis nostri, Dave, fratrem majorem Chremem

Nôstin'? *Da.* Quidni? *Ge.* Quid? ejus gnatum Phædriam?

Da. Tamquam te. *Ge.* Evenit, senibus ambobus simul 15

Iter, illi in Lemnum ut esset, nostro in Ciliciam,

Ad hospitem antiquum. Is senem per epistolas

Pellexit, modo non montes auri pollicens.

Da. Cui tanta erat res, et supererat? *Ge.* Desinas:

Sic est ingenium. *Da.* Oh! regem me esse oportuit. 20

Ge. Abeuntes ambo hîc tum senes me filiis

Relinquunt quasi magistrum. *Da.* O Geta! provinciam

Cepisti duram. *Ge.* Mihi usus venit, hoc scio.

Memini relinqui me, Deo irato meo.

Cœpi advorsari primo. Quid verbis opus est? 25

Seni fidelis dum sum, scapulas perdidi.

Da. Venêre in mentem mihi isthæc: nam quæ inscitia est,

Advorsum stimulum calces? *Ge.* Cœpi iis omnia

Facere, obsequi quæ vellent. *Da.* Scîsti uti foro.

Ge. Noster mali nihil quidquam primo: hic Phædria

Continuo quamdam nactus est puellulam 31

Citharistriam: hanc amare cœpit perditæ.

Ea serviebat lenoni impurissimo ;
 Neque, quod daretur, quidquam ; id curârant patres.
 Restabat aliud nihil, nisi oculos pascere, 35
 Sectari, in ludum ducere, et reducere.
 Nos otiosi operam dabamus Phædriæ.
 In quo hæc discebat ludo, exadvorsum ei loco
 Tonstrina erat quædam : hîc solebamus fere
 Plerumque eam opperiri, dum inde iret domum. 40
 Interea, dum sedemus illic, intervenit
 Adolescens quidam lacrymans : nos mirarier :
 Rogamus, quid sit? “ Nunquam æque,” inquit, “ ac
 modo,
 Paupertas mihi onus visum est et miserum et grave.
 Modo quamdam vidi virginem hîc viciniæ 45
 Miseram, suam matrem lamentari mortuam.
 Ea sita erat exadvorsum ; neque illi benevolens,
 Neque notus, neque cognatus, extra unam aniculam,
 Quisquam aderat, qui adjutaret funus. Miseritum 'st.
 Virgo ipsa facie egregiâ.” Quid verbis opu' 'st? 50
 Commôrat omnes nos : ibi continuo Antipho :
 “ Voltisne eamus visere?” alius : “ Censeo :
 Eamus : duc nos, sodes.” Imus : venimus :
 Videmus. Virgo pulchra : et, quo magis diceres,
 Nihil aderat adjumenti ad pulchritudinem. 55
 Capillus passus, nudus pes, ipsa horrida :
 Lacrymæ, vestitus turpis : ut, ni vis boni
 In ipsâ inesset formâ, hæc formam exstinguerent.
 Ille, qui illam amabat fidicinam, tantummodo,
 “ Satis,” inquit, “ scita 'st.” Noster vero *Da.*
 Jam scio : 60
 Amare cœpit. *Ge.* Sci'n' quam ? quo evadat,
 vide.
 Postridie ad anum rectâ pergît : obsecrat,
 Sibi ut ejus faciat copiam. Illa enim se negat :
 Neque eum æquum ait facere : illam civem esse At-
 ticam,
 Bonam, bonis prognatam : si uxorem velit, 65
 Lege id licere facere ; sin aliter, negat.

Noster, quid ageret, nescire: et eam ducere 67
Cupiebat, et metuebat absentem patrem.

Da. Non, si redisset, ei pater veniam daret?

Ge. Illene indotatam virginem, atque ignobilem 70

Daret illi? Nunquam faceret. *Da.* Quid fit denique?

Ge. "Quid fiat?" est parasitus quidam Phormio,
Homo confidens; qui (illum Dî omnes per-
duint!)

Da. Quid is fecit? *Ge.* Hoc consilium, quod dicam,
dedit.

"Lex est, ut orbæ, qui sunt genere proxumi, 75

Eis nubant: et illos ducere eadem hæc lex jubet.

Ego te cognatum dicam, et tibi scribam dicam:

Paternum amicum me assimilabo virginis:

Ad iudices veniemus: qui fuerit pater,

Quæ mater; quî cognata tibi sit; omnia hæc 80

Configam: quod erit mihi bonum, atque commodum,

Cum tu horum nihil refelles, vincam scilicet.

Pater aderit: mihi paratæ lites: quid meâ?

Illa quidem nostra erit." *Da.* Jocularum audaciam!

Ge. Persuasit homini: factum est: ventum est: vin-
cimur: 85

Duxit. *Da.* Quid narras? *Ge.* Hoc, quod audis.

Da. O Geta!

Quid te futurum est? *Ge.* Nescio, hercle: unum
hoc scio:

Quod fors feret, feremus æquo animo. *Da.* Placet:

Hem! istuc viri officium 'st. *Ge.* In me omnis spes
mihi est.

Da. Laudo. *Ge.* Ad precatorem adeam, credo, qui
mihi 90

Sic oret: "Nunc amitte, quæso, hunc: cæterum

Posthac, si quidquam, nihil precor:" tantummodo

Non addat, "Ubi ego hinc abiero, vel occidito."

Da. Quid pædagogus ille, qui citharistriam ?

Quid rei gerit? *Ge.* Sic, tenuiter. *Da.* Non mul-

tum habet, 95

Quod det, fortasse. *Ge.* Immo nihil, nisi spem meram.

Da. Pater ejus rediit, an non? *Ge.* Nondum. *Da.*
Quid? senem

Quoad exspectatis vostrum? *Ge.* Non certum scio :
Sed epistolam ab eo allatam esse audivi modo,
Et ad portitores esse delatam : hanc petam. 100

Da. Numquid, Geta, aliud me vis? *Ge.* Ut bene sit
tibi.

Puer, heus! nemon' huc prodit? Cape, da hoc Dorcio.

SCENA III.

ANTIPHO. PHÆDRIA.

An. ADEON' rem redisse, ut, qui mihi consultum op-
tume velit esse,

Phædria, patrem ut extimescam, ubi in mentem ejus
adventi venit?

Quod ni fuisset incogitans, ita eum exspectarem, ut
par fuit.

Ph. Quid istuc est? *An.* Rogitas? qui tam audacis
facinoris mihi conscius sis.

Quod utinam ne Phormioni id suadere in mentem in-
cidisset ; 5

Neu me cupidum eo impulisset, quod mihi principium
est mali.

Non potitus essem : fuisset tum illos mihi ægre ali-
quot dies :

At non quotidiana cura hæc angeret animum

Ph. Audio.

An. Dum exspecto, quam mox veniat, qui adimat
hanc mihi consuetudinem.

Ph. Aliis, quia deficit, quod amant, ægre 'st: tibi,
quia superest, dolet. 10

Amore abundas, Antipho.

Nam tua quidem (hercle) certo vita hæc expetenda
optandaque est.

Ita me Dî bene ament! ut mihi liceat tam diu, quod
amo, frui,

Jam deprecisci morte cupio. Tu conjicito cætera ;
 Quid ego ex hac inopiâ nunc capiam ; et quid tu ex
 hac copiâ : 15
 Ut ne addam, quod sine sumtu ingenuam, liberalem
 nactus es ;
 Quod habes, ita ut voluisti, uxorem sine malâ famâ :
 palam
 Beatus ; ni unum hoc desit, animus qui modeste
 isthæc ferat.
 Et si tibi res sit cum eo lenone, quocum mihi est,
 tum sentias.
 Ita plerique ingenio sumus omnes ; nostri nosmet
 pœnitent. 20
An. At tu mihi contra nunc videre fortunatus, Phæ-
 dria,
 Cui de integro est potestas etiam consulendi, quid
 velis ;
 Retinere, amare, amittere : ego in eum incidi infelix
 locum,
 Ut neque mihi ejus sit amittendi, nec retinendi copia.
 Sed quid hoc est ? Videon' ego Getam currentem
 huc advenire ? 25
Is est ipsus : hei ! timeo miser, quam hic nunc mihi
 nuntiet rem.

SCENA IV.

GETA. ANTIPHO. PHÆDRIA.

Ge. NULLUS es, Geta, nisi jam aliquod tibi consilium
 celere repperis :
 Ita nunc imparatum subito tanta te impendent mala ;
 Quæ neque uti devitem, scio, neque quo modo me
 inde extraham ;
 Nam non potest celari nostra diutius jam audacia :
 Quæ si non astu providentur, me aut herum pessum
 dabunt. 5
An. Quidnam ille commotus venit ?

Ge. Tum, temporis mihi punctum ad hanc rem est.

Herus adest. An. Quid istuc mali 'st? 7

Ge. Quod cum audierit, quod ejus remedium inveniam iracundiæ?

Loquarne? incendam. Taceam? instigem. Purgem me? laterem lavem.

Eheu me miserum! cum mihi paveo, tum Antipho me excruciat animi: 10

Ejus me miseret: ei nunc timeo: is nunc me retinet: nam, absque eo esset,

Recte ego mihi vidissem, et senis essem ultus iracundiam:

Aliquid convasâssem, atque hinc me conjicerem protinus in pedes.

An. Quam hic fugam, aut furtum, parat?

Ge. Sed ubi Antiphonem reperiam? aut quâ quærere insistam viâ? 15

Ph. Te nominat. *An.* Nescio quod magnum hoc nuntio exspecto malum.

Ph. Ah! sanusne es? *Ge.* Domum ire pergam: ibi plurimum 'st. *Ph.* Revocemus

Hominem. An. Sta illico. *Ge.* Hem!

Satis pro imperio, quisquis es. An. Geta. *Ge.* Ipse est, quem volui obviam.

An. Cedo, quid portas, obsecro? atque id, si potes, verbo expedi. 20

Ge. Faciam. *An.* Eloquere. *Ge.* Modo apud portum *An.* Meumne? *Ge.* Intellexti.

An. Occidi! *Ge.* Hem!

An. Quid agam? *Ph.* Quid ais? *Ge.* Hujus patrem vidisse me, patrum tuum.

An. Nam quod ego huic nunc subito exitio remedium inveniam miser?

Quod si eo meæ fortunæ redeunt, Phanium, abs te ut distrahar,

Nulla 'st mihi vita expetunda. Ge. Ergo isthæc cum ita sint, Antipho, 25

Tanto magis te advigilare æquum est: forteis fortuna adjuvat.

An. Non sum apud me. *Ge.* Atqui opus est nunc cum maxime ut sis, Antipho: 27

Nam, si senserit te timidum pater esse, arbitrabitur Commeruisse culpam. *Ph.* Hoc verum est. *An.* Non possum immutarier.

Ge. Quid faceres, si aliud gravius tibi nunc faciendum foret? 30

An. Cum hoc non possum, illud minus possem. *Ge.* Hoc nihil est, Phædria: ilicet.

Quid hîc conterimus operam frustra? quin abeo?

Ph. Et quidem ego. *An.* Obsecro:

Quid si assimulo? sati'n' est? *Ge.* Garris. *An.* Voltum contemplantini: hem!

Sati'n' sic est? *Ge.* Non. *An.* Quid si sic? *Ge.* Propemodum. *An.* Quid si sic? *Ge.* Sat est.

Hem! istuc serva: et verbum verbo, par pari ut respondeas, 35

Ne te iratus suis sævidicis dictis protelet. *An.* Scio.

Ge. Vi coactum te esse invitum, lege, iudicio: tenes?

Sed quis hic est senex, quem video in ultimâ plateâ?

An. Ipusus est:

Non possum adesse. *Ge.* Ah! quid agis? quo abis, Antipho? mane,

Mane, inquam. *An.* Egomet me novi, et peccatum meum: 40

Vobis commendo Phanium, et vitam meam.

Ph. Geta, quid nunc fiet? *Ge.* Tu jam lites audies:

Ego plectar pendens, nisi quid me fefellerit.

Sed quod modo hîc nos Antiphonem monuimus,

Id nosmet ipsos facere oportet, Phædria. 45

Ph. Aufer mihi "Oportet:" quin tu, quod faciam, impera.

Ge. Meministin' olim ut fuerit vostra oratio,

In re incipiundâ ad defendendam noxiam;

Justam illam causam, facilem, vincibilem, optumam?

Ph. Memini. *Ge.* Hem! nunc ipsâ 'st opus eâ; aut, si quid potest, 50

Meliore, et callidiore. *Ph.* Fiet sedulo.

Ge. Nunc prior adito tu : ego in subsidiis hîc ero
 Succenturiatus, si quid deficies. *Ph.* Age.

ACTUS II. SCENA I.

DEMIPHO. GETA. PHÆDRIA.

De. ITANE tandem uxorem duxit Antipho injussu meo?
 Nec meum imperium Age, mitto imperium ;
 non simultatem meam

Revereri saltem ? non pudere ? O facinus audax ! o
 Geta

Monitor ! *Ge.* Vix tandem. *De.* Quid mihi dicent ?
 aut quam causam reperient ?

Demiror. *Ge.* Atqui reperi jam : aliud cura. *De.*
 Anne hoc dicent mihi, 5

“ Invitus feci : lex coëgit ? ” Audio, et fateor. *Ge.*
 Places.

De. Verum scientem, tacitum, causam tradere ad-
 vorsariis,

Etiamne id lex coëgit ? *Ph.* Illud durum. *Ge.* Ego
 expediam : sine.

De. Incertum est, quid agam ; quia, præter spem,
 atque incredibile, hoc mihi obtigit.

Ita sum irritatus, animum ut nequeam ad cogitandum
 instituere. 10

Quamobrem omnes, cum secundæ res sunt maxume,
 tum maxume

Meditari secum oportet, quo pacto advorsam ærum-
 nam ferant,

Pericla, damna, exilia. Peregre rediens semper co-
 gitet

Aut filii peccatum, aut uxoris mortem, aut morbum
 filiæ :

Communia esse hæc : fieri posse : ut ne quid animo
 sit novum. 15

Quidquid præter spem eveniat, omne id deputare
 esse in lucro.

Ge. O Phædria! incredibile est, quantum herum anteo sapientiâ. 17

Meditata mihi sunt omnia mea incommoda: "Hærus si redierit,

Molendum usque in pistrino; vapulandum; habendæ compedes;

Opus ruri faciendum." Horum nihil quidquam accidet animo novum. 20

Quidquid præter spem eveniet, omne id deputabo esse in lucro.

Sed quid cessas hominem adire, et blande in principio alloqui?

De. Phædriam mei fratris video filium mihi ire obviam.

Ph. Mi patruæ, salve! *De.* Salve! sed ubi est Antipho?

Ph. Salvum advenire... *De.* Credo. Hoc responde mihi. 25

Ph. Valet: hic est: sed sati'n' omnia ex sententiâ?

De. Vellem quidem. *Ph.* Quid istuc? *De.* Rogitas, Phædria?

Bonas, me absente, hîc confecistis nuptias!

Ph. Eho! an id succenses nunc illi? *Ge.* O artificem probum!

De. Egone illi non succenseam? Ipsum gestio 30

Dari mihi in conspectum, nunc suâ culpâ ut sciat,

Lenem patrem illum factum me esse acerrimum.

Ph. Atqui nihil fecit, patruæ, quod succenseas.

De. Ecce autem similia omnia: omnes congruunt:

Unum cognôris, omnes nôris. *Ph.* Haud ita 'st. 35

De. Hic in noxâ est? ille ad defendendam causam adest:

Cum ille est, hic præsto est: tradunt operas mutuas.

Ge. Probe horum facta imprudens depinxit senex.

De. Nam, ni hæc ita essent, cum illo haud stares, Phædria.

Ph. Si est, patruæ, culpam ut Antipho in se admisit, 40

Ex quâ re minus rei foret aut famæ temperans; 41

Non causam dico, quin, quod meritus sit, ferat.

Sed si quis forte, malitiâ fretus suâ,

Insidias nostræ fecit adolescentiæ,

Ac vicit; nostrane ea culpa est, an iudicum, 45

Qui sæpe propter invidiam adimunt diviti,

Aut propter misericordiam addunt pauperi?

Ge. Ni nôssem causam, crederem vera hunc loqui.

De. An quisquam iudex est, qui possit noscere

Tua justa, ubi tute verbum non respondeas? 50

Ita ut ille fecit. *Ph.* Functus adolescentuli est

Officium liberalis: postquam ad iudices

Ventum est, non potuit cogitata proloqui:

Ita eum tum timidum ibi obstupescit pudor.

Ge. Laudo hunc: sed cesso adire quam primum se-
nem? 55

Here, salve! salvum te advenisse gaudeo. *De.* Ho!

Bone custos, salve! columen vero familiæ,

Cui commendavi filium hinc abiens meum!

Ge. Jam dudum te omnes nos accusare audio

Immerito; et horum me omnium immeritissimo. 60

Nam quid me in hac re facere voluisti tibi?

Servum hominem causam orare leges non sinunt:

Neque testimonii dictio est. *De.* Mitto omnia:

Addo istuc: imprudens timuit adolescens: sino.

Tu servus. Verum, si cognata est maxume, 65

Non fuit necesse habere: sed, id quod lex jubet,

Dotem daretis: quæreret alium virum.

Quâ ratione inopem potius ducebat domum?

Ge. Non ratio, verum argentum, deerat. *De.* Su-
meret

Alicunde. *Ge.* "Alicunde!" nihil est dictu facilius.

De. Postremo, si nullo alio pacto, scenore. 71

Ge. Hui! dixti pulchre, siquidem quisquam crederet,

Te vivo. *De.* Non, non sic futurum 'st. non potest.

Egon' illam cum illo ut patiar nuptam unum diem?

Nihil suave meritum 'st. Hominem commonstrarier

Mihi istum volo, aut, ubi habitet, demonstrarier. 76

Ge. Nempe Phormionem. *De.* Istum patronum
mulieris. 77

Ge. Jam faxo hîc aderit. *De.* Antipho ubi nunc est?
Ph. Foris.

De. Abi, Phædria: eum require, atque adduce huc.
Ph. Eo

Rectâ viâ equidem illuc. *Ge.* Nempe ad Pamphilam.

De. At ego Deos Penates hinc salutatum domum 81
Devortar: inde ibo ad forum, atque aliquot mihi
Amicos advocabo, ad hanc rem qui assient,
Ut ne imparatus sim, si adveniat Phormio.

SCENA II.

PHORMIO. GETA.

Ph. ITANE patris ais conspectum veritum hinc abîsse?
Ge. Admodum.

Ph. Phanium relictam solam? *Ge.* Sic. *Ph.* Et
iratum senem?

Ge. Oppido. *Ph.* Ad te summa solum, Phormio,
rerum redit.

Tute hoc intrîsti: tibi omne est exedendum: æ-
cingere.

Ge. Obsecro te *Ph.* Si rogabit? *Ge.* In te spes
est. *Ph.* Eccere. 5

Quid si reddet? *Ge.* Tu impulisti. *Ph.* Sic opi-
nor. *Ge.* Subveni.

Ph. Cedo senem! jam instructa sunt mihi in corde
consilia omnia.

Ge. Quid ages? *Ph.* Quid vis, nisi uti maneat Pha-
nium, atque ex crimine hoc

Antiphonem eripiam, atque in me omnem iram de-
rivem senis?

Ge. O vir fortis, atque amicus! verum hoc sæpe,
Phormio, 10

Vereor, ne isthæc fortitudo in nervum erumpat de-
nique. *Ph.* Ah!

Non ita est: factum est periculum: jam pedum
visa 'st via. 12

Quot me censes homines jam deverberâsse usque ad
necem,

Hospites, tum cives? quo magis novi, tanto sæpius.
Cedo dum, en unquam injuriarum audîsti mihi scrip-
tam dicam? 15

Ge. Quî istuc? *Ph.* Quia non rete accipitri tenditur,
neque miluo,

Qui male faciunt nobis; illis, qui nihil faciunt, ten-
ditur:

Quia enim in illis fructus est; in illis opera luditur.
Aliis aliunde est periculum, unde aliquid abradi potest:
Mihi sciunt nihil esse. Dices, "Ducent damnatum
domum." 20

Alere nolunt hominem edacem: et sapiunt, meâ qui-
dem sententiâ,

Pro maleficio si beneficium summum nolunt reddere.
Ge. Non potest satis pro merito ab illo tibi referri
gratia.

Ph. Immo enim nemo satis pro merito gratiam regi
refert.

Ten' asymbolum venire, unctum, atque lautum e
balneis, 25

Otiosum ab animo; cum ille et curâ et sumtu absu-
mitur,

Dum tibi sit, quod placeat? ille ringitur, tu rideas;
Prior bibas, prior decumbas; cœna dubia appo-
nitur.

Ge. Quid istuc verbi est? *Ph.* Ubi tu dubites, quid
sumas potissimum.

Hæc, cum rationem ineas, quam sint suavia, et quam
cara sint; 30

Ea qui præbet, non tu hunc habeas plane præsentem
Deum?

Ge. Senex adest: vide, quid agas: prima coitio 'st
acerrima.

Si eam sustinueris, postilla jam, ut lubet, ludas licet.

SCENA III.

DEMIPHO. GETA. PHORMIO.

De. EN unquam cuiquam contumeliosius
Audistis factam injuriam, quam hæc est mihi?
Adeste, quæso. Ge. Iratus est. *Ph.* Quin tu hoc
age. *St!*

Jam ego hunc agitabo. Pro Deûm immortalium...!
Negat Phanium esse hanc sibi cognatam Demipho? 5
Hanc Demipho negat esse cognatam? Ge. Negat.
Ph. Neque ejus patrem se scire, qui fuerit? *Ge.*
Negat.

De. Ipsum esse opinor, de quo agebam. Sequimini.
Ph. Nec Stilphonem ipsum scire, qui fuerit? *Ge.*
Negat.

Ph. Quia egens relicta est misera, ignoratur parens;
Negligitur ipsa. Vide, avaritia quid facit! 11

Ge. Si herum insimulabis avaritiæ, male audies.

De. O audaciam! etiam me ultro accusatum ad-
venit?

Ph. Nam jam adolescenti, nihil est, quod succenseam,
Si illum minus nôrat: quippe homo jam grandior, 15
Pauper, cui opera vita erat, ruri fere

Se continebat: ibi agrum de nostro patre
Colendum habebat. Sæpe interea mihi senex
Narrabat, se hunc negligere cognatum suum:

At quem virum! quem ego viderim in vitâ optimum.

Ge. Videas te, atque illum, ut narras. *Ph.* In malam
crucem! 21

Nam, ni ita eum existumâssem, nunquam tam graves
Ob hanc inimicitias caperem in nostram familiam,
Quam is adspertatur nunc tam illiberaliter.

Ge. Pergit'n' hero absentem male loqui, impurissime?

Ph. Dignum autem hoc illo est. *Ge.* Ai'n' tandem,
Carcer? *De.* Geta. 26

Ge. Bonorum extortor! legum contortor! *De.*
Geta.

Ph. Responde. *Ge.* Quis homo est? ehem! *De.*

Tace. *Ge.* Absenti tibi

Te indignas, seque dignas, contumelias

Nunquam cessavit dicere hodie. *De.* Ohe! desine.

Adolescens, primum abs te hoc bonâ veniâ peto, 31

Si tibi placere potis est, mihi ut respondeas:

Quem amicum tuum ais fuisse istum? explana mihi;

Et quî cognatum me sibi esse diceret.

Ph. Proinde expiscare, quasi non nôsses. *De.* "Nôss-

sem?" *Ph.* Ita. 35

De. Ego me nego: tu, qui ais, redige in memoriam.

Ph. Eho! tu sobrinum tuum non nôras? *De.* Eni-

cas:

Dic nomen. *Ph.* "Nomen?" maxume. *De.* Quid

nunc taces?

Ph. Perii, hercle! nomen peridi. *De.* Hem! quid

ais? *Ph.* Geta,

Si meministi id quod olim dictum est, subjice. Hem!

Non dico: quasi non nôris, tentatum advenis. 41

De. Egone autem tento? *Ge.* Stilpho. *Ph.* Atque

adeo quid meâ?

Stilpho est. *De.* Quem dixti? *Ph.* Stilphonem, in-

quam, noveras?

De. Neque ego illum nôram; neque mihi cognatus

fuit

Quisquam isthoc nomine. *Ph.* Itane? non te horum

puget? 45

At si talentûm rem reliquisset decem

De. Dî tibi male faciant! *Ph.* Primus esses, me-

moriter

Progeniem vostram usque ab avo atque atavo pro-

ferens.

De. Ita ut dicis. Ego tum si advenissem, quî mihi

Cognata ea esset, dicerem. Itidem tu face. 50

Cedo, quî est cognata? *Ge.* Eu, noster! recte!

Heus tu! cave.

Ph. Dilucide expedivi, quibus me oportuit

Judicibus. Tum, si id falsum fuerat, filius

Cur non refellit? *De.* Filium narras mihi?
 Cujus de stultitiâ dici, ut dignum est, non potest. 55
Ph. At tu, qui sapiens es, magistratus adi;
 Judicium de eâdem causâ iterum ut reddant tibi;
 Quandoquidem solus regnas; et soli licet
 Hîc de eâdem causâ bis judicium adipiscier.
De. Etsi mihi facta injuria 'st, verumtamen 60
 Potius, quam lites secter, aut quam te audiam,
 Itidem ut cognata si sit, id quod lex jubet
 Dotem dare, abduce hanc: minas quinque accipe.
Ph. Ha, ha, he! homo suavis! *De.* Quid est?
 num iniquum postulo?
 An ne hoc quidem adipiscar ego, quod jus publicum
 est? 65
Ph. Itane tandem, quæso? Item, ut meretricem, ubi
 abusus sis,
 Mercedem dare lex jubet ei, atque amittere? an,
 Ut ne quid turpe civis in se admitteret
 Propter egestatem, proxumo jussa 'st dari,
 Ut cum uno ætatem degeret? quod tu vetas. 70
De. Ita, proxumo quidem: at nos unde? aut quam-
 obrem? *Ph.* Ohe!
 Actum, aiunt, ne agas. *De.* "Non agam?" immo,
 haud desinam,
 Donec perfecero hoc. *Ph.* Ineptis. *De.* Sine modo.
Ph. Postremo tecum nihil rei nobis, Demipho, est:
 Tuus est damnatus gnatus, non tu; nam tua 75
 Præterierat jam ad ducendum ætas. *De.* Omnia hæc
 Illum putato, quæ ego nunc dico, dicere;
 Aut quidem, cum uxore hac, ipsum prohibebo domo.
Ge. Iratus est. *Ph.* Tute idem melius feceris.
De. Itane es paratus facere me advorsum omnia, 80
 Infelix? *Ph.* Metuit hic nos, tametsi sedulo
 Dissimulat. *Ge.* Bene habent tibi principia. *Ph.*
 Quin, quod est
 Ferundum, feras. Tuis dignum factis feceris,
 Ut amici inter nos simus. *De.* Egon' tuam ex-
 petam

Amicitiam? aut te visum aut auditum velim? 85

Ph. Si concordabis cum illâ, habebis, quæ tuam Senectutem oblectet. Respice ætatem tuam.

De. Te oblectet! tibi habe. *Ph.* Minue vero iram.

De. Hoc age:

Satis jam verborum est. Nisi tu properas mulierem Abducere, ego illam ejiciam. Dixi, Phormio. 90

Ph. Si tu illam attigeris secus, quam dignum est liberam,

Dicam tibi impingam grandem: dixi, Demipho.

Si quid opus fuerit, heus! domo me... *Ge.* Intellego.

SCENA IV.

DEMIPHO. GETA. HEGIO. CRATINUS. CRITO.

De. QUANTÂ me curâ et sollicitudine afficit

Gnatus, qui me et se hisce impedivit nuptiis!

Neque mihi in conspectum prodit; ut saltem sciam,

Quid de hac re dicat, quidve sit sententiæ.

Abi tu; vise, redieritne jam, an nondum, domum. 5

Ge. Eo. *De.* Videtis, quo in loco res hæc siet.

Quid ago? dic, Hegio. *He.* Ego Cratinum censeo,

Si tibi videtur. *De.* Dic, Cratine. *Cra.* Mene vis?

De. Te. *Cra.* Ego, quæ in rem tuam sint, ea velim facias: mihi

Sic hoc videtur: quod te absente hîc filius 10

Egit, restitui in integrum, æquum est et bonum;

Et id impetrabis. Dixi. *De.* Dic nunc, Hegio.

He. Ego sedulo hunc dixisse credo: verum ita est;

Quot homines, tot sententiæ: suus cuique mos.

Mihi non videtur, quod sit factum legibus, 15

Rescindi posse: et turpe inceptu est. *De.* Dic,

Crito.

Cri. Ego amplius deliberandum censeo:

Res magna est. *He.* Numquid nos vis? *De.* Fe-

cistis probe:

Incertior sum multo, quam dudum. *Ge.* Negant
 Redisse. *De.* Frater est expectandus mihi : 20
 Is quod mihi dederit de hac re consilium, id sequar.
 Percontatum ibo ad portum, quoad se recipiat.
Ge. At ego Antiphonem quæram, ut, quæ acta hîc
 sint, sciat :
 Sed eccum ipsum video in tempore huc se recipere.

ACTUS III. SCENA I.

ANTIPHO. GETA.

An. ENIMVERO, Antipho, multimodis cum isthoc
 animo es vituperandus.
 Itane hinc abisse, et vitam tuam tutandam aliis de-
 disse ?
 Alios tuam rem credidisti magis, quam tete, animad-
 vorsuros ?
 Nam, ut ut erant alia, illi certe, quæ nunc tibi domi
 est, consuleres,
 Ne quid, propter tuam fidem decepta, pateretur mali,
 Cujus nunc miseræ spes opesque sunt in te uno
 omnes sitæ. 6
Ge. Equidem, here, nos jam dudum hîc te absentem
 incusamus, qui abieris.
An. Te ipsum quærebam. *Ge.* Sed eâ causâ nihilo
 magis defecimus.
An. Loquere, obsecro : quonam in loco sunt res et
 fortunæ meæ ? 9
 Numquid patri subolet ? *Ge.* Nihil etiam. *An.* Et
 quid spei porro 'st ? *Ge.* Nescio. *An.* Ah !
Ge. Nisi Phædria haud cessavit pro te eniti. *An.*
 Nihil fecit novi.
Ge. Tum Phormio itidem in hac re, ut in aliis, stre-
 num hominem præbuit.
An. Quid is fecit ? *Ge.* Confutavit verbis admodum
 iratum patrem.

- An.* Eu Phormio! *Ge.* Ego, quod potui, porro.
An. Mi Geta, omnes vos amo.
Ge. Sic habent principia sese, ut dico. Adhuc tranquilla res est: 15
 Mansurusque patrum pater est, dum huc adveniat.
An. Quid eum? *Ge.* [Ut] aiebat,
 De ejus^a consilio sese velle facere, quod ad hanc rem attinet.
An. Quantus metus est mihi, venire huc salvum nunc patrum, Geta!
 Nam per ejus unam, ut audio, aut vivam aut moriar, sententiam.
Ge. Phædria tibi adest. *An.* Ubinam? *Ge.* Eccum, ab suâ palæstrâ exit foras. 20

SCENA II.

PHÆDRIA. DORIO. ANTIPHO. GETA.

- Ph.* DORIO, audi, obsecro. *Do.* Non audio. *Ph.* Parumper. *Do.* Quin omitte me.
Ph. Audi quod dicam. *Do.* At enim tædet jam audire eadem millies.
Ph. At nunc dicam, quod lubenter audias. *Do.* Loquere, audio.
Ph. Nequeo te exorare, ut maneat triduum hoc?— Quo nunc abis?
Do. Mirabar, si tu mihi quidquam afferres novi. 5
An. Hei! metuo lenonem, ne quid suo suat capiti.
Ge. Idem ego metuo.
Ph. Non mihi credis? *Do.* Hariolare. *Ph.* Sin fidem do. *Do.* Fabulæ!
Ph. Fœneratum istuc beneficium tibi pulchre dices. *Do.* Logi!
Ph. Crede mihi, gaudebis facto. Verum (hercle) hoc est. *Do.* Somnia!
Ph. Experire: non est longum. *Do.* Cantilenam eandem canis. 10

Ph. Tu mihi cognatus, tu parens, tu amicus, tu

Do. Garri modo. 11

Ph. Adeon' ingenio esse duro te atque inexorabili,
Ut neque misericordiâ neque precibus molliri queas?

Do. Adeon' te esse incogitantem, atque impudentem,
Phædria,

Ut phaleratis dictis ducas me, et meam ductes
gratiis?

An. Miseritum 'st. *Ph.* Hei! veris vincor. *Ge.*
Quam uterque est similis sui! 16

Ph. Neque, Antipho aliâ cum occupatus esset sollici-
tudine,

Tum hoc esse mihi objectum malum! *An.* Ah! quid
istuc autem est, Phædria?

Ph. O fortunatissime Antipho! *An.* Egone? *Ph.*
Cui, quod amas, domi 'st:

Nec cum hujusmodi unquam usus venit ut conflic-
tares malo. 20

An. Mihin' domi 'st? immo, id quod aiunt, auribus
teneo lupum:

Nam neque quomodo a me amittam, invenio; neque,
uti retineam, scio.

Do. Ipsum istuc mihi in hoc est. *An.* Eia! ne pa-
rum leno sies.

Numquid hic confecit? *Ph.* Hiccine? quod homo
inhumanissimus:

Pamphilam meam vendidit. *Ge.* Quid? vendidit?
An. Ai'n'? vendidit? 25

Ph. Vendidit. *Do.* Quam indignum facinus! ancil-
lam ære emtam suo.

Ph. Nequeo exorare, ut me maneat, et cum illo ut
mutet fidem,

Triduum hoc: dum id, quod est promissum, ab ami-
cis argentum aufero.

Si tum non dedero, unam præterea horam ne opper-
tus sies.

Do. Obtundis. *An.* Haud longum est id, quod orat,
Dorio: exoret, sine. 30

Idem hoc tibi, quod bene promeritus fueris, conduplicaverit. 31

Do. Verba isthæc sunt. *An.* Pamphilamne hac urbe privari sines?

Tum præterea horunc' amorem distrahi poteri'n' pati?

Do. Neque ego, neque tu. *Ge.* Dî tibi omnes id, quod es dignus, duint!

Do. Ego te complures, advorsum ingenium meum, menses tuli, 35

Pollicitantem, nihil ferentem, flentem: nunc contra omnia hæc;

Repperi, qui det, neque lacrymet: da locum melioribus.

An. Certe (hercle), ego si satis commemini, tibi quidem est olim dies,

Quam ad dares huic, præstituta. *Ph.* Factum. *Do.* Num ego istuc nego?

An. Jam ea præteriit? *Do.* Non: verum hæc ei antecessit. *An.* Non pudet 40

Vanitatis? *Do.* Minime, dum ob rem. *Ge.* Sterquilinium! *Ph.* Dorio,

Itane tandem facere oportet? *Do.* Sic sum: si placeo, utere.

An. Siccine hunc decipis? *Do.* Immo enim vero, Antipho, hic me decipit.

Nam hic me hujusmodi esse sciebat: ego hunc esse aliter credidi.

Iste me fefellit: ego isti nihilo sum aliter, ac fui. 45

Sed utut hæc sunt, tamen hoc faciam: cras mane argentum mihi

Miles dare se dixit: si mihi prior tu attuleris, Phædria, Meâ lege utar; ut potior sit, qui prior ad dandum 'st.

Vale.

SCENA III.

PHÆDRIA. ANTIPHO. GETA.

Ph. Quid faciam? unde ego nunc tam subito huic argentum inveniam miser,

Cui minus nihilo est? Quod si hic potuisset nunc
exorarier 2

Triduum hoc, promissum fuerat. *An.* Itane hunc
patiemur, Geta,

Fieri miserum, qui me dudum, ut dixti, adjuverit
comiter?

Quin, cum opus est, beneficium rursus ei experi-
mur reddere? 5

Ge. Scio quidem hoc esse æquum. *An.* Age ergo,
solus servare hunc potes.

Ge. Quid faciam? *An.* Invenias argentum. *Ge.*
Cupio: sed id unde, edoce.

An. Pater adest hîc. *Ge.* Scio: sed quid tum? *An.*
Ah! dictum sapienti sat est.

Ge. Itane? *An.* Ita. *Ge.* Sane (hercle) pulchre
suades! Etiam tu hinc abis?

Non triumpho, ex nuptiis tuis si nihil nanciscor mali;
Ni etiam nunc me hujus causâ quærere in malo ju-
beas crucem? 11

An. Verum hic dicit. *Ph.* Quid? ego vobis, Geta,
alienus sum? *Ge.* Haud puto.

Sed parumne est, quod omnibus nunc nobis succenset
senex,

Ni instigemus etiam, ut nullus locus relinquatur preci?

Ph. Alius ab oculis meis illam in ignotum hinc ab-
ducet locum? hem! 15

Tum igitur, dum licet, dumque adsum, loquimini
mecum, Antipho:

Contemplamini me. *An.* Quamobrem? aut quid-
nam facturus, cedo?

Ph. Quoquo hinc asportabitur terrarum, certum est
persequi,

Aut perire. *Ge.* Dî bene vortant, quod agas! pede-
tentim tamen.

An. Vide, si quid opis potes afferre huic. *Ge.* " Si
quid!" quid? *An.* Quære, obsecro, 20

Nē quid plus minusve faxit, quod nos post pigeat,
Geta.

Ge. Quæro. Salvus est, ut opinor: verum enim metuo malum. 22

An. Noli metuere: unâ tecum bona, mala, tolerabimus.

Ge. Quantum tibi opus est argenti? loquere. *Ph.* Solæ triginta minæ.

Ge. "Triginta!" hui! percara est, Phædria. *Ph.* Isthæc vero vilis est. 25

Ge. Age, age, inventas reddam. *Ph.* O lepidum caput!

Ge. Aufer te hinc. *Ph.* Jam opus est. *Ge.* Jam feres:

Sed opus est, mihi Phormionem ad hanc rem adiutorem dari.

An. Præsto est: audacissime oneris quidvis impone, et feret:

Solus est homo amico amicus. *Ge.* Eamus ergo ad eum ocyus. 30

An. Numquid est, quod operâ meâ vobis opus sit?

Ge. Nihil: verum abi domum,

Et illam miseram, quam ego nunc intus scio esse exanimatam metu,

Consolare. Cessas? *An.* Nihil est, æquæ quod faciam lubens.

Ph. Quâ viâ istuc facies? *Ge.* Dicam in itinere: modo te hinc amove.

ACTUS IV. SCENA I.

DEMIPHO. CHREMES.

De. Quid? quâ profectus causâ hinc es Lemnum, Chremes,

Adduxtin' tecum filiam? *Ch.* Non. *De.* Quid ita non?

Ch. Postquam videt me ejus mater esse hîc diutius, Simul autem non manebat ætas virginis

Meam negligentiam ; ipsam cum omni familiâ 5
 Ad me profectam esse aiebant. *De.* Quid illic tam
 diu,

Quæso, igitur commorabare, ubi id audiveras?

Ch. Pol, me detinuit morbus. *De.* Unde? aut qui?

Ch. Rogas?

Senectus ipsa est morbus. Sed venisse eas

Salvas, audivi ex nautâ, qui illas vexerat. 10

De. Quid gnato obtigerit, me absente, audistin',
 Chreme?

Ch. Quod quidem me factum consilii incertum facit.

Nam hanc conditionem si cui tulero extrario ;

Quo pacto, aut unde mihi sit, dicundum ordine est.

Te mihi fidelem esse æque, atque egomet sum mihi,

Scibam : ille, si me alienus affinem volet, 16

Tacebit, dum intercedet familiaritas :

Sin spreverit me, plus, quam opus est scito, sciet.

Vereorque, ne uxor aliquâ hoc resciscat mea.

Quod si fit, ut me excutiam, atque egrediar domo,

Id restat : nam ego meorum solus sum meus. 21

De. Scio ita esse : et isthæc mihi res sollicitudini est :

Neque adeo defetiscar unquam experirier,

Donec tibi id, quod pollicitus sum, effecero.

SCENA II.

GETA.

Ego hominem callidiorum vidi neminem,

Quam Phormionem. Venio ad hominem, ut dicerem,

Argento opus esse, et id quo pacto fieret.

Vixdum dimidium dixeram, intellexerat.

Gaudebat : me laudabat : quærebat senem : 5

Dîs gratias agebat, tempus sibi dari,

Ubi Phædriæ se ostenderet nihilo minus

Amicum esse, quam Antiphoni. Hominem ad forum

Jussi opperiri ; eo me esse adducturum senem.

Sed eccum ipsum. Quis est ulterior? Atat! Phæ-
driæ 10

Pater venit. Sed quid pertimui autem, bellua?

An quia, quos fallam, pro uno, duo sunt mihi dati?

Commodius esse opinor duplici spe utier.

Petam hinc, unde a primo institui. Is si dat, sat est:

Si ab eo nihil fiet, tum hunc adoriar hospitem. 15

SCENA III.

ANTIPHO. GETA. CHREMES. DEMIPHO.

An. EXPECTO, quam mox recipiat huc sese Geta.

Sed patruum video cum patre adstantem. Hei mihi!

Quam timeo, adventus hujus quo impellat patrem.

Ge. Adibo hosce. O noster Chremes! *Ch.* Salve,
Geta.

Ge. Venire salvum volup' est. *Ch.* Credo. *Ge.*
Quid agitur? 5

Ch. Multa adveniēti, ut fit, nova hîc, compluria.

Ge. Ita. De Antiphone audistin' quæ facta? *Ch.*
Omnia.

Ge. Tun' dixeras huic? Facinus indignum, Chreme,
Sic circumiri! *De.* Id hoc cum agebam commodum.

Ge. Nam (hercle) ego quoque id quidem agitans me-
cum sedulo, 10

Inveni, opinor, remedium huic rei. *De.* Quid, Geta?
Quod remedium? *Ge.* Ut abii abs te, fit forte ob-
viam

Mihi Phormio. *Ch.* Qui Phormio? *Ge.* Is, qui
istam . . . *Ch.* Scio.

Ge. Visum est mihi, ut ejus tentarem sententiam.

Prendo hominem solum: "Cur non," inquam,
"Phormio, 15

Vides, inter vos sic hæc potius cum bonâ

Ut componantur gratiâ, quam cum malâ?

Herus liberalis est, et fugitans litium.

Nam cæteri quidem (hercle) amici omnes modo

Uno ore auctores fuêre, ut præcipitem hanc daret."

An. Quid hic cœptat? aut quo evadet hodie? *Ge.*

" An legibus 21

Daturum pœnas dices, si illam ejecerit?

Jam id exploratum est. Heia! sudabis satis,

Si cum illo inceptas homine: ea eloquentia est.

Verum, pone esse victum eum: at tandem tamen

Non capitis ejus res agitur, sed pecuniæ." 26

Postquam hominem his verbis sentio mollirier;

" Soli sumus nunc hîc," inquam: " eho! dic, quid
velis dari

Tibi in manum, ut herus his desistat litibus,

Hæc hinc facessat, tu molestus ne sies?" 30

An. Sati'n' illi Dî sunt propitii? *Ge.* " Nam sat
scio,

Si tu aliquam partem æqui bonique dixeris,

Ut est ille bonus vir, tria non commutabitis

Verba hodie inter vos." *De.* Quis te isthæc jussit
loqui?

Ch. Immo, non potuit melius pervenirier 35

Eo, quo nos volumus. *An.* Occidi! *Ch.* Perge
eloqui.

Ge. A primo homo insanibat. *Ch.* Cedo, quid postu-
lat?

Ge. " Quid?" nimium: quantum libuit. *Ch.* Dic.

Ge. " Si quis daret

Talentum magnum." *Ch.* Immo malum, hercle: ut
nihil pudet!

Ge. Quod dixi adeo ei: " Quæso, quid si filiam 40

Suam unicam locaret? parvi rettulit

Non suscepisse: inventa est, quæ dotem petat."

Ad pauca ut redeam, ac mittam illius ineptias,

Hæc denique ejus fuit postrema oratio:

" Ego," inquit, " jam a principio amici filiam, 45

Ita ut æquum fuerat, volui uxorem ducere.

Nam mihi veniebat in mentem ejus incommodum,

In servitutem pauperem ad ditem dari:

Sed mihi opus erat, ut aperte tibi nunc fabuler,
Aliquantulum quæ afferret, quî dissolverem 50

Quæ debeo : et etiam nunc, si volt Demipho
Dare, quantum ab hac accipio, quæ sponsa 'st mihi ;
Nullam mihi malim, quam isthanc, uxorem dari."

An. Utrum stultitiâ facere ego hunc an malitiâ,
Dicam, scientem an imprudentem, incertus sum. 55

De. Quid, si animam debet? *Ge.* "Ager oppositus
est pignori,

Ob decem minas," inquit. *De.* Age, age : jam du-
cat : dabo.

Ge. "Ædiculæ item sunt ob decem alias." *De.* Oi!
hui!

Nimum est. *Ch.* Ne clama : petito hasce a me de-
cem.

Ge. "Uxori emunda ancillula 'st : tum plusculâ 60
Supellectile opus est : opus est sumtu ad nuptias :
His rebus sane pone," inquit, "decem minas."

De. Sexcentas proinde scribito jam mihi dicas.
Nihil do. Impuratus me ille ut etiam irrideat?

Ch. Quæso, ego dabo : quiesce. Tu modo, filius 65
Fac ut illam ducat, nos quam volumus. *An.* Hei
mihi!

Geta, occidisti me tuis fallaciis.

Ch. Meâ causâ ejicitur : me hoc est æquum amittere.

Ge. "Quantum potes, me certiolem," inquit, "face ;
Si illam dant, hanc ut mittam ; ne incertus siem : 70
Nam illi mihi dotem jam constituerunt dare."

Ch. Jam accipiat : illis repudium renuntiet :

Hanc ducat. *De.* Quæ quidem illi res vortat male!

Ch. Opportune adeo nunc argentum mecum attuli,
Fructum, quem Lemni uxoris reddunt prædia : 75
Id sumam : uxori, tibi opus esse, dixero.

SCENA IV.

ANTIPHO. GETA.

An. GETA! *Ge.* Hem! *An.* Quid egisti? *Ge.*
Emunxi argento senes.

An. Sati'n' id est? *Ge.* Nescio, hercle: tantum
jussus sum.

An. Eho, verbero! aliud mihi respondes, ac rogo?

Ge. Quid ergo narras? *An.* "Quid ego narrem!"
operâ tuâ

Ad restim mihi quidem res rediit planissime. 5

Ut te quidem omnes Dî, Deæque, Superi, Inferi,
Malis exemplis perdant! hem! si quid velis,
Huic mandes, quod quidem recte curatum velis;
Qui te ad scopulum e tranquillo inferat.

Quid minus utibile fuit, quam hoc ulcus tangere, 10

Aut nominare uxorem? Injecta est spes patri,
Posse illam extrudi. Cedo nunc porro, Phormio
Dotem si accipiet, uxor ducenda est domum;

Quid fiet? *Ge.* Non enim ducet. *An.* Novi: cæ-
terum,

Cum argentum repetent, nostrâ causâ, scilicet, 15

In nervum potius ibit! *Ge.* Nihil est, Antipho,
Quin male narrando possit depravarier.

Tu id, quod boni est, excerpis: dicis, quod mali est.

Audi nunc contra jam: si argentum acceperit,
Ducenda est uxor, ut ais: concedo tibi. 20

Spatium quidem tandem apparandis nuptiis,
Vocandi, sacrificandi, dabitur paululum.

Interea amici, quod polliciti sunt, dabunt.

Id ille istis reddet. *An.* Quamobrem? aut quid di-
cet? *Ge.* Rogas?

Quot res! postilla, "Monstra evenerunt mihi—

Introiit in ædes ater alienus canis— 25

Anguis per impluvium decidit de tegulis—

Gallina cecinit—interdixit hariolus—

Haruspex vetuit ante brumam aliquid novi

Negoti incipere :” quæ causa est justissima. 30
 Hæc fient. *An.* Ut modo fiant. *Ge.* Fient : me
 vide.

Pater exit : *abi* : dic, esse argentum, *Phædriæ*.

SCENA V.

DEMIPHO. GETA. CHREMES.

De. QUIETUS esto, inquam : ego curabo, ne quid verborum duint :

Hoc temere nunquam amittam ego a me, quin mihi testes adhibeam.

Cui dem, et quamobrem dem, commemorabo. *Ge.*
 Ut cautus est, ubi nihil opus 'st !

Ch. Atque ita opus facto est : at matura, dum libido eadem hæc manet.

Nam, si altera illa magis instabit, forsitan nos rejiciat.

Ge. Rem ipsam putâsti. *De.* Duc me ad eum ergo.

Ge. Non moror. *Ch.* Ubi hoc egeris, 6
 Transito ad uxorem meam, ut conveniat hanc, prius quam hinc abeat :

Dicat, nos dare eam *Phormioni* nuptum, ne succenseat ;

Et magis esse illum idoneum, qui ipsi sit familiarior :
 Nos nostro officio nihil digressos esse : quantum is
 voluerit, 10

Datum esse dotis. *De.* Quid tuâ (malum !) id refert ? *Ch.* Magni, *Demipho*.

De. Non satis est, tuum te officium fecisse, si non id fama approbat ?

Ch. Volo ipsius quoque voluntate hoc fieri, ne se ejectam prædicet.

De. Idem ego istuc facere possum. *Ch.* Mulier mulieri magis congruit.

De. Rogabo. *Ch.* Ubi illas ego nunc reperire possum, cogito. 15

ACTUS V. SCENA I.

SOPHRONA. CHREMES.

So. QUID agam? quem mihi amicum inveniam mi-
sera? aut quo consilia hæc referam?

Aut unde mihi auxilium petam?

Nam vereor, hera ne ob meum suasum indigne injuriâ
afficiatur:

Ita patrem adolescentis facta hæc tolerare audio vio-
lenter.

Ch. Nam quæ hæc anus est exanimata, a fratre quæ
egressa 'st meo? 5

So. Quod ut facerem, egestas me impulit: cum sci-
rem infirmas nuptias

Hæc esse; ut id consulerem, interea vita ut in tuto
foret.

Ch. Certe (ædepol), nisi me animus fallit, aut parum
prospiciunt oculi,

Meæ nutricem gnatæ video. *So.* Neque ille investi-
gatur . . . *Ch.* Quid agam?

So. Qui est ejus pater. *Ch.* Adeo, an maneo, dum
ea, quæ loquitur, magis cognosco? 10

So. Quod si eum nunc reperire possim, nihil est, quod
verear. *Ch.* Ea 'st ipsa:

Colloquar. *So.* Quis hîc loquitur? *Ch.* Sophrona!
So. Et meum nomen nominat?

Ch. Respice ad me. *So.* Dî, obsecro vos! estne hic
Stilpho? *Ch.* Non. *So.* Negas?

Ch. Concede hinc a foribus paululum istorsum, sodes,
Sophrona.

Ne me isthoc posthac nomine appellâssis. *So.* Quid?
non, obsecro, es, 15

Quem semper te esse dictitâsti? *Ch.* St! *So.* Quid
has metuis fores?

Ch. Conclusam hîc habeo uxorem sævam. Verum
isthoc de nomine,

Eo perperam olim dixi, ne vos forte imprudentes foris
Effutiretis; atque id porro aliquâ uxor mea rescis-
ceret.

So. Hem! Isthoc (pol) nos te hîc invenire miseræ
nunquam potuimus. 20

Ch. Eho! dic mihi, quid rei tibi est cum familiâ hac,
unde exis?

Ubi illæ sunt? *So.* Miseram me! *Ch.* Hem! quid
est? vivuntne? *So.* Vivit gnata:

Matrem ipsam ex ægritudine miseram mors conse-
cuta est.

Ch. Male factum! *So.* Ego autem, quæ essem anus
deserta, egens, ignota,

Ut potui, nuptum virginem locavi huic adolescenti,
Harum qui est dominus ædium. *Ch.* Antiphonine?

So. Hem! illi ipsi. 26

Ch. Quid! duasne is uxores habet? *So.* Au! obse-
cro: unam ille quidem hanc solam.

Ch. Quid illa altera, quæ dicitur cognata? *So.* Hæc
ergo est. *Ch.* Quid ais?

So. Composito factum 'st, quomodo hanc amans ha-
bere posset

Sine dote. *Ch.* Dî, vostram fidem! quam sæpe forte
temere 30

Eveniunt, quæ non audeas optare! Offendi adveniens,
Quîcum volebam, atque ut volebam, collocatam filiam.
Quod, nos ambo opere maxumo dabamus operam, ut
fieret,

Sine nostrâ curâ, maxumâ suâ curâ, hæc sola fecit.

So. Nunc quid opus facto sit, vide. Pater adolescentis
venit; 35

Eumque animo iniquo hoc oppido ferre aiunt. *Ch.*
Nihil pericli 'st.

Sed, per Deos atque homines! meam esse hanc, cave
resciscat quisquam.

So. Nemo ex me scibit. *Ch.* Sequere me: intus cæ-
tera audies.

SCENA II.

DEMIPHO. GETA.

De. NOSTRÂPTE culpâ facimus, ut malos expediat esse,
Dum nimium dici nos bonos studemus et benignos.
Ita fugias, ne præter casam, quod aiunt. Nonne id
sat erat,

Accipere ab illo injuriam? etiam argentum 'st ultro
objectum,

Ut sit, quî vivat, dum aliud aliquid flagitii conficiat.

Ge. Planissime. *De.* His nunc præmium est, qui
recta prava faciunt. 6

Ge. Verissime. *De.* Ut stultissime quidem illi rem
gesserimus.

Ge. Modo ut hoc consilio possiet discedi, ut istam
ducat.

De. Etiamne id dubium 'st? *Ge.* Haud scio (her-
cle), ut homo 'st, an mutet animum.

De. Hem! "mutet" autem? *Ge.* Nescio: verum,
si forte, dico. 10

De. Ita faciam, ut frater censuit: uxorem ejus huc
adducam,

Cum istâ ut loquatur. Tu, Geta, abi præ; nuntia
hanc venturam.

Ge. Argentum inventum 'st Phædriæ: de jurgio si-
letur.

Provisum est, ne in præsentia hæc hinc abeat: quid
nunc porro?

Quid fiet? in eodem luto hæsitatis: vorsuram solves,
Geta. Præsens quod fuerat malum, in diem abiit:
plagæ crescunt, 16

Nisi prospicis. Nunc hinc domum ibo; ac Phanium
edocebo,

Ne quid vereatur Phormionem, aut ejus orationem.

SCENA III.

DEMIPHO. NAUSISTRATA. CHREMES.

De. AGEDUM, ut soles, Nausistrata, fac illa ut placeatur nobis:

Ut suâ voluntate id, quod est faciendum, faciat. *Nau.* Faciam.

De. Pariter nunc operâ me adjuves, ac re dudum opitulata es.

Nau. Factum volo: at (pol) minus queo viri culpâ, quam me dignum 'st.

De. Quid autem? *Nau.* Quia (pol) mei patris bene parta indiligenter 5

Tutatur: nam ex his prædiis talenta argenti bina Statim capiebat. Hem, vir viro quid præstat! *De.* Binan'? quæso!

Nau. Ac rebus vilioribus multo, tamen talenta bina. *De.* Hui!

Nau. Quid hæc videntur? *De.* Scilicet! *Nau.* Virum me natam vellem:

Ego ostenderem *De.* Certo scio. *Nau.* Quo pacto *De.* Parce, sodes; 10

Ut possis cum illâ: ne te adolescens mulier defatiget.

Nau. Faciam, ut jubes. Sed meum virum abs te exire video. *Ch.* Hem! Demipho,

Jam illi datum est argentum? *De.* Curavi illico. *Ch.* Nollem datum.

Hei! video uxorem: pæne plus, quam sat erat *De.* Cur nolles, Chreme?

Ch. Jam recte. *De.* Quid tu? ecquid locutus cum istâ es, quamobrem hanc ducimus? 15

Ch. Transegi. *De.* Quid ait tandem? *Ch.* Abduci non potest. *De.* Quî non potest?

Ch. Quia uterque utrique est cordi. *De.* Quid istuc nostrâ? *Ch.* Magni. Præter hæc,

Cognatam comperi esse nobis. *De.* Quid! deliras? *Ch.* Sic erit.

Non temere dico: redi mecum in memoriam. *De.*
Sati'n' sanus es?

Nau. Au! obsecro, cave, ne in cognatam pecces.

De. Non est. *Ch.* Ne nega. 20

Patris nomen aliud dictum est: hoc tu errâsti. *De.*
Non nôrat patrem?

Ch. Nôrat. *De.* Cur aliud dixit? *Ch.* Nunquamne
hodie concedes mihi,

Neque intelliges? *De.* Si tu nihil narras. *Ch.* Per-
gis? *Nau.* Miror, quid hoc siet.

De. Equidem (hercle) nescio. *Ch.* Vi'n' scire? At
ita me servet Jupiter,

Ut propior illi, quam ego sum, ac tu, nemo 'st. *De.*
Dî, vostram fidem! 25

Eamus ad ipsam: unâ omnes nos aut scire aut nescire
hoc volo. *Ch.* Ha!

De. Quid est? *Ch.* Itan' parvam mihi fidem esse
apud te? *De.* Vi'n' me hoc credere?

Vi'n' satis quæsitum mihi istuc esse? age, fiat.
Quid? illâ filiâ

Amici nostri quid futurum 'st? *Ch.* Recte. *De.*
Hanc igitur mittimus?

Ch. Quidni? *De.* Illa maneat? *Ch.* Sic. *De.* Ire
igitur tibi licet, Nausistrata. 30

Nau. Sic (pol) commodius esse in omnes arbitror,
quam ut cœperas,

Manere hanc: nam perliberalis visa 'st, cum vidi,
mihi.

De. Quid istuc negotî 'st? *Ch.* Jamne operuit os-
tium? *De.* Jam. *Ch.* O Jupiter!

Dî nos respiciunt! Gnatam inveni nuptam cum tuo
filio. *De.* Hem!

Quo pacto id potuit? *Ch.* Non satis tutus est ad nar-
randum hic locus. 35

De. At tu abi intro. *Ch.* Heus! ne filii quidem nostri
hoc resciscant, volo.

SCENA IV.

ANTIPHO.

LÆTUS sum, ut meæ res sese habent, fratri obtigisse,
quod volt.

Quam scitum 'st, ejusmodi parare in animo cupiditates,

Quas, cum res advorsæ sient, paulo mederi possis!

Hic simul argentum repperit, curâ sese expedit.

Ego nullo possum remedio me evolvere ex his turbis,

Quin, si hoc celetur, in metu; sin patefit, in probro
siem. 6

Neque me domum nunc reciperem, ni mihi esset spes
ostensa

Hujusce habendæ. Sed ubinam Getam invenire possum,

Ut rogem, quod tempus conveniundi patris me capere jubeat?

SCENA V.

PHORMIO. ANTIPHO.

Ph. ARGENTUM accepi: tradidi lenoni: abduxi mulierem:

Curavi, propriâ eâ Phædria ut potiretur; nam emissa est manu.

Nunc una mihi res etiam restat, quæ est conficiunda, otium

Ab senibus ad potandum ut habeam: nam aliquot hos sumam dies.

An. Sed Phormio 'st. Quid ais? *Ph.* Quid? *An.* Quidnam nunc facturus Phædria? 5

Quo pacto satietatem amoris ait se velle sumere?

Ph. Vicissim partes tuas acturus est. *An.* Quas?

Ph. Ut fugitet patrem.

Te suam rogavit rursum ut ageres; causam ut pro se diceres.

Nam potaturus est apud me. Ego me ire senibus Sunium
 Dicam ad mercatum, ancillulam emtum, quam dudum dixit Geta; 10
 Ne, cum hîc non videant me, conficere credant argentum suum.
 Sed ostium concrepuit abs te. *An.* Vide, quis egrediatur. *Ph.* Geta 'st.

SCENA VI.

GETA. ANTIPHO. PHORMIO.

Ge. O FORTUNA! o Fors Fortuna! quantis commoditatibus,
 Quam subito, hero meo Antiphoni ope vostrâ hunc onerâstis diem!
An. Quidnam hic sibi volt? *Ge.* Nosque amicos ejus exonerâstis metu.
 Sed ego nunc mihi cesso, qui non humerum hunc onero pallio;
 Atque hominem propero invenire, ut hæc, quæ contigerint, sciat? 5
An. Num tu intelligis, hic quid narret? *Ph.* Num tu? *An.* Nihil. *Ph.* Tantumdem ego.
Ge. Ad lenonem hinc ire pergam: ibi nunc sunt. *An.* Heus, Geta! *Ge.* Hem tibi!
 Num mirum aut novum est, revocari, cursum cum institueris? *An.* Geta.
Ph. Pergit, hercle. *Ge.* Nunquam tu odio tuo me vinces. *An.* Non manes?
Ge. Vapulabis. *An.* Id quidem tibi jam fiet, nisi resistis, verbero! 10
Ge. Familiariorem oportet esse hunc, qui minitatur malum.
 Sed isne est, quem quæro, an non? ipse est. *Ph.* Congredere actutum. *An.* Quid est?

Ge. O omnium, quantum est, qui vivant, homo hominum ornatissime!

Nam, sine controversiâ, ab Dis solus diligere, Antipho.

An. Ita velim: sed, quî istuc credam ita esse, mihi dici velim. 15

Ge. Sati'n' est, si te delibutum gaudio reddo? *An.* Enicas.

Ph. Quin tu hinc pollicitationes aufer: et quod fers, cedo. *Ge.* Oh!

Tu quoque hîc aderas, Phormio? *Ph.* Aderam. Sed cessas? *Ge.* Accipe, hem!

Ut modo argentum tibi dedimus apud forum, rectâ domum

Sumus profecti. Interea mittit herus me ad uxorem tuam. 20

An. Quamobrem? *Ge.* Omitto proloqui: nam nihil ad hanc rem est, Antipho.

Ubi in gynæceum ire occipio, puer ad me accurrit Mida:

Pone apprehendit pallio: resupinat: respicio: rogo, Quamobrem retineat me. Ait, esse vetitum intro ad heram accedere.

Sophrona modo fratrem huc, inquit, senis introduxit Chremem; 25

Eumque nunc esse intus cum illis. Hoc ubi ego audivi, ad fores

Suspensio gradu placide ire perrexi: accessi: adstiti: Animam compressi: aurem admovi: ita animum cœpi attendere,

Hoc modo sermonem captans. *An.* Eu Geta! *Ge.* Hîc pulcherrimum

Facinus audivi: itaque pæne (hercle) exclamavi gaudio. 30

An. Quod? *Ge.* Quodnam arbitrare? *An.* Nescio. *Ge.* Atqui mirificissimum:

Patruus tuus pater est inventus Phanio uxori tuæ. *An.* Hem!

Quid ais? *Ge.* Cum ejus consuevit olim matre in
Lemno clanculum.

Ph. Somnium! Utin' hæc ignoraret suum patrem?

Ge. Aliquid credito,

Phormio, esse causæ: sed me cense'n' potuisse om-
nia 35

Intelligere extra ostium, intus quæ inter sese ipsi
egerint?

Ph. Atque (hercle) ego quoque illam inaudiui fabu-
lam. *Ge.* Immo etiam dabo,

Quo magis credas: patruus interea inde huc egredi-
tur foras:

Haud multo post cum patre idem recipit se intro de-
nuo:

Ait uterque tibi potestatem ejus habendæ se dare. 40

Denique ego missus sum, te ut requirerem, atque ad-
ducerem.

An. Quin ergo rape me: quid cessas? *Ge.* Fecero.

An. O mi Phormio!

Vale. *Ph.* Vale, Antipho: bene (ita me Dî ament)
factum! gaudeo,

Tantam fortunam de improvise esse his datam.

Summa eludendi occasio 'st mihi nunc senes, 45

Et Phædriæ curam adimere argentariam;

Ne cuiquam suorum æqualium supplex siet.

Nam idem hoc argentum, ita ut datum 'st, ingratiis

Ei datum erit. Hoc quî cogam, re ipsâ repperi.

Nunc gestus mihi, voltusque, est capiendus novus. 50

Sed hinc concedam in angiportum hoc proximum:

Inde hisce ostendam me, ubi erunt egressi foras.

Quo me assimilâram ire ad mercatum, non eo.

SCENA VII.

DEMIPHO. PHORMIO. CHREMES.

De. Dîs magnas merito gratias habeo, atque ago:

Quando evenêre hæc nobis, frater, prospere.

Quantum potest, nunc conveniendus Phormio est,
 Priusquam dilapidet nostras triginta minas,
 Ut auferamus. *Ph.* Demiphonem, si domi est, 5
 Visam; ut, quod . . . *De.* At nos ad te ibamus,
 Phormio.

Ph. De eâdem hac fortasse causâ. *De.* Ita, hercle.
Ph. Credidi.

Quid ad me ibatis? ridiculum! Verebimini,
 Ne non id facerem, quod recepissem semel? 9
 Heus! quanta quanta hæc mea paupertas est, tamen
 Adhuc curavi unum hoc quidem, ut mihi esset fides.

Ch. Estne ita, ut dixi, liberalis? *De.* Oppido.

Ph. Itaque ad vos venio nuntiatum, Demipho,
 Paratum me esse: ubi voltis, uxorem date.

Nam omnes posthabui mihi res, ita uti par fuit, 15
 Postquam tantopere id vos velle animadvorteram.

De. At hic dehortatus est me, ne illam tibi darem.

“Nam qui erit rumor populi,” inquit, “si id feceris?
 Olim cum honeste potuit, tum non est data:

Nunc viduam extrudi, turpe ’st.” Ferme eadem om-
 nia, 20

Quæ tute dudum coram me incusaveras.

Ph. Satis superbe illuditis me. *De.* Quî? *Ph.* Ro-
 gas?

Quia ne alteram quidem illam potero ducere:

Nam quo redibo ore ad eam, quam contemserim?

Ch. “Tum autem Antiphonem video ab sese amit-
 tere 25

Invitum eam,” inque. *De.* Tum autem video filium
 Invitum sane mulierem ab se amittere.

Sed transi, sodes, ad forum, atque illud mihi

Argentum rursum jube rescribi, Phormio. 29

Ph. Quodne ego perscripsi porro illis, quibus debui?

De. Quid igitur fiet? *Ph.* Si vis mihi uxorem dare,
 Quam despondisti, ducam: sin est, ut velis

Manere illam apud te, dos hîc maneat, Demipho.

Nam non est æquum, me propter vos decipi:

Cum ego vestri honoris causâ repudium alteræ 35

Remiserim, quæ dotis tantundem dabat. 36

De. In malam rem hinc cum isthac magnificentiâ,
Fugitive! Etiam nunc credis, te ignorarier,
Aut tua facta adeo? *Ph.* Irritor. *De.* Tun' hanc
duceres,

Si tibi data esset? *Ph.* Fac periculum. *De.* Ut
filius 40

Cum illâ habitat apud te: hoc vostrum consilium fuit.
Ph. Quæso, quid narras? *De.* Quin tu mihi argen-
tum cedo.

Ph. Immo vero uxorem tu cedo. *De.* In jus ambula.

Ph. "In jus!" Enimvero si porro esse odiosi per-
gitis

De. Quid facies? *Ph.* Egone? vos me indotatis
modo 45

Patrocinari fortasse arbitramini:

Etiam dotatis soleo. *Ch.* Quid id nostrâ? *Ph.*
Nihil.

Hic quamdam nôram, cujus vir uxorem *Ch.*
Hem! *De.* Quid est?

Ph. Lemni habuit aliam. *Ch.* Nullus sum. *Ph.*
Ex quâ filiam

Suscepit: et eam clam educat. *Ch.* Sepultus sum.

Ph. Hæc adeo ego illi jam denarrabo. *Ch.* Ob-
secro, 51

Ne facias. *Ph.* Ho! tune is eras? *De.* Ut ludos
facit!

Ch. Missum te facimus. *Ph.* Fabulæ! *Ch.* Quid
vis tibi?

Argentum, quod habes, condonamus te. *Ph.* Audio.

Quid vos (malum!) ergo me sic ludificamini, 55

Inepti, vostrâ puerili sententiâ?

Nolo, volo: volo, nolo rursus: cedo, cape.

Quod dictum, indictum 'st: quod modo erat ratum,
irritum est.

Ch. Quo pacto, aut unde hæc hic rescivit? *De.*
Nescio;

Nisi, me dixisse nemini, id certo scio. 60

Ch. Monstri (ita me Dî ament) simile. *Ph.* In-
 jeci scrupulum. *De.* Hem! 61
 Hiccine ut a nobis hoc tantum argenti auferat,
 Tam aperte irridens? emori hercle satius est.
 Animo virili præsentique ut sis, para:
 Vides tuum peccatum esse elatum foras. 65
 Neque jam id celare posse te uxorem tuam.
 Nunc quod ipsa ex aliis auditura sit, Chreme,
 Id nosmet ipsos indicare, placabilius est.
 Tum hunc impuratum poterimus nostro modo
 Ulcisci. *Ph.* Atat! nisi mihi prospicio, hæreo. 70
 Hi gladiatorio animo ad me affectant viam.
Ch. At vereor, ut placari possit. *De.* Bono animo es.
 Ego redigam vos in gratiam, hoc fretus, Chreme,
 Cum e medio excessit, unde hæc suscepta 'st tibi.
Ph. Itane agitis mecum? Satis astute aggredimini.
 Non (hercle) ex re istius me instigâsti, Demipho. 76
 Ai'n' tu? ubi peregre, tibi quod libitum fuit, feceris,
 Neque hujus sis veritus, feminæ primariæ,
 Quin novo modo ei faceres contumeliam;
 Venias nunc precibus lautum peccatum tuum? 80
 Hisce ego illam dictis ita tibi incensam dabo,
 Ut ne restinguas, lacrymis si exstillaveris.
De. Malum, quod isti Dî Deæque omnes duint!
 Tantâne affectum quemquam esse hominem audaciâ?
 Non hoc publicitus scelus hinc deportarier 85
 In solas terras? *Ch.* In id redactus sum loci,
 Ut, quid agam cum illo, nesciam prorsum. *De.* Ego
 scio.
 In jus eamus. *Ph.* "In jus!" huc, si quid lubet.
De. Assequere, ac retine, dum ego huc servos
 evoco.
Ch. Etenim solus nequeo: accurre huc. *Ph.* Una
 injuria 'st 90
 Tecum. *Ch.* Lege agito ergo. *Ph.* Altera est te-
 cum, Chreme.
De. Rape hunc. *Ph.* Itane agitis? Enimvero
 voce 'st opus.

Nausistrata! exi! *Ch.* Os opprime. *De.* Impurum
 vide,
 Quantum valet. *Ph.* Nausistrata! inquam. *Ch.* Non
 taces?
Ph. Taceam? *De.* Nisi sequitur, pugnos in ventrem
 ingere. 95
Ph. Vel oculum exclude: est, ubi vos ulciscar probe.

SCENA VIII.

NAUSISTRATA. CHREMES. PHORMIO. DEMIPHO.

Nau. QUIS nominat me? *Ch.* Hem! *Nau.* Quid
 istuc turbæ 'st, obsecro,
 Mi vir? *Ph.* Hem! quid nunc obticuisti? *Nau.*
 Quis hic homo 'st?
 Non mihi respondes? *Ph.* Hiccine ut tibi respon-
 deat?
 Qui (hercle), ubi sit, nescit. *Ch.* Cave isti quidquam
 creduas.
Ph. Abi: tange: si non totus friget, me enica. 5
Ch. Nihil est. *Nau.* Quid ergo est? quid isthic nar-
 rat? *Ph.* Jam scies:
 Ausculta. *Ch.* Pergin' credere? *Nau.* Quid ego,
 obsecro,
 Huic credam, qui nihil dixit? *Ph.* Delirat miser
 Timore. *Nau.* Non (pol) temere 'st, quod tu tam
 times.
Ch. Ego timeo? *Ph.* Recte sane: quando nihil
 times, 10
 Et hoc nihil est, quod ego dico, tu narra. *De.* Sce-
 lus!
 Tibi narret? *Ph.* Eho tu! factum 'st abs te sedulo
 Pro fratre. *Nau.* Mi vir, non mihi narras? *Ch.*
 At *Nau.* Quid, "at?"
Ch. Non opus est dicto. *Ph.* Tibi quidem: at scito
 huic opus est.

In Lemno *Ch.* Hem! quid ais? *De.* Non taces? *Ph.* Clam te . . . *Ch.* Hei mihi! 15

Ph. Uxorem duxit. *Nau.* Mi homo, Dî melius duint!

Ph. Sic factum est. *Nau.* Perii misera! *Ph.* Et inde filiam

Suscepit jam unam, dum tu dormis. *Ch.* Quid agimus?

Nau. Pro Dî immortales! facinus indignum, et malum!

Ph. Hoc actum 'st. *Nau.* An quidquam hodie est factum indignius? 20

Qui mihi, ubi ad uxores ventum 'st, tum fiunt senes. Demipho, te appello: nam me cum hoc ipso distædet loqui.

Hæcine erant itiones crebræ, et mansiones diutinæ Lemni? Hæccine erat ea, quæ nostros fructus minuebat, vilitas?

De. Ego, Nausistrata, esse in hac re culpam meritam non nego; 25

Sed eam, quæ sit ignoscenda. *Ph.* Verba fiunt mortuo.

De. Nam neque negligentia tuâ, neque odio id fecit tuo.

Vinolentus, fere abhinc annos quindecim, mulierculam Eam compressit, unde hæc nata 'st: neque postilla unquam attigit.

Ea mortem obiit: e medio abiit: qui fuit in re hac scrupulus. 30

Quamobrem te oro, ut alia facta tua sunt, æquo animo hoc feras.

Nau. Quid ego "æquo animo?" Cupio misera in hac re jam defungier.

Sed quid sperem? ætate porro minus peccatum putem?

Jam tum erat senex, senectus si verecundos facit.

An mea forma atque ætas nunc magis expetenda 'st, Demipho? 35

Quid mihi nunc affers, quamobrem exspectem, aut sperem, porro non fore? 36

Ph. Exsequias Chremeti, quibus est commodum, ire, hem! tempus est.

Sic dabo! age, age nunc, Phormionem, qui volet, laccessito.

Faxo tali eum mactatum, atque hic est, infortunio.

Redeat sane in gratiam: jam supplicii satis est mihi: Habet hæc, ei quod, dum vivat, usque ad aurem obganniat. 41

Nau. At meo merito, credo! Quid ego nunc commemorem, Demipho,

Singillatim, qualis ego in hunc fuerim? *De.* Novi æque omnia

Tecum. *Nau.* Meriton' hoc meo videtur factum? *De.* Minime gentium:

Verum, quando jam accusando fieri infectum non potest, 45

Ignosce: orat: confitetur: purgat: quid vis amplius?

Ph. Enimvero, prius quam hæc dat veniam, mihi prospiciam et Phædriæ.

Heus! Nausistrata, prius quam huic respondes temere, audi. *Nau.* Quid est?

Ph. Ego minas triginta per fallaciam ab illo abstuli: Eas dedi tuo gnato: is pro suâ amicâ lenoni dedit.

Ch. Hem! quid ais? *Nau.* Adeon' hoc indignum tibi videtur, filius, 51

Homo adolescens, si habet unam amicam, tu uxores duas?

Nihil pudere? quo ore illum objurgabis? responde mihi.

De. Faciet, ut voles. *Nau.* Immo, ut meam jam scias sententiam,

Neque ego ignosco, neque promitto quidquam, neque respondeo, 55

Prius quam gnatum video. Ejus judicio permitto omnia:

Quod is jubebit, faciam. *Ph.* Mulier sapiens es,
 Nausistrata. 57
Nau. Sati'n' id est? *Ph.* Immo vero pulchre dis-
 cedo, et probe,
 Et præter spem. *Nau.* Tu, tuum nomen, dic, quod
 est. *Ph.* Mihin' ?
 Phormio : vestræ familiæ (hercle) amicus, et tuo
 summus Phædriæ. 60
Nau. Phormio, et ego (ecastor) posthac tibi, quod
 potero, et quæ voles,
 Faciamque, et dicam. *Ph.* Benigne dicis. *Nau.*
 Pol, meritum 'st tuum.
Ph. Vi'n' primum hodie facere, quod ego gaudeam,
 Nausistrata,
 Et quod tuo viro oculi doleant? *Nau.* Cupio. *Ph.*
 Me ad cœnam voca.
Nau. Pol, vero voco. *De.* Eamus intro hinc. *Ch.*
 Fiat : sed ubi est Phædria, 65
 Judex noster? *Ph.* Jam hîc, faxo, aderit, Ω Vos
 valete, et plaudite.

FINIS.

